

SALMENZAARI JA SÄÄTIÖ

2024

Juhani Makkonen
Mirkka Salmensaari

SALMENZAARI
JA
SÄÄTIÖ

2024

Juhani Makkonen
Mirikka Salmensaari

Sulo Santeri Salmensaaren 150-vuotisjuhlajulkaisu, 2024

Kustantaja Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiö
Cygnaeuksenkatu 8 A 2, 00100 Helsinki
saatio@salmensaari.fi

Teksti & toimitus 1994 Juhani Makkonen

Teksti & toimitus 2024 Mirikka Salmensaari
Merkittävimmät lisäykset MS-merkinnällä
sisällysluettelossa

Graafinen toteutus Mirikka Salmensaari

Kannen piirros Pia-Liisa Orrenmaa
Kannen ulkoasu Mirikka Salmensaari

Paino Aikaprint, Vantaa 2024

ISBN 978-952-94-9472-9 (printtijulkaisu)

ISBN 978-952-94-9473-6 (PDF)

SISÄLLYS

SULO SANTERI SALMENZAARI – ROHKEA VAPAAKIRKOLLINEN

Tiivistelmä S. S. Salmensaaresta ja säätiöstä (MS)	13
Suku, lapsuus ja varhaiset vuodet: Elämä saa suuntansa	21
Sitkeä puu – juuret syvässä	21
Kouluaika: Nuori mies löytää suuntansa	23
Saarnaajan ja opettajan tie avautuu	25
Opiskelu houkuttelee	28
Uusia vaikutteita Englannista	30
Saarnaajien kouluttajana, nuorten kasvattajana	32
Takaisin kotikaupunkiin	34
Seutulan vuodet 1901–08: Kädet täynnä työtä	37
Vapaan Lähetyksen tarmokas sihteeri	37
Opettajana, isännöitsijänä, opiskelijana	39
Kaipuu järjestyneeseen kristillisyyteen	42
Terävä kannanottaja saa sanansijan	47
Matkoilla ja kotona – Bethelin johtaminen toi Salmensaarelle paljon kiitosta (osin MS)	50
Vapaan Lähetyksen rikkaat 'miniät' (MS)	51
Raitis seurakunta Seutulaan	51
Rudolf Koivu liittyy perheeseen (MS)	52
Käyrä, Santala, Kotiniemi, Helsinki 1908–22: kasvattaja ja suomalaisen vapaakirkollisuuden esitaistelija	55
Käyrän kasvatuslaitoksen johtajana	55
Kasvatustyö taukoaa, rakentaminen jatkuu	57
Vilppulan vuodet: ison laitoksen johtajana	59
Perhe siirtyy Helsinkiin, isä kouluhallitukseen	62
Vaikeat vuodet Vapaassa Lähetyksessä jatkuvat	63
Suomalaisen miehen kipuja	67
Salmensaari ja Saraoja	70
Sulotar oli joulun odotetuin lahja (MS)	73
Vapaakirkon johtajana ja valtion virkamiehenä: Tahtomies ei hellitä	83
Tyyne-Liisa Thurman rakensi Vapaakirkkoa Salmensaaren rinnalla (MS)	86
Virkaaurallaan Salmensaari pohti suojelukasvatuksen teorioita ja menetelmiä (MS)	89
Pahantapaisuuden käsite	90
Salmensaari oli aikaansa edellä	90
Rotuhygieniää vastaan	92
Rangaistusten tarpeellisuudesta	92
Lastensuojelun hallinnon kasvukipuja	93

Erimielisyyksiä virastossa	94
Kiittävä arvio kasvatuskirjasta	95

Luonnehdintoja S. S. Salmensaaresta (MS)	97
Kasvatus, vapaus, rakenteet	97
S. S. Salmensaarella oli tuoreita ajatuksia kasvatuksesta	99
Salmensaari osasi argumentoida ja väitellä	100
Hyväntuulinen toimeenpanija, ärhäkkä uudistaja	100
Salmensaaren omia ajatuksia ja toisten kiitoskirjeitä	101
Salmensaari opetti epäilyn ja etsimisen merkityksestä	104
Korson tilalla jahdattiin mehiläisiä	105
Sairaskäynti	110

SÄÄTIÖN AIKA – IHMINEN ON VAIN KERRAN NUORI

Syntyvaiheet ja yhden opiskelijakodin aika vuoteen 1965	117
Opiskelijoiden asuntohuolista se alkoi	117
Opiskelijakoti aloittaa toimintansa	120
Opiskelijaelämää kravatti kaulassa – tai ei ihan aina	121

Säätiön toiminta laajenee 1965–72	127
Kaksi uutta opiskelijakotia pojille, yksi tytöille (osin MS)	127
Säätiön isäntä kuolee 92-vuotiaana vuonna 1966	129
Jäähyväiset 60-luvulle kyynelkaasun myötä (osin MS)	130
Säätiöllä ihana ensimmäinen koti (MS)	134
Sumiaisten mies iski silmänsä Cygnaeuskadun neitoon (MS)	136

Vakiintuneen toiminnan kausi 1972–80	137
Kodinhoitajien aika päättyy (osin MS)	137
Lilli ja 'Poikakodin' pojat	139
Suvun vesa saapui säätiölle kuin mummolaansa (MS)	143
Tampereen piispa Matti Repo solmi ystävyysuhteita 'Museokodilla' (MS)	145
Elämää tyttöjen opiskelijakodissa 70-luvulla	147

Kohentuva talous parantaa asumisoloja 1981–94	151
Raha lisääntyy – toiminta vilkastuu	151
Säätiö saa toiminnanjohtajan	152
Merkittävä asuinhoitaja Tampereella (MS)	153
Opiskelijat ovat säätiön suola	155
Säätiön kesäasukas (MS)	155
Neljä 1990-luvun asukasta	159
Opiskelijat hakivat avaimensa Ulla Jäntin lapsuudenkodista (MS)	163

"Miksi koskaan lähdin pois..." S. S. Salmensaaren 120-vuotisjuhla Dipolissa	165
--	-----

Viimeinen kausi Helsingissä 1995–2013 (MS)	173
Remonteja ja ikääntyviä luottamushenkilöitä	174
Apurahoilla johtajia ja sielunhoidon ammattilaisia kirkkokuntaan	176
Liperin tyttö sai kodin keskeltä cityä	177
Milleniumin vaihteessa yksiöön	179
Sukua asuntoloissa	179
Säätiön Saunaseura heittää löylyjä edelleen!	181
Marjatalle	184
Töölöstä Tampereelle	
Teopolis ja uusi opiskelija-asuntola aloittivat vuonna 2016 (MS)	187
Toimintaedellytyksiä kehitetään	187
Laivasänkyjen tarina	191
Teopolis oli Jumalan johdatusta – tarvittiin myös säätiötä ja avainhenkilöitä	191
Puolet STO:n opiskelijoista asuu säätiön asuntolassa	193
Säätiön asuntola oli ”best place to be”	196
Covid-19-pandemiaa	198
Kahden kauden säätiöläinen	200
STO:n rehtori iloitsee mutkattomasta yhteistyöstä	202
Suuri muutos vai paluu juurille?	203
Kirjallisuutta (MS)	204
Valokuvat (MS)	205

MS-merkinnät: Mirikka Salmensaaren tuottamia osuuksia.

SAATTEEKSI 1994

S. S. Salmensaari, jonka syntymästä tulee 10.9.1994 kuluneeksi 120 vuotta, on ohittamaton hahmo Suomen Vapaakirkon historiassa. Vapaakirkko ei ole koskaan ollut laajalti tunnettu kansanliike. Eräänä syynä tähän on ollut se, ettei Vapaakirkon piirissä ole vallinnut kovin selkeää käsitystä vapaakirkollisen kristillisyyden erityisluonteesta. Vapaakirkko on ollut melko avoin erilaisille vaikutteille ja halunnut ennen kaikkea keskittyä viemään sanomaa Jeesuksesta Kristuksesta Vapahtajana ihmisille. Vaikutteiden keskellä Vapaakirkko on kuitenkin kaivannut selkeitä, ihmistä kunnioittavia hengellisiä tiennäyttäjiä, uskon viitoittajia. Vapaakirkollisena johtajana S. S. Salmensaari halusi tinkimättä pysyä olennaisessa ja osoittaa sitä muillekin. Tämä taisteluasenne toi hänen osakseen kunnioitusta, mutta myös arvostelua, ihailua ja toisaalta vieroksuntaa.

Olennaista Salmensaaren mielestä oli, että vapaus ja teoissa ilmenevä rakkaus leimaisivat kaikkea kristillistä elämää ja toimintaa. Kasvatus oli se toiminta-alue, jonka piirissä hän koetti toteuttaa näitä arvostamiaan periaatteita. Salmensaari tunsu erityistä kiinnostusta ihmisen kasvua ja oppimista kohtaan. Hänen virkauransa ammattikasvattajana oli huomattava. Myös kristillisen elämän Salmensaari ymmärsi kasvun prosessiksi.

Ensi talvena tulee kuluneeksi 40 vuotta Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren opintosäätiön perustamisesta. Säätiö on jatkuvasti vaikuttava väline nuorten aikuisten oppimisen ja kasvun tukemisessa. Kouluneuvos ja rouva Salmensaaren pitkä elämäntyö jatkuu joka päivä muun muassa opiskelijakotien keittiöissä, kirjoituspöytien ääressä ja asukkaiden välisessä rikkaassa vuorovaikutuksessa.

Tämä teos on katsaus S. S. Salmensaaren kehitysvuosiin sekä hänen puolisonsa kanssa perustaman säätiön vaiheisiin ja elämään. Kiitän lämpimästi Salmensaaren säätiötä siitä, että se soi minulle taloudellisen mahdollisuuden paneutua perustajansa värikkäseen persoonaan ja vaikutukseen sekä säätiön kiehtovaan elämään.

Työni aikana olen saanut joustavaa ja ystävällistä tukea etenkin säätiön toiminnanjohtajalta Ilkka Salmensaarelta ja opiskelijakotien hoitajalta Marjatta Salmensaarelta sekä Mikko Salmensaarelta. Kiitän myös kaikkia niitä, jotka aikaa säästämättä suostuivat haastateltavikseni, tässä mainittakoon professori Lemmitty Salmensaari. Lopulta ajattelen kiitollisin mielin vanhempiani ja ystäviäni, jotka työn kuluessa ovat tukeneet minua.

Vantaalla 29. elokuuta 1994

Juhani Makkonen

SAATTEEKSI 2024

Perehtyminen mieheni isän isoisään on ollut antoisa matka. Koen ymmärtäväni nyt selvemmin suvun siunausten alkujuuristoa. Olen perinnöstä kiitollinen erityisesti omien lasteni ja koko Salmensaarten nuoren serkkukatraan puolesta. Toivon, ettei tämä henkinen ja hengellinen perintö unohtuisi, vaan se voisi saada yhä vain uusia olomuotoja nousevissa sukupolvissa. Rukoilen, että Sulo Santeri Salmensaaren jälkipolvet yhdessä koko Vapaakirkon nuorison rinnalla voisivat löytää asioita, joiden puolesta kannattaa taistella. Maailma kun ei ole vielääkään valmis!

Kouluneuvos Salmensaaren persoonasta löysin suoraselkäisyyden, tarmokkuuden ja periksiantamattomuuden hyveiden lisäksi kujeilevaa huumoria. Toisaalta johtajan yksinäisyys, jota Juho Lehto taidokkaasti kuvaa S. S. Salmensaaren roolia selittävässä tekstissään, riipaisi sydäntäni. Onneksi esiappiukollani oli myös häntä syvästi arvostavia ystäviä ja perhe ympärillään.

Tämä kirjapäivitys ei syntynyt itsestään eikä yksin. Haluan kiittää erityisesti miestäni Ilkkaa monipuolisesta tsemppauksesta, äitiäni Kyllikki Saloa kielenhuollollisesta hoivavietistä ja säätiön entistä asukasta ynnä hallituksen jäsentä Jukka Karppista niin ikään tarkoista huomioista tekstiin. Appiukolleni Pekka Salmensaarelle lämpimät kiitokset hyvistä kahvihetkestä Halujärvellä kirjaa toimittaessani. Molemmille Salmensaaren Leenoille – sekä sukuun syntyneelle että sukuun avioituneelle – lausun kiitokseni näppärästä kuvatietojen metsästämisestä! Lämmin kiitos jokaiselle haastattelemalleni henkilölle siitä, että jaoit palan elämäsi historian elävöittämiseksi. Salmensaari ja säätiö -kirjan ensimmäisen version (1994) kirjoittajaa Juhani Makkosta kiitän tarkasta ja laajasta tutkimustyöstä sekä innoittavan kauniista tekstistä!

Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiölle suuri kiitos luottamuksesta ja taloudellisesta panoksesta kirjapäivityksen laadintaan. Säätiön hallituksen ja isännistön jäsenet: Siunatkoon Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin sekä Tyyne-Liisan ja Sulon Santerin Jumala teitä ja säätiön toimintaa jatkossakin!

Vantaanlaaksossa 14. lokakuuta 2024

Mirkka Salmensaari

Sulo Santeri Salmensaaren jälkipolvien miniä

Sulo Santeri Salmensaari

ROHKEA VAPAAKIRKOLLINEN

Toimittuaan aluksi miltei 60 vuotta Helsingissä Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiö alkoi vuonna 2016 tarjota opiskelija-asumista Tampereen Teopoliksella.

Salmensaari ja säätiö -tiivistelmä

Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiö tukee vapaakirkollista opiskelijaa

Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiö perustettiin Helsingissä vuonna 1955 tukemaan vapaakirkollisen nuorison opiskelua. Säätiön tehtävä on tarjota edullista asumista kristillisessä viitekehyksessä ja myöntää apurahoja vapaakirkon piirissä opiskeleville tietyin reunaehdoin.

Varsinainen asuntolatoiminta alkoi vuonna 1957 Etu-Töölössä Helsingissä. Laajimmillaan säätiö majoitti 26 opiskelijaa neljässä asuntolassa 1990-luvulla. Vuonna 2013 Etu-Töölön asunnoista 3/4 myytiin, jotta voitiin rakentaa uusi asuntola Santalasta Tampereelle muuttaneen Suomen teologisen opiston opiskelijoille. Teopoliksen asuntola valmistui vuonna 2016. Kuten Etu-Töölönkin aikoina, Teopoliksen asuntolaan voi hakea myös muut kuin Vapaakirkkoon kuuluvat opiskelijat.

Salmensaaren Opintosäätiön toimintaa johtaa hallitus, joka nauttii isännistön luottamusta. Viisipaikkaiseen hallitukseen kuuluu Salmensaaren suvun edustajien lisäksi yksi ulkopuolinen jäsen. Isännistössä puolestaan istuu suvun lisäksi Suomen Vapaakirkon ja muidenkin säätiön verkostojen edustajia. Kirjapäivityksen ilmestyessä vuonna 2024 säätiön toiminnanjohtajana toimii Ilkka Salmensaari, hallituksen puheenjohtajana Pekka Salmensaari; isännistössä puhetta johtaa Olli Salmensaari.

Kouluneuvos Sulo Santeri Salmensaari

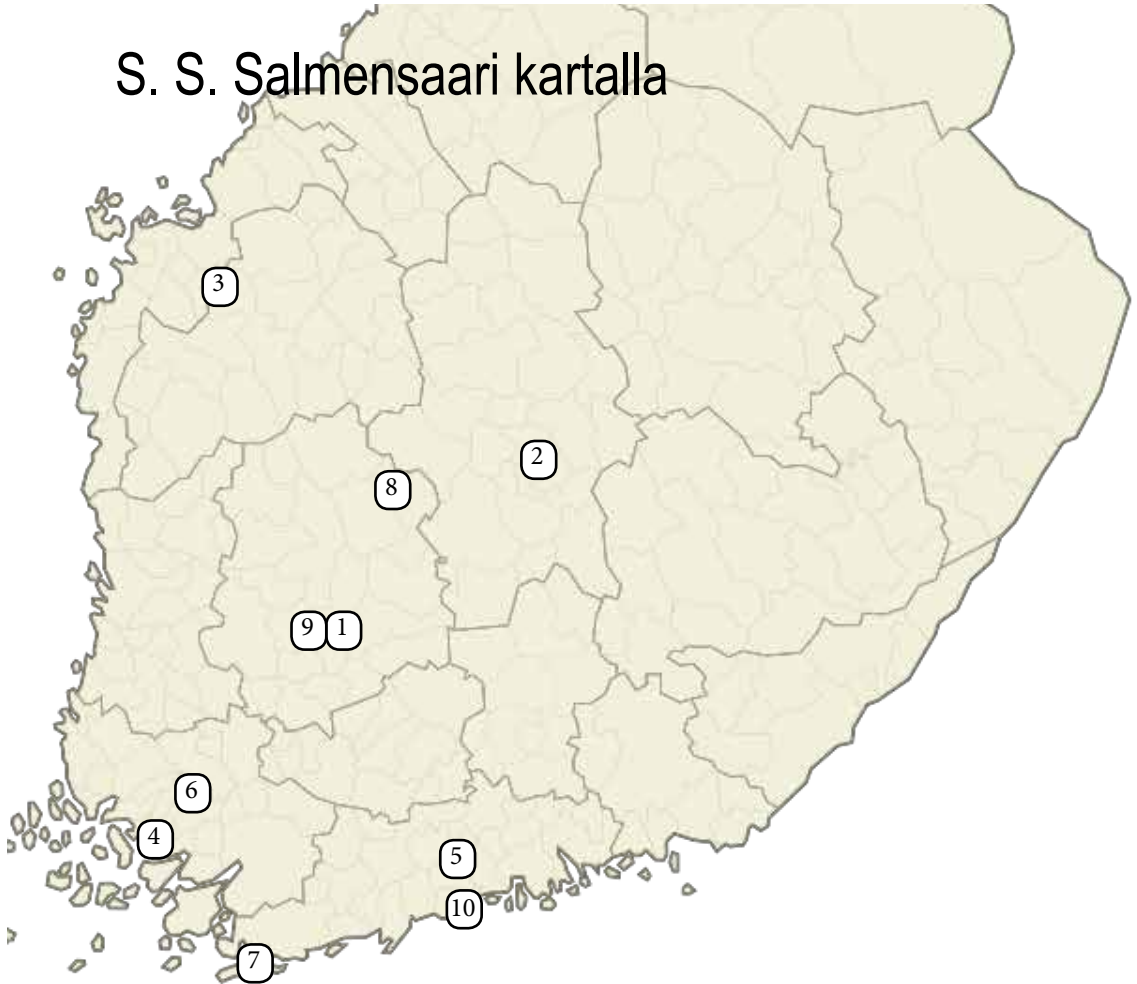
Sulo Santeri Salmensaari (1874–1966; alkuaan Sulo Aleksander Sundholm) oli vahva vapaakirkollinen vaikuttaja toimien vuonna 1923 rekisteröidyn Suomen Vapaakirkon esimiehenä eli hallituksen puheenjohtajana peräti 31 vuotta. Hänen kädenjälkensä näkyy erityisesti Vapaakirkon järjestäytymisessä ja teologisissa linjauksissa: keskeisissä asioissa yksimielisyys, kehällisissä vapaus. Tarmokkuuttaan Salmensaari osoitti myös hankkimalla Vapaan Lähetyksen käyttöön rukoushuoneita Bethel Rakennusosuuskunnan johtajana. Salmensaari rakensi tukipilareita kasvavalle herätysliikkeelle ja korosti pastorikoulutuksen tärkeyttä ajassa, jossa toiset pitivät koulutusta ja järjestäytymistä Jumalan Hengen sammuttajina. Hän panoi

nuoriin tuomalla CE-nuorisoliikkeen Englannista Suomeen 1800-luvun lopulla. Salmensaari vaikutti puheillaan, mutta etenkin Suomen Viikkolehden ja Vapaakirkollisen-lehden kirjoituksillaan. Hän julkaisi viisi kirjaa, joista kolme käsittelee kasvatuksellisia kysymyksiä ja kaksi kirkkokunnan asioita. Salmensaari teki vapaaehtoistyön ohella pitkän virkamiesuran suomalaisen lastensuojelun parissa tutustuen kasvatopedagogiikan uusiin tuuliin 1920- ja 30-luvuilla. Tätä ennen hän oli johtanut kahta kasvatustaloutta. Jo virkauransa alkupuolella 1918 hänet nimettiin kunniakkaasti Kouluneuvokseksi. Sulo harrasti mehiläisiä – hunajasta hän sai tarpeita perheelle ja lisätuloja tärkeäksi katsomilleen asioille.

S. S. Salmensaari sai vaimonsa Maikin (Augusta Maria o.s. Hiltunen) kanssa neljä lasta: Kultimo 1905, Lemmitty 1906, Sirkku 1909 ja Taimi 1910. Lisäksi perheen yhteydessä kasvoi orvoksi jäänyt Rudolf Koivu, joka loi myöhemmin maineikkaan uran satukuvittajana. Salmensaari syntyi Jyväskylässä ja asui perheineen Seutulassa (Vantaa), Aurassa, Santalassa, Vilppulassa, Tampereella ja pisimpään Helsingissä. Maikki kuoli 48-vuotiaana vuonna 1922. Sulo avioitui uudelleen vuonna 1928 Tyyne-Liisa Thurmanin kanssa, joka oli jo toiminut aktiivisesti Vapaan Lähetyksen, myöhemmin Vapaakirkon piirissä. Tyyne-Liisan tamperelaisen perheyriksen, Pohjalainen Kotileipomon, varallisuuden turvin pariskunta perusti Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiön vuonna 1955. Säätiö on tukenut vapaakirkollisen nuorison opintoja tarjoamalla edullista asumista ensin Helsingin Töölössä ja vuodesta 2016 Tampereen Teopoliksella. Säätiö myöntää myös stipendejä ja apurahoja Vapaakirkon piirissä opiskeleville.

S. S. Salmensaari kartalla

1. Sulo Santeri Salmensaaren isä Henrik Sundholm oli syntyisin Kangasalta, äiti Amanda Pirkkalasta.
  2. Sulo Santeri syntyi Jyväskylässä.
  3. Toimi kotiopettajana Orismalassa.
  4. Toimi Turussa saarnaajana ja perusti sinne Suomen ensimmäisen CE-liikkeen ja Vapaan Lähetyksen ensimmäisen saarnaajakoulun.
  5. Asui Vantaan Seutulassa 1901–08 opiskellessaan Helsingissä, Maikki toimi opettajana.
  6. Johti Käyrän kasvatuslaitosta Aurassa 1908–12.
  7. Vahvisti Vapaan Lähetyksen pastorikoulutusta Santalassa 1912–14.
  8. Johti Kotiniemen kasvatuslaitosta Vilppulassa 1914–18.
  9. Asui jonkin aikaa perheineen Tampereella 1918.
  10. Asui vuodesta 1918 kuolemaansa asti Helsingin Etu-Töölössä Cygnaeuksenkatu 8 A 2:ssa ja Museokatu 17 A 7:ssä.
- Lisäksi S. S. Salmensaari teki opintomatkoja mm. Venäjälle 1916–17, Englantiin 1896–97 ja 1922, Tanskaan 1928 ja Sveitsiin 1936. Hän kiersi laajasti eteläistä Suomea ja Karjalaa toimiessaan Vapaan Lähetyksen saarnaajana 1895–1901 ja vuosikymmenien ajan Bethel Rakennusosuuskunnan asiamiehenä alkaen 1904.

Sulo Santeri Salmensaaren elämä 1874–1966

1874 **Syntyi Jyväskylässä 10.9.** Amanda ja Henrik Sundholmin kuopukseksi; sisarukset Gustaf Fritiof 'Friidi', Elma (kuoli 1-vuotiaana), Linda Mathilda (myöh. Kuokkanen) ja Aina Aleksandra (myöh. Salmi)

1875 **Äidin kuolema** (Amanda Matilda Sundholm, o.s. Sandberg 1842–1875)

1876 **Äitipuoli Brita Sofia Berggrén** (1835–1902) ja **Henrik naimisiin**

1894 Ylioppilas, Jyväskylän lyseo (uskoontulo lyseolaisena)

1895–1901 *Vapaan Lähetyksen saarnaaja*

1896–1897 Opinnot Harley Collegessa Lontoossa

1898 *Perusti Suomen ensimmäisen CE-yhdistyksen Turkuun*

1900 **Häät 6.6. Augusta Maria (Maikki) Hiltusen kanssa**

1901 **Isän kuolema** (Henrik 'Heikki' Sundholm 1837–1901)

1901–08 *Vapaan Lähetyksen lähetyssihteeri*

1901–23 *Vapaan Lähetyksen keskuskomitean jäsen*

1904 **Nimenvaihdos Sundholmista Salmensaareksi**

1905 Kultimo, 1906 Lemmitty, 1909 Sirkku, 1910 Taimi -lasten syntymät

1904–05 ja 1931–40 *Vapaakirkollisen päätoimittaja*

1908 Filosofian kandidaatti

1908–12 Käyrän kasvatustaloksen johtaja, Aura

1912 Julkisen kasvatustaloksen tutkinto

1904–n.1940 *Rakennusosuuskunta Bethelin hallituksen puheenjohtaja*

1914–18 Kotiniemen kasvatustaloksen johtaja, Vilppula

1918 Kouluneuvos-virkanimitys

1920–21 Lastensuojelukomitean sihteeri

1922 **I vaimon kuolema** (Augusta Maria o.s. Hiltunen 1874–1922)

1922–36 Lastensuojelulehden päätoimittaja

1923–54 *Suomen Vapaakirkon esimies*

1924–29 Sosiaaliministeriön lastensuojelun tarkastaja

1928 **Häät 28.8. Tyne-Liisa Thurmanin kanssa**

1929–35 Lastensuojelun ylitarkastaja ja Sosiaaliministeriön Lastensuojelutoimiston päällikkö

1935–41 Sosiaaliministeriön raittius- ja alkoholiasiaain osastopäällikkö

1955 *Perusti vaimonsa kanssa Tyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiön*

1963 **II vaimon kuolema** (Tyne-Liisa o.s. Thurman 1886–1963)

1966 **Kuoli jouluaattona**

Lihavointi: yksityiselämä

Normiteksti: opinnot ja työ

Kursiivi: luottamustoimet Vapaan Lähetyksen ja Vapaakirkon piirissä

S. S. Salmensaaren julkaisut

1915 Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä, WSOY.

1916 Myöskin jaloa työtä, WSOY.

1921 Poikakysymys, WSOY.

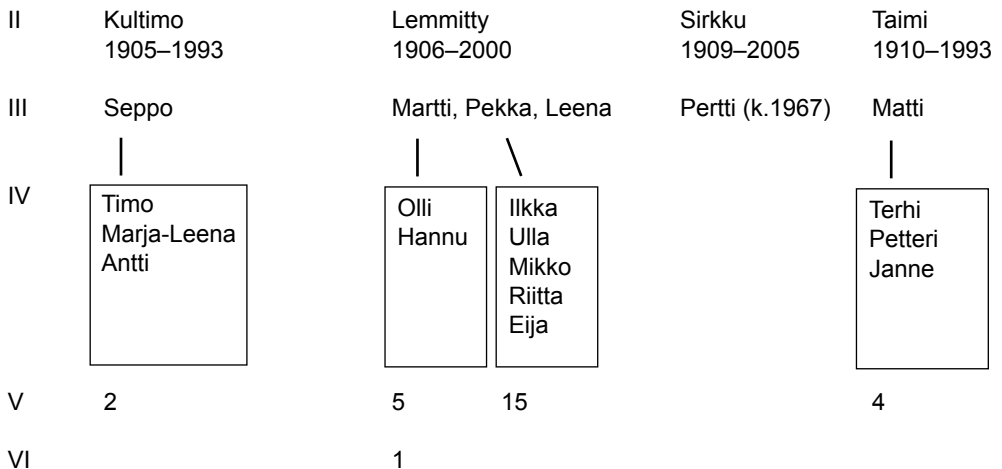
1942 Yksi on tarpeellinen, Kustannusosakeyhtiö Päivä.

1957 Suomen Vapaakirkko. Piirteitä sen synnystä ja kehityksestä, Päivä.

S. S. Salmensaari kirjoitti lukemattomia lehtiartikkeleita Vapaan Lähetyksen (myöh. Vapaakirkon) äänenkannattajaan Suomen Viikkolehden, teologista keskustelua varten perustamaansa Vapaakirkollinen-lehteen ja Lastensuojelulehteen. Hän suomensi hengellisiä lauluja, joista tunnetuin lienee Siunattu varmuus (Hengellinen laulukirja 435). Hän käänsi myös A. M. Simpsonin, Millerin ja Greenin kirjasia.

SALMENZAARTEN SUKUPUU

I Sukupolvi: Sulo Santeri Salmensaari 1874–1966 ja Maikki o.s. Hiltunen 1874–1922

Sulo ja Maikki Salmensaarella on
4 lasta
6 lastenlasta
13 lastenlastenlasta
26 lastenlastenlastenlasta
1 lapsenlapsenlapsenlapsenlapsi

Sulolla ja Maikilla on siis 50 jälkeläistä, joista 45 on elossa vuonna 2024.
Puolisot ja puolisosokokelaat mukaan laskettuina väkeä olisi reilut parisenkymmentä lisää.
Sulon Linda-siskosta tuli Kuokkanen ja Aina-siskosta Salmi avioliittojen myötä.

Sulo Santeri Salmensaaren aikakauden tapahtumia Suomen hengellisessä kentässä ja lainsäädännössä

Hengellinen liike / laki	1860	1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Evlut herätysliikkeitä 1700-1800-luvuilta												
Lestadiolaisuus												
Vapaan Lähetksen liikehdintää												
Lordi Radstock Helsingissä 1879												
ERIKOLAINSLAKI 1889-1923												
Vapaa Sisälähetys 1889												
Baptismi 1889												
Pelastusarmeija 1889												
Pyhitysliike												
Synnittömyysliike -> Evankeliset ystävät												
Metodismi 1892												
CE-nuorisoliike Suomessa 1898-1947												
Vapaa Lähetys 1902												
Helluntaliike Suomeen 1910-luvulla												
Fria Missionsförbundet 1921												
YLEINEN OPPIVELVOLLISUUS 1921												
USKONNONVAPAUSLAKI 1923												
Suomen Vapaakirkko 1923												
Suomen Ortodoksikirkko 1923												
Suomen Katolinen kirkko 1929												
Versopartio 1929												
LASTENSUOJELULAKI 1936												
Suomen Vapaakirkon Nuoret 1947												
Adventtikirkko 1943												
Helluntakirkko 2002												

Vuosiluvut kertovat virallisesta rekisteröitymisestä - liikkeiden toimintaa on yleensä ollut Suomessa jo aiemmin. Useimmat palkeista jatkuivat edelleen.

Pyhitys- ja synnittämyysliikkeiden alku- ja loppuajankohdat ovat häilyviä.

VÄRISELITTEET:

Vapaakirkko

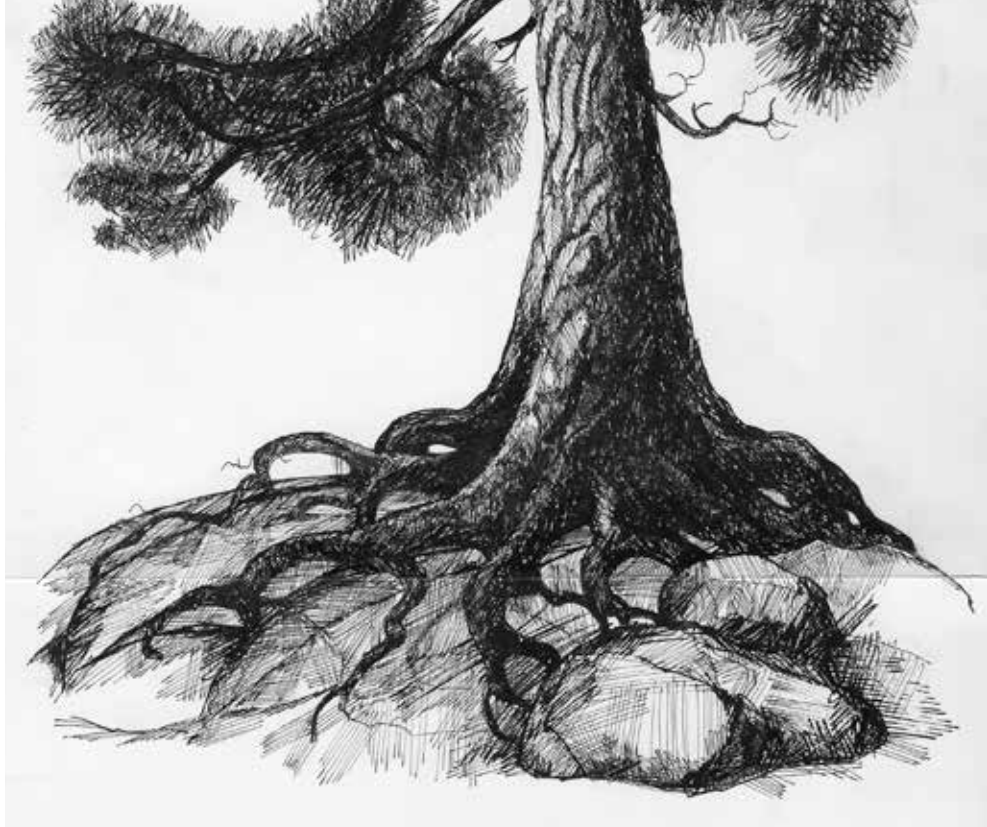
Muut hengelliset liikkeet

Lainsäädäntö

Salmensaari ja säätiö -kirjassa mainittuja Vapaakirkon avainhenkilöitä 1850-1980

Nimi	1850	1860	1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Hulda Braxén 1856-1945													
Edvard Björkenheim 1856-1934													
Antti Mäkinen 1857-1936													
Erik Landell 1858-1917													
Fredrik Nyreen 1859-1908													
Hjalmar Braxén 1860-1909													
Eskil Renfors 1865-1953													
Kaarlo Vaismaa 1869-1947													
Emil Saraoja 1870-1954													
Hulda Saraoja 1872-1950													
Sulo Salmensaari 1874-1966													
Maikki Salmensaari 1874-1922													
Emma Waismaa 1874-1958													
Akseli Skutnabb 1875-1929													
Aabraham Terävä 1879-1930													
Arthur Gauffin 1880-1936													
Tyyne-Liisa Salmensaari 1886-1963													
Eeli Jokinen 1888-1963													
William Jokinen 1889-1958													
Vilho Rantanen 1899-1978													
Juho Lehto 1903-1974													
Aini Palmu 1908-2000													

”Kasvata sinäkin juuresi, niin voit elää sata vuotta, ja pitempäänkin...”

Suku, lapsuus ja varhaiset vuodet ELÄMÄ SAA SUUNTANSA

Sitkeä puu – juuret syvässä

Kouluneuvos Sulo Santeri Salmensaari sanoi toisinaan olevansa hidas hämäläinen. Jokainen kuitenkin saattoi huomata, ettei hän ollut saamaton. Noin seitsemän vuosikymmentä kestänyt julkinen vaikutus kertoo miehestä, joka uskollisesti seurasi sisimpänsä näkyä ja tarttui asioihin uhmakkaasti, sinnikkäästi, tuulissa horjumatta.

Hänen juurevuutensa ja sitkeytensä tuo mieleen tiheäyisen petäjän. Pitkät ja paksut, kallionkoloihin tukeutuneet juuret pitävät sen vaivatta pystyssä merenrannan viettävällä kalliolla. Tuulissa se viihtyy silmin nähden – sen latvus saa kuin uutta vehreyttä, kun tuuli sitä riuhtoo. Tyynellä säällä se on kuin patsas, joka ohikulkijalle vaivihkaa hymyilee: ”Kasvata sinäkin juuresi, niin voit elää sata vuotta, ja pitempäänkin...”

Kouluneuvos tunsu henkiset ja hengelliset juurensa; hänellä oli käsitys siitä, mitä hän on, mitä hän ajattelee. Hänellä oli Vakaumus. Hän toivoi, että muutkin tuntisivat juurensa. Yhtä paljon kuin Salmensaarelle oli ominaista selkeä periaatteellisuus häntä leimasi energinen toimeliaisuus. Hän katsoi eteenpäin ja tarttui elämän mahdollisuuksiin unohtamatta menneisyyttä, unohtamatta nykyisyyttä ja kaikkea sitä, minkä varassa hän eli.

Sukutaustastaan ja lapsuudestaan S. S. Salmensaari itse kertoi varsin niukasti. Totta on, että hän oli vankka hämäläinen – sekä isänsä että äitinsä puolelta.

Isä Heikki Juhonpoika oli syntynyt Kangasalan Suinulan kylän Marttilan taloon 19.3.1837. Esi-isät olivat viljelleet tilaa tätä ennen jo neljän polven ajan 1700-luvun puolimailta lähtien. Lähes kaikki Heikki Juhonpojan esivanhemmat isän puolelta olivat viiden sukupolven aikana kangasalalaisia. Muutamia heistä tunnetaan nimeltä jo 1600-luvun lopulta. He näyttävät enimmäkseen olleen seudun talollisia. Heikki Juhonpojan äiti Sofia Erkintytär oli hänkin Tampereen likeltä, Lempäälästä.

Sulo Salmensaaren äiti Amanda Matilda Sandberg puolestaan eli lapsuutensa Tampereen länsipuolella Pirkkalassa nykyisen Nokian alueella. Hän syntyi siellä Sankilan tilalla 6.10.1842 perheen toisena lapsena. Isä Tobias Sandberg oli vihtiläissyntyinen ja toimi joskus myöhemmin tämän toisen tyttärensä syntymän jälkeen voutina. Hänen vaimonsa Anna Kaisa oli Pirkkalan tyttäriä.

Ehkä Heikki Juhonpojan asema perheessä oli sellainen, että oma elämä oli löydettävä muualta kuin kotitalalta. Lähellä oli oiva mahdollisuus irtautua talonpoikaiselämästä: Tampere. Teollistuvana ja kasvavana se veti lähiseudun nuoria puoleensa.

Tampereelle Heikki Juhonpoika muutti 18-vuotiaana syksyllä 1855. Vuoden päästä sinne hakeutui 14-vuotias Amanda Matilda Sandberg Pirkkalasta. Hieman aiemmin oli jo hänen isosiskonsa muuttanut kaupunkiin. Ehkäpä nuori Amanda hakeutui tehtaantytöksi Finlaysonille tai Pellavatehtaalle, sillä seitsemän vuoden kuluttua avioituessaan hän oli tehdastyöläinen.

Heikki Juhonpoika hakeutui pian puusepän oppipojaksi. Hänen papin kehotuksesta ottamansa sukunimi Sundholm ei liene ollut haitaksi itsenäistä käsityöläisammattia tavoittelevalle nuorukaiselle.

Jossakin vaiheessa Heikin ja Amandan tiet Tampereella kohtasivat. Pian avioliiton solmimisen jälkeen ”nikkarinsälli” vaimoineen muutti Jyväskylään vuonna 1863. Perhekin alkoi kasvaa. Kahden vuoden kuluttua syntyi Friidi-poika (Gustaf Fritiof). Seuraava lapsi, Elma-tytär, kuoli vuoden ikäisenä. Vielä syntyivät tyttäret Linda Mathilda ja Aina Aleksandra. Sulo Aleksander, perheen kuopus, näki päivänvalon 10.9.1874.

Äidistään ei Sulolle kuitenkaan jäänyt muistikuvia, sillä tämä kuoli jo seuraavana kesänä vain 32-vuotiaana. Sulon ollessa kaksivuotias Heikki Sundholm solmi avioliiton Brita Maria Berggrenin kanssa, joka oli syntynyt Kälviällä vuonna 1835. Tästä avioliitosta ei syntynyt lapsia.

Nuoren Sulon suhteesta vanhempiinsa on säilynyt perin niukasti tietoa. Ilmeisesti kasvuolosuhteissa oli jotain epätydyttävää. Myöhemmin eräässä kirjeessä Sulo korosti hyvän äitisuhteen merkitystä lapsille ja sanoi, että hän itse tietää, mitä on olla äitipuolen kasvattama. On lisäksi säilynyt muistitieto, että Sulon sisaret Linda ja Aina, jotka olivat viisi ja kaksi vuotta häntä vanhempia, joutuivat melko paljon huolehtimaan Sulosta. S. S. Salmensaaren myöhempi kiinnostus kasvatuskysymyksiä kohtaan pohjautuu todennäköisesti osittain juuri näihin omakohtaisiin kokemuksiin.

Olosuhteet olivat Sulo Salmensaaren kohdalla kuitenkin tukemassa hänen kehitty-

mistään oma-aloitteiseksi nuoreksi mieheksi. Isä, joka Jyväskylässä oli saavuttanut puuseppämestarin arvon, näkyy antaneen Sulolle mahdollisuuden jollakin tavoin tyydyttyä ja kehittyä nikkaroinnin parissa, ehkäpä auttaa verstaan töissäkin. Tähän viittaa se, että Sulo Salmensaari myöhemmin Helsingin pitäjän Seutulassa auttoi opettajapuolisooan opettamalla pojille käsityötä seitsemänä vuonna. Vanhoille päivilleen asti hän harrasti kotona jonkin verran puutöitä.

Koulu-aika: Nuori mies löytää suuntansa

Perheen vähäisestä varallisuudesta huolimatta molemmat pojat hakeutuivat Jyväskylän lyseoon. Friidi Sundholm tosin keskeytti koulunsa jo ensimmäisen luokan kevätlukukaudella ja toimi sen jälkeen puuseppänä Jyväskylässä kuolemaansa asti vuonna 1907.

Sulo aloitti koulunkäyntinsä Jyväskylän seminaarin mallikoulussa. Maineikkaan lyseon ensimmäiselle luokalle hän astui vuonna 1886. Hänen luokkatoverinsa näyttävät olleen aktiivisia nuoria. Eräs heistä oli tuleva WSOY:n pitkäaikainen toimitusjohtaja Jalmari Jännti. Myös sotien välisenä aikana tunnettu vasemmistopoliitikko Taavi Tainio kävi samaa luokkaa, mutta jätti koulun kolmantena vuonna. Samalla luokalla koulunsa aloitti myös tuleva Alkon ensimmäinen toimitusjohtaja Gustaf Walden, joka kuitenkin selvisi ylioppilaaksi paria vuotta muita nopeammin. Mainittakoon, että osittain samanaikaisesti kuin Walden johti Alkoa, Sulo Salmensaari toimi maan korkeimpana alkoholi- ja raattiusviranomaisena 1930-luvun lopulla.

Nähtävästi juuri Sulon luokan keskuudessa alettiin neljännellä luokalla järjestää luokkakonventteja ja julkaista omaa lehteä. Tämä innostus näyttää johtaneen seuraavana vuonna koko koulun oppilaskunnan toiminnan elvyttämiseen ja uuteen vireään kauteen.

Oppilaskunnan konventteja pidettiin ensimmäisenä vuonna 1890–91 yksitoista ja vielä pari juhlakonventtia. Konventeissa vallitsi Sulon luokkatoverin professori Ilmari Koveron muistelman mukaan nuorekas innostus, hehkuva rakkaus maahan, kansaan ja suomen kieleen. Pidettiin esitelmää, puheita, lausuttiin runoja, musisoitiin ja laulettiin. Keskusteltiin lukuisista eri aiheista ja yllyttiin välillä tiukasti väittelemään. Oppilaskunta toimitti myös Oras-nimistä lehteä, jonka sisältö osoittaa, että harrastusta kirjallisiin töihin haluttiin kannustaa.

Sulo ei näy olleen oppilaskunnan aktiivisimpia jäseniä. Siihen ilmeisesti oli ainakin osittain uskonnollisia syitä.

Ehkä jo samana vuonna, kun oppilaskunnan toiminta elpyi ja Sulo oli aloittanut viidennen luokan ja siirtynyt lukioon, Heikki Sundholmissa tapahtui uskonnollinen murros. Koti ei ollut aiemmin ollut erityisen uskonnollinen. Ainoana enää kotona asuvana lapsena Sulo alkoi nyt käydä isänsä kanssa kaupungin kirkossa. Hänellä ei kertomansa mukaan vielä tuolloin ollut omakohtaista tarvetta kirkossa käyntiin. Isä ei kuitenkaan liittynyt luterilaisiin herätysliikkeisiin eikä vapaakirkollisuuteenkaan.

Omaehtoainen tarve Raamatun tutkimiseen Sulossa syntyi seuraavana syksynä

1891. Kesällä eräs hänen luokkatovereistaan oli kuollut. Koulun alettua koko luokka kävi tervehtimässä pojan äitiä. Tämän sanat herättivät Sulon tutkimaan omaa tilaansa. ”Voi kun se Heikki ei ollut terveenä ollessaan tutkinut Raamattua eikä ollut seurannut Jumalan tahtoa. Nyt ei ole tietoa, miten hänen kävi”, sanoi äiti.

Vapaakirkollisen vaikutuksen piiriin Jyväskylä oli tullut jo ainakin vuonna 1886, jolloin matkasaarnaaja Antti Mäkinen ulotti sinnekin laajat kiertomatkinsa. Näkyvämpi vaikutus alkoi juuri syksyllä 1891, kun Sulo Salmensaaren sisäinen murros oli jo käynnistynyt.

Tuona syksynä oli lyseon väliaikaiseksi latinankielen lehtoriksi tullut Helsingistä tohtori Erik Hertz, joka vähän aiemmin oli tullut vapaakirkollisten piirissä uskoon. Hertzien kotiin saapui lokakuun puolivälissä saarnaaja Fredrik Nyreen, jonka aikomus oli pitää kaupungissa herätyskokouksia.

Nyreen oli syntynyt Länsi-Ruotsista Vermlannista. Hän oli kansakoulunopettaja ja saarnaaja, jonka Ruotsin Lähetysliitto oli Pietarista kutsunut hoitamaan Kotkassa käynnistynyttä vapaakirkollista työtä vuonna 1884. Kotkassa syntyi Nyreenin työn tuloksena herätystä, ja hieman myöhemmin myös Viipurissa.

Alusta alkaen Nyreenin kokoukset lyseon salissa vetivät runsaasti väkeä. Pian ne oli siirrettävä tilavampaan naisseminaarin saliin, jossa ne jatkuivat seitsemän viikkoa. Kokouksia pidettiin joka päivä, jollei seminaarilla niin kodeissa parikin kertaa päivässä. Nyreen harjoitti myös laajaa sielunhoitotyötä asunnollaan. S. S. Salmensaaren mukaan ”noin 300 ksi laskettiin niiden luku, jotka silloin saivat rauhan.” Kokousten vaikutusta osoittaa se, että ne ruotsinkielisinä runsaan parin tuhannen asukkaan suomenkielisessä kaupungissa saivat aikaan tuollaisen tuloksen.

Joulun alla saarnaaja John Lundell alkoi pitää myös suomenkielisiä kokouksia, ja kevätpuolella jatkoi Nyreenin vielä saarnaamista.

Sulokin oli alkanut syksyllä käydä Nyreenin kokouksissa. Herätys oli tehnyt vaikutuksensa myös joihinkin Sulon koulutovereihin. Nämä alkoivat pitää raamatunlukuhetkiä koulussa. Kun eräs pojista pyysi Suloa tulemaan seuraavana päivänä mukaan, tämä päätti mennä. Siinä oli Sulon ratkaisu liittyminen niihin, jotka kuuluvat Herralle ja tahtovat häntä seurata, tunnustautuminen kristityksi. Murros ei ollut Salmensaaren kertoman mukaan yhtäkin, vaan juurtuminen tapahtui vähitellen. Erästä kirjelmäinnasta 1910-luvulla voinee päätellä, että ratkaisu tapahtui vuonna 1892.

Nuori uskova ei aikaillut, vaan alkoi pian todistaa löydöstään vapaakirkollisten kokouksissa. Kerran sitten tuli sunnuntai, jolloin Nyreen oli muualla ja Sulo joutui pitämään saarnan. Kuulijoiden joukossa oli vapaakirkollisille myönteinen lyseon rehtori K. H. Kahelin vaimoineen, mutta sen puhuja huomasi vasta eteen astuttuaan. Peräytyminen oli jo mahdotonta, ja hieman polvet tuisivatkin. Tätä kokemusta on Salmensaari myöhemmin pitänyt omana saarnatutkintonaan. Koulunkäyntinsä loppuaikoina nuori mies jatkoi aloittamaansa saarnaamista kotikaupungissaan tarpeen vaatiessa.

Sisimmän olivat vallanneet uudet ajatukset. Elämä oli muuttunut. Vapaakirkollinen uskonkäsitys korosti tuolloin selvää erottautumista ”maailman” riennoista. Miten Sulo

suhtautui uskosta etäämmällä oleviin koulutovereihin, siitä ei ole tietoa. Pari luokkatovereiden muistikuvaa kuitenkin valaisee koulun tilannetta.

Sulon luokkatoveri varatuomari Kaarlo Haljala muistelee, että kysymys tanssista herätti ristiriitoja sekä oppilaskunnan sisällä että oppilaiden ja opettajien välillä. Opettajat koettivat joskus estää yhdessä tyttökouluilaisten eli ”tupojen” kanssa pidettävät yhteiskonventit tansseineen. Liiallisen ”kurtiseeraamisen” vaihtoehdoksi saatettiin ehdottaa muun muassa isänmaallisia ja liikuntaharrastuksia. Jotkut toverikunnan jäsenet taas eivät olisi halunneet osallistua koko toimintaan, koska se oli ”liian maailmallista”. Pääsyyinä lienee ollut juuri tanssi, jota ei kylläkään järjestetty tavallisissa konventeissa.

Nyreenin kokouksissa uskoon tulleiden ajatuksia kuvaa myös professori Koveron muistelmia. Ylioppilaskirjoitusten päätyttyä Sulo luokkatovereineen matkusti kesäkuun alussa 1894 Helsinkiin lakkia saamaan. Ensin ajettiin laivalla Päijännettä myöten Lahteen. Laivalla jotkut toverit alkoivat pelata ajan kuluksi korttia. Silloin ”muuan uskonnolliseen herätykseen tullut toverimme sieppasi kortit pöydältä ja heitti ne järveen”. Koveron mukaan matka ei kuitenkaan tästä mennyt pilalle.

Huomiota kiinnittää myös kertomuksen jatko. Päästyään Helsinkiin ja saatuaan lakkinsa seurue jatkoi ajan tavan mukaan ravintolaan syömään päivällistä. Juhlat olivat täysin raittiit, ”mikä siihenkään aikaan ei ollut suinkaan tavallista.” Jo saman joukon penkinpainajaiset olivat olleet raittiit. Kun oppilaskunnan keskuudessa ei ollut erityisiä raittiuspyrintöjä ja asia muutenkin oli jäänyt koulussa melko vähälle huomiolle, voi tapahtuman selittää herätyksen ja uskoon tulleiden vaikutuksella luokkaan.

Ravintoloiden tosin on sanottu tyhjenneen herätyksen aikana Jyväskylässä, ja herätys lamautti ainakin tilapäisesti myös Suomalaisen seurain toimintaa. Lyseon lisäksi herätyksen vaikutus tuntui selvästi seminaarin opettaja- ja oppilaskunnassa.

Erik Hertzin vaikutusta lienee, että lyseon laulun opettaja Moses Marttinen vuokrasi keväällä 1892 salin talostaan vapaakirkkolisille ensimmäiseksi rukoushuoneeksi. Se että savolainen Marttinen oli ruotsinmielinen, saattoi kyllä lisätä hänen sympatioitaan. Hertz oli koulutyössään avoimesti kristitty. Hän kertoi oppilaille Jeesusesta, minkä on sanottu aiheuttaneen vaatimuksen hänen erottamisestaan – joko Jyväskylässä tai myöhemmin Joensuussa. Muutoin Hertziä kyllä yleisesti arvostettiin opettajana ja ihmisenä.

Oppilaana Sulo Salmensaari menestyi erinomaisesti. Lyseon päästötodistuksessa keskiarvo oli 9,2, ja arvosana kymmenen tuli seitsemässä aineessa. Nämä olivat uskonto, historia ja maantiede, logiikka, suomen kieli, latina sekä matemaattiset aineet. Vain nykykielissä – ruotsissa, venäjässä ja saksassa – oli tyydyttävä kahdeksaan tai seitsemään. Kuitenkin kaikilla näillä kielillä Sulo saattoi myöhemmin hoitaa asioita varsin hyvin.

Saarnaajan ja opettajan tie avautuu

Sisäinen tarve Jumalan valtakunnan työhön sai Salmensaaren lähtemään saarnamatkoille heti ylioppilaaksi tulonsa jälkeen. Taloudellista asemaansa hän oli kouluvuosina parantanut toimimalla useaan otteeseen kotiopettajana. Niinpä hänellä oli matkavaroja nyt jonkin verran säästössä.

Yleisemmin tunnetuksi vapaakirkollisessa liikkeessä Salmensaari tuli jo samana kesänä 1894 liikkeen vuosikokouksessa Tampereella. Hän sai mahdollisuuden saarnata sunnuntai-illan viimeisessä kokouksessa. Juhlilla oli puhujina monta vapaakirkollisten vaikuttajahahmoa, kuten Suomen Viikkolehden toimittaja Antti Mäkinen sekä maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim.

Vuosikokous ei kuitenkaan antanut 19-vuotiaalle Salmensaarelle liikkeestä kovin yhtenäistä kuvaa. Jo kouluajan lopulla hän oli tullut tietoiseksi liikkeen sisäisistä kiistoista. Nuoret radikaalit saarnaajat olivat esittäneet liikkeen johtajille moitteita epäuskosta, kangistuneisuudesta, puolinaisuudesta, kokonaisen Jumalalle antautumisen puutteesta. Näiden ”nuoriksi” nimitettyjen johtajan Väinö Stenbäckin Salmensaari oli jo aiemmin tavannut. Erik Hertz puolestaan arvioitiin nuorten todelliseksi hengelliseksi johtajaksi. ”Vanhojen” johtohahmot olivat Antti Mäkinen ja Hjalmar Braxén, joista jälkimmäinen selvimmin arvosteli nuorten ajatuksia ja joutui myös terävimpien hyökkäysten kohteeksi.

Sukupolvien välinen jännite ei tavanomaisessa mielessä ollut kyseessä, sillä Braxén ja Mäkinen olivat hekin vasta 33- ja 36-vuotiaita. Pikemminkin kyseessä oli vapaakirkollisen liikkeen 1880-lukulaisten ja 1890-lukulaisten välisestä mittelystä.

Nuoret olivat saaneet vaikutteita Ruotsin Helgelseförbundetilta, jonka piirissä uskottiin, että Jumala voisi vapauttaa ihmisen tämän elämän aikana ”lihan ja hengen saastaisuudesta”. Ajatus synnittömyydestä oli alusta alkaen nuorten toiminnan taustalla.

Nuoret eivät kylläkään olleet mikään yhtenäinen ryhmä. Osan mielestä uskon tuli elää jatkuvassa taisteluvalmiudessa omaa ”vanhan ihmisen” mielenlaatua, maailmaa ja perkelettä vastaan. Oli jatkuvasti valvottava itseään ja vietävä havaitut synnit Jeesusken veren puhdistettaviksi. Osa nuorista oli tullut siihen johtopäätökseen, että he olivat uskon kautta Jeesusken puhtaat ja pyhät, itse asiassa synnittömät. Lepo oli tullut, pysyvä uskon lepo, ja taistelu syntiä vastaan lakannut.

Nuori Sulo Salmensaari lukeutui tässä asetelmassa selkeästi vanhoihin. Pyhittymisen tarve kuului kyllä vanhojenkin uskoon. Vapaakirkolliset olivat alusta alkaen saaneet kuulla pyhityssaarnaa. Varsinkin englantilaisten F. B. Meyerin ja Andrew Murrayn kirjoituksia Suomen Viikkolehdestä ja yleensäkin pyhityskirjallisuutta luettiin ahkerasti.

Suomessakin käynyt Meyer edusti Keswick-pyhityслиikettä, jonka piirissä puhuttiin paljon täydellisestä antautumisesta Kristukselle ja Pyhän Hengen johtoon. Pyhitys ymmärrettiin vähitellen eteneväksi prosessiksi. Myös Pyhän Hengen kasteesta puhuttiin, mutta se ymmärrettiin voiman saamiseksi Kristuksesta todistamiseen.

Myös Nyreen puhui paljon pyhityselämän tarpeellisuudesta ja synnittömyydestä. Häntä syytettiin nuorten innoittajaksi ja radikaalin pyhityслиikkeen aikaansaajaksi. Kuitenkin hän koetti – tosin turhaan – hillitä niitä nuoria, jotka syksyllä 1894 pyrkivät irtautumaan vapaakirkollisesta liikkeestä ja perustamaan Ruotsin esikuvan mukaan pyhityслиiton.

Salmensaari oli Jyväskylässä ollut paljon Nyreenin seurassa ja arvosti tätä siksi, että tämä ei tyytynyt toimimaan pelkästään herätysaarnaajana, vaan myös huolehti vasta-

kääntyneistä, piti raamattukursseja ja koetti järjestää seurakuntia siellä missä toimi.

Salmensaaren asenne näyttää olleen alusta alkaen sellainen, että hän vierasti äärimmäisyyksiin vietyä ja tunnekuohuista uskonnollisuutta.

Syksyn alkaessa hänellä oli mahdollisuus käyttää hyväksi opettajakokemustaan, sillä Edvard Björkenheim tarvitsi kahdelle pojalleen kotiopettajaa. Syksyn hän viettikin Orisbergin kartanossa Iossakyrössä. Työnsä ohessa hän silloin tällöin saarnasi sekä Orisbergissä että lähipitäjien vapaakirkollisten apuna.

Viimeistään Orismalan syksynä sekä Edvard Björkenheim että Antti Mäkinen olivat ehdottaneet Salmensaarelle opintoja joko Englannissa tai Ruotsissa Lähetysliiton lähetyškoulussa. Ajatus Englantiin lähdöstä Salmensaarta kyllä miellytti, mutta eritellessään motiivejaan hän tunnusti, että ”matkaamishalu” sekoittui epäilyttävästi ”rakkauteen sielujen pelastukseen”. Herran tahtoa hän ei vielä tiennyt, mutta sen hän uskoi selviävän aikanaan. Joulun alla hän kirjoitti Mäkiselle suoraan tapaansa: ”Hänen askeleitaan tahdon seurata, eikä mitään ihmisääniä, olkoonpa ne mistä tahansa.”

Ruotsiin lähtö tuntui Salmensaaresta taas liialta ajan ja varojen hukalta. Jotkut nuorista olivat keskeyttäneet yliopisto-opintonsa ja lähteneet saarnaajiksi. Evankeliumilla oli kiire. Nuorten ajatukset olivat Pohjanmaalla alkaneet kiehtoa Salmensaarta.

Kirjeistä Mäkiselle käy ilmi, että Björkenheimin ”vanha” vapaakirkollisuus oli alkanut näyttää hyvin epätydyttävältä. Salmensaari oli valmis sanomaan sitä ”maailmalliseksi siirappikristillisyydeksi”, joka ei ollut ”Jeesuksen palavan rakkauden Hengen elähyttämää”. Viimeinen pisara oli se, että kun Björkenheimin poissa ollessa Salmensaari oli halunnut ystävineen viettää ehtoollista, tämä kiellettiin kartanon alueella, myös Salmensaaren kamarissa. Syyksi sanottiin, ettei ilman Björkenheimin lupaa sellaista ollut ennen tehty. Muutoinkin esitettiin arveluja liiallisuusiin menemisestä, nuoruudesta ja kokemattomuudesta.

Pian Salmensaari kuitenkin katui kirjoittaneensa Björkenheimistä Mäkiselle, varsinkin kun ei vielä ollut puhunut ajatuksistaan itse Björkenheimin kanssa. Molemmilta hän pyyteli menettelyään anteeksi. Tästä huolimatta hän näkyy pysyneen kritiikissään. Myös oman asemansa vapaakirkollisessa liikkeessä hän halusi selvittää.

Yhteistyöstä vanhempien työntekijöiden kanssa Salmensaari ei halunnut sanoutua irti. Hän oli valmis heitä kuuntelemaan, mutta vakuutti, ettei voi seurata muuta kuin Jeesusta ja Raamatun periaatteita. Nuoriin, vanhoihin tai edes vapaakirkollisuuteen hän ei voinut sitoutua millään hänen omaa vapauttaan rajoittavilla siteillä. ”Ainoastaan silloin voin, niinkuin todella on sydämeni syvin halu, olla Jeesuksen o r j a.”

Jouluksi Salmensaari lähti hänelle entuudestaan tuttuun Parkanoon, jossa piti muutamia kokouksia. Täältä hän jatkoi matkaansa Ikaalisten, Tampereen ja Hämeenlinnan kautta Viipuriin.

Viipurissa vuoden 1895 alussa nuori saarnaaja piti rukousviikkoa yhdessä metodistien kanssa – luterilaisten rukoushuonetta ei saatu käyttöön. ”Erittäin virkistävää oli kuulla kunkin puhuvan Herralle omalla kielellään. Samassa kokouksessa rukoiltiin suomeksi, ruotsiksi, venäjäksi ja saksaksi. Voimakkaasti oli Herran Henki läsnä. Saimme

rukoilla useiden sielujen kanssa.”

Viipurista Salmensaari teki pienen matkan Kivennavalle ja Uudellekirkolle. Kivennavalla erään kokouksen päätyttyä olivat kuulijat nostaneet metelin ”aivan kuin markkinoilla juopuneet”. Tämä oli Salmensaarta virkistänyt, sillä hän saattoi yhtyä Daavidin kokemukseen: ”Kun minä puhun, niin he sodan nostavat” (Ps. 120:7).

Salmensaari kuvasi saarnamatkaansa eloisesti Suomen Viikkolehdestä:

Niinkuin tuntuu matkustajasta seisoessaan perämiehen vieressä laivalla, joka kulkee Hänelle aivan outoa tietä salmien läpitse, saarien välitse, samoin on minustakin tuntunut. Vaikka hänellä ei ole mitään valtaa, eikä kykyä ohjata alusta, tähystelevät hänen silmänsä kuitenkin eteenpäin. Hän ajattelee edeltäpäin: Mikähän lieneekään nyt se reitti, jota tulemme kulkemaan. Tuolla näkee hän kaksi vierekkäin olevaa salmea. Oitis tulee hänen mieleensä kysymys: Kumpaan kohan salmeen perämies johtaa. - - -

Ihmetellä olen saanut miten Herra johtaa. Salmia, joita en ole aavistanutkaan, on kuljettu. Sokkeloista, joista näytti melkein mahdottomalta päästä, niistä on auennut kaunis tie. ihmiset kyllä saavat huutaa, että se menee väärään, mutta minä tiedän, että isä johtaa oikein.

Karjalasta Salmensaari siirtyi tammikuun lopussa Lammille, jossa hän kevään ajan toimi vapaakirkollisiin lukeutuneen agronomi Bjelken perheessä kotiopettajana. Opetustyö paransi jälleen taloudellisia mahdollisuuksia toimia myös saarnaajana.

Kesällä Salmensaaren matka jatkui Reposaareen, jossa hän sanoo toimineensa meri-
miessaarnaajana.

Nuoren Salmensaaren uskonkäsitys välähtää esiin eräässä keskustelupuheenvuorossa, jonka hän piti Jyväskylän lähetyskokouksessa samana kesänä 1895. Lähetyskokouksiksi sanottiin tuolloin tavallisia paikallisia hengellisiä juhlia, joissa pidettiin useita kokouksia. Näillä juhlilla oli myös keskustelukokouksia, joiden aiheet oli ennakolta ilmoitettu.

Kun aiheena oli Jeesuksen läsnäolon tunteminen, Salmensaari esitti käsityksensä Jeesuksen sanoista ”Minä olen teidän kanssanne joka päivä maailman loppuun asti”:

Useasti ehkä ajattelee uskovainen, että Jesus olisi tuollainen liikkeä olento, joka joskus on lähempänä, toisen kerran kauempana, ja että hänen tulee koettaa vetää Häntä lähemmäksi. Mutta niin ei ole, vaan Jesus on todella joka päivä, joka tunti, joka sekunti, joka puolisekunti läsnä uskovaisiaan, riippumatta siitä ovatko he iloisia tai surullisia, voimakkaita tai heikkoja. ihminen on itse se, joka kääntää katseensa pois Jesuksesta ja luulee sitten, että Hän on etäännyntynyt kauas hänestä. Kuinka ihanata, että saamme pitää tuon asian aivan varmana, että Jesus on läsnä meitä joka hetki.

Opiskelu houkuttelee

Ylioppilaslakin saamisen yhteydessä kesäkuun 13. päivänä 1894 Sulo Salmensaari oli sisäänkirjoitettu Helsingissä Keisarilliseen Aleksanterin Yliopistoon, sen jumaluusopilliseen tiedekuntaan ja hämäläiseen osakuntaan. Näin hän halusi seurata vapaakirkollisten

Jyväskylän lyseon ylioppilasluokka 1894 hakemassa lakkejaan Helsingissä. Takarivissä toinen oikealta Sulo Sundholm (myöh. Salmensaari), istumassa kolmas vasemmalta Emil Saarnivaara (teologian tohtori Uuras Saarnivaaran isä), oikealla istumassa Jalmari Jäntti.

Hjalmar Braxénin, Kaarlo Waismaan, Matti Saarisen ja Eskil Renforsin esimerkkiä ja ryhtyä teologian lukuihin. Opintojen aloittaminen kuitenkin viivästy, sillä Orismala oli syksyllä ymmärrettävästi houkuttelevampi vaihtoehto ainakin taloudellisista syistä.

Vuoden 1895 syyskuussa, kun rahatilanne ei ollut esteenä, Salmensaari alkoi käydä Edvard Stenijin pitämällä heprean ja kreikan luennoilla. Klassillisen lyseon oppilaana ollessaan hän oli saattanut valita aineyhdistelmän, jossa ei ollut kreikkaa.

Edvard Stenij (1857–1925) oli itämaisten kielten sekä Uuden testamentin tutkija, josta vuonna 1902 tuli ensimmäinen Uuden testamentin eksegetiikan professori. Juuri syksyllä 1895 hän oli valmistelemaan Galatalaiskirjeestä tutkimusta, jossa hän maltillisesti hyväksyi historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen. Stenijissä Salmensaari kohtasi erittäin tunnollisen opettajan, joka marraskuussa saattoi antaa oppilaalleen loppumerkinnän ”erittäin ahkerasti ja menestyksellä”.

Juuri muuta kuin Raamatun alkukieliä Salmensaari ei opiskellut. Teologisten esikäsitteiden luentosarjan hän keskeytti. Syyksi opintojen keskeytymiseen Salmensaari myöhemmin sanoo rahojen loppumisen ja sen, ettei hän tahtonut velkaantua. On selvää, ettei ainakaan vapaakirkollisen saarnaajan tuolloisilla tuloilla voinut maksaa vuosien opintovelkoja.

Opintojensa ohella Salmensaari saarnaili. Hän puhui useita kertoja Allianssitalossa

Korkeavuorenkadulla. Onkin todennäköistä, että viimeistään vuonna 1895 Salmensaari sai Vapaan Lähetyksen keskuskomitealta suosituskirjan saarnatyötä varten vapaakirkollisessa liikkeessä.

Seuraavan vuoden 1896 alussa tapaamme Salmensaaren Turussa, jonne paikallinen suomalainen vapaaseurakunta oli kutsunut hänet saarnaajaksi. ”Kaupunginsaarnaajaa” oli palkkaamassa 12-jäseninen seurakunta, joten hänen tulonsa olivat niukat.

Asunto järjestyi siten, että Salmensaari jakoi huoneen nuoren insinöörin Emil Saraojan (silloinen Saxbäck) kanssa Heikinkadulla täti Gustafssonin luona. Saxbäck oli vasta itsekkin liittynyt seurakuntaan. Ystävyys Saraojan kanssa muodostui Salmensaarelle merkittäväksi ja elinikäiseksi. Salmensaari kutsui Saraojaa ”isännäksi” ja Saraoja Salmensaarta ”piksentiksi”. Yhdessä he kiertelivät myös ravintoloissa herätyslehtisiä jakamassa ja Jumalasta puhumassa. Tässä työssä Saraoja näyttää olleen aloitteellisempi.

Seurakunnan pienuutta selittää se, että seurakunta oli stenbäckiläisyyden hajottama. Väinö Stenbäckin johtama äärimmäinen synnittömyysliike jatkoi edelleen toimintaansa, kun muu osa ”nuorten” rintamasta oli kriisin jälkeen jo hajonnut. Stenbäckiläisten opetus oli monin osin jyrkässä ristiriidassa perinteisen vapaakirkollisuuden kanssa, muun muassa raamatunlukemista ja rukousta ei pidetty uskoville tarpeellisina.

Myöhemmin Salmensaari sanoi, että työ Turussa opetti häntä niitä vastuksia ja taisteluja varten, joita elämässä myöhemmin tuli vastaan. Hän ei selittänyt tarkemmin, mistä ristiriidat johtuivat.

Uusia vaikutteita Englannista

Ajatus Englantiin lähdöstä kypsyi Sulo Salmensaaren mielessä myönteiseen ratkaisuun, niin että hän syyskuun alussa 1896 nousi Turussa laivaan määränpäänsään Lontoon Harley College. Harley College oli tohtori Henry Grattan Guinnessin perustama tunnustuksiin sitoutumaton kansainvälinen lähetyskoulu Itä-Lontoon köyhälistöalueella. Guinness oli vieraillut Suomessakin vapaakirkollisten keskuudessa vuonna 1882.

Guinnessin vierailun jälkeen Antti Mäkinen oli opiskellut Harley Collegessa vuosina 1883–84 ja Björkenheim vuonna 1883. Nyt Mäkinen oli kannustamassa Salmensaarta lähtöön. Hän oli juuri kesäkuussa Lontoon matkallaan vieraillut opistossa muistelemassa omaa aikaansa siellä. Samalla hän oli järjestellyt Salmensaarelle opiskelupaikkaa.

Salmensaaren opintomatkan piti alunperin olla nähtävästi puolen vuoden pituinen, mutta se venyi lukuvuoden mittaiseksi. Varoja matkaan Salmensaari sai muutamilta ystäviltä sekä Vapaalta Lähetykseltä. Omiakin hänellä vielä hiukan oli aiemmista opettajantöistään.

Suomen Viikkolehden lukijat saattoivat kuukausittain lukea Salmensaaren vaikutelmia. Ajan tavan mukaisesti kirjeissä oli etusijalla hengellinen opetus ja kehoitus, mutta teksteissä heijastuivat myös uudet vaikutteet ja henkilökohtaiset kamppailut.

Kirjeissään Salmensaari ei oikeastaan ollenkaan kertonut opintojensa sisällöstä tai kuluista. Hän nimittäin sai vapaasti valita aineensa ja läsnäolonsa luennoilla. Tämä vapaus

tuntuu sopineen toimeliaalle miehelle, joka iloitsi, että saa käyttää aikansa näin paremmin. Epäilemättä hän paneutui opintoihinkin, mutta tärkein kerrottava liittyi erilaisiin kokoussarjoihin, yhdistyksiin ja toimintamuotoihin, joihin Salmensaari oli osallistunut.

Salmensaari asui aluksi lyhyen aikaa eräässä kveekariperheessä ja kävi myös kveekarien kokouksessa. Kokous tekikin häneen vaikutuksen: hiljaisuuden, puheen ja rukouksen vaihtelu tuntui aivan toisella tavalla omalta kuin Pelastusarmeijan vilkkaat kokoukset. Hiljaisuuskin on jumalanpalvelusta, kirjoitti Salmensaari kveekareihin yhtyen. Kveekareiden pyhäkoulussa häntä taas viehätti se, että useita miehiä toimi opettajina.

Kuuluisan Charles Spurgeonin rakennuttaman tabernaakkelin kokouksissa Salmensaari myös kävi. Seurakuntaa johti tuolloin poika Thomas Spurgeon. Täällä pidettiin myös Nuorten Kristittyjen Lähetysliiton juhla. Muita käyntikohteita olivat NMKY:n miestenkokous sekä Kiinan Sisämaanlähetyksen Suomessakin hyvin tunnetun johtajan Hudson Taylorin kokous. Suomalaisesta merimieskirkosta ja sen toiminnasta Salmensaari antoi varsin myönteisen kuvan, ja tuolla kirkolla hän vietti jouluaattonsakin.

Osana koulutusta mutta nähtävästi sen lisäksi omasta kiinnostuksestaan Salmensaari osallistui monipuolisesti kristillis-sosiaalisiin ja evankelioimistyömuotoihin. Koulun puolesta pidettiin suuria katulähetyskokouksia East Endin köyhälistöalueella, joihin oppilaat kutsuivat kuulijoita. Samantapaista työtä Salmensaari teki sunnuntai-iltapäiväisin myös eräällä merimieslähetystalolla, jossa saarnasi muutaman kerran ruotsiksi. Hänen ruotsintaitonsa oli kehittynyt Nyreenin ja etenkin Björkenheimin seurassa.

Salmensaari sanoo käyneensä erään rampojen lasten kodin vuosijuhlissa. Suurempaa huomiota hän kiinnitti tohtori Barnardon laajamittaiseen toimintaan köyhien lasten ruokkimiseksi. Eräässä tällaisessa tilaisuudessa Salmensaari oli avustamassa. Itä-Lontoon kurjuus ja erityisesti tämä parin tuhannen nälkäisen lapsen joukon näkeminen tuntuu virittäneen nuoren miehen sosiaalista ajattelua. Niinpä hän kehottaakin Suomen Viikkolehden lukijoita olemaan herkkiä köyhien tarpeille omassa ympäristössään ja lausuu: ”Suurimmat murhaajat eivät ole ne, joita siksi nimitetään, vaan ne jotka tavalla tai toisella ovat ryöstäneet tarpeellisen ravinnon köyhältä.” Myös maineikkaan George Müllerin lastenkotitoiminta Bristolissa lienee kiinnittänyt Salmensaaren huomiota, sillä kotiin palattuaan hän ensimmäisenä maassamme laati Müllerin lyhyehkön elämäkerran.

Merkittäväntä vapaakirkollisen liikkeen kannalta oli Salmensaaren tutustuminen kansainväliseen Christian Endeavor -liikkeeseen, jonka piirissä perustettiin paikalliseurakunnan toimintaa tukevia nuortenyhdistyksiä. Todennäköisesti tutustuminen tapahtui jossakin seurakunnassa. Myöhemmin Turussa Salmensaari toteuttikin omaksumaan aatetta. CE-liike eli Nuorten Kristittyjen Liitto perustettiin vuonna 1881 USAssa. Liike tähtäsi vastaheränneiden kristittyjen nuorten tukemiseen keskinäisessä yhteydessä ja käytännön työssä Jumalan valtakunnan hyväksi.

Ajankohdan näkyvimpiä piirteitä Englannin vapaakirkkopiireissä oli katolisen kirkon voimakas arvostelu. Salmensaari selostaakin laajasti kanadalaisen protestantismiin kääntyneen katolisen papin Charles Chiniquyn äärimmäisen rajua katolisuuden kritiikkiä. Keskeinen väite Chiniquyllä oli, että paavi on antikristus. Katolisuutta vastaan tuli

kuitenkin taistella rakkauden aseina – olemalla katolisille kristityn esikuvina.

Sulo Salmensaaren säännöllisestä seurakuntayhteydestä Lontoon aikana ei ole tarkkaa tietoa. Erään muistitiedon mukaan hän oli paljon tekemisissä presbyteerien kanssa ja sai heiltä vaikutteita.

Hartauskirjoituksista päätellen nuoren miehen ajatukset kiinnittyivät usein maailman tuskaan ja mielettömyyteen. Yhtä tinkimättömästi hän osoittaa sanansa niille uskoville, jotka tulevat kokouksiin nautiskelemaan saarnasta ja odottamaan siunauksia aikomattakaan välittää siunausta sitä tarvitseville. Ajatus itsensä uhraavasta rakkaudentyöstä oli Salmensaarelle läheinen ja näkyy myös hänen pyrkimyksistään. Heittäytyä työhön ja luottaa Herran apuun, siinä oli hänen mottonsa.

Keswick-pyhitysliikkeen sanoma kiinnosti Salmensaarta selvästi. Hän selosti sitä perusteellisesti pariinkin otteeseen. F. B. Meyer puhui syksyllä Harley Collegessa, ja keväällä 1897 Salmensaari osallistui ensimmäiseen Lontoossa järjestettyyn yhteiskristilliseen Keswick-kokoukseen. Keswickläisyys korosti hengen täyteyttä osana normaalia kristillistä elämää. 1870-luvulla syntynyt liike uskoi hengen täyteyden olevan uskon teko, joka tapahtuu uudestisyntymisen yhteydessä. 1800-luvun loppua kohden henkikaste ymmärrettiin yhä enemmän voimaannuttamisena kristillistä palvelusta varten.

Jo Orismalan aikana Salmensaarta vaivasi se, että häneltä puuttui sisäisesti jotakin, jotakin mitä hän ei tiennyt. Lontoon aikanaan, erityisesti keväällä, hän näyttää tavallista enemmän pohtineen asiaa ja koettaneen löytää sisäisen levon. Melko avoimesti Salmensaari kertookin omasta kipuilustaan. Hän sanoo: ”Sydämeni ei ole hyvä. Kaukana siitä! Voi, jospa enemmän oppisin joka asiassa ja joka hetki täysin hylkäämään kaiken sen, mikä kuuluu sen ’hyvään’! Tosi hyvä ei ole mikään minun luonnollinen ominaisuuteni, vaan ’Kristus teissä, kunnian toivo’.” Nuori mies oli kyllä löytänyt ajatuksen uskon levosta – ajatuksen, jota hän halusi muistuttaa itselleen ja lukijoille. Tämän levon, luottavan, täysin antautuneen uskon kautta vasta saattoi saada voimaa syntiä vastaan. ”Niin juuri nyt me tahdomme kallistaa päämme, tuon väsyneen, hermostuneen päämme Jesuksen rinnoille ja kuiskata: Kaikkivoipa armon ja rakkauden Isä, pysyn Jesuksessa, ja Hänessä ollen minä lepään Sinussa. En voi, en uskalla mennä muualle, eikä minun tarvitsekaan.” Salmensaari käytti myös ilmausta ”Isä, rakkauden Isä, meitä ympäröi”.

Saarnaajien kouluttajana, nuorten kasvattajana

Alkukesästä 1897 Sulo Salmensaari palasi Englannista Turkuun. Yhteisasuminen Emil Saraojan kanssa ei enää jatkunut, sillä noihin aikoihin Saraoja avioitui ja perusti kodin Helsinkiin.

Taloudellisista oloistaan tuolloin Salmensaari on kertonut, että 50 markan kuukausipalkasta 25 markkaa meni asumiseen, 25 markkaa ruokaan. ”Eräs vanha täti piti huolen pyykistäni. Sukkia ja nenäliinoja nuori saarnaaja sai tarpeeksi.”

Jossakin vaiheessa Salmensaari joutui kuukaudeksi reservinharjoituksiin. Palkkaa ei tullut, mutta vuokran hän joutui maksamaan. Velanotto tuntui ainoalta mahdollisuu-

delta. Hän oli huolissaan, vaikka oli kertonut asiasta Jumalalle. Keskellä huolia hän sai Kuopiosta kirjeen, jossa oli 25 mk ”käytettäväksi”. Tilanteesta mitään tietämätön Salmensaaren tuntema opettaja, joka oli vasta valmistunut, oli tuntenut sisäistä pakkoa tehdä niin kuin teki. Kun tämä kuuli, mihin tarpeeseen raha meni, hän sanoi: ”Nyt minä tiedän, että Jumala on olemassa”.

Englannissa saamistaan opeista Salmensaari saattoi pian saada hyvää hyötyä, sillä Johannes Svensson, Turun ruotsinkielisen vapaaseurakunnan saarnaaja, ryhtyi syksyllä pitämään Turussa ruotsinkielistä saarnaajakoulua yhdessä Salmensaaren kanssa. Koulu oli Vapaan Lähetyksen ensimmäinen varsinainen saarnaajakoulu. Koulun aikaansaaminen oli viivästynyt, koska oli odotettu, että suoraan teologisesta tiedekunnasta saataisiin saarnaajia. Toisaalta oli epäilty, että koulutus tekisi saarnaajista sietämättömiä ”pastoreita”. Viimeistään äärimmäisyyksiin mennyt synnittämyysliike osoitti, että saarnaajien oli saatava koulutusta.

Svensson oli Nyreenin tavoin vermlantilainen ja Ruotsin Lähetysliiton saarnaaja. Hän oli jo pitkään ollut Suomessa. Ruotsista tulleista saarnaajista hän ehkä eniten harrasti teologisia selvittelyjä. Muun muassa hän perusteellisesti vastasi rovasti Elis Bergrothin arvosteluun vapaakirkollisia kohtaan.

Saarnaajakoulun johtajana toimi Svensson. Hän opetti Raamattua, äidinkieltä ja saarnataittoa, Salmensaari puolestaan kirkkohistoriaa ja suomen kieltä. Ainevalikoima oli siis varsin niukka. Salmensaari ja todennäköisesti Svenssonkin hoitivat koulun ohella seurakuntatyötä.

Oppilaita koulussa oli ensimmäisenä lukuvuonna 1897–98 neljä. Ensimmäisen talven jälkeen nämä hajaantuivat vuodeksi saarnatyöhön, käytännön harjoitteluun. Kesällä 1899 pidettiin toinen opintojakso, tällä kertaa Kemiön saarella Sunnanassa, jossa tehtailija Palmu oli luovuttanut Rauhalan huvilan vapaasti käytettäväksi. Tänne kokoontui jo kahdeksan oppilasta. Talven tauon ja harjoittelun jälkeen palattiin vielä seuraavaksi kesäksi Rauhalaan opiskelemaan. Tähän saarnaajakoulu loppuikin, sillä molemmat opettajat olivat jo muuttaneet pois Turusta, Svensson Tammisaareen ja Salmensaari Jyväskylään.

Koulua Rauhalassa Salmensaari on kuvannut reipshenkiseksi ja iloiseksi. Siellä ”pieninkin järjestyksen rikkominen rangaistiin ankarilla sakoilla, joiden suorittamisesta ei vapautettu tilapäisiä kävijöitäkään”, hän hiukan virnuillen lisää. Salmensaari ihmetteli, miten rouva Svensson sai ruoan riittämään tuolle miesjoukolle. ”Syötiin kyllä vain hevosien lihaa, mutta se meni aivan täydestä minulle niinkuin muillekin.” Vapaan Lähetyksen ystävilä tuli jonkin verran rahallista tukea, minkä lisäksi oppilaat kalastivat ahkerasti.

Toinen asia, johon Salmensaari Turussa ollessaan uppoutui, oli nuorisotyö. Englannissa hän oli tutustunut Christian Endeavor -aatteeseen. Nyt hän perusti Suomen ensimmäisen CE-yhdistyksen Turun vapaaseurakunnan yhteyteen 30.8.1898. Vuoden päättyessä siinä oli 22 jäsentä. Yhdistyksen nimi oli Turun Nuorten Kristillinen Liitto. Myös Immanuelin kappelin nuorten kristittyjen liitoksi sitä kutsuttiin. Yhdistys pyrki sääntöjen mukaan paitsi yhdistämään uskovia nuoria ja antamaan heille mahdollisuuksia

Jumalan valtakunnan työhön, myös edistämään ”vakavaa kristillistä elämää jäsenissään”.

Yhdistys oli hyvin järjestetty. Siinä oli ”toimivia jäseniä” eli uskonsa tunnustavia nuoria, joilla oli päätösvalta. ”Liittojäseneksi” pääsi ”jokainen kunnollinen nuori henkilö”, joka ei vielä ollut varma oliko uskossa. Näiden toivottiin ajan myötä siirtyvän ”toimiviksi jäseniksi”. Vanhemmat uskovat saattoivat halutessaan olla ”kannattavia jäseniä”. Yhteyttä seurakuntaan korostettiin, joten saarnaaja ja seurakunnan puheenjohtaja sekä pyhäkoulun johtaja olivat ilman muuta näitä kunniajäseniä. Lisäksi yhdistyksessä saattoi sääntöjen mukaan toimia erilaisia toimikuntia, esimerkiksi pyhäkoulutoimikunta.

Aikalaiskuvauksen mukaan Turun nuorisotoiminta oli virkeää Salmensaaren aikana. Muun muassa raikkaita raamatukeskusteluja käytiin. Salmensaari itse luonnehti työtä vähän myöhemmin näin: ”Työmme ei ole ollut suurta; kääntymyksiä ja suurempia kokouksia ei ole ollut. Mutta hiljainen ja vakava henki on vallinnut liiton jäsenissä, josta Herralle kiitos” Lausuma kuvastaa Salmensaaren suoraa ja hurskastelematonta suhdetta työhönsä ja sitä, että hän keskittyi vakavahenkiseen kristilliseen kasvatustyöhön.

CE-yhdistys myös kustansi Tunnussanoja-nimisen päivittäisen raamatunluvun oppaan nuorille sekä joitakin traktaatteja. Salmensaaren on sanottu muutenkin järjestäneen seurakunnallisen työn Turussa synnittämyyshajaannuksen jälkeen.

Vapaan Lähetyksen vuosikokouksessa kesällä 1899 Salmensaari piti alustuksen aiheesta ”Kristillisten nuorisokokousten merkitys seurakunnalle”. Hän ehdotti CE-toimintaa Vapaan Lähetyksen viralliseksi työmuodoksi. Kokous ja varsinkin sen puheenjohtaja Antti Mäkinen kuitenkin torjuivat ajatuksen. Erillistä nuorisotyötä ainakaan CE-muotoisena ei pidetty tarpeellisena. Kokous sen sijaan korosti seurakuntaa kaikenikäisten yhteytenä ja ehdotti herätyskokousten pitämistä nuorille eri puolilla maata seurakuntien valvonnassa. Näissä nuoretkin voisivat todistaa. Mäkisen pelkona oli, että CE-toiminnassa ”huvien tapaiset houkutuskeinot” voisivat syrjäyttää kaikille tarpeellisen herätysosan.

Seuraavina vuosina kuitenkin Turun yhdistystä muistuttavia yhdistyksiä perustettiin eräille muillekin paikkakunnille. Ne yhtyivät vuonna 1904 valtakunnalliseksi CE-liitoksi. Näin CE-nuorisotyö jäi alusta alkaen Vapaasta Lähetyksestä irralliseksi toiminnaksi, vaikka se eräillä paikkakunnilla olikin läheisessä yhteydessä seurakuntaan.

Sulo Salmensaari aloitti myös kirjallisen toimintansa Turussa. Syksyllä 1898 hän julkaisi kirjasen ”Rukouksen voima eli Piirteitä Yrjö Müllerin elämästä”, joka on ensimmäinen teos Mülleristä suomeksi. Salmensaari keräili Müllerin elämästä katkelmia, jotka osoittaisivat materialistisen ajan ihmisille ikuisen Jumalan voimaa.

Jonkin verran Salmensaari piti Turun aikanaan kokouksia Uudessakaupungissa, jonka vapaakirkollista ystäväpiiriä hän oli tukemassa ainakin talvella 1899–1900.

Takaisin kotikaupunkiin

Kesäkuussa 1899 Sulo Santeri Salmensaari kihlautui Augusta Maria Hiltusen kanssa, joka toimi kansakoulunopettajana Petäjävedellä. Vuotta aiemmin tämä oli valmistunut Jyväskylän seminaarista. Maikki Hiltunen oli syntynyt 27.8.1874 Pietarissa pikkukou-

Sulo Sundholm ja Maria 'Maikki' Hiltunen kihloutuivat vuonna 1899 ja häitä vietettiin 6.6.1900.

lunopettaja Pietari Hiltusen ja Helena Hyvärisen tyttärenä. Koulunaan Maikki oli käynyt Pietarin suomalaisen kirkkokoulun. Hän tuli vapaakirkolliseen toimintaan seminaariaikanaan Jyväskylässä.

Joskus vuoden 1900 alkupuolella Salmensaari muutti Jyväskylään. Seurakuntatyö odotti täälläkin, mutta myös perheen perustaminen. Jyväskylän vapaaseurakuntaa aiemmin hoitaneet Eskil ja Tekla Renfors olivat muuttaneet Helsinkiin. Viimeistään heluntaina Salmensaari jo toimi Jyväskylässä. Kesäkuun 6. päivänä hän Maikkinsa kanssa solmi avioliiton. Vihkijänä oli kaupungin kirkkoherra F. E. Cleve, joka oli suosinut vapaakirkollisia. Myös nuori rouva sai Jyväskylästä töitä, pikkukoulun opettajana.

Näihin aikoihin Sulo Salmensaari oli jo melko tunnettu vapaakirkollisessa liikkeessä. Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen hän oli saarnannut useimpien vuosikousten yhteydessä ja toiminut vuoden 1899 kokouksessa pöytäkirjanpitäjänä. Syksyllä 1900 hän seurakuntansa kanssa kutsui Jyväskylään Vapaan Lähetyksen saarnaajaliiton ensimmäisen pelkästään suomenkielisen kokouksen. Kokouksessa Salmensaari piti esitelmän Raamatun nykyisen tekstimuodon syntyhistoriasta ja luotettavuudesta. Näin kehittyivät yhteydet

myös Hjalmar Braxéniin, joka tässä vaiheessa oli sekä saarnaajaliiton että Vapaan Lähetksen keskuskomitean puheenjohtaja.

Salmensaari ei kuitenkaan näyttänyt olevan omimmillaan perinteisenä vapaakirkollisena saarnaajana. Keväällä 1901 Suomen Viikkolehden kirjoittamassaan pääartikkelissa hän tiukkaankin sävyyn opetti lukijoita sanankuulijan vastuusta Jumalalle, saarnaajalle ja seurakunnalle. Hän sanoi: ”Joka on saarnannut melkein tyhjässä kokoushuoneessa, tietää miten masentavaa se on. Ikävää on saarnata kääntymystä penkeille...” Eräässä toisessa yhteydessä hän huomautti, että hänellä näinä Jyväskylän aikoina oli joskus mitättömän vähän kuulijoita, vaikka hän sanoikin saaneensa seurakunnalta osakseen paljon rakkautta. Mutta ’hitaus ja pahankurinen väsymys’ saattoivat iskeä niin seurakuntaan kuin saarnaajaankin.

Salmensaaren perhe Seutulan kansakoululla 1907. Äidin sylissä Lemmitty, isän polvella Kultimo.

Seutulan vuodet 1901–08 KÄDET TÄYNNÄ TYÖTÄ

Vapaan Lähetyksen tarmokas sihteeri

Vapaan Lähetyksen johto joutui uudelleen järjestettäväksi, kun keskuskomitean puheenjohtajana ja sihteerinä toiminut Antti Mäkinen vuonna 1900 lähti Englantiin. Tehtävät sai hoitaakseen Hjalmar Braxén, mutta hän tuli siihen tulokseen, että työtä on yhdelle miehelle liikaa. Braxénin aloitteesta S. S. Salmensaari valittiin kesällä 1901 vuosikokouksessa Vapaan Lähetyksen sihteeriksi ja komitean jäseneksi.

Samana kesänä tuli myös toinen huomattava elämänmuutos. Maikki Salmensaari sai kansakoulunopettajan viran Helsingin pitäjän (nykyisin Vantaa) Seutulan kansakoulusta. Perhe oli päättänyt irtautua Jyväskylästä, ja niinpä se muutti Seutulan koululle loppukesällä. Matka Helsinkiin rauhalliselta maaseutukoululta oli nykyiseen verrattuna vaivalloinen: ensin 19 kilometriä itään Tikkurilan asemalle hevosella ja sieltä 16 kilometriä junalla etelään.

Salmensaaren tehtävänä oli toimia komitean pöytäkirjurina ja auttaa kokousten valmistelussa sekä hoitaa lähetyksen laajaa kirjeenvaihtoa, mihin sisältyi Kiinan-lähetyksen kirjeenvaihto. Tehtävään kuului esimerkiksi komitean päätöksistä tiedottaminen asianomaisille, erilaiset tiedustelut, saarnaajien suosituskirjojen lähettäminen ja keräys-

listojen postittaminen seurakuntiin. Myös vuosikertomusaineiston lopullinen valmistelu kuului sihteerille.

Heti alussa Salmensaari hämmästyi sitä, miten vapaamuotoisesti tehtäviä oli aiemmin hoidettu. Vain komitean pöytäkirjat olivat tallella, mutta virallista kirjeenvaihtoa ei ollut säilytetty. Myöhemmin käy kyllä ilmi, että ainakin osa kirjeenvaihtoa oli säilynyt, mutta se selitettiin yksityisluontoiseksi, eikä sitä haluttu luovuttaa sihteerille. Salmensaari tilasi heti kirjeiden kopiokirjan ja muita välineitä aineiston säilyttämiseksi.

Muutenkin Salmensaari kävi hoitamaan tehtäväänsä perusteellisesti ja tarmokkaasti. Hän kirjoitti johtavalle Kiinan-lähetille Wilhelmiina Arpiaiselle ja pyysi yksityiskohtaisia tietoja kentän oloista, työn kehittymisestä, raha-asioista ja tilinpidosta päästäkseen itse asioista perille. Arpiainen ei kuitenkaan katsonut aiheelliseksi vastata Salmensaaren toistuviin kyselyihin yhtä kertaa enempää. Hän, kuten muutkin lähetit, oli tottunut kirjoittamaan työstään etupäässä yksityisille lähetysystävälle, ei niinkään komitealle virallisesti. Lähetys-ystäviltä hän sai komitean välittämänä kannatuksensakin. Tällainen tiedonvälitys oli vaivannut jo Braxénia, joka oli saanut tietonsa usein vasta lähetyksen lehdistä. Salmensaari otaksui, että Arpiainen kokisi hänen viranomaismenettelynsä hengellisistä syistä tarpeettomaksi tai vääräksi, ja sen vuoksi hän joutui pyytämään ”kuivia-kin tietoja”, jotka ovat ”hyvin tarpeellisia, niin ”hengettömiltä” kuin ne monesta voivat tuntuakin”.

Arpiaisen vaikenemisen takana oli myös arkaluontoinen kysymys lähetystyöntekijä Sofia Lagerstamin kotiinkutsumisesta Kiinasta, missä asiassa Salmensaaren käsityksen mukaan Arpiainen oli toiminut väärin. Kun komitea oli asetunut tässä kysymyksessä Arpiaisen antaman käsityksen kannalle ja Arpiainen muutenkin oli yleisesti arvostettu, Salmensaari joutui jäämään tilanteessa melko yksin. Kun Salmensaari sihteerinä yritti omantuntonsa mukaan selvittää totuuden ja saada eri lähteistä tasapuolisen kuvan, häntä alettiin nimittää myös komiteassa urkkijaksi, jonka oikeus laajaan itsenäiseen tiedonhankintaan ilman komitean lupaa asetettiin kyseenalaiseksi. Koska Salmensaari piti tarpeellisten tietojen hankintaa ehdottomana velvollisuutenaan ja oli muutenkin joutunut komiteassa vastustavaan asemaan, hän katsoi menettäneensä luottamuksensa ja esitti keväällä 1902 eronpyynnön sekä sihteerin tehtävästä että komiteasta. Saman pyynnön perusteluineen hän kesällä esitti Vapaan Lähetyksen vuosikokoukselle.

Arpiaisen ja Salmensaaren ristiriidassa oli kysymys tapahtumien erilaisesta tulkinnasta. Kysymys oli myös kahden omapäisen persoonan erilaisesta viestintätavasta. Tilannetta ilmeisesti vaikeutti näkemys ero siitä, millainen suhde yksittäisen lähetin toimintavapaudella ja lähetyksen valvontaoikeudella tulisi olla.

Salmensaaren eronpyynnöstä käy ilmi, että myös hänen käsityksensä naisten saarnamisesta teki hänet omasta mielestään ”vähemmän sopivaksi” Vapaan Lähetyksen sihteeriksi. Arvionsa mukaan hänelle ei tehtävässään ollut eduksi, että jotkut – nähtävästi Vapaan Lähetyksen johdossakin – pitivät häntä ”ahdasmielisenä naisen halveksijana, joka muka tahtoo estää Jumalan työtä naisen kautta”. Kun ottaa huomioon aloittekykyisten naisten merkittävän panoksen vapaakirkollisen liikkeen alkuvaiheissa, on Salmensaaren

arvio ymmärrettävä. Vaikutteita näkemyksiinsä Salmensaari lienee saanut muun muassa Johannes Svenssonilta, joka oli kirjoittanut kirjasekin naisten saarnatoimintaa vastaan.

Yhtenä syynä Vapaan Lähetyksen horjuvaan kehitykseen Salmensaari piti sitä, että naiset käyttivät saarnaamisen ja johtavien tehtävien kautta vaikutusvaltaansa tavalla, joka ei ollut heille luonnollista. Tähän arvioon vaikuttivat ehkä eräät nuorten ryhmään lukeutuneet naisevangelistat ja vapaakirkollinen lähetystyö, jossa kenttätyö oli lähes tyystin naisten käsissä. Naisen ja miehen ruumiillis-henkinen tasa-arvo Jumalan ja ihmisten edessä oli Salmensaarelle selviö. Ongelmia kuitenkin syntyi, kun naisen asemaa koetettiin parantaa niin, että hän sai miehelle ominaisempia älyllisyyttä painottavia tehtäviä. ”Omassa asemassaan nainen voisi sydämellään maailmoja muuttaa”. Kodin lisäksi naisella olisi tehtäviä lähetystyössäkin, mitä ajatusta Salmensaari ei tarkemmin kirjeissään eritellyt. Tärkein huoli oli kuitenkin miesten liian vähäinen vaikutusvalta lähetyskentällä ja ilmeisesti myös joissakin kotimaan seurakunnissa. Vuoden 1904–05 vuosikertomuksessa myös komitean puheenjohtaja piti luonnottomana seurakuntien sukupuolirakennetta: koko jäsenistöstä 83 % oli naisia ja 17 % miehiä.

Vuoden 1902 vuosikokous ei kuitenkaan myöntänyt Salmensaarelle eroa, vaan valitsi hänet edelleen sihteeriksi ja komiteaan. Salmensaari itsekin tuli siihen tulokseen, että oli toivoa häntä piinanneiden asioiden korjaantumisesta, ja suostui valintaan.

Salmensaaren valintaa sihteeriksi oli moni vastustanut edellisessä vuosikokouksessa hänen nuoruuteensa vedoten. Ruotsinkielisiä arvelutti jo tuolloin myös Salmensaaren jyrkkä suomenmielisyys, fennomaanisuus. Uudelleenvalinta kuitenkin osoitti, että monen silmissä sihteeriksi korvasi asioiden hallinnalla, älykkyydellä ja uutteruudella nuoruutensa ja särmikkyytensä.

Ystävälleen lähetyssaarnaaja Vilho Grönlundille Salmensaari kirjoitti Kiinaan jo syksyllä 1901, että häntä sanottiin ”pahaksi pojaksi”. Ilmaisu tapansa hän perusteli seuraavasti: ”...en osaa kaunistella ja panna kilttiä sanoja vaikka on myrkkyy mielessä, niin kuin usein täällä maailmassa tehdään” ja uskovienväen piirissä ihannoidaan. Salmensaari oli itse suora ja asiallinen ja odotti sitä toisiltakin, mutta vihjailut herättivät hänen kärkevyytensä. Ehkäpä juuri Salmensaaren halu puuttua epäkohtiin ja vaatia Vapaan Lähetyksen asioissa tasapuolista ja oikeudenmukaista menettelyä kertoivat hänen valitsijoilleen, että hänessä on aito omantunnon ihminen, joka sittenkin tahtoo Jumalan valtakunnan asian parasta.

Opettajana, isännöitsijänä, opiskelijana

Opetustehtäviin Salmensaari sai uuden mahdollisuuden jo heti syksyllä 1901. Vaimonsa tukena hän ryhtyi Seutulana koululla opettamaan poikien käsitöitä. Tätä työtä hän jatkoi aina kevääseen 1908, jolloin perhe muutti pois Seutulasta. Lisäksi hän toimi vaimonsa viransijaisena muutaman kuukauden perheen molempien poikien syntymän yhteydessä keväällä 1905 ja keväällä 1906. Opetusasioista kiinnostunut Salmensaari oli myös Helsingin pitäjän läntisen piirin kansakoulun johtokunnassa kolme vuotta, mistä ajasta

Seutulaan vuonna 1901 valmistunut kansakoulu sai ensimmäiseksi työntekijöikseen nuoripari Salmensaaren Jyväskylästä. Maikki toimi koulun opettajana vuoteen 1908, Sulo huolehti muiden toimiensa ohella poikien puukäsistöistä. Kultimo-esikoinen syntyi perheeseen vuonna 1905 ja Lemmitty 1906. Salmensaaret puuhasivat Seutulaan myös pientä Vapaan Lähetysten seurakuntaa.

vuoden puheenjohtajana.

Sihteerin osa-aikaisesta työstä Salmensaari sai palkkaa 50 markkaa kuukaudessa, mistä syystä hän halusi vielä jotakin tulonlisää. Turun aikoina hän oli suorittanut erälle vapaakirkkolliselle ystävälle kurssin kaksinkertaisessa italialaisessa kirjanpidossa, mikä osoittaa hänen kiinnostustaan talousasioita kohtaan. Nyt hän sai tilaisuuden ottaa hoidettavakseen parin kilometrin päässä sijaitsevan Königstedtin kartanon tilit, raha-asiat ja ylivalvonnan, sillä kartanon omistaja asui muualla. Königstedtin yhteyteen kuului vielä läheinen Robertsbergin kartano. Näitä tehtäviä Salmensaari hoiti vuosina 1902–06.

Seutulassa Salmensaari sai nyt tilaisuuden aloittaa jo aiemmin kaavailmansa yliopisto-opinnot. Vuoden 1902 alussa hän kirjoittautui historiallis-kielitieteelliseen osastoon tavoitteenaan filosofian kandidaatin tutkinto.

Taloudellinen toimeentulo perheen mahdollisesti kasvaessa oli tärkeä syy ratkaisussa. Vapaan Lähetysten mahdollisuus palkata varsinkin sisälähetysten työntekijöitä oli vähäinen, eikä elämää ilman sivutuloja voinut ajatella pitkän päälle. Teologian opintoja luterilaisen papin virkaa varten Salmensaari ei voinut ajatella. Hän näyttää halunneen pysyä ”maallikkosaarnaajana”, jollei Jumala toisin johtaisi, ja hankkia elantonsa muista tehtävistä.

Salmensaaren mukaan hänen ratkaisustaan aloittaa opinnot syntyi hälinä. Kenties pelättiin, että hän valintansa myötä etääntyy Jumalan valtakunnan työstä. Itse hän oli kuitenkin varma siitä, että Jumala oli antanut mahdollisuuden opintoihin, eikä välittänyt, mitä ”sisaret” löpöttelivät.

Ainakaan opintojensa alkuvaiheessa Salmensaarella ei ollut mitään selvää ammatillista tavoitetta. Tätä kuvastaa myös monipuolinen ainevalikoima, jossa filosofia ja kielet olivat keskeisiä: Yleissivistyksen lujittaminen kasvatustehtäviäkin silmälläpitäen näyttää määränneen valintoja. Heti alussa – keväällä 1902 – Salmensaari kuitenkin suoritti niin sanotun yksityisen tutkinnon teologiassa, mikä kertoo ”maallikkosaarnaajan” halusta syventää myös aiempia opintojaan.

Vaivalloisen matkan ja muiden tehtävien takia Salmensaari sai mahdollisuuden suo-

rittua huomattavan osan tutkinnostaan tenttimällä kirjallisuutta. Vain parina kolmena ensi vuonna hän osallistui joihinkin luentosarjoihin ja harjoituksiin. Opintokirjan mukaan hänellä oli kosketusta muita opettajia enemmän historian professoriin E.G. Palmeniin sekä suomalais-ugrilaisen kielten tutkijaan ja myöhemmin senaattorina ja ministerinä toimineeseen Emil Nestor Setälään. Molemmat olivat näkyviä suomenmielisiä poliitikkoja, Palmen vanhasuomalaisessa ja Setälä nuorsuomalaisessa puolueessa. Palmen oli myös tunnettu kärkeväna poliittisena kirjoittelijana, mistä syystä häntä kutsuttiin Äkäpääksi. On selvää, että näitten miesten vaikutus ei ainakaan heikentänyt Salmensaaren jo kouluaijana virinnyttä suomenmielisyyttä.

Aluksi opinnot sujuivat melko ripeästi erilaisten irrallisten arvosanojen suorittamisessa. Aineina olivat germaaninen ja romaaninen kielitiede, suomalais-ugrilainen kielitiede, matematiikka ja pohjoismainen historia. Kun Salmensaari vuoden 1904 jälkeen opiskeli pääainettaan teoreettista filosofiaa ja myös käytännöllistä filosofiaa ja englannin kieltä, hän ei enää osallistunut luentoisiin. Filosofian kandidaatin tutkinnon hän suoritti maaliskuussa 1908.

Opinnoillaan ja opetustaidoillaan Salmensaari saattoi hyödyttää Vapaata Lähetystä jälleen syksyllä 1904, jolloin hän pani toimeen Königstedtin kartanossa suomenkielisen saarnaajakoulun. Turun ruotsinkielisen koulun käynnistyttyä oli Antti Mäkinen järjestänyt Helsingin Allianssitalolla ensimmäiset suomenkieliset saarnaajakurssit talvella 1898–99. Raamattunaiskoti, joka koulutti naisia seurakuntasisariksi ja evankelistoiksi, oli myös toiminut Helsingissä vuodesta 1900. Jatkuvan saarnaajakoulun aloittamista miehille oli sen jälkeen harkinnut muiden muassa Braxén, kuitenkin tuloksetta. Kun kesän 1904 vuosikokous oli yhä jättänyt asian lepäämään, kysymys otettiin esille vuosikokouksen jälkeisessä Enson saarnaajakokouksessa. Salmensaaren mukaan sieltä ”olivat jo ehtineet poistua harkitsevat vanhemmat veljet. Nuoria ei painanut taloudelliset vaikeudet eivätkä muut epäroimiset ja suuren innostuksen vallassa päätettiin perustaa saarnaajakoulu.”

Koulu tuli täten saarnaajaliiton omistamaksi. Salmensaari lupasi hoitaa koulua, ja kalusteita ja varoja saatiin keräyksellä. Kartanon omistaja lupasi sopivan huoneen vuokratta käyttöön. Suurta taloudenpitoa ei koulu kuitenkaan vaatinut: Ainoaksi oppilaaksi tuli Juho Karppinen, joka hankki elantonsa itse. Salmensaari, joka oli ainoa opettaja, ei saanut tästä tehtävästään palkkaa.

Oppiaineina koulussa olivat ”Raamattu”, äidinkieli, historia, maantieto, uskonto-oppi, Raamatun johdanto (nähtävästi johdanto-oppi eli Raamatun syntyvaiheiden opetus), laskento, ruotsi, anatomia ja käytännölliset harjoitukset – siis huomattavan paljon yleissivistäviä aineita, kuten Mäkisen kurseillakin oli ollut. Kun Salmensaari suurimman osan vuotta oli tämän ohella vaimonsa äitiyslomasijaisena muidenkin töiden ja opiskelun ohella, ei hänellä ollut ajankulun ongelmia.

Salmensaaren antama saarnaajakasvatus jäi tällä erää vuoden mittaiseksi, sillä koulu siirrettiin syksyllä 1905 Tampereelle, jossa se Eskil Renforsin johtamana ja kolmen muun opettajan avustamana aloitti. Täällä koulua pidettiin vuoteen 1920. Vapaa Lähe-

tys otti koulun huostaansa sen toimittua vuoden Tampereella.

Kaipuu järjestyneeseen kristillisyyteen

Vapaakirkolliseen liikkeeseen oli 1890-luvun pyhitys- ja synnittämyyskriisin seurauksena jäänyt edelleen jännitteitä. Liikkeellä ei ollut kunnollisia keinoja eripuraisuuden käsittelemiseen. Siltä puuttui muun muassa yhtenäinen toimintaa säätelevä säännöstö. Vuosikokoukset olivat toki tehneet päätöksiä, mutta kun päätökset eivät sitoneet yksilöitä enempää kuin seurakuntiakaan, ne unohtuivat helposti.

Jo kohta sihteeriksi tultuaan Salmensaari sai Vapaan Lähetyksen komitealta tehtäväksi koota vuosikokousten tekemät päätökset yhtenäiseksi ohjeistoksi. Vuoden 1902 vuosikokous hyväksyi tämän ”Vapaan Lähetyksen periaatteet ja toimintatapa”-nimisen ensimmäisen säännösten. Samalla liike otti virallisesti käyttöön nimensä lyhemmän muodon ”Suomen Vapaa Lähetys”.

”Periaatteet” oli uudelleen muotoiltu tunnustusosa vuoden 1889 Vapaakirkollisten ohjelmasta. Merkittävin muutos tässä tunnustuksessa oli nyt se, että vapaakirkolliset eivät enää pitäneet itseään luterilaisen kirkon sisäisenä uudistusliikkeenä, vaan itsenäisenä seurakunnista koostuvana uskonyhteisönä. Huomattava muutos oli myös se, että enää ei pidetty pahoina kaikkia ”ihmissääntöjä”, vaan ainoastaan ”Jumalan sanasta poikkeavia” – tätähän osoittaa jo uuden säännösten olemassaolokin.

Salmensaari oli itse liikkeen toiminnan selkeän järjestämisen kannalla. Vaikka ei olekaan tietoa siitä, oliko hän käynnistämässä säännösten kokoamista, hän kannatti lämpimästi tätä askelta. Hän myös saattoi yhtyä tunnustukseen tehtyihin muutoksiin. Kun on tiedossa, että Braxénilla oli samat tavoitteet, näyttää syy Salmensaaren kutsumiseen sihteeriksi olleen osittain tässä hengenheimolaisuudessa. Jo pyhitysriidan aikana Salmensaari oli samastunut Braxénin johtamiin ”vanhoihin”, joten muutenkin teologisissa painotuksissa oli samaa.

Hyväksytyt säännöstö joutui pian koeteltavaksi. Äärimmäinen synnittämyysliike oli saanut laajinta jalansijaa Etelä-Pohjanmaalla. Liikkeen hajottua osa siitä jatkoi Akseli Skutnabbin (1875–1929) johtamana.

Skutnabb oli Viipurissa saarnaajana ollessaan joutunut ruotsinkielisen seurakunnan omistamassa rukoushuoneessa saarnakieltoon, jonka synnä oli liian vapaa suhde naisiin. Vapaan Lähetyksen keskuskomitea suositteli, että muutkaan seurakunnat eivät ottaisi vastaan Skutnabbia. Suositus sai suhteellisen vähän vastakaikua. Jonkin ajan kuluttua Skutnabb huomasi kuitenkin synnittämyytensä ontoutuden. Myös Väinö Stenbäck oli joutunut samoihin mietteisiin. Kriisinsä keskellä miehet saivat käsiinsä Ruotsin herrnhutilaisten evankelisimmat virret. Niitä lukiessaan he löysivät lohdutuksen ajatuksesta, että kaikki maailman synnit oli jo sovitettu. Autuus ei ollutkaan enää riippuvainen siitä, että piti itseään synnittömänä, vaan uskosta Jeesuksen kertakaikkisen sovitustyön kaikenkattavaan tosiasiaan. Mikään synti ei enää voisi aiheuttaa kadotusrangaistusta.

Uudet ajatukset levisivät pian Skutnabbin ympärillä olleeseen ryhmäkuntaan. Hän

saattoi toimia melko pitkään vapaakirkollisten piirissä, ennen kuin joutui avoimeen selkkaukseen liikkeen johdon kanssa. Tämä tapahtui vuoden 1900 vuosikokouksessa. Salmensaaren mukaan Skutnabb nousi vastoin tilaisuuden ohjelmaa saarnaamaan, jolloin Braxén vaati, että tilaisuus on ohjelman mukaan päätettävä. Kun Skutnabb yritti uudelleen, Braxén keskeytti hänet aloittamalla laulun. Tästä kiivastuneena Skutnabb laulun päätyttyä ilmoitti: ”Tässä näette, mitä on vapaakirkollinen vapaus. Tästä lähtien minä en ole vapaakirkollinen.”

Skutnabb oli kuitenkin vielä vuosia yhteydessä joihinkuihin vapaakirkollisiin. Varsinkin eräät Pohjanmaan seurakunnat kutsuivat häntä ja Stenbäckiiä puhujiksi komitean kielloista huolimatta. Salmensaari näyttää olleen pontevasti toimimassa sen puolesta, että yhteisesti tehtyjä päätöksiä seurakunnissa noudatettaisiin. Komitean tekemät tiedustelut paljastivat, etteivät Isonkyrön ja Laihian seurakunnat halunneet muutenkaan olla komitealle kuuliaisia. Tämän vuoksi vuosikokous komitean aloitteesta erotti kesällä 1903 mainitut seurakunnat Lähetyksestä. Näitä seurasi vielä Ilmajoen seurakunta omasta aloitteestaan.

Näin Skutnabbin toiminta oli aiheuttanut vapaakirkollisuudessa repeämän. Kyseessä oli selvä oppositiotoiminta, jossa arvosteltiin pyhitystä korostavaa perinteistä vapaakirkollisuutta lainalaisuudesta. Etenkin Braxénille ja Salmensaarelle Skutnabbin toiminta oli vastenmielistä siitäkin syystä, että he näkivät tämän levittävän järjestäytymisen vastaista mielialaa. Skutnabb ei nimittäin pitänyt seurakuntien muodostamista tarpeellisenä, vaan tyytyi ystäväpiireihin. Seurakunta oli Skutnabbin ajattelussa universaali Kristuksen seurakunta. Lopullisesti Skutnabb irtautui vapaakirkollisista vasta perustamalla Sanomia Armosta -lehden vuonna 1905 ja seuraavana vuonna ”Vapaan evankelisen sisälähetyksen”.

S. S. Salmensaari kannatti sekä vapaakirkollisen liikkeen sisäisen järjestyksen parantamista että ulkoisen laillisen aseman hankkimista sille.

Jo vuonna 1889 oli protestanttisille vähemmistöliikkeille tullut mahdolliseksi erota kirkosta ja laillistua yhdyskuntana. Vapaakirkolliset eivät kuitenkaan halunneet käyttää hyväksi tätä eriuskolaislakia, niin kuin metodistit ja baptistit olivat tehneet. Syksyllä 1902 keskuskomitea keskusteli tästä mahdollisuudesta laillistua, ja Salmensaari saikin tehtäväkseen tiedustella seurakuntien kantaa. Enemmistö seurakunnista puolsi, vaikka etenkin ruotsinkielisissä vastustus oli tavallista. Kun oli pelättävissä, että kysymys saattaisi aiheuttaa hajaannusta, kaikki muut komitean jäsenet paitsi Salmensaari torjuivat laillistumisesityksen.

Salmensaari perusteli kantaansa siten, että liikkeen laillistuminen antaisi kastamattomille lapsille mahdollisuudet päästä kouluihin ja myöhemmin julkisiin virkoihin. Toisaalta vapaakirkollisten lisääntyessä tarvittaisiin myös virallisia ja ulkonaisia yhdyssiteitä, henkilökohtainen tunteminen ei enää riittäisi yhdistämään. Tärkein syy laillistumiselle uskonnollisena yhdyskuntana olisi se, että vapaakirkolliset eivät ole vain lähetystyön väline eli lähetyisseura vaan seurakuntien liitto, tunnustuskunta. Salmensaaren mukaan vapaakirkollisten pitäisi ottaa todesta myös se, että luterilainen kirkko suhtautuu vierok-

suen sen helmassa oleviin toisinuskoviin. Lain tarjoamaa järjestysmuotoa vapaakirkolliset tarvitsisivat paitsi seurakunnan sisäisistä syistä myös siksi, että se olisi Jumalan mielen mukainen kuuliaisuuden teko esivallalle. Myös kristittyjen vapaus voisi uskonnollisessa yhdyskunnassa edelleen toteutua kaikessa olennaisessa, vaikka laissa puutteita onkin.

Vuoden 1904 vuosikokous hylkäsi esityksen laillistumisesta uskonnollisena yhdyskuntana eriuskolaislain mukaan vain kahden äänen enemmistöllä (22–20). Keskuskomitea puolestaan oli ollut lähes yksimielisesti esitystä vastaan.

Tapaninpäivänä 1904 Salmensaari kirjoitti eronpyyntökirjeen komitean puheenjohtajalle Emil Saraojalle. Hän oli tullut siihen tulokseen, ettei hänellä ollut enää komitean luottamusta sihteerin toimessaan. Toisin kuin alkuvuosina oli komitea tällä kertaa valinnut hänet sihteeriksi, joten se halutessaan saattoi myöntää eronkin. Komitean jäsenyydestä Salmensaari sen sijaan ei halunnut luopua, sillä siitä hän vastasi vuosikokoukselle.

Björkenheim oli komiteassa Salmensaaren poissa ollessa esittänyt, että Kiinan-lähetysten kirjeenvaihto otettaisiin sihteeriltä pois, koska kaikki lähetystyöntekijät kentällä olivat naisia. Ehdotus asetti Salmensaaren mukaan hänen siveellisyytensä ja sivistyksensä kyseenalaiseksi. Toisaalta hän tulkitsi, että ehdotuksella pyrittiin osittain erottamaan hänet, koska häntä pidettiin sihteeriksi sopimattomana. Sellaista hän ei jäisi odottamaan.

Vähintään yhtä vakavaa Salmensaaren mukaan oli, että ehdotus kuvasti aivan erilaisista näkemystä sihteerin toimen luonteesta kuin hänellä itsellään oli ja aiempien vuosikokousten tarkoitus oli ollut. Salmensaaren käsityksen mukaan sihteeriksi oli koko lähetysten sihteeriksi, jonka esikuvana oli esimerkiksi NMKY:n sihteeriksi, eikä vain jonkinlainen valio-kuntasihteerin tapainen tekninen avustaja. Kun Björkenheimin mielestä komitean piti vain avustaa lähetystä ja sihteerin komiteaa, Salmensaari korosti enemmän komitean ja sihteerin johtavaa roolia. Yhdessä Salmensaaren oma-aloitteisuuden ja voimakkaiden mielipiteiden kanssa tämä ärsytti arvatenkin vaikutusvallastaan tietoista Björkenheimiä.

Jo seuraavana päivänä Salmensaari vastasi Saraojalle vielä jyrkemällä kirjeellä. Hän arvosteli Björkenheimiä monista asioista. Vaikka Björkenheim oli pitkään ollut syrjässä vapaakirkollisesta toiminnasta paikallistasolla osittain yhteiskunnallisten toimien vuoksi, hän Salmensaaren mukaan oli nyt ruvennut esiintymään komitean vaikutusvaltaisimpana jäsenenä, jonka tahtoon komitea tavan takaa taipui. Pahinta oli, että hän yhdessä varajäsenen eversti Fredrik af Forsellesin kanssa kävi ”puoluetaistelua”, joka kuluneena vuonna oli kiihtynyt Salmensaaren ajaman eriuskolaisyhdyshankkeen takia. Varsinkin Helsingin ruotsinkielinen seurakunta ajoi sihteerin toimen supistamista, ja ruotsinkieliset esittivät Salmensaarelle myös erokehotuksia. Ruotsinkieliset, jotka pitivät Ruotsin Lähetysliittoa esikuvanaan, tunsivat lähetysliittoajatuksen nyt Suomessa uhatuksi.

Salmensaaren mukaan perustavat näkemyserot Björkenheimin kanssa olivat alkuisin jo Salmensaaren Orismalan ajoilta. Hän arvioi, että kumpikaan heistä ei oikein mielellään näkisi toista komitean jäsenenä. ”En voi olla toimeenpanevana jäsenenä komiteassa, jossa Björkenheim on määräävänä jäsenenä.”

Vanhoilla päivillään Salmensaari kuitenkin muisteli, että hän Orismalassa oli miel-

tynyt suuresti Björkenheimien ystävälliseen kotiin. Hän myös korosti Björkenheimin valoisaa luonnetta ja osoitti ymmärtämystä hänen yhteiskunnallisille harrastuksilleen, joiden vuoksi jyrkät pyhityspiirit olivat erottaneet hänen perheensä seurakunnasta.

Kirjeessään Saraojalle Salmensaari arvosteli myös uskovien tapaa esittää kritiikkiä. Taistelua ei käyty avoimilla aseilla, mutta yksityistä tietä ”ystävien kesken” nähtävästi sitä enemmän. Hän toteaa sarkastisesti: ”Se on kristillisen menettelytavan ja rakkauden mukaista.” Salmensaaren mielestä asioista olisi tullut puhua peittelemättä komiteassa ja vuosikokouksessa, jolloin kritiikkiin olisi voinut vastata suoralta kädeltä.

Avoimesti Salmensaari kertoi myös tuntemuksistaan sihteerin työssä:

...jossa olen saanut niin monta mielihahaa, pettymystä ja neuvottomuutta kokea, jossa niin monta karvasta sanaa nielaista, josta en vielä ainoatakaan hyväksyvää sanaa ole saanut. Päinvastoin, minua yleisessä kokouksessa jokseenkin suoraan selitetään siksi kirotuksi, joka Akanin kätketyn tavaran tavoin estän Jumalan kansan menestyksen, joka ei voi edes rukoillakaan lähetyksen puolesta y.m.s.”

Salmensaaren mukaan jotkut olivat arvelleet hänen pitävän sihteerin tointa vain itserakkaudesta ja vallanhimosta. Jos hän olisi toimettona, kaikki olisi ehkä hyvin, ”mutta jos mitä vain teen syntyy siitä mellakka. Lienen Sven Dufva”.

Björkenheimin ehdotus näyttää jääneen ehdotukseksi, sillä vuoden 1905 vuosikokouksen jälkeen komitea entiseen tapaansa valitsi Salmensaaren sihteeriksi. Myös Kiinan-lähetyksen varoista Salmensaari sai jatkossakin yleensä puolet palkkiostaan.

Laillistuminen eriuskolalaislain mukaan ei ollut vain Salmensaaren pinttynyt ajatus. Seurakunnista tuli vetoomuksia, että kastamattomien lasten asemalle olisi tehtävä jotain. Vapaan Lähetyksen vuoden 1904–05 vuosikirjan mukaan kastamattomia lapsia oli 151, kun vapaita ystäviä oli yhteensä 1500.

Viipurin vuoden 1904 vuosikokous, jossa laillistuminen oli niukasti hylätty, oli kyllä keskustellut yhdestä keinosta asian edistämiseksi. Varsinkin ruotsinkieliset olivat tukenet ajatusta, että yksityiset vapaakirkolliset voisivat tarvitessaan muodostaa laillistuneen uskonnollisen yhdyskunnan. Kun useat muistuttivat Salmensaarta asiasta, hän seuraavana keväänä ryhtyi toimiin. Vuosikokouksen yhteyteen hän kutsui koolle kokouksen, jossa asiasta kiinnostuneiden oli tarkoitus tehdä lopullinen ratkaisu.

Kesän 1905 vuosikokouksessa edelleen osa kokousedustajista Salmensaaren mukaan kiihkeästi vastusti laillistuttamisajatusta yleensäkin. Jos Salmensaari edistäisi hankettaan, oli syytä pelätä Vapaan Lähetyksen hajaantuvan. Hänet oli kuitenkin valittu ajamaan asiaa eteenpäin ilmeisesti juuri siinä kokouksessa, jonka hän oli keväällä kutsunut koolle.

Kokousten jälkeen Salmensaari oli hyvin epätietoinen siitä, mitä asialle olisi pitänyt tehdä. Erityisesti häntä epäilytti se, että ruotsinkieliset kannustivat halukkaita yksityisen yhdyskunnan perustamiseen. Myöhemmin hän sanoi pelänneensä, että ruotsinkielisillä oli mielessään tilaisuus näin vapautua hankaliksi käyneistä tovereista: uuden yhdyskunnan hyväksyminen lähetykliiton jäseneksi olisi ollut epätodennäköistä. Kieliryhmien

yhteistyö olisi ymmärrettävästi ollut edullista hengellisen yhteyden takia, mutta myös taloudellisesti ainakin suomenkielisten näkökulmasta.

Syksyllä kuitenkin Venäjän ja Suomen poliittinen tilanne muuttui ratkaisevasti. Venäjältä Suomeen levisi suurlakko, joka loka- ja marraskuun vaihteessa sai kansan liikkeelle. Tsaari Nikolai II joutuikin lupaamaan kansanvaltaisia poliittisia uudistuksia, samalla kun sortotoimet lopetettiin. Myös ajatus uskonnonvapaudesta sai nyt uutta tulta. Vapausajattelu oli levinnyt Venäjällä, ja Ranskassa oli kirkko erotettu valtiosta. Salmensaari arveli, että Vapaassa Lähetyksessäkin laillistumishanke saattaisi saada enemmän myötätuntoa, varsinkin kun uskonnonvapauden lisääntyminen oli näköpiirissä.

Suurlakon aikana ja sen jälkeen eri yhteisöihin kuuluvat kristityt pitivät Tampereella ja sitten Helsingissä kokoukset, joiden tarkoituksena oli ajaa uskonnonvapauden asiaa. Tampereen kokous vaati kolmessa ponnessaan kirkon erottamista valtiosta, täydellistä uskonnonvapautta ja uskonnonopetuksen poistamista valtion kouluista ja antamista uskontokunnille itselleen. Vapaan Lähetyksen komitea otti kantaa näihin ponsiin. Kysymys uskonnonopetuksesta jakoi mielipiteitä, ja se jätettiin avoimeksi. Muutoin komitea oli ponsien takana, paitsi että uskonnonvapaus haluttiin toteutettavaksi ”siveellisyyden pohjalla” ja kaikille kirkkokunnille lain edessä tasaveroinen asema.

Salmensaari piti tärkeänä, että seurakunnissa järjestettäisiin kristittyjen yhteisiä keskustelukokouksia asiasta, jotta mieliä voitaisiin valmistaa uskonnonvapauden tulemistä varten. Itse hän tarjoutui toimimaan jonkinlaisen yhdyshenkilönä ja tiedonvälittäjänä.

Valtiolliset uskonnonvapaus Hankkeet juutuivat tällä kertaa kuitenkin venäläisten harjoittamaan sortopolitiikkaan. Senaatin asettama uskonnonvapauskomitea sai kyllä työnsä valmiiksi parissa vuodessa. Asia ei silti päässyt eduskunnan päätettäväksi, sillä kenraalikuvernööri kieltäytyi viemästä sitä eteenpäin.

Kun Vapaan Lähetyksen laillistuminen eriuskolaisyhdyskuntana oli liian kuuma kysymys, tyydyttiin parantamaan lähetyksen sisäistä järjestystä. Vuoden 1902 sääntökokoelmasta huolimatta varta vasten laadittuja sääntöjä ei lähetyksellä vielä kukaan ollut. Vuonna 1907 vuosikokous lopullisesti hyväksyi Vapaalle Lähetykselle säännöt, joiden mukaan kyseessä oli laillistumaton yhdistys, lähetyслиitto.

Liitto muodostui lähetyshdistyksistä, joiden riippumattomuutta säännöt korostivat. Näiden tuli kuitenkin lähettää komitealle vuosikertomus ja maksaa jäsenmaksua jäsenistään. Säännöissä oli määräyksiä muun muassa jäsenten ottamisesta yhdistyksiin ja liiton vuosikokouksesta. Keskuskomitean valtaa säännöt laajensivat. Aiempaa enemmän keskuskomitea sai toimia lähetyksen parhaaksi harkintansa mukaan. Myös sen oikeus valvoa ja neuvoa paikallisyhdistyksiä eli käytännössä seurakuntia lujittui.

Näiden sääntöjen avulla yritettiin Vapaata Lähetystä laillistuttaa yhdistyslain pohjalta. Hanke kuitenkin epäonnistui, koska tuomiokapitulit pitivät lausunnoissaan Vapaata Lähetystä uskonnollisena yhdyskuntana.

Terävä kannanottaja saa sanansijan

Kun ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaalit olivat lähestymässä vuoden 1906 lopulla, askarrutti monia kristittyjä kysymys, voiko uskovainen ottaa osaa valtiolliseen toimintaan. Tähän sai nyt Salmensaari aiheen vastata Suomen Viikkolehdessä ja näin entistä näkyvämmiin astui esiin taitavana ja perusteellisena kirjallisena kannanottajana.

Jo suurlakon jälkimainingeissa Salmensaari oli samassa lehdessä ojentanut voimakkaasti nimimerkki Civistä, joka oli kauhistellut maahan levinnyttä puoluevihaa. Todennäköisesti ruotsinmielinen Civis oli ”perustuslaillisia” suhteessa Venäjään. Salmensaaren mukaan juuri ”paksun puoluehengen” ja asioiden vääristelyn takia tämä ei voinut nähdä hyviä puolia myöntyvyysuuntaa edustaneissa vanhasuomalaisissa, joita lähempänä Salmensaari näyttää olleen. Salmensaari moitti Civiksen kirjoitusta Suomen Viikkolehden sopimattomaksi.

Kirjoittelun vaalien alla näyttää laukaiseen se, että edellisessä Vapaan Lähetyksen vuosikokouksessa eräät ruotsinkieliset olivat moittineet ”joitakuita suomalaisia veljiä” politiikkaan sekaantumisesta. Syytös oli tuntunut ihmeelliseltä, koska näistä ruotsinkielisistä osa kuului Ruotsalaiseen kansanpuolueeseen. Tätä jäsenyyttä ei Salmensaari paheksunut, vaan piti luonnollisena, että ihminen sosiaalisena olentona on yhteiskunnallisesti harrastunut. Poliittinen toiminta sinänsä ei ollut saastaista, mutta vaarallista se saattoi kristitylle kyllä olla, sillä ”vihan lapsilla” oli siinä suuri vaikutusvalta. Siksi oli surullista, että kristityt olivat yhteiskunnallisissa asioissa niin välinpitämättömiä ja laiminlöivät toteuttaa rakkautta koko yhteiskunnassa.

Toisessa kirjoituksessa Salmensaari vastauksena hänelle tulleeisiin kysymyksiin kertoi, miten vapaakirkollisten pitäisi vaaleissa asettaa ehdokkaita ja äänestää. Varsin taitavasti, monipuolisesti ja realistisesti hän käsitteli vaalitekniikan mahdollisuuksia ja asian periaatteellisia puolia. Lähtökohtana oli, että vapaakirkolliset ovat velvollisia ottamaan osaa vaaleihin. Koska yleinen puoluejako ja sen mukaiset näkemyserot esiintyivät myös kristittyjen joukossa, ei kristillistä puoluetta kannattanut perustaa. ”Tarkoituksemmehan on saada eduskuntaan niin paljon vapaamielisiä tosi-kristityitä kuin mahdollista puolueväriin katsomatta.”

Vuoden 1907 alussa Salmensaari perusti Suomen Vapaakirkollinen-nimisen aikakauslehden parin ystävänsä kanssa. Yksin hän kuitenkin oli lehden toimittajana ja tammiin numeron kirjoituksetkin olivat melkein kaikki hänen. Ajatus lehden perustamisesta oli kytenyt muutamien mielessä jo pitkään.

Hankkeen takana oli se havainto, että Suomen Viikkolehti oli useimpien mielestä hartauslehti, joten moni pohdintaa vaativa periaate ja käytäntö vapaakirkollisten keskuudessa oli jäänyt käsittelyä vaille. Salmensaari oli monesti luopunut aikeesta kirjoittaa Suomen Viikkolehden, koska ei ollut halunnut loukata lukijoita, joilla oli toisensuuntaisia odotuksia lehdeltä. Seurauksena oli kuitenkin lukijakunnassa laajaa tietämättömyyttä ja näkemysten epävarmuutta suhteessa vapaakirkollisuuteen ja kristinuskoon. Suomen Vapaakirkollisen oli tarkoitus poistaa tätä puutetta ja samalla käsitellä ”Suomen

vapaampaa uskonnollista kehitystä koskevia asioita”. Myös uskonnon ja tieteen suhde kiinnosti toimittajaa. Hän oli jäsenenä englantilaisessa Victoria Institute -nimisessä filosofisessa seurassa. ”Etevien raamatulle uskollisten tiedemiesten mielipiteitä” oli syytä kuunnella.

Lehdellä oli siis selvä kasvatuksellinen tavoite. Se halusi esiintyä myös eräänlaisena unilukkarina sanomalla sellaistaakin, minkä tiedettiin jakavan mielipiteitä. Tehtävästään Salmensaari sanoi näin: ”Hyvin kyllä tiedän, että tällaista ”terävätä kynää” ja ”riitelemistä” pidetään kristitylle sopimattomana, Jumalan valtakunnalle vahingollisena, mutta minusta on yksimielinen torkkuminen vielä kauheampaa.”

Ensi töikseen toimittaja puuttui kahteen keskeiseen vapaakirkollisten ongelmaan. Toisaalta liialliseen yksilökeskeisyyteen, toisaalta uskovien hataraan käsitykseen siitä, mikä antoi vapaakirkolliselle liikkeelle oikeuden olemassaoloon itsenäisenä liikkeenä.

Yksityisten kristittyjen ja seurakuntien liiallinen vapaus sai aikaan sen, että vapaakirkolliset yhteisönä ja yhdyskuntana vieläkin kykenivät vain heikkoon vaikutukseen ajan voimakkaiden muutosten keskellä. Seurakunnissa ja ystäväpiireissä oli kaihoisaa kaipuuta alkuajan täydelliseen vapaamuotoisuuteen ja ihaniin kääntymiskokemuksiin. Oli puhetta ensimmäisen rakkauden kylmenemisestä. Salmensaaren mielestä pikemminkin oli kyseessä terve kehitys kohti tarkoituksenmukaisesti toimivaa organismia, jossa tehdään myös yhteisiä päätöksiä. Eläinkunnan erilaiset kehitystasot kuvasivat vapaakirkollistenkin hidasta kehitystä: ”...vasta olemme vain niveljalkaisten kannalla. Yhä toimii sydän huonosti, ja äyriäisen kulku käy vaikeasti eteenpäin, mutta helposti taaksepäin. Vaikeasti tahdotaan seurakunnissa alistaa kunkin riippumaton toiminta yhteisen järjestyksen alle.” Korkealle kehittyneellä elimistöllä sisäinen toiminta olisi valmis muuttumaan ulkoisen toimintaympäristön olosuhteiden mukaiseksi.

Tämän näkemyksen vastaanväättäjille Salmensaarella oli jo sana valmiina. Hän yhtyi käsitykseen, että ilman Jumalan Henkeä paraskaan järjestys ei merkinnyt mitään. Mutta koska itse Jumala ja hänen Henkensä toimivat järjestyneesti, tavoitteellisesti, saattoi järjestyskin olla hengellistä. Kun kristityt toimivat saman periaatteen mukaan, Jumalan voima pääsi enemmän vaikuttamaan heidän keskuudessaan.

Vapaakirkollisuuden keskeiseksi periaatteeksi, joka antoi liikkeelle elämisen oikeuden, oli Salmensaarelle kirkastunut seurakunta kaikkien uskovaisten yhteytenä. Yksinkertainen usko Jeesukseen Kristukseen – siinä oli yhteyden perusta. Mitään opillisia lisäehtoja ei saanut tälle yhteydelle panna. Tämän periaatteen tuli olla sekä seurakuntaelämän lähtökohta että päämäärä, Jumalan valtakunnan toteuttaminen maan päällä.

Lehdessään Salmensaari puuttui poleemisesti muutamiin ajankysymyksiin, kuten uskonnonvapauskomitean asettamiseen ja kristittyjen toimintaan vaalien alla. Kannanottoja leimaa asioihin paneutuminen ja todellisuuden taju, joskus suorastaan tarkkanäköisyys. Kirjoittaja havaitsee herkästi epäkohtia, jopa siihen asti, että tekstissä on jossain määrin epäilevä sävy.

Suomen Vapaakirkollisen toinen numero ilmestyi kesäkuussa 1907, mutta se jäi sillä erää viimeiseksi. Vaikka lehti sai muutamilta lukijoilta ja Suomen Viikkolehdeltä hyvin

suosiollisen vastaanoton, oli levikki niin pieni, että taloudellisista syistä jatkamista ei voinut ajatella.

Toisessa numerossa pääosa tekstistä oli jo muiden kuin Salmensaaren laatimaa. Aiheina olivat seurakuntaelämän menestystekijät, saarnaajilta vaadittavat ominaisuudet sekä luterilaisen kirkon surkuteltava tila. Molemmissa lehdissä oli suotu näkyvä tila ulkosuomalaisten ja suomensukuisten kansojen olojen kuvaamiselle. Aihe herätti tuohon aikaan kiinnostusta Vapaan Lähetyksen saarnaajakunnassa, varmaankin siksi, että poliittiset olot osoittivat Venäjällä vapautumisen merkkejä.

Ajatus lähetystyöstä Venäjän suomensukuisten kansojen parissa oli jo pitkään askarruttanut Salmensaarta. Alkuvirikkeen hän oli saanut Armeniassa syntyneen pakolaispatorin Abraham Amirchanjanzin lehtikirjoituksesta 1890-luvulla. Amirchanjanz, joka oli etevä ja monipuolinen kielimies, oli työskennellyt Suomen vapaakirkollisten yhteydessä seitsemän vuotta.

Vapaassa Lähetyksessä Salmensaaren puheisiin asiasta ei ollut aiemmin innostuttu. Toisaalta oli pelätty, että Venäjän viranomaiset ymmärtäisivät lähetystyön luonteeltaan poliittiseksi. Toisaalta oli arveltu, että voimavarat vapaakirkollisten lähetystyössä voisivat hajota.

Suomalais-ugrilaisia kieliä opiskelleena Salmensaari oli tutustunut sukukansojen oloihin. Niitä hän nyt pitkässä artikkelissaan valaisi ja kiinnitti huomiota varsinkin uskonto-oloihin. Sukukansoista moni eli venäläisen kulttuurin paineessa tai oli muuten heikossa tilassa. Myös joidenkin omaksuma kristinusko saattoi vaikuttaa ulkokohtaiselta. Se mitä nyt tarvittiin oli ”kansallinen lähetystyö”. Kyseessä oli ”omien veljemme pelastus”: sukukansat tarvitsivat sekä kansallista rohkaisua ja tukea että evankeliumin sanomaa.

Suomalaisilla oli velvollisuus auttaa veljiään, joiden tarpeet olivat suuret. Ei kannattanut pelätä sitä, että Venäjä oli suljettu maa – olihan suljettuun Kiinan sisämaahankin saatu työntekijöitä, ja Suomikin oli osa Venäjän valtakuntaa. Kiinassa ja Himalajalla vapaakirkolliset olivat valmiita työskentelemään kentillä, joilla oli paljon muidenkin maiden lähetejä, mutta naapurissa asuvien veljien kurjuus unohdettiin. Tämä tuntui järjenvastaiselta, varsinkin kun kukaan muukaan ei tuntunut näistä kansoista välittävän.

Kirjoituksessa oli mainintoja myös Pohjois-Ruotsissa ja Norjassa Jäämeren rannalla asuvista suomalaisista ja näiden kokemasta kulttuurisesta painostuksesta. Toisessa numerossa myös saarnaaja F. O. Möller kertoi havainnoistaan Pohjois-Norjan suomalaisten keskuudessa. Kun Suomessa oli esitetty vaatimus, että suomalaisten pitäisi jakaa suomenruotsalaisten kanssa kaikki tasan, oli Salmensaari valmis sanomaan: ”Mutta uskovaisellakin on kansalliset tunteensa. Hänenkin tyytyväisyydellensä ja peräänantavaisuudellansa on rajat.”

Matkoilla ja kotona

– Bethelin johtaminen toi Salmensaarelle paljon kiitosta

Salmensaaren sihteerin toimeen tuli muutos syksyllä 1903, kun hänet velvoitettiin matkustamaan seurakunnissa. Tätä olivat jo monet toivoneet, Salmensaari itsekkin. Ensimmäisenä vuosikertomuskautena hän matkusteli Lounais- ja Keski-Suomen seurakunnissa, myöhemmin myös muualla vapaakirkollisen työn tukikohdissa. Esimerkiksi kertomuskauden 1906–07 matkakohteina hän mainitsee 18 paikkakuntaa eri puolilla eteläistä Suomea. Näin hän helpotti matka-asiamiesten työtä ja toi samalla tietoa ja vaihtelua seurakuntien elämään. Matkoillaan Salmensaari kertoi sekä kotimaisen että Kiinan-lähetyksen oloista ja puhui järjestetyn seurakuntaelämän merkityksestä.

Matkustelua lisäsi Seutulan vuosina sekin, että Salmensaari tuli alusta alkaen mukaan Rakennusosuuskunta Bethelin hallintoon. Vapaakirkollisen liikkeen laajentuessa oli kysymys uusien rukoushuoneiden hankkimisesta ja niiden omistusoikeuden järjestämisestä tullut jatkuvasti esiin. Jotta kiinteistöjen yhteinen omistus olisi käynyt mahdolliseksi, oli muodostettava Rakennusosuuskunta Bethel. Vapaakirkollinen liike ei laillistumattomana voinut omistaa mitään, joten Bethel poisti nyt osan tästä johtuneista ongelmista. Bethelin säännöt hyväksyttiin vuonna 1903 ja ensimmäiseksi hallituksen puheenjohtajaksi valittiin Hjalmar Braxén.

Braxén oli julistus- ja opetustyönsä ohella musiikkimies, laatipa hän kreikan kielestä omaa Uuden testamentin käännöstäkin, joka kylläkin jäi töiden paljouden vuoksi kesken. Hän oli vahva myös organisaattorina ja käytännöllisenä puuhamiehenä. Bethelin säännötkin olivat hänen kädestään lähtöisin. Jo vuonna 1907 Braxén joutui sairautensa väsyttämänä luopumaan Bethelin puheenjohtajuudesta. Tilalle valittiin S. S. Salmensaari, joka otti Bethelin kokonaisvaltaisesti hoitaakseen Braxénin kuoltua kesällä 1909. Tehtävässään innokas Braxén oli toki jo luonut hyvän pohjan Salmensaarelle.

Salmensaari toimi Bethelin hallituksen pitkäaikaisena puheenjohtajana ja sieluna. Yliasiameiehen työ merkitsi Salmensaarelle paljon matkustelua ympäri vuoden rukoushuonehankkeiden ja olemassa olleiden rukoushuoneiden asioissa. Matkoillaan Salmensaari myös saarnasi ahkerasti. Hänen tarmokas ja määrätietoinen työnsä rukoushuoneiden ostamiseksi ja rakentamiseksi Bethelille on ollut se osa hänen elämäntyötään, joka on saanut kenties säröttömintä tunnustusta ainakin vapaakirkollisen liikkeen suomenkielisellä puolella. Bethelin hallitus kunnioitti paljon Salmensaaren arviointikykyä uusia rukoushuoneita hankittaessa 1910-luvulla. On sanottu, että hänellä oli tarkka vainu hankinnoissa, ei ainoastaan taloudellisessa mielessä vaan myös seurakuntien toiminnan kannalta. Braxénin jättäessä Bethelin johdon osuuskunta omisti kuusi rukoushuonetta kun niitä 20 toimintavuoden jälkeen oli jo 35.

Bethelin tuli sääntöjään mukaan ”helpottaa sellaisten talojen hankkimista ja kunnossapitoa, jotka soveltuvat kristillisen lähetyksen, raittiuden ja ihmisystävyyden toimintaan ja vuokrattavaksi.” Henkilöjäseneksi Betheliin pääsi minimissään 25 markan vuosimaksulla. Ensimmäinen Bethelin kiinteistökauppa koski Jyväskylän rukoushuonetta

vuonna 1904.

Rakennusosuuskunta Bethel toimi kiinteistökaupan ohella Vapaan Lähetyksen sisäisenä pankkina myöntäen hyvin matalakorkoisia lainoja eri tarpeisiin. Bethel kustansi myös valtaosan työntekijöiden koulutuksesta ja asumisesta Santalassa 1920-luvulla. Santalan kartano oli Bethelin omistuksessa 1909–1930 ja hyödytti suuresti nuoren liikkeen toimintaa. Esimerkiksi vuonna 1923 Vapaakirkolle tuloutettiin Bethelin Santalasta saatuja tuottoja 76 200 markkaa (31 000 vuoden 2023 euroa). Santalan tulot kertyivät etenkin maa-alueiden ja metsien puutavaran myynneistä.

Vapaan Lähetyksen rikkaat 'miniät'

Lukijassa saattaa herätä kysymys, mistä kaivettiin rahat laaja-alaiseen kiinteistöjen hankintaan. Suurena siunauksena Vapaalle Lähetykselle, myöhemmin Suomen Vapaakirkolle, ovat olleet kaksi erityislaatuista 'miniää'. Varhaisempi näistä oli Hjalmar Braxénin puoliso Hulda (o.s. Sjöblom), joka yhdessä sisarensa Tildan kanssa myi arvokkaan sukutilansa Santalan pilkkahintaan Rakennusosuuskunta Bethelille vuonna 1909, Hjalmarin menettäyttyä. Santalan kartano 1800 hehtaarin metsineen ja maineen muodosti vakaan pohjan sekä Bethelin että koko Vapaakirkon taloudelle. Lahjoitus mahdollisti lukuisat kiinteistökaupat ja myöhemmin Keskustalon rakentamisen Annankadulle Helsinkiin. Keskustalon kiinteistössä toiminut Lähetys Hospitz muutettiin Hotelli Annaksi vuonna 1985, ja tämän tuotto puolestaan ruokki kirkkokunnan taloutta usean vuosikymmenen ajan, vuoteen 2023. Niin pitkälle kantoi kahden sisaruksen anteliaisuus, joka pulppusi rakkaudesta Jumalaa ja herätysliikettä kohtaan.

Entä se mainitsemani toinen erityinen miniä? Hän oli tietenkin Tyyne-Liisa Thurman, varakkaan leipomosuvun tytär, jonka omaisuudella Salmensaaren Opintosäätiö pääosin perustettiin.

Huomattavaa kirkkokunnan edistymisen kannalta on sekin, että Vapaan Lähetyksen akateemiset avainhenkilöt osasivat tarttua ripeästi lain suomiin mahdollisuuksiin. Kun Suomen Suuriruhtinaskunnan senaatti vahvisti maamme ensimmäisen osuustoimintalain vuonna 1901, Hjalmar Braxénin ajama Rakennusosuuskunta Bethel merkittiin kaupparekisteriin jo 25.1.1904. Uskonnonvapauslain astuttua voimaan vuonna 1923 Suomen Vapaakirkon rekisteröityminen sujui vielä nopeammin – kuukauden kuluttua lain voimaantulosta! Vapaakirkollinen, maltillisena pidetty Emil Saraoja, edusti komiteassa kaikkia vapaita suuntia ja esti omalla toiminnallaan valtion liiallista määräysvaltaa uusissa kirkkokunnissa.

Raitis seurakunta Seutulaan

Runsaiden tehtäviensä ohella Salmensaari ehti toimia saarnaajana kotipaikkakunnallaankin. Vuonna 1902 hän jo piti kokouksia Seutulassa. Kuulijoita hän sanoi olleen säännöllisesti paljon. Myös pyhäkoulu oli toiminnassa – ilmeisesti Maikki-rouvan pitämänä. Sihteerinä saamaansa aineistoa Salmensaari hyödynsi kokouksissaan; Seutulassa-

kin hän esitteli Kiinasta tuotuja esineitä.

Salmensaari järjesti Seutulaan vapaaseurakunnan jo melko pian. Kesällä 1905 se otettiin Vapaan Lähetyksen yhteyteen. Juuri näihin aikoihin kuvasi lähetyksen vuosikertomus seurakunnan vaiheita näin: ”Vihollisen juonet, joiden tarkoituksena oli tehdä Herran työ turhaksi Jumalan omista, eivät onnistuneet, vaan siunasi Herra päinvastoin seurakuntaansa runsaalla pelastuksella.” Samassa vuosikertomuksessa seurakunta esitti toivomuksen, että kaikki ”vapaat ystävät” olisivat täysin raittiita ja että seurakunnat käyttäisivät vain alkoholitonta ehtoollisviiniä. Toivomus hyvin todennäköisesti osoittaa, että Salmensaarella raittiusajattelu oli jo varhain näkyvä osa hänen uskonkäsitystään.

Vuoden 1907 keväällä Seutulassa seurakunnassa oli seitsemän jäsentä. Tämän jälkeen ei seurakunnasta näy mainintoja vuosikertomuksissa, joten sen toiminta lienee kuihtunut pian sen jälkeen, kun Salmensaaret muuttivat seuraavana vuonna pois.

Salmensaari suuntasi seurakunnallisen toimeliaisuutensa jo käytännön syistä etupäässä Seutulaan. Toisaalta on syytä mainita, että helsinkiläisten vapaakirkollisten keskuudessa hänellä ei ollut kaikinpuolista kannatusta, sillä nämä eivät Salmensaaren mukaan olleet ainakaan joskus alkuaikoina tukeneet hänen valintaansa komiteaan tai sihteeriksi. Varsinkin ruotsinkielisessä seurakunnassa hänellä oli vastustusta ainakin kirkkopoliittisista, ehkä myös kielipoliittisista syistä.

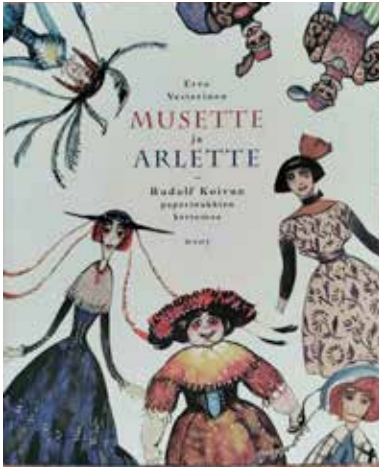
Aivan ”maallikkosaarnaajaksi”, kuten Salmensaari itse oli kaavaillut, häntä ei Vapaassa Lähetyksessä luokiteltu, sillä vuonna 1905 hänet valittiin saarnaajaliiton varapuheenjohtajaksi.

Sulo ja Maikki Salmensaarelle syntyi Seutulassa ollessa kaksi poikaa, Kultimo 21.1.1905 ja Lemmitty 16.1.1906. Pojat saivat nimensä virolaisten esikuvien mukaan. Toukokuussa 1904 perhe oli ilmoittanut suomentaneensa nimensä Sundholmista Salmensaareksi. Samalla Sulo muutti toisen nimensä Aleksanderista Santeriksi. Tuolloin elettiin aikaa, jolloin komiteassa jännite ruotsalaissuuntauksen ja Salmensaaren välillä oli juuri voimistunut. Salmensaaren mukaan nimenmuutos aiheutti närää. Kun Emil Saxbäck oli seuraavana vuonna suomentanut nimensä Saraojaksi, saivat molemmat miehet vuosikokouksessa nuhteita kapteeni H. Fagerlundilta. Fagerlund moitti asiasta varsinkin Salmensaarta, koska tämä oli lähetyksen palveluksessa.

Rudolf Koivu liittyy perheeseen

Toukokuussa 1906 Salmensaaren perhe kasvoi edelleen – yllättäen. Maikki Salmensaari kohtasi Helsingin katuviolinässä kummipoikansa Rudolf Koivun, joka oli äskettäin tullut kaupunkiin ja oli nyt pilalehti Tuulispäässä juoksupoikana. Tapaaminen johti siihen, että perhe otti Rudolfin kasvatikseen.

Rudolf Koivu (alkujaan Koivunen, 1890–1946), josta myöhemmin tuli varsinkin satukuvittajana maineikas taiteilija, oli syntynyt Pietarissa työläisperheeseen. Hänen äitinsä oli toiminut Maikki Salmensaaren lapsuudenkodissa lastenhoitajana ja myöhemmin perheen omistamassa ruokalassa apulaisena. Noin 13-vuotiaana Rudolf oli jäänyt

Viihdyttääkseen pientä Sirkkua maalausmallinaan Rudolf Koivu piirsi tälle paperinukkeja ja kertoi tarinoita. Nukeista toimitti Ervo Vesterinen sittemmin kuvateoksen *Musette ja Arlette* (WSOY 1999).

Rudolf Koivu asui orvoksi jäätyään Salmensaarilla Maikkikummitätinsä hoivassa ja kouluttautui Salmensaarten tuella kuvittajaksi. Hän oli kuin isovelji Kultimolle ja Lemmitylle (kuvassa), sekä Sirkulle ja Taimille.

jo molemmista vanhemmistaan orvoksi. Asuttuaan sukulaisperheessä jonkin aikaa hän tuli Tyrvälle isänsä äidin luo. Mummo, joka oli uskonnollinen, piti Rudolfista. Luonteeltaan Rudolf oli arka ja vetäytyvä. Poika vaelteli yksin metsissä ja piirteli ahkerasti. Mummo kuitenkin kuoli Rudolfin ollessa 15-vuotias. Naapureiden avustamana tämä pääsi muuttamaan Helsinkiin.

Salmensaaren perhe otti Rudolfin kouluttamisen asiakseen. Tällä oli Pietarissa jäänyt kansakoulu kesken. Nyt hän saattoi Maikki Salmensaaren johdolla käydä koulunsa loppuun ja sai päästötodistuksen. Rudolfilla olisi ollut mahdollisuus opiskella kansakoulunopettajaksi, mutta Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu Helsingissä veti lahjakasta nuorukaista puoleensa. Niinpä perhe kustansi Rudolfin opinnot tässä koulussa vuosina 1907–10, opettajinaan mm. Ero Järnefelt, Berndt Lagerstam ja Hugo Simberg.

Rudolf haaveili taidemaalarin urasta, mutta löysi pakon sanelemana toimeentulonsa kuvittajana. Hänestä tulikin yksi Suomen tunnetuimmista satukuvittajista; hän on luonut visuaalisen maailman mm. Topeliuksen, Andersenin, Grimmin sekä Tuhannen ja yhden yön tarinoihin. Koivun kuvituksia löytyy myös romaanien kansista, aapiskirjoista ja laulukirjoista sekä postikorteista. Hän myös kirjoitti itse satuja. Koivu lepää Salmensaaren sukuhaudassa Hietaniemen hautausmaalla.

S. S. Salmensaaren pojantytär Leena Salmensaari on ottanut tavakseen paketoida Rudolf Koivun maalauksista koottuja seinäkalentereita joululahjoiksi suvulle.

Lemmitty ja Rauha Salmensaaren kuopus Leena Salmensaari (s. 1946) kertoo:

Lapsena luulin että Rudolf oli isän veli. Myöhemmin ymmärsin, että hän oli kuin 'ot-toveli'. Äitini Rauha oli tavannut Rudolfin ehkä kerran. Isäni Lemmitty sanoi, että toden-näköisesti Maikki oli jo tiennyt Rudolfin kohtalosta ja etsinyt tämän käsiinsä Helsingissä. Tarina toki kertoo tapaamisesta kadulla aivan sattumalta. Rudolf vietti kesiiä perheen kanssa Korsossa.

Matti Vartia (s. 1939) on S. S. ja Maikki Salmensaaren kuopuksen, Taimin, poika. Taimi oli kertonut pojalleen Rudolf Koivusta, joka ikään kuin adoptoitiiin perheeseen. Kun Maikki Salmensaari kuoli 1922, Rudolf lakkasi käymästä. Matti Vartia kertoo:

Äitini puheista olen saanut sen käsityksen, että Rudolf oli varsin huumorintajuinen ih-minen. Tosin Rudolfin mallina Taimi-äitini ei jaksanut istua, oli sen verran meneväinen. Mallina toimiminen tuntui nuoresta työstä tuskastuttavalta, ilmankos Taimista on olemas-sa vain yksi piirros, joka löytyi sattumalta taideliikkeestä. Sirkku-siskostaan on kaksi maa-lausta.

Rudolf Koivu asui vuodet 1915–18 perheen kanssa Vilppulan Kotiniemellä. Siellä Rudolf piirsi kirjankuvituksia, joiden suosikkimalli oli pieni Sirkku. Pirkko Santajärvi kertoo kirjoittamassaan artikkelissa Helsingin Sanomissa 18.6.2000, että Rudolf Koi-vu piirsi ja leikkasi Sirkkulle paperinukkeja viihdyttääkseen häntä ja pitääkseen mallinsa paikallaan. Sirkku sai leikkiä paperinukeilla kun Rudolf maalasi ja kertoi tarinoita kirjallisuudesta. Läntisen Euroopan kirjallisuus ja taide tulivat siten Sirkkulle tutuiksi leikin varjolla. Pidettyään paperinukkeja hallussaan 85 vuotta Sirkku lahjoitti ne Linnanmäen lelumuseolle.

Salmensaaren perhe Käyrässä 1910, lapset vasemmalta Taimi, Sirkku, Kultimo ja Lemmitty. Takana Maikin äiti. Seinällä olevat poika- ja koivuaiheet ovat Rudolf Koivun maalaamat.

Käyrä, Santala, Kotiniemi, Helsinki 1908–22 KASVATTAJA JA SUOMALAISEN VAPAAKIRKOLLISUUDEN ESITAISTELIJA

Käyrän kasvatuslaitoksen johtajana

Perheen kasvaessa Salmensaarten taloudellinen toimeentulo alkoi vaatia lisää tuloja. Sihteerin toimesta saamaansa vuosipalkkiota 600 mk Salmensaari piti perin niukkana, kun sitä vertasi saman toimen haltijoiden vähän myöhemmin saamiin palkkioihin. Ehkä jotkut kuvittelivat, että Salmensaarella oli jokin muu päätoimi, mikä ei pitänyt paikkaansa. Oli pakko yliopistosta valmistumisen aikoihin koettaa hakeutua johonkin virkaan.

Kuukausi filosofian kandidaatiksi valmistumisen jälkeen perhe saikin jo muuttaa isän uudelle viranhoitopaikalle, Käyrän kasvatuslaitokseen, joka sijaitsi Prunkkalan kapeliseurakunnassa, nykyisessä Aurassa, 28 kilometrin päässä Turusta. Tämän kasvatuslaitoksen johtajan virkaa Salmensaari hoiti toukokuun alusta 1908 lokakuun alkuun 1912.

Salmensaari ei ollut ainoa hakija Käyrän virkaan. Hänen tietämättään virkkaa haki muiden muassa hänen luokkatoverinsa, joka oli valmistunut papiksi. Kun tämä oli saa-

nut kuulla, että Salmensaari oli hakijoiden joukossa, hän oli vetäytynyt kilvasta, koska oli pitänyt Salmensaarta ansiokkaampana. Salmensaaren mukaan tämä suositus varmaan vaikutti vaalissa. Johtokunnan kaksi keskeistä jäsentä nimittäin oli pappeja. Tiedossa oli, että Salmensaaren lapset olivat kastamattomia ja että hän oli toiminut pelkästään vapaakirkollisena saarnaajana. Hakijoissa oli myös opetustyössä häntä pätevämpiä. Tätä valintaansa Salmensaari on myöhemmin kertonut kauniina esimerkkinä siitä, että kristillisen vapauden ohjaamia miehiä on luterilaisina pappeina. Yleensä Salmensaari esitti kriittisiä arvioita papeista, koska nämä usein suhtautuivat vapaakirkollisuuteen nyreästi.

Molemmat edellä mainitut papit olivat oppikoulun rehtorin virassa. Etenkin toinen heistä, Konrad Ahlman, näyttää tulleen Salmensaaren ystäväksi. Tämä Turun ruotsalaisen reaalilyseon rehtori ja uskonnon ja suomen kielen opettaja oli pitkään ollut kasvatustieteiden johtokunnassa ja tarkastajana. Salmensaaren aikana hän oli myös johtokunnan puheenjohtajana.

Salmensaaren toiminnasta johtajan virassa hän antoi – tosin työtodistuksessa – suorastaan ylistävän lausunnon. Sen mukaan Salmensaarella oli "aivan harvinaisessa määrässä" virkaan tarvittavia ominaisuuksia. Hänen johdollaan laitos oli edistynyt melkoisesti sekä ulkonaisesti että sisäisesti. "Salmensaaren vakaantunut ja tarmokas ja samalla iloinen ja ystävällinen luonne, hänen monipuolinen sivistyksensä ja tunnollisuutensa on tehnyt hänelle mahdolliseksi luoda laitokseen aivan uusi, nykyajan kasvatustieteellisiä vaatimuksia vastaava leima."

Käyrän kasvatustieteiden laitos oli tarkoitettu 7–15 vuotiaille pahatapaisille pojille. Se oli perustettu 1870-luvulla, ja Salmensaaren aikana – vuoden 1910 alusta – se muuttui yksityisestä valtion omistamaksi, ja nimeksi tuli Käyrän turvakoti. Laitos oli 45-paikkainen.

Salmensaarta poikien kasvattajana kuvaa seuraava tapaus. Eräästä kodista tuotiin Käyrään poika, joka ei pystynyt olemaan kotonaan. Kun Salmensaari pojan tultua kysyi tältä: "Mitäs sinulle tehdään täällä Prunkkalassa?", tämä painoi päänsä entistä alemmas ja vastasi synkällä, matalalla äänellä: "Kolme kertaa päivässä selkään ja kerran ruokaa." Poika oli jonkin aikaa kodissa ja ihmetteli touhua. Salmensaari jututti taas kerran poikaa ja tämä kysyi: "Koskas sitä selkään sitten rupee tulemaan, kun ei oo vielä tullu yhtään?" Sitten kerran tuli äiti omasta pyynnöstään tapaamaan poikaa. Salmensaaren keskustelua äidin kanssa poika tuotiin sisään. Mutta heti poika käänsi selkensä äidille ja katsoi oveen. Vaikka Salmensaari olisi sanonut mitä, poika ei tehnyt hänen tahtonsa mukaan – ensimmäistä kertaa Käyrässä ollessaan. Salmensaari oli nähnyt, ettei pojassa ollut tavallaan mitään vikaa. Kun äiti seuraavan kerran tuli, poika ei vielääkään katsonut äitiään. Kun Salmensaari katsoi poikaa ja sanoi: "Katso tänne, täällä on äitisi", niin poika katsoi, mutta ei sanonut äidilleen mitään. Joskus myöhemmin, kun äiti vielä kävi, poika sanoi: "Ei oo kertaakaan selkään annettu ja kolme kertaa päivässä on ruokaa annettu ja mitään vikaa täällä ei ole." Poika sai käydä kouluaan laitoksessa normaalisti.

Muistitiedon mukaan Salmensaari perusti Käyrän poikien keskuuteen CE-yhdistyksen ja koetti tälläkin tavoin vahvistaa heitä elämää varten. Varsin pian kuitenkin kävi ilmi, ettei yhdistyksellä ollut menestymisen mahdollisuuksia.

Lujittaakseen omia mahdollisuuksiaan toimia kasvatusalalla myöhemminkin Salmensaari suoritti keväällä 1912, ennen Käyrästä lähtöään, julkisen kasvatusopin tutkinnon.

Perhe kasvoi Käyrässä edelleen. Sirkku Lemmikki syntyi 13.5.1909 ja Taimi Tuulikki 17.5.1910. Sitä millä tavoin isän monet puuhut ja perhe-elämä joskus limittyivät, kuvaa hauskaasti seuraava Sirkun syntymän aikoihin Emil Saraojalle kirjoitettu kortti.

Käyrä 12. V 1909

Isäntä. Etkö sinä hunsvotti sitä tiedä, että meillä juuri silloin odotetaan perheen lisäystä, enkä silloin voi tulla. Piksentti.

*Anna piksentille anteeksi! P-tin e-o.
Syd. terv. E(di)tille.*

Tämän mustan tekstin päälle on ristikkäin kirjoitettu punaisella musteella:

*14/V 09 No tuossahan tuo tytön tyllerö tulla tupsahinkin jo eilen
ennenkuin ehdin tätä korttia sinulle lähettääkään!
En tiedä silti, miten pääsen kokoukseen, kun tutkintokin tulee
täällä seuraavana maanantaina.*

Myös Rudolf Koivu koki itsensä perheenjäseneksi ja vietti lomansa perheen parissa. Ujoudestaan huolimatta hän oli perhepiirissä hyvin seurallinen. Salmensaaren lapset pitivät häntä veljenään välittämättä suuresta ikäerosta. Rudolfin kiintymystä kotiin lisäksi myös se, että hän oli musikaalinen ja lauloi hyvin – Maikki Salmensaari etenkin viritti perheessä musiikkiharrastusta. Rudolf myös maalasi Käyrässä ollessaan, esimerkiksi hän kuvasi laitoksen poikia erään huoneen seinille tekemissään maalauksissa.

Mehiläiskasvatusta Sulo Salmensaari harrasti Käyrässä ollessaan innokkaasti. Jo Seutulassa hän näyttää olleen harrastuksen kanssa tekemisissä. Hän näet piti vuosikokouksessa kesällä 1904 toista silmäänsä peitettyinä, sillä "hänen hyvät ystävänsä mehiläiset olivat häntä pistäneet". Ehkäpä Käyrässä oli myös ennen Salmensaaren tuloa harjoitettu mehiläiskasvatusta, sillä muutamaa kuukautta tulonsa jälkeen Salmensaari jo myi hunajaa. Viimeisenä vuonna Käyrässä hän tilasi Saksasta sekä laitokselle että itselleen useita mehiläisyhdyskuntia, mutta osa niistä kuoli matkalla Suomeen.

Kasvatustyö taukoaa, rakentaminen jatkuu

Loppukevällä 1912 Salmensaari anoi eroa Käyrän johtajan tehtävästä. Syynä olivat näkemuserot hänen ja hänen kouluhallituksessa toimineen esimiehensä välillä. Lokakuussa perhe muutti Santalan kartanoon Hankoniemessä Bromarvin pitäjässä.

Hjalmar Braxén oli asunut viimeiset elinvuotensa Santalassa, sillä hänen vaimonsa Hulda oli toinen kartanon perijättäristä. Braxéneilla ei ollut lapsia. Niinpä Hjalmarin kuoltua Hulda yhdessä naimattoman sisarensa Tilda Sjöblomin kanssa myi kartanon Bethelille. Sisarusten toivomus oli, että kartano voisi koota vapaakirkollista väkeä ja palvella kurssipaikkana.

Oli selvää, että Bethelin puheenjohtaja Salmensaari, josta vähän ennen Santalaan muuttoa oli tullut lisäksi osuuskunnan yliasiamies ja toimitusjohtaja, saattoi asettua asumaan Bethelin omistamaan kartanoon. Kartanon isännöitsijälle Lennart Hagalle hän oli kuitenkin tehnyt selväksi, ettei hän aio tulla johtamaan tilan hoitoa. Toimeliaalle miehelle oli kuitenkin taloudelliselta kannalta tuskallista katsoa tilanhoitoa, joka sisarusten toivomuksesta oli säilynyt menetelmiltään perinteisenä.

Perhe asui aluksi sivurakennuksissa, mutta muutti seuraavana vuonna uuteen suureen asuinrakennukseen, jonka Salmensaari rakennutti vuosina 1912–13. Kartanon päärakennusta asuivat sisarukset. Uuden rakennuksen tarkoituksena oli ilmeisesti toimia myös erilaisten kurssien tyyssijana. Sodan vuoksi Vapaan Lähetyksen raamattukurssitoiminta pääsi alkamaan talossa kuitenkin vasta vuonna 1920.

Lemmitty Salmensaari on kertonut Santalan ajalta kiintoisan tapauksen. Kun ensimmäisestä maailmansodasta alkoi jo olla aavistuksia, venäläiset siirtelivät maassa joukkojaan. Santalan maille asettui yöksi Hankoon marssinut venäläinen ulaanirykmentti hevosineen. Tällöin Maikki Salmensaari kutsui sen ylintä päällystä perheen luokse syömään. Rouva Salmensaarihan osasi pietarilaisena täydellistä venäjää, ja Sulokin tuli omallaan hyvin toimeen. Seudun ruotsinkieliset pahastuivat leiriytymisestä ja varsinkin tästä ateriakutsusta. Sulo Salmensaaren kanta venäläisten sortopolitiikkaan oli ollut sellainen, ettei kristittyjen pitänyt millään tavalla osallistua aktiiviseen vastarintaan, vaan heidän tuli tyytyä kääntymään Jumalan puoleen. Ruotsinkielisten keskuudessa kannatettiin enemmän sortopolitiikkaa vastustavaa ns. laillisuuskantaa.

S. S. Salmensaari rakennutti Santalaan suuren asuintalon, jonka ympärille istutettiin syreenejä. Talossa sopi järjestää monenlaisia kurssseja. Miehitettyään Hankoniemen venäläiset sotilaat purkivat talon ja käyttivät puutavaran omiin rakennelmiinsa. Kuva on kopioitu kirjasta Santalan salmet, saaret ja mantereet.

Arkkitehti Hugo Lindbergin piirtämän Kotiniemen kasvatustalouksen juhlasali-rakennus Talola valmistui vuonna 1905. Vilppulassa sijaitseva Kotiniemen alue kärsi valmistuttuaan 56 rakennusta. Se toimi kasvatustalouksena, myöhemmin koulukotina ja vuodesta 1988 Vilppulan varavankilana. S. S. Salmensaari johti kasvatustalousta vuosina 1914–18.

Vilppulan vuodet: ison laitoksen johtajana

Santalaan tultuaan Salmensaari arveli, ettei hän enää palaisi sen tyyppiseen kasvatustyöhön, jota hän Käyrässä oli tehnyt. Mieliala oli kuitenkin ristiriitainen, sillä jokin suojelekasvatustyössä kiehoi yhä. Kun hänen entinen esimiehensä paroni Adolf von Bonsdorff kouluhallituksessa tarjosi hänelle hyväpalkkaista Bengtsårin kasvatustalouksen johtajan paikkaa aivan Santalan kartanon lähistöltä, tarjous askarrutti Salmensaarta. Hän kuitenkin hylkäsi sen siksi, ettei virka sopinut hänen toimintaansa Bethelin yliasiamiehenä. Ristiriidat kouluhallituksen virkamiesten kanssa vaikuttivat kuitenkin ratkaisuun.

Salmensaari otti arviostaan huolimatta jo seuraavana vuonna kouluhallituksesta uuden pestin. Hänet määrättiin hoitamaan Vilppulassa sijaitsevan Kotiniemen kasvatustalouksen johtajan virkaa toukokuun lopulla 1914. Vakinaiseksi johtajaksi hänet nimitettiin vuoden 1916 lopussa. Hän hoiti virkaa kesäkuulle 1918, jolloin siirtyi kouluhallitukseen Helsinkiin.

Kotiniemen laitos erosi Käyrän turvakodista sikäli, että se oli tarkoitettu rikoslakia rikkoneille 7–15 vuotiaille pojille. Se oli myös suurin valtion omistamista kasvatustalouksista. Siinä oli 120 paikkaa, mutta poikia oli Salmensaaren aikana käytännössä yli 150. Näiden lisäksi joukko poikia oli sijoitettu koteihin tai yksityisiin työpaikkoihin, joten valvonnan alaisena oli noin 200 poikkaa. Henkilökuntaa oli vuonna 1916 kaikkiaan 33 henkeä, joista suurin osa oli opettajia tai työnjohtajia.

Laitos oli perustettu vuonna 1905, ja sen rakennukset olivat tyylikkäitä ja ajanmukaisia. Aiemmasta tavasta poiketen ne oli rakennettu kodin eikä kasarmien tyyppisiksi. Missään ei ollut aitoja tai muureja osoittamassa poikiin kohdistuvaa epäluottamusta.

Kuva on kenties joltain Vapaan Lähetyksen kurssilta 1910-luvulta. Edessä vasemmalla Eskil Renfors, Sulo ja Maikki Salmensaari, isänsä jalkojen juuressa Lemmitty ja äitinsä oikealla puolella Kultimo.

Rakennuksia oli kolmisenkymmentä, joten alue oli kuin pieni taajama. Kasvatusjärjestelmä perustui kotikuntiin eli perheisiin, joihin jokaiseen kuului noin 30 poikaa. Jokaisella perheellä oli oma talonsa. Laitoksessa saattoi suorittaa kansakoulun oppimäärän ja tarpeen tullen jatko-opintojakin. Myös työnopetus oli laajaa. Viljelyksiä oli 60 hehtaaria ja karjaa runsaasti. Maataloustöiden lisäksi pojat saivat tilaisuuden oppia sepän, puusepän, räätälin, suutarin tai maalarin töihin. Vapaa-aikana urheiltiin, retkeiltiin ja kalasteltiin. Oppilaat saattoivat saada myös vähäisiä tuloja jokainen oman puutarhapalstansa hoidosta.

Salmensaaren edeltäjänä Kotiniemen johdossa oli ollut pastori Juho Heikki Tunkelo. Hän siirtyi Helsinkiin lastensuojelun ylitarkastajaksi, virkaan, jossa Salmensaarikin myöhemmin oli. Tunkelo oli toiminut aiemmin NMKY:n pääsihteerinä. Vilppulassa hänellä oli myös aktiivinen kansanvalistusmiehen rooli. Kotiniemen henkeä hänen aikaan on luonnehdittu kristilliseksi, vanhasuomalaiseksi ja perinteisiä arvoja edustavaksi. Tässä taustassa oli paljon samaa kuin Salmensaaren omissa arvostuksissa.

Kotiniemessä ollessaan Salmensaari näyttää päättäneen jäädä alalle. Hän nimittäin kirjoitti parikin kirjaa suojelukasvatuksesta ja teki opintomatkan Venäjälle. Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä ilmestyi 1915 ja seuraavana vuonna kirjanen Myöskin jaloa työtä.

Jälkimmäinen kirjanen oli suunnattu suurelle yleisölle, jonka keskuudessa kasvatustaitoksia usein luultiin rangaistuslaitoksiksi. Tekijä koetti oikaista tätä mielikuvaa ja samalla esitteli laitosten toimintaa. Hän myös vetosi yleisöön, jotta rikoksen tehneille pojille annettaisiin mahdollisuudet uuteen elämään. Poikiin tuli asennoitua ymmär-

tämyksellä ja tasa-arvoisesti sekä ottaa heitä kasvateiksi koteihin. Salmensaaren tekstiä kannattaa voimakas myötätunto niitä kohtaan, jotka ovat saaneet muita heikommät lähtökohdat elämälleen. Auttamistyössä oli kuitenkin kysymyksessä myös yhteiskunnan etu: Nuori rikollinen "olisi voinut olla ihmiskunnan siveellisenä kohottajana, hänkin osaltaan", mutta hän voi ollakin nyt "siveelliselle elämälle ja järjestykselle vaarallinen yksilö".

Salmensaari sai myös valtion apurahan tutkiakseen Pietarissa, Inkerinmaalla ja Moskovassa lasten rikollisuuden ehkäisemistä. Matkallaan keväällä 1917 hän seurasi muun muassa lastentuntuoimioistuinten toimintaa ja tutustui eettisesti häiriintyneiden lasten psykologiseen tutkimukseen.

Matkan aikana Venäjällä puhkesi maaliskuun vallankumous, jossa tsaari Nikolai II syöstiin vallasta. Moskovassa oli Salmensaaren kertoman mukaan kuitenkin melko rauhallista, ja Pietarinkin läpi hän pääsi palaamaan ongelmitta.

Marraskuun alussa 1917 Venäjällä puhkesi sosialistinen vallankumous. Suomessa tilanne kärjisty i suurlakoksi 14.–20. marraskuuta. Radikaloituneen työväen muodostamat punakaartit ryhtyivät toimiin eri puolilla maata. Vilppulan kuuluisaksi tullut punakaarti asetti vartijoita asemalle ja sulki koulut ja myymälät. Toimintaa johti paikallinen "vallankumousneuvosto". Lakon loppupuolella punakaartin miehiä lähti kyliin etsimään aseita ja ruokaa. Noin 60 miehen joukko tuli myös Kotiniemeen ja erotti aseella uhaten Salmensaaren virasta. Hänen tilalleen he asettivat katsastaja August Kososen. Tämä kuitenkin kävi lakon aikana paikalla vain lukemassa tiedotteita.

Muistitieto kertoo myös tapauksesta – mahdollisesti samasta kuin edellinen – jossa Salmensaari oli puhumalla venäjäksi joukossa olleiden venäläisten sotilaiden kanssa saanut tilanteen rauhoittumaan ja väen poistumaan.

Tammikuun lopussa 1918 syttyi sisällissota. Kouluhallitus oli jo ehkä tässä vaiheessa katsonut parhaaksi siirtää Salmensaaren Tampereelle. Ainakin sodan loppupuolella Tampereen valtauksen aikana perhe oleskeli Kyttälän kaupunginosassa. Ennen valtausta Salmensaari oli joutunut kaivamaan punaisille taisteluhautoja Tampereen vapaaseurakunnan esimiehen Kaarlo Waismaan kanssa, joka perheineen oli Salmensaarten ystäviä. Kun kukaan ei jäänyt valvomaan työtä, miehet poistuivat kotiinsa, eikä tästä seurannut myöhemmin mitään. Rintama kulki huhtikuun alussa 1918 talon ohi. Salmensaaret suojautuivat kellariin ja nojautuivat päätyseinän muuriin. Näin he säilyivät vahingoittumattomina, ja tilanne oli pian ohi.

Salmensaaren perhe oli Vilppulan aikana jo melko iso. Vanhempien, neljän lapsen ja Rudolfin lisäksi siihen kuuluivat myös Maikki Salmensaaren äiti ja sisarpuoli Olga Soikkeli. Helena-mummo kuoli Vilppulassa vuonna 1915. Rudolf Koivu oleskeli edelleen mieluusti perheen parissa ja maalasi lapsista sekä myös laitoksen pojista useita tauluja. Perheen pojat kävivät aluksi koulua Kotiniemessä laitoksen poikien kanssa. Lemmitty Salmensaari sanoo parin vuoden jälkeen siirtyneensä toiseen kouluun. Syksyllä 1916 pojat lähtivät Tampereelle oppikouluun, ja äiti olikin Tampereella poikien tukena melko usein.

Maikki Salmensaari menehtyi pernisiöösi anemiaan vain 48-vuotiaana 18.11.1922. Toimeliasta kansakoulunopettajaa ja kuoronjohtajaa kuvailtiin todelliseksi perheenäidiksi, joka oli useasti todennut: "Ei taivaskaan olisi minulle taivas, elleivät lapseni pääsisi sinne."

Perhe siirtyy Helsinkiin, isä kouluhallitukseen

Salmensaaren virkamiehenkyvyt oli havaittu, sillä kohta sodan päätyttyä hän sai määräyksen 13.6.1918 tulla Helsinkiin hoitamaan suojelukasvatuksen apulaistarkastajan virkaa kouluhallitukseen. Jo syyskuun alussa hänen hoidettavakseen tuli suojelukasvatuksesta vastanneen kouluneuvoksen virka. Tähän virkaan hänet nimitettiin vakinaiseksi maaliskuussa 1919. Virkaa Salmensaari hoiti vuoteen 1924, jolloin hän siirtyi sosiaaliministeriöön. Näin tehtäväksi muodostui pitkäksi aikaa kasvatustilain toiminnan valvominen ja ohjaaminen.

Tapansa mukaan Salmensaari otti viranhoidon perusteellisesti. Tätä osoittaa muun muassa hänen vuonna 1921 julkaisemansa 358-sivuinen kirja Poikakaksymys. Kouluhallituksen aikana Salmensaari myös toimi sihteerinä lastensuojelukomiteassa ja pientenlastenhoitokomiteassa. Lisäksi hän toimitti vähän aikaa Lastensuojelu-lehteä.

Perheen muutettua Helsinkiin ensimmäisenä yösijana oli Rudolfin ateljee Apollonkadun entisessä maitokaupassa. Vakituinen asunto löytyi Töölöstä Cygnaeuksenkatu 8 A:sta. Katutasossa oleva asunto on edelleen Salmensaaren opintosäätiön omistuksessa.

Maikki Salmensaari palasi kansakoulunopettajan tehtäviin Helsingissä. Hän myös johti täällä CE-yhdistyksen naiskuoroa, niin kuin oli Tampereellakin johtanut. Vilp-

pulassa hän taas oli johtanut NNKY:n naiskuoroa. Vapaan Lähetyksen piirissä Maikki Salmensaari oli osallistunut myös Harpunsävelet-laulukirjan uudistustyöhön.

Kesinä Salmensaaret viettivät edelleen Santalassa. Sulo Salmensaari piti Santalassa pojilleen yksityistä seurakuntakoulua joskus 1920-luvun taitteessa ja kastoi heidät Leirisaaren rannassa. Rippikoulua vastaavia seurakuntakouluja alettiin pitää nuorten raamattukurssin nimellä vuodesta 1924 Santalassa. Ne olivat leirimuotoisina ensimmäisiä lajissaan Suomessa. 20-luvun alussa Salmensaaret hankkivat kesäpaikan Korsosta, joka on nykyään Vantaata. Siellä ryhdyttiin jatkamaan jälleen mehiläiskasvatusta, jota Salmensaari vanhoille päivilleen asti harrasti.

Maikki Salmensaari kuoli 18.11.1922 vain 48-vuotiaana. Perhe jäi nyt ilman äitiä, jolle koti ja perhe oli merkinnyt todella paljon. Myös Rudolf Koivu, joka yli 30-vuotiaaksi oli viihtynyt perheen parissa, etääntyi tämän jälkeen, vaikka suhde perheeseen ei suinkaan katkennut. Anonymiksi jäänyt ystävä kaipaa Maikkia Suomen Viikkolehden muistokirjoituksessa:

Vuosikokouksissa usein raikkaan äänesi kuulimme ja Helsinkiin muutettuasi sielläkin sitä laulun puolta muistit. Mutta olihan sinulla muitakin mietteitä, mietteitä syviäkin, rohkeitakin, joista tapasit kertoella kodissasi majaillessani. Ne koskivat maatamme, lapsiamme ja Herran kansan olojen järjestämistä täällä odotushuoneessa olomme aikana.

Vaikeat vuodet Vapaassa Lähetyksessä jatkuvat

Käyrässä, Santalassa ja Kotiniemessä ollessaan sekä Helsingin alkuvuosina Salmensaari valittiin edelleen Vapaan Lähetyksen keskuskomitean jäseneksi. Käyrään tultuaan hän kylläkin joutui jättämään käytännön syistä sihteerin toimen. Ainoastaan kesästä 1909 kesään 1911 hän oli keskuskomiteassa varajäsenenä. Silloinkin hän kuitenkin tuli raporttoimaan komitealle Tampereen saarnaajakoulun asioista, sillä hänet oli Emil Saraojan ja Antti Mäkisen kanssa valittu valvomaan koulun toimintaa. Saraoja nimittikin häntä leikkillisesti koulun inspehtoriksi. Keskuskomitean varapuheenjohtajaksi Salmensaari valittiin vuodesta 1911 alkaen, ja tässä asemassa hän oli lukuun ottamatta vuotta 1913–14.

Etenkin kaksi ongelmaa Vapaassa Lähetyksessä vaivasi Salmensaaren mieltä 1910-luvun mittaan. Toinen oli hänen mielestään edelleen ratkaisematon kysymys liikkeen laillistuttamisesta ja toinen ruotsinkielisten asema ja vaikutusvalta liikkeessä. Kysymykset kietoutuivat osittain toisiinsa, sillä näkemyserot laillistuttamisesta määräytyivät pitkälle kieliryhmän mukaan.

Vuosi 1914 näyttää muodostuneen uusien kiistojen alkukohdaksi. Vapaan Lähetyksen ruotsinkielisen äänenkannattajan Evangeliskt Veckobladin toimittaja Erik Landell teki vuosikokoukselle sääntöesityksen Vapaan Lähetyksen muuttamisesta Suomen Vapaaksi Lähetysliitoksi. Se ei olisi ollut lähetysyhdistysten vaan yksityisten kristittyjen muodostama liitto. Liiton hallituksella olisi ollut selvästi vähemmän valtaa kuin Vapaan Lähetyksen keskuskomitealla. Toiminta olisi jaettu myös kahteen piiriliittoon kieliryhmien mukaan. Näillä kummallakin olisi ollut oma taloutensa, hallintonsa ja vuosikoko-

uksen yhteydessä omat kokouksensa.

Erik Landell (1858–1917) oli ruotsinmaalainen saarnaaja, joka jo lähes 30 vuotta oli asunut Suomessa, valtaosan tästä ajasta Ahvenanmaalla. Hän oli toimittajana, piirijoh-tajana ja aktiivisena keskuskomitean jäsenenä saavuttanut ruotsinkielisten keskuudessa aseman, jota kuvasi hänestä käytetty nimitys "piispa". Landell piti ainakin järjestysky-symyksissä esikuvanaan Ruotsin Lähetysliiton ja P. P. Waldenströmin mallia. Suomen-kielisten piirissä arvosteltiin hänen lähetysliittoesitystään sen vuoksi, että se poikkesi olennaisesti Suomen vapaakirkollisen liikkeen silloisesta luonteesta ja kehityssuunnasta.

Landellin ehdotus kohtasi vuosikokouksessa vastustusta, ja sen käsittely lykkääntyi vuodella eteenpäin. Vuoden 1915 alussa Salmensaari julkaisi Suomen Viikkolehdessä esityksen Suomen Vapaakirkko -nimisen yksityisen eriuskolaisyhdyskunnan säännöiksi. Esitys noudatteli pääosin vuonna 1904 vuosikokouksessa hylättyä esitystä. Hän jätti esi-tyksen myös keskuskomitealle eikä vaatinut, että se vietäisiin vuosikokoukseen. Keskus-komitea oli käsitellyt myös Salmensaaren ehdotusta ja pitänyt sitä tarpeellisena hank-keena. Keskuskomitea oli kuitenkin toivonut, että jos yhdyskunta perustettaisiin, sopu ja keskinäinen kunnioitus eri osapuolten kesken säilyisi.

Vuoden 1915 vuosikokous asetti valiokunnan pohtimaan laillistumiskysymystä. Va-liokunta päätyi esittämään, että koko Vapaa Lähetys laillistuisi eriuskolaisyhdyskuntana. Keskuskomitea puolestaan ei uskaltanut yhtyä tähän esitykseen, vaan äänestyksen jäl-keen lausui jälleen toivomuksen, että jos yksityinen eriuskolaisseurakunta perustetaan, sen jäsenet eivät eroaisi Vapaasta Lähetyksestä, vaan tukisivat yhteistä toimintaa.

Jotta vuoden 1916 vuosikokous saisi laillistumiskysymyksestä mahdollisimman monipuolisen kuvan, keskuskomitea pyysi vielä Salmensaarelta ja Arthur Gauffinilta lausunnot esiin tulleista vastakkaisista mielipiteistä. Molempien lausunnot olivat liian pitkät painattamista ajatellen. Gauffin lyhensi omansa, mutta Salmensaari kieltäytyi. Hän kylläkin suostui siihen, että Saraoja laati omissa nimissään lausunnon, jossa käytti Salmensaaren tekstiä hyväkseen.

Molempien mielestä laillistuminen oli tärkeää. Gauffinin mukaan sen tuli tapahtua yhdistyslain pohjalta, koska Vapaa Lähetys ei ollut uskonnollinen yhdyskunta vaan lä-hetyслиitto. Saraoja taas oli päinvastaista mieltä, ja siksi ainoa mahdollisuus oli eriusko-laislaki puutteistaan huolimatta. Vastikään oli sitä paitsi käynyt ilmi, ettei yhdistyslaki suonut mahdollisuutta laillistua kuten Ruotsissa. Myös monet taloudelliset syyt, kasta-mattomien lasten asema ja rehellisyys luterilaista kirkkoa kohtaan vaativat eriuskolais-yhdyskuntaa. Gauffinin mielestä yhdyskuntakysymykset tuli jättää yksityisille ja antaa seurakuntien kehittyä luonteensa mukaan vapaina.

Vuosikokous oli myrskyinen. Esitys eriuskolaisyhdyskunnasta hävisi äänin 11–67, ja 18 jätti äänestämättä. Saraojan arvion mukaan useat esitystä kannattaneet äänestivät joko tyhjää tai seurakuntansa kannan mukaisesti vastaan. Jotkut kannattajat äänesti-vät vastaan, koska pelkäsivät hajaannusta. Saraojan välittävä esitys, jossa vähemmistön edustajia autettaisiin tarvittaessa yksityisen eriuskolaisyhdyskunnan perustamisessa, sai osakseen ruotsinkielisten joukosta nyt kiivasta vastustusta. Esityksen tarkoitus oli aut-

taa nimenomaan kastamattomien lasten ongelmissa, mutta vastustajat arvelivat, että se kumoo juuri tehdyn päätöksen. Kuitenkin parin äänestyksen jälkeen Saraojan esitys lopulta niukasti hyväksyttiin, mutta melkein kaikki ruotsinkieliset vastustivat. Kokouksessa oli käytetty puolin ja toisin varsin kiihkeitä sanoja. Saraojan jälkiarvio kokouksesta olikin, ettei suomen- ja ruotsinkielisten kesken voinut moneen vuoteen syntyä sydämelistä suhdetta.

Salmensaari oli jättäytynyt kokouksesta pois osittain siksi, ettei pitänyt läsnäoloaan hyödyllisenä laillistumisasian käsittelyssä. Ennen vuosikokousta ja sen jälkeen koko keuhon 1916 hän kävi Saraojan kanssa tiivistä ja perusteellista kirjeenvaihtoa, jossa käsiteltiin lähetyksen tilaa.

Emil Saraoja (1870–1954) oli vuodesta 1903 toiminut keskuskomitean puheenjohtajana lukuun ottamatta kahta vuotta 1911–13, jotka hän vietti Englannissa. Hän oli maltillinen ja sovitteliva, yhteyden rakentamiseen pyrkivä mies. Salmensaari, joka oli liikkeen kehityssuunnasta huolissaan, vaati Saraojalta jämäkämpää julkisia kannanottoja eriuskolaisyhdyksunnan puolesta. Saraoja puolestaan myönsi joutuneensa puheenjohtajaksi vasten tahtoaan ja tunteneensa usein, että häneltä puuttui rohkeutta tarttua rivakasti asioihin. Roolinsa hän oli ymmärtänyt nimenomaan keskuskomitean puheenjohtajaksi. Salmensaaren mielestä Vapaa Lähetys oli kuin lammaslauma, ja se tarvitsi johtajaa, jolla oli selkeä näkemys liikkeen luonteesta ja kyky tehdä se yleisemmin hyväksytyksi.

Vuosikokouksen jälkeen molemmat miehet olivat kyllä edelleen yksimielisiä itse yhdyskunnan tarpeellisuudesta, mutta heillä oli näkemuseroja siitä, miten ja milloin hanketta ajettaisiin.

Salmensaari arvioi, että kiristyneessä tilanteessa oli vain viivyttämättä ja rohkeasti ajettava hanketta eteenpäin. Taustalla oli se perusnäkemys, että Vapaan Lähetyksen tehtävänä oli kasvattaa kansaa Jumalan valtakuntaan. Eriuskolaisyhdyksunta tulisi itsessään lisäämään vapaakirkollisten yhteenkuuluvuutta ja ennen kaikkea parantaisi ulkoisia mahdollisuuksia huolehtia lasten hengellisestä kasvusta ja kehityksestä. Samanlaista mahdollisuutta ei ollut perinteisessä vapaakirkollisessa liian yksilökeskeisessä kristillisyydessä. Saraoja puolestaan totesi, että Salmensaari odotti liikaa yhdyskunnalta sinänsä. Olennaista oli elävä kristillisuus ja käytännöllinen evankeliumin työ. Yhdyskunta oli pikemminkin ulkoinen keino poistaa eräitä ongelmia, mutta se ei taannut elävää yhteyttä. Pikemminkin sen ajaminen pakolla koko liikkeen ratkaisuksi saattoi katkeroittaa mieltä. Saraojan mielestä vuosikokouksen enemmistön kanta sitoi hänen toimintasuunnitelmiaan. Jos Salmensaari ryhtyisi nyt ajamaan Vapaata Lähetystä laillistetuksi yhdyskunnaksi, Saraoja nousisi häntä julkisesti vastustamaan.

Kuvaavaa on, että Saraojan johtamassa Helsingin vapaaseurakunnassa oli ollut vain muutamia, jotka esimiehen tavoin olivat kannattaneet Vapaan Lähetyksen muodostamista eriuskolaisyhdyksunnaksi. Syynä olivat muun muassa epäluulot, että yhdyskunnan järjestynyt rakenne voisi sammuttaa hengellistä elämää.

Loppukesällä Salmensaari päätyi esittämään Saraojalle, että he ryhtyisivät perustamaan yksityistä eriuskolaisyhdyksuntaa. Johtoon hän kuitenkin toivoi nimenomaan Sa-

raojaa ja lupasi olla tälle lojaali. Ilmiselvästi hän piti Saraojan persoonaa ja toimintatapaa parempana kiistanalaisen hankkeen käynnistämiseksi. Hän laushti: "Älä jätä eriuskolaisyhdyshyökyntää minun johtooni. En mene takaukseen mihin sitä vien, jos yksin pääsen vähänkin tuntuvammin määräämään."

Seuraavana talvena yhdyskunnan säännöt olivat kuitenkin edelleen jättämättä senaattiin vahvistettaviksi. Tilanne oli odottava. Landellin lähetyshyökyntöehdotus oli sekin hautautunut kesän vuosikokouksessa. Myös ruotsinkielisten piirissä voimistunut eristäytymishyökyntö lienee pannut yhdyskunnan hankkijat odottamaan, mitä tuleman pitää.

Maaliskuun 1917 vallankumous Venäjällä lopetti sortotoimet Suomessa ja loi vapauden ilmapiirin, jossa lainsäädäntötyö pääsi jälleen käyntiin. Jäissä olleet uskonnonvapauspyrkimykset saivat uutta vauhtia. Toukokuun alussa senaatti asetti uuden uskonnonvapauskomitean, johon nimitettiin nyt myös vapaiden suuntien yhteinen edustaja, Emil Saraoja. Toiveet suuntautuivat nyt edullisen uskonnonvapauslain saamiseen. Saraojan oli annettava työpanostaan komiteaan ja yhteydenpitoon taustaryhmien kanssa. Vaikka komitea jätti mietintönsä aivan Suomen itsenäistymisen alla saman vuoden joulukuussa, lain hyväksyminen eduskunnassa viivästyi. Sisällissodan sekä hallinnollisten, poliittisten ja kirkollisten käsittelyjen jälkeen laki voitiin hyväksyä eduskunnassa vasta lokakuussa 1922.

Tällä välin laillistumiskysymys sai Vapaassa Lähetyksessä uuden käänteen. Viimeistään Landellin kuoleman (1917) jälkeen ruotsinkieliset keskittyivät kaavailemaan Ruotsin Lähetyshyökyntön tyyppistä lähetyshyökyntösten liittoa. Vuonna 1919 voimaan tullut uusi yhdistyslaki antoi näille kaavavilille realistisen pohjan, sillä se salli myös yhdistysten muodostamat liitot. Kun useimmat suomenkieliset keskittyivät odottamaan uskonnonvapauslakia ja sen tarjoamaa mahdollisuutta laillistua, alkoi ristiriita olla peruuttamaton. Takalukon varmisti kielipoliittinen jännite, joka teki laillistumiskysymyksestäkin entistä tunnepitoisemman.

Kesästä 1919 alkaen ruotsinkieliset alkoivat keskinäisissä kokouksissaan valmistella lähetyksen kielellistä jakamista. Vuoden 1920 Vapaan Lähetyksen vuosikokous torjui suomenkielisten äänillä ruotsinkielisten ehdotuksen sisälähetyksen jakamisesta. Samoihin aikoihin ruotsinkieliset perustivat oman rahaston ja taloudenhoidon. Tämän jälkeen ruotsinkielisten seurakuntien edustajat tekivät valmiin suunnitelman itsenäisen lähetyshyökyntön perustamisesta, jos vuoden 1921 vuosikokous vielä hylkäisi jakoesityksen. Vuosikokous hylkäsiikin jälleen suomenkielisten äänin jakoesityksen. Samana päivänä ruotsinkieliset ilmoittivat eroavansa Vapaasta Lähetyksestä ja perustivat Finländska Missionsförbundet -nimisen lähetyshyökyntön, johon kuului sekä seurakuntia että yhdistyksiä. Syksyllä liiton nimi muutettiin muotoon Fria Missionsförbundet. Liiton säännöt vahvistettiin lopullisesti 17.11.1921. Erotessaan ruotsinkieliset ilmoittivat luopuvansa kaikista velvoitteista ja vaatimuksista Vapaaseen Lähetykseen.

Ruotsinkielisten eron jälkeen keskuskomiteaan jäi ainoastaan suomenkielisiä. Kuitenkin myös Saraoja, joka oli kannattanut liikkeen yhtenäisyyttä, halusi vetäytyä keskuskomiteasta. Samoin teki pitkäaikainen sihteeri Paavo R. Wiitanen. Uudeksi puheenjoh-

tajaksi tässä kesän 1921 vuosikokouksessa valittiin Salmensaari.

Salmensaari oli jo pitkään ollut kirkkokuntahankkeen pääarkkitehti. Tuekseen hän oli saanut useita saarnaajia, joten ratkaisun piti nyt olla selvästi helpompi, kun ruotsinkielisten vastustusta ei enää ollut.

Vuoden 1922 vuosikokouksessa Lahdessa kaikui kuitenkin vastustavia ääniä paljon. Ilmeni myös halukkuutta laillistua yhdistyslain pohjalta ruotsinkielisten esikuvan mukaan. Tässä tilanteessa Salmensaaren ilmoitti vetäytyvänsä toiminnasta, jos yhdistysratkaisu voitaisi. Äänestyksessä kirkkokuntaratkaisu voitti äänin 36–11, mutta 14 pidättyi äänestämästä. Huomattava vähemmistö oli siten vähintään epätietoinen ratkaisusta. Salmensaari kuitenkin myöhemmin kirjassaan Suomen Vapaakirkko (1957) sanoi, että ratkaisu oli yksimielinen. Samansuuntaisen kuvan antoi myös Kultimo Salmensaari kirjassaan Suomen Vapaakirkko (1934).

Suomalaisen miehen kipuja

Suhde ruotsinkielisiin oli Salmensaarella erityisen herkkä. Koulu- ja opiskeluaikaiset suomenmieliset vaikutteet ja ilmeinen kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin viritivät hänen kansallista ajatteluaan.

Mistään yksioikoisesta asennoitumisesta ei kuitenkaan voi puhua. Salmensaari osasi ruotsinsa hyvin ja oli kouluajoista lähtien ollut tekemisissä kansallisen kielivähemmistön edustajien kanssa. Vanhoista Vapaan Lähetyksen ruotsinmaalaisista saarnaajista hän mainitsee myöhemmin muutamia erityisen arvostavasti. Näitä olivat J. A. Karlberg, Fredrik Nyreen ja Johannes Svensson, entinen työtoveri, jonka hän sanoo ainoana ruotsalaisista opetelleen suomen kieltä – varsin tyydyttävin tuloksin.

Kirjassaan Suomen Vapaakirkko Salmensaari toteaa, että vasta sitten kun suomenkielisten määrä Vapaassa Lähetyksessä oli vuoden 1910 tienoilla kasvanut tasavahvuiseksi ruotsinkielisten kanssa, nämä alkoivat entistä näkyvämmiin huolehtia eduistaan esimerkiksi keskuskomitean vaalien yhteydessä. Kieliryhmien erillisyyttä oli ylläpitänyt varsinkin se, että ruotsinkieliset ja varsinkaan ruotsalaiset saarnaajat eivät yleensä pitäneet tarpeellisena opetella suomen kieltä. Tämä asenne aiheutti vähitellen muitakin ongelmia.

Jo vuonna 1907 oli keskuskomiteassa noussut esiin ajatus toiminnan jakamisesta kielillisellä pohjalla. Kielipoliittinen jännitys alkoi haitata työskentelyä viimeistään vuonna 1914. Jo aiemmin olivat Salmensaari ja Landell harrastaneet keskinäistä "kartunvetoa".

Vuosikokouksessa 1914 tehtiin Landellin lähetyksiin lisäksi päätös, jonka Salmensaari tulkitsi selväksi kielipoliittiseksi. Tampereen seurakunnan ruotsinkieliset jäsenet olivat eronneet ja perustaneet seurakunnan, jonka ottamista lähetykseen keskuskomitea puolsi. Ylimääräisessä istunnossaan iltamyöhällä vuosikokous otti uuden seurakunnan lähetyksen yhteyteen. Tässä istunnossa Salmensaari ei ollut mukana, ja aiemmin hän oli pyytänyt päätöksen lykkäämistä.

Päätös Tampereen asiassa oli Salmensaaren mukaan periaatteellisesti tärkeä ja tuhoisa lähetyksen kehitykselle. Kieli ei voinut olla raamatullinen peruste seurakunnan perusta-

miselle, niin kuin Tampereella nyt oli käynyt. Hyväksymispäätöksen tekijät eivät siten pitäneet Vapaata Lähetystä seurakuntien yhtymänä. Toinen vakava asia oli Tampereella kaavailtu seurakunnan jakamistapa. Oli ollut puhetta oikeuksien ja varojen tasajaosta, vaikka seurakunnat olivat hyvin erikokoisia. Tämä ei ollut vanhurskautta vaan "mitä verisintä vääryyttä". Koska myös lähetyksen jakamisesta oli ollut puhetta, tehty päätös saattoi muodostua esikuvalliseksi. Salmensaari ei halunnut olla toteuttamassa jakopäätöstä keskuskomiteassa, ja hän ilmoittikin keskuskomitealle jättävänsä sen jäsenyyden. Näin hän halusi soveltaa parlamentaarisia periaatteita keskuskomitean työhön eikä osallistunut vuonna 1914–15 sen työskentelyyn.

Seuraava vuosikokous 1915 johti jälleen uusiin kiistoihin ja lisäsi tyytymättömyyttä molemmilla puolilla. Salmensaari selitti omasta aloitteestaan syitä poissaololleen komiteasta, mutta Saraoja ei sallinut asiasta kunnollista keskustelua, mitä jotkut halusivat. Toiseksi Salmensaari esitti, ettei Landellia, häntä itseään eikä Paavo R. Wiitasta enää valittaisi keskuskomiteaan. Ensiksi mainittujen osalta syynä oli kielipoliittinen vastakainasettelu. Wiitasen kohdalla perusteluna olivat liian monet tehtävät: Wiitanen toimi aluejohtajana, toimiston päällikkönä ja rahastonhoitajana – komiteatyö ja sihteerin tehtävä oli liikaa. Tämä ehdotus tähtäsi kuitenkin todellisuudessa siihen, että Landellin vaikutus lähetyksen asioihin vähenisi. Salmensaaren mielestä nimittäin Wiitanen oli toimissaan Landellin vaikutuksen alainen.

Landell saikin aiheen esittää lehtensä kokousselostuksessa voimakkaita moitteita Salmensaaren selitystä ja aloitetta kohtaan. Saraoja koetti tästä syystä saada oikeasevan vastineen Landellin lehteen, mutta Landell ei suostunut julkaisemaan sitä kokonaisena. Vastine oli pääosin sävyltään asiallinen, mutta kiihtymyksestä kertoo kuitenkin se, että Saraoja luonnehti Landellin selostusta kieroksi. Saraoja ei suostunut tekstinsä työstämiseen. Sen sijaan hänen aloitteestaan toimitusneuvosto pahoitteli Landellin menettelyä, mutta tähän Landell puolestaan lisäsi oman kommenttinsa, jonka Salmensaari arvioi kumoavan pahoittelun. Tämän jälkeen Salmensaari lähetti oman vastineensa, mutta sitäkin Landell ei julkaissut, vaikka painolaki olisi sitä edellyttänyt. Landell kyllä sai oman puheenvuoronsa Suomen Viikkolehden. Salmensaaren tuohtumista lisäsi se, että Evangeliskt Veckoblad oli lähetyksen äänenkannattaja. Kun Landell syksyllä lopulta peruutti sanansa, sekin harmitti Salmensaarta, sillä hän oli luullut saaneensa tilaisuuden ryhtyä Landellin kanssa perusteelliseen keskusteluun lähetyksen kehittämisen ydinkysymyksistä.

Landellin ja toimitusneuvoston keskeisenä perusteluna vastineiden torjumiselle oli, että ne häiritsivät yksimielisyyttä ja olivat Jumalan valtakunnan asialle ja lähetyksen kehitykselle vahingollisia. Tätä ei Salmensaari voinut ymmärtää. Kirkkopoliittinen näkemys ei poistunut sillä, että keskustelu koetettiin vaimentaa hengellisillä tynnyttelysanoilla. Ärsytystä lisäsi se, että tietoja Salmensaaren julkaisematta jääneestä vastineesta levisi yksityistä tietä, ja ne aiheuttivat pahennusta kuulijoissa.

Erityistä mielipahaa Salmensaarelle aiheutti havainto, että muutamat suomenkieliset näyttivät liehittelevän ruotsinkielisiä saarnaajia ja suovan näille sellaisia oikeuksia, joita

suomenkielisille ei suotu. Ruotsinkieliset kyllä saattoivat pitää esimerkiksi vuosikokouksessa 1914 keskinäisen neuvottelun ennen komitean jäsenten vaalia, mutta kun suomenkieliset pitivät samanlaisen, siitä eräät suomenkieliset "sisaret" antoivat näille Jumalan nimessä nuhteita. Vain nuoret suomenkieliset veljet olivat "lihallisessa kielikiikhossa", piikitteli Salmensaari.

Vuoden 1916 kiihkeän vuosikokouksen jälkeen Salmensaari oli perin alakuloinen ja hämmentynyt lähetyksen tilasta, ja hänen kirjeensä tihkuivat kitkeryyttä. Vuosikokous oli kiireessä valinnut keskuskomitean jäseniksi tehtailija K. G. Källströmin ja pastori August Dahlbäckin ja Matti Saarinen oli jäänyt pois. Källström ja Dahlbäck olivat käytännössä ummikkoja ruotsinkielisiä, joten komitean olisi entiseen tapaansa pitänyt käyttää ruotsia virallisena kielenään. Salmensaaren mitta oli täysi: hän aikoi jättää "kekukuloimiset" ja alkaa puhua komiteassa suomea. Nyt kävi ilmi, että myös Saraoja oli aikonut tehdä samoin, mutta odotettuaan vielä jonkin aikaa. Saraoja koettikin taivutella Salmensaarta katsomaan asiaa iäisyysnäkökulmasta ja puhumaan vielä ruotsia.

Salmensaaren melankolisuuden taustalla oli kuitenkin lohduton mielikuva siitä, että ruotsinkielisten valta oli kasvanut keskuskomiteassa. Heidän menettelynsä suomenkieliset tuntuivat taipuvan helposti. Salmensaari arveli olevansa Saraojan kanssa johdossa vain silmänlumeeksi. "Ruotsinmaalaiset saavat agiteerata, mutta suomalaisten on istuttava hiljaa, kunnes toimintamme kuolee. - - - Heille kristillisuus ja ruotsalaisuus on kaikki kaikessa, mutta jos suomalainen uskaltaa olla suomalainen, ai mikä kauheus!", oli hän jo aiemmin huudahtanut. Nyt hän kirjoitti Saraojalle: "Tekee mieli välistä huutaa äänensä käreäksikin. On niinkuin tuska sitä vaatisi."

Mielikuvat suomalaisten alemmuudesta ruotsalaisiin nähden olivat yhä vaikuttamassa suomenkielisten käytökseen ja komiteankin jäsenvalintoihin: "...reseptihän on selvä: ruotsalainen on aina hieno, oppinut ja jumalinen, suomalainen on raaka, tyhmä ja hengen."

Suomenkielisen vapaakirkollisuuden pelastamiseksi näivettyemiseltä liikkeen oli Salmensaaren mukaan suomalaistuttava. Vapaan Lähetyksen tehtävänä oli asennoitua kansallisesti ja päästä lähelle kansaa. Salmensaari halusi toimia mukana vain, jos hän saattoi edistää tätä suuntaa. Suomalaisuuden asia ja Vapaan Lähetyksen asia olivat hänelle yksi ja sama. Ruotsinkielinen toiminta Suomessa oli tästä näkökulmasta katsottuna ulkolähetystyötä.

Kansallinen suuntautuminen merkitsi tietenkin omaehtoista ratkaisua laillistumiskysymyksessä. Myös evankeliumin työ oli suunnattava entistä selkeämmin suomenkielisille. Kun vuonna 1907 oli vapaakirkollisista suomenkielisiä noin 1/3 ja koko väestöstä 8/9, oli tilanne Salmensaaren mukaan luonnon. Varsinkin suomenkielisten saarnaajien taloudellinen asema murehdutti Salmensaarta. Mainittuna vuonna oli tilanne se, että ruotsinkielisiä varten oli seurakuntasaarnaajia seitsemän, kun niitä suomenkielisiä varten oli kaksi ja näistäkin toinen palkaton. Kun taloudellisesti parempiosaiset ruotsinkieliset eristäytyivät, oli pelättävissä, että suomenkieliset eivät useinkaan pystyisi palkkaamaan saarnaajiaan. Tämä oli yksi keskeisiä syitä siihen, että suomenkieliset jarruttivat

ruotsinkielisten ehdottamaa sisälähetysten jakamista vuosina 1920 ja 1921.

Vuosien 1919–21 jakamishankkeiden yhteydessä ruotsinkieliset eivät enää välittäneet ilmoittaa aikeistaan suomenkielisille. Esitykset tuotiin viime hetkillä yhteisesti käsiteltäviksi. Periaatepäätös täydellisestä erosta oli jo vuodelta 1919, joten lopulliseen päämäärään pääsemistä ei ehkä haluttu lähteä pitkittämään lähtemällä neuvotteluihin.

Jakamishankkeella tavoiteltiin oikeudenmukaisuutta rahojen ja kiinteistöjen käyttöön sekä muutenkin toiminnallisia ja hallinnollisia etuja. Kieliryhmien erilaisista näkökulmista johtuen käsitykset oikeudenmukaisuudesta olivat vaihdelleet. Nyt ruotsinkieliset halusivat korostaa vielä sitä, että kieliryhmät suuntautuivat eri tavalla sekä kansanluonteeltaan että lähetys-harrastukseltaan.

Salmensaari ja Saraoja

Sulo Salmensaari ja Emil Saraoja istuivat molemmat paitsi keskuskomiteassa myös Bethelin hallituksessa. Erilaisuudestaan huolimatta he olivat säilyttäneen sydämellisen ystävyyyden vuosien yli. Myös perheinä Saraojat ja Salmensaaret olivat melko paljon tekemisissä toistensa kanssa niin että lapsetkin ystävyistyivät keskenään. Ainakin Salmensaarten Käyrän aikoina ja myöhemmin Helsingissä asuessa perheet kyläilivät toistensa luona. Saraojien loma-asunnolla Kirkkonummen Masalassa käytiin välistä ”masaamassa” eli laiskottelemassa.

Molempia miehiä ympäröi tehtävien paljous. Keskuskomitean kokouksia he joskus valmistelivat yhdessä. Kerran Saraoja antoi kirjeitse ohjeita Käyrään ja muistutti monista valmisteltavista asioista ennen kokousta. Kirjeensä hän päätti Salmensaaren puheita mukaillen: ”Varo vain, etten sinussa huomaa mitään ’tarmottomuutta ja hitautta!’ Terveisiä ’Piksentin eukolle’. tuus Saraoja”

Emil Saraoja toimi teknillisessä korkeakoulussa koneopin lehtorina. Hän oli vuosina 1911–13 Englannissa Cambridgessa hankkimassa lisäpätevyyttä koneopin professuuria varten, virkaan, jota hän ei kuitenkaan koskaan hakenut. Heidän Englannissa ollessaan Edith-rouva kuoli.

Joskus Englannista palattuaan Saraoja oli sanonut Salmensaarelle haluavansa vielä mennä naimisiin. Syksyllä 1914 Salmensaari päätti erään kiivaan kirkkopoliittikkaa käsitelleen kirjeensä näin: ”Ei kai minun pitäisi sekaantua sinun yksityisiin asioihisi, mutta onhan minulla vanhan ystävyyyden nojalla joitakin vapauksia. - - - Ota sinä Hulda Liljeström rouvaksesi. - - - Jos kerran naimisiin aijot, olisi sinun parasta pian tehdä se kaikessa hiljaisuudessa – sisarten tähden.” Näin pääsisivät Salmensaaren mukaan sisaret seurakunnassa suuresta surustaan. Hulda Liljeström, joka oli Bethelin rahastonhoitaja ja hallituksen jäsen, voisi olla Saraojan lapsille sellainen äiti, jollaista nämä tuskin muualta saisivat. Ja leskeksi jääneen miehenhän oli toisen kerran avioituessaan syytä pitää silmällä myös lastensa etua, totesi Salmensaari omien lapsuudenkokemustensa opettamana.

Kahden viikon kuluttua Saraoja vastasi. Hän sanoi, että hänen suunsa meni hymyyn, kun hän luki kirjeen loppua. ”...kuta enemmän asiaa mietin, sitä enemmän ”mukiin me-

nevältä” se tuntui. - - - ...tänään asia päättyi ehdotuksesi mukaisesti. - - -...täytyy ehdotuksen tekijälle ensimmäiseksi ilmoittaa, että olen minä tottelevainen ”opetuslapsi” ollut.” Seuraavana vuonna Emil Saraoja ja Hulda Liljeström solmivat avioliiton.

Miesten kesällä 1916 käymä kirjeenvaihto toi näkyviin useita eroja heidän välillään. Saraojan mielestä Salmensaaren uhmakas ja jyrkkä esiintyminen suomalaisuuden puolesta ei todella edistänyt itse asiaa. Tämä katsoi asioita joskus liikaa suomenmielisyytensä valossa. Salmensaari joutuikin myöntämään, ettei hän tiennyt, oliko hänen voimakkaasta esiintymisestäään tai pisteliäästä kirjoitustavastaan hyötyä. Saraoja arveli, että Salmensaari muutenkin suhtautui ylimielisesti toisin ajattelevia kohtaan, ei löytänyt mitään oikeutettua näiden mielipiteissä. Tällainen menettely olisi omiaan etäännyttämään asiaa tuntemattomia itse Salmensaaren ajamasta asiasta. Salmensaari vastasi, että hän voi antaa arvoa toisen mielipiteille, mutta ei kaikelle, mitä mielipiteiksi sanotaan. Joidenkin ruotsalaisten vastustajiensa menettelyä hän piti jesuiittamaisuutena eikä voinut sitä arvostaa. Näissä asioissa Salmensaari arvosteli myös Saraojaa siitä, että tämä antoi pintavaikutelman pettää.

Kiintoisa on Salmensaaren perustelu sille, miksi hän esitti usein kritiikkiä. Negatiivinen on positiivisen toinen muoto, hän sanoi. Kasvaakseen ihminen tarvitsi tuekseen myös kritiikkiä: ”Jos inhimillinen täytyy pitää täydellisenä, oikeana, sellaisena, joka on kuin ollakin pitää, silloin on kaikki kehityskin lakannut ja kuolema on tullut. Täydellisyys ja kuolema ovat yhtä.”

Samana kesänä 1916 Saraoja kirjoitti Nuorten Todistus -lehteen Salmensaaresta kasvattajana varsin myönteisesti. Saraojan kokemuksen mukaan Salmensaari kohteli poikakodin johtajana poikia erinomaisesti. Pojat olivat kyllä kurissa ja komennossa, saattoivatpa ’lurjustellessaan’ saada selkäsaunankin, mutta samalla oli johtaja ystävällinen ja toverillinen ja antoi pojille tunnustusta ja rohkaisua, kun nämä halusivat pyrkiä eteenpäin. Poikien suhde Salmensaareen tuntui olleen kunnioittava ja rakastava. Kirjeissäkin Saraoja sanoo ihailleensa Salmensaarta, kun tämä kotioloissaan oli ”ystävällinen, kärsivällinen ja aina hyvällä tuulella”.

Sulo Salmensaari ja Emil Saraoja kutsuivat toisiaan kirjeissään ”piksentiiksi” eli apupojaksi ja ”isännäksi”, vaikka Emil oli vain 4,5 vuotta Suloa vanhempi. Ystävyys säilyi läpi elämän.

Salmensaari arvioi Saraojaa Nuorten Todistuksessa vieläkin myönteisemmin. Etenkin Saraojan uutteruus, alttius ja uhrautuvaisuus Jumalan valtakunnan työssä oli tehnyt häneen vaikutuksen.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Saraojan optimistinen ja avara, mutta varovainen ja joustava asennoituminen asioihin ei löytänyt aina samaa näkökulmaa kuin Salmensaaren haihattelematon realismi sekä kriittinen ja härkämäinen tapa tarttua ongelmiin. Miehet kuitenkin säilyttivät ystävyuden ja aidon arvostuksen toisiaan kohtaan. He tunsivat puutteensa – he täydensivät toisiaan. Rehellisyyteen ja suoruuteen pyrkivinä he olivat löytäneet keskinäisen luottamuksen.

Alkusyksystä 1916 Saraoja lopulta arveli, että veljesten 'turnajaiset' olivat tulleet sellaiseen kohtaan, jolloin oli ”sopivaa tehdä vähäksi aikaa aselepo, astua ratsujemme selistä, riisua haarniskat ja kakkulat, antaa kättä ja sanoa: 'How do you do? Glad to see you.'”

Sulotar oli joulun odotetuin lahja

Kuusihenkenisen perheen muutettua Tampereelta Helsingin Etu-Töölöön Cygnaeuksenkadulle vuonna 1918 neuvokas perheenäiti Maikki Salmensaari keksi keinon ohjata lasten joulunalustohinoita kehittävään suuntaan: perhe alkoi toimittaa Sulotar-lehteä joululahjaksi isälle. Lehden ansiokkaasta kuvituksesta vastasi alkuvuosina Rudolf Koivu, jonka Maikki oli perheen yhteyteen kutsunut. Lehden ihastuttavaa, etupäässä käsin tuotettua sisältöä ovat lasten omat runot ja tarinat, myöhemmin otteet lastenlasten opinäytetöistä sekä raportit partioretkistä ja ulkomaanmatkoista.

Kun Rudolf Koivu jäi Maikin kuoleman jälkeen 1922 perheestä etämmälle, lehden taiteellisen johdon otti käsiinsä Sirkku, Sulon ja Maikin lapsista toiseksi nuorin, josta tulikin myöhemmin arkkitehti.

Lehti ilmestyi vuosina 1918–1966, eli Töölöön muutosta Sulo Santerin kuolemaan asti. S. S. Salmensaaren lapsenlapset Leena ja Pekka kertovat:

Sulotarta toimitettiin kuumeisesti vielä jouluaattoiltana naisväen hääriessä keittiössä tiskin äärellä. Omat piirroksot ja tekstit oli tuotu mukana ja niitä liimailtiin suurille pahoille. Kun jouluateria oli syöty ja keittiö siivottu, uunituore lehti tuotiin jouluaaton ensimmäisenä lahjana Vaarin syliin. Jokainen esitti oman sisältönsä itse, mutta aattoa muualla viettävien lähettämät tekstit luettiin yhdessä.

Salmensaaren perheen jouluun kuului Maikki Salmensaaren inspiroiman Sulottaren eli kouluneuvoksen joulukirjan kokoaminen vuosina 1918–1966. Vielä Sulo Santerin kuolinpäivänä, 24.12.1966 lehti ilmestyi. Kuvassa Tyyne-Liisalla on joulun 1956 tuore Sulotar sylissänsä, Sulo myhäilee lapsenlapsensa Leenan vieressä. Takarivissä suvun nuoret miehet Pertti, Pekka, Matti ja Martti.

Tyyne-Liisan kanssa naimisiin mentyään vuonna 1928 Sulo Santeri muutti perheineen Cygnaeuksenkadulta Museokadun tilavampaan asuntoon, jonka Tyyne-Liisa omisti. Sulo lapsenlapset muistelevat, että Museokadun jouluissa oli arvokas tunnelma. Pitkän pöydän valkoista juhlaliinaa koristivat kukat ja tontut, Tyyne-Liisan käsin maalaamat posliiniastiat ja kynttilänvalossa kimaltavat korkeat kristallilasit. Pöytähopeat oli kiillotettu.

Salmensaarten kotiapulaisina toimivat vuosien saatossa Ida, Aino ja Hellin. He kantoivat keittiöstä joulupöytään herkkuja, kuten lihalientä ja pasteijoita, lipeäkalaa, kinkkua ja laatikoita. Jälkiruuuksi tarjottiin riisipuuroa. Tyyne-Liisa oli säästänyt pulavuosina jouluksi jonkun suklaalevyinkin, mikä on jäänyt lastenlasten mieleen. Myöhemmin illalla katettiin kahvipöytä joulutorttuineen. Salmensaarten joulu oli yltäkylläinen sota-voisinakin. Tässä auttoi Tyyne-Liisan Pohjalainen Kotileipomon varastot ja varallisuus.

Tyyne-Liisan maalaamia astioita.

Salmensaarilla ei oltu turhan vakavia jouluperinteiden suhteen. Toisinaan viereisessä rapussa asuva ystävä Benjam Tiittanen sai lasten iloksi sonnustautua joulupukiksi, joskus valeasussa toimi Santalan kristillisen kansanopiston johtaja Kultimo Salmensaari. Tämän perhe Liisa-vaimon ja Seppo-pojan kanssa kuuluivat toki jouluseurueeseen muutenkin. Anna ja Benjam Tiittanen olivat kutsuttuja joulupäivän iltapäiväkahveille. Näiden lapsenlapsi Eila Hirvonen (o.s. Roinila) kertoo odottaneensa sisarustensa kanssa jännittyneenä, koska Salmensaarten apulainen tulisi heitä noutamaan. Tiittasten huoneisto nimittäin sijaitsi Minervankadulla samalla tasolla kuin Salmensaarten Museo-kadun koti, ja näiden välillä oli palvelijoiden käyttämä ovi, jonka läpi vieraat ohjattiin saliin.

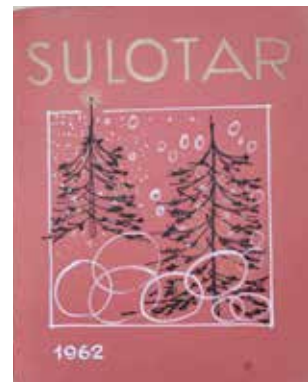
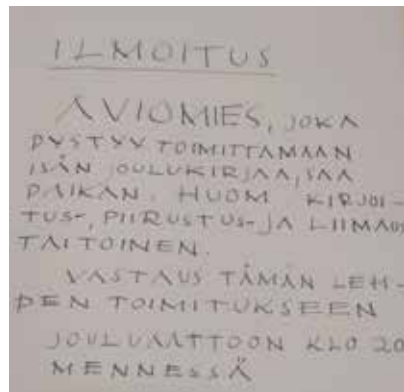
Apulaisella oli kaunis tumma puku päällään ja mekin olimme parhaimmissamme. Pöytä oli todella kauniisti katettu ja aina oli lusikkaleipiä, kahvikakkua ja pullaa, ehkä torttujen jakin. Tunnelma on jäänyt mieleeni avoimena ja ystävällisenä, vaikka varmaan meitä oli moneen kertaan etukäteen muistutettu käyttäytymään hyvin ja välttämään ottamasta liikaa herkkuja. Ilmapöytä näkyi ja tuntui se, että S. S. ja Tyyne-Liisa olivat isovanhempieni hyviä ystäviä, Eila Hirvonen muistelee.

Takarivissä Lemmitty, Taimi, kotiapulainen, Rauha, Pertti, Pekka, Matti, Sirkku sekä Aino ja Elli Kuokkanen (Sulon Linda-siskon pojan leski). Keskirivissä Tyyne-Liisa, Sulo sekä Anna ja Benjam Tiittanen. Edessä Roinilan Eila, Maija (jonka takaa kurkistaa Leena S.), Matti ja Kaija. Oikealla Martti Salmensaari. Tämä jouluihin tapaaminen on vuodelta 1956.

Vasemmalla ylhäällä Kultimon (13v) latinaa, alhaalla Lemmityn (19v) rakennuspiirustus, oikealla ylhäällä Sirkun (19v) Oodi jouluomenalle ja alhaalla Taimin (8v) kutsu lumikinoksiin. Kuvitukset on taiteillut Rudolf Koivu. Jouluaattona jokainen esitti oman sivunsa Vaarille heti ruokailun ja keittiön siistimisen jälkeen.

Alempana kansia ja piirroksia eri vuosilta.

Sulottaren päätoimittaja-Sirkun laatima naseva etsintäkuulutus.

Martti Salmensaaren taidokas piirrostarina Sulottaessa kertoo pikkujoulusta Suolikkaalla, Helsingin vapaaseurakunnan nuorten ja versopartiolaisten metsämajalla. Mukana olivat tekstistä päätellen ainakin Martti, Pekka, Leena ja Pertti Salmensaari sekä muuan Reiska ja joitakin säätiön asukkaita. Oikeanpuoleisessa tussityössä Martti määrittelee joulua vuonna 1961.

Toisinaan pöytäseurueeseen kuuluivat myös Sulon Linda-siskon (1869–1939) poika Heikki Kuokkanen vaimonsa Ellin ja tyttärensä Ainin kanssa.

Melkein joka jouluksi Töölöön saapui Tukholmasta Sirkku Salmensaari poikansa Pertin 'Pepen' ja nuorisoa kovin kiinnostaneiden lahjakasien kanssa. Pepe jäi Suomeen asumaan jo nuorena, koska ei viihtynyt Ruotsissa. Hän opiskeli valokuvausta ja oli lähtemäisillään armeijaan, kun sai pahan keuhkokuumeen ja menehtyi 24-vuotiaana yksin asunnossaan Cygnaeuksenkadulla vuonna 1967. Tämä oli suuri järkytys suvulle.

Seppo Salmensaaren – serkkukatraasta selkeästi nuorimman – näkökulmasta pöytäseurustelun puheoikeus oli lähinnä aikuisilla, lasten piti olla hiukan varpaillaan. Vanhaa pariskuntaa kutsuttiin Kouluneuvokseksi ja Kouluneuvoksettareksi, perhepiirissä Suloa tosin sanottiin Vaariksi.

Isommat serkut saattoivat joskus vinoillakin. Muistan, kuinka ruokalajit oli kerran esitelty pöytäseurueelle ja lohesta oli erikseen mainittu, että se on täysin ruodoton. Joku nuorista kuitenkin löysi annoksestaan ruodon ja uskaltautui ääneen

Pertti 'Pepe' Salmensaari 1943–1967 oli Sirkun poika ja lahjakas valokuvaaja.

toteamaan: ”Ei ole ruodotonta.” Pieni episodi jäi minulle, nuoremmalle serkulle, mieleen hämmästyttävän rohkeana tekona, Seppo kertoo.

Lemmityn vaimo Rauha säesti joululaulut mustalla pianolla, Pekka soitti klarinettia ja Lemmitty huilua. Enkeli taivaan kuului vakiohjelmaan ja sujui vaivatta, mutta alunperin ruotsinkielinen, vaikeakulkuinen Terve, oi joului, haastoi perhekuoroa. Joka toinen vuosi luettiin Luukkaan jouluevankeliumi, joka toinen Jesajan ennustus tulevasta Messiaasta. Joulukuuseen sytytettiin sähköisten lisäksi myös muutama aito vahakynttilä. Näiden sytyttäminen puoli kuudelta illalla aloitti joulunvieton. Kun iso pyykkikorillinen lahjoja oli avattu, ”alkoi riehuminen”. Museokadulla S. S. Salmensaaren lapsenlapsia kiinnosti Martti Salmensaaren mukaan erityisesti punainen peltinen leikkiauto, jonka sai vieteriä vääntämällä vauhtiin.

OTE SULOTTARESTA 1918:

Kouluneuvoksen koira

Kouluneuvoksen koiran nimi on Louhi. Sillä on musta turkki, joka on toisista paikoista ruskea. Sillä on valkeat hampaat. Toiset sanovat sen olevan ruman, toiset kauniin. Aamulla vie kouluneuvos koiransa ulos. Kun kouluneuvos lähtee matkalle menee koira kaappiin suremaan. Se pitää kovin paljon kouluneuvoksen tallukkaista. Toisinaan ovat ne, toinen toisessa ja toinen toisessa nurkassa. Silloin käskää kouluneuvos koiran itse hakeakkin ne, mutta ei koira siitä suutu vaan hakee ne yksitellen. Se rakastaa kouluneuvosta enemmän kuin itseään. Se asia pitäisi meidän siltä oppia. Se on myös kova syömään kaikkea mitä se ei saisi. Aamulla se syö karvalakin. Välipalaksi se syö luun, jonka se hakee ulkoa, ei sille kelpaa tavallinen luu ellei se ole oikein rasvainen. Päivällä menee sen suuhun tallukkaat ja illalla potkupallo. Kova se myös on hyppimään. Nyt kun kouluneuvos tulee kotiin hyppää se hänen laihalle mahalleen, joka on kyllä vähän suurentunut Hiitolassa. Kun Louhi tuli Helsinkiin, ostettiin sille kuonokoppa, mutta se ei pitänyt ollenkaan ”semmosist rustingeist”. Nyt se on kyllä niihin tottunut. Louhi tahtoi kyllä myös kirjoittaa muutaman sanan kiittääkseen kouluneuvosta, mutta se ei osaa. Sentähden kiitän minä Louhin puolesta. Toivotaan nyt että Louhi saa makkaraa joululahjaksi.

Kirjoittanut L. Salmensaari (12 v)

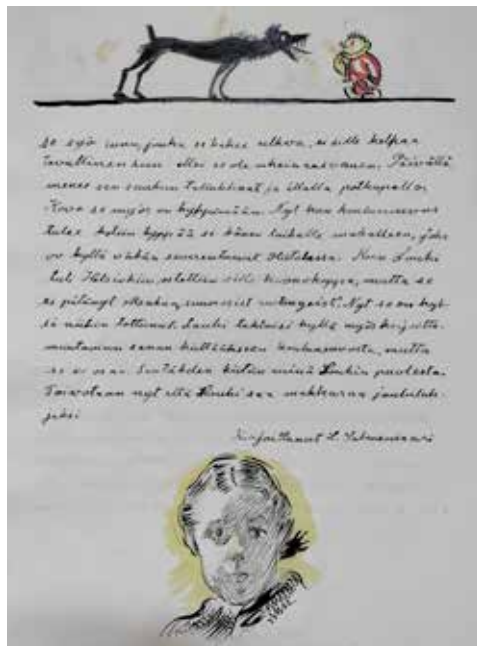
Kouluneuvoksen koira.

Sirkku pitää nuotteja Lemmitylle. Leena sytyttää muutamat aidot kuusenkynttilät, jotka oli kiinnitetty sähkökynttilöiden lomaan. Kynttilöiden sytyttämisestä alkoi joulunvietto Museokadulla. Kuva on 1950- ja 60-luvun vaihteesta.

Piirrokselta vuodelta 1921 käy ilmi Korson lukuisat mehiläispesät.

Ote 12-vuotiaan Lemmitty Salmensaaren kirjoitelmasta Sulottareen: "Kouluneuvoksen koira". Piirrookset Rudolf Koivun.

OTE SULOTTARESTA 1918 Isä kulta

*Joulu on ilon päivä,
joulu on leikin päivä!
Unohtakaamme hetkeksi huolet.
Taivaan Isä on auttanut
pimeiden aikojen yli ennenkin,
auttaapa vastakin.*

- Äiti (Maikki 44 v)

Taimin Vartian 'virkakuva' vuodelta 1959. Taimi suoritti myös musiikinopettajan tutkinnon.

OTE SULOTTARESTA 1922 In Labore Qvies – Aamun idylli

Kello on lyönyt puoli 8. Norssit vetelevät hirsiiä tunnetulla ja heille ominaisella tavalla. Aika rientää. Silloin kouluneuvos saapuu, ottaa arvollansa komennon. Mitäs, mitäs tämä on, illalla valvotaan puoliyöhön ja aamulla ei päästä ylös.

Avonaisesta ovesta kaikuu kirkas tyttölyseolaisääni säestäen: ”Vieläkö ne poikamöllit makaavat sängyissään? Me olemme olleet jo aikoja sitten pystyssä.” ’Möllit’ kavahtavat istumaan, hierovat unen silmistään ja ryhtyvät päivän töihin ja toimiin.

Kultimo (17 v)

OTTEITA SULOTTARESTA TALVISODAN JOULUNA 1939

Rauha lähti pienen Martti-poikansa kanssa jo 11.10.1939 Helsingistä evakkoon Lehtimäelle Taimi ja Tauno Vartian asuttamaan pappilaan, jossa heidät otettiin avosylin vastaan. Rauha kirjoittaa Sulottareen: *Verkalleen päivät kuluivat. Taimi touhusi Matinsa kanssa ja minä paimensin Marttia vuoroin sisällä ja ulkona. --- Marttia vaivasi koti-ikävä, vaikka pienestä Matti-serkustaan hän kovasti piti. Kun vauva alkoi itkeä, tuli Martille kiire työntämään tuttia hänen suuhunsa tai helistämään jotain lelua.*

Kun uhka näytti hälvenneen, Rauha lähti 27.11. poikansa kanssa Tampereelle vanhempiensa kotiin, kuullakseen vain muutaman vuorokauden päästä sodan sittenkin alkaneen. Äiti ja poika päätyivät Pirkkalan Valkilaan turvaan, jossa olivatkin jo Martin Jorma-serkku äitinsä Aili Waismaan kanssa.

Kultimo kirjoittaa muistojaan Annankatu 1:n keskustalosta:

--- Torstaiamuna marrask. 30 pnä (1939) olimme juuri ehtineet lopettaa opetustunnin Rooman historian viimeisestä ajanjaksosta, kun sireenit alkoivat ulvoa. Olimme heti tietoisia siitä, että sota oli alkanut. Kiireesti juoksimme ylös, ja panimme päällystakit ylle ollaksemme kaikkeen valmiina. Väestösuojapaikkamme tulivat aivan täyteen väkeä, sillä kaikki asukkaat olivat kotosalla, talon alakerrassa olevien myymälöiden henkilökunta tuli sinne, ja vielä lisäksi hospitsin matkustajat, joita niitäkin oli melkoisesti. --- Seisoin juuri toimiston ikkunan luona ja katselin ulos, kun näin miten kadulla rauhallisesti liikkuneeseen ihmisjoukkoon tuli yhtäkkiä levottomuutta: se hajautui joka taholle kuin lehdet tuulispään käydessä. ”Ilmähötkäys tulee,” huudahdin ja juoksin eteiseen. Samassa tärisytti taloa valtava räjähdys. Luulin että pommi oli pudonnut jonnekin aivan lähelle. Vasta räjähdysketkellä alkoivat sireenit vonkua. Vihollinen oli päässyt yllättämään. Kiiruhdin talon ylimpään kerrokseen. Valtavat tulikieleet kohosivat jostakin Hietalahden torin ja Kampin kentän tienoilta. Se oli kaamea näky. Mutta sitä en vielä silloin tiennyt, että Teknillinen Korkeakoulu ja Luther-kirkko olivat pommitettujen rakennustan joukossa. --- (Keskustalon) puolustusvälineinä on 1 vanha pistooli, 1 poliisipamppu, yksi kaasunaamari. Näin varustettuina tähystelemme pilviin ja olemme valmiina – kaiken varalta.

Sirkun joulutervehdys Tukholmasta.

OTE SULOTTARESTA 1956

Runo

*Nyt on päässyt runoratsu
valloilleensa kokonaan.
Jokainen vain nurkassansa
kyhää kokoon runoiaan.
Täytyy tässä äiti-paran
kesken kinkun paistoksen,
liittyä myös joukkoon toisten
runoniekkein monien.
Siispä hyvää, rauhallista
joulua näin toivotan.
Kiittäin vuodest' kuluneesta
juttuni näin lopetan.*

- Rauha (47 v)

12-vuotiaan
Pekka Sal-
mensaaren
kynttelikkö
Sulottaresta
vuodelta
1953.

11-vuotiaan Matti Vartian juoksijat vuodelta 1950.

OTE SULOTTARESTA 1963

Kaksi joulua Santalassa

Kultimo Salmensaari muistelee vuoden 1963 Sulottareissa lapsuutensa jouluja vuosina 1912–13. Tuolloin Sulo ja Maikki olivat perheineen muuttaneet Käyrän kasvatuslaitoksesta Santalan kartanon maille Hankoniemelle. Jouluseurueeseen kuuluivat isä, äiti, neljä lasta, mummi, Olga-täti ja kotiapulainen sekä ainakin toisena Santalan jouluna myös Rudolf Koivu. Jouluaattoon kuuluivat Sulo-isän joulupuhe ja hartaushetki, jotka eivät kirjoittajan mielestä olleet koskaan liian pitkiä. Lopuksi saliin ilmaantui joulupukki lah-

joineen. Santalan jouluna Kultimo on ollut 7- ja 8-vuotias, muistelmaa kirjoittaessaan 58-vuotias.

Siitä on jo 50 vuotta. Vuonna 1912 syksyllä muutimme Santalaan. Asunnoksi saimme ensin vain huoneen ja keittiön, huoneiston iäkkäisen vanhasta luhtirakennuksesta. Mutta maantien toisella puolella oli kohoamassa uusi työväestön asuinrakennus, kaksi huoneen ja keittiön huoneistoa alakerrassa, yksi yläkerrassa. Metsän puoleisessa päässä asui jo eräs perhe.

Rakennuksen valmistuttua muutimme sinne, ja kun työmiesperheelle järjestettiin toinen asunto, saimme koko rakennuksen haltuumme. Maantien puoleisesta huoneistosta oli jätetty väliseinä pois ja siitä tuli meidän salimme ja senvuotinen joulunviettomme paikka.

Joulusauna saatiin kartanon vanhassa ahtaassa saunassa mutta puhtaaksi siellä tultiin. Meitä lapsia ei päästetty temmeltämään saliin, siksi aikaa, kun aikuiset koristivat kuusen ja laittoivat muutenkin kaikki kuntoon. Siksipä jäi aivan erityisesti mieleen, kun hämärästi valaistusta yläkerrasta saimme astua valoa tulvehtivaan saliin. Kuusenkynttilät loistivat kilpaa meidän silmiemme kanssa. Oli tullut joulu.

--- Paras joululahjani oli karttakirja. Voi, kuinka sen värilliset karttalehdet kiehtoivatkin mieltäni! Oli, kuin olisin tehnyt matkoja noihin moniin maihin, joita kartat esittivät. Koko talveksi siitä oli iloa minulle. Tämä karttakirja on minulla edelleen tallella.

Salmensaarten joulupöytä vuonna 1961 Museokadulla: Pöydän päässä istuu Tyne-Liisa, sitten Rauha, asuntolan hoitaja Lempi Kärkkäinen, Pekka, Martti, Sirkku, Lemmitty ja Sulo. Toisella puolen pöytää ovat vas. Elli ja Aino Kuokkanen, Leena ja kotiapulainen Hellin Jääskeläinen. Tyhjä tuoli Leenan vieressä kuuluu Pertille, joka seisoo luultavimmin kameran takana.

Museokadun jouluisa ei koettu puutetta sota-aikanakaan, kiitos Tyne-Liisan leipomon varastojen. Tarina kertoo, että Tyne-Liisan Pohjalainen Kotileipomo paistoi Tampereella joulun herkkuja myös lahjoitettaviksi vähävaraisille. Legendan mukaan yhtenä jouluna taikina ei tuntunut loppuvan lainkaan, sitä riitti paljon suurempaan määrään leivonnaisia kuin oli laskettu!

Salmensaaren perhe koolla keväällä 1928: Kultimo, Sirkku, Sulo Santeri, Taimi ja Lemmitty. Saman vuoden elokuussa miltei 54-vuotias Sulo solmi avioliiton Tyne-Liisa Thurmanin kanssa.

Vapaakirkon johtajana ja valtion virkamiehenä TAHTOMIES EI HELLITÄ

Seuraavassa luodaan katsaus S. S. Salmensaaren elämänvaiheisiin Suomen Vapaakirkon perustamisen jälkeen sekä ajatuksiin suojelukasvatuksesta.

Lemmitty Salmensaaren mukaan hänen isänsä oli virkamiesuralle lähdettyään ensisijaisesti virkamies ja vasta toissijaisesti kirkonjohtaja. Siihen virkaan, jonka kouluneuvos Salmensaari oli ottanut hoitaakseen, hän antautui täysin sydämin. Hänen toimintansa Vapaakirkon esimiehenä eli hallituksen puheenjohtajana vuosina 1923–54 oli palkaton luottamustoimi. Vanhuudessaan Salmensaari valitti sitä, ettei ollut kyennyt paneutumaan riittävällä tavalla kirkonjohtajan tehtäviin.

Vapaan Lähetyksen Lahden vuosikokous 1922 oli osoittanut, että Salmensaaren tehtävä ei tulisi olemaan helppo. Vuosikokouksen päätöksen mukaan Vapaakirkko rekisteröitiin uskonnonvapauslain mukaiseksi uskonnolliseksi yhdyskunnaksi heti, kun se oli mahdollista. Tämä tapahtui 1. helmikuuta 1923, ja Vapaakirkko ehätti tässä toimituksessa ensimmäiseksi.

Päänvaivaa Salmensaarelle ja muille Vapaakirkon johtohahmoille tuotti se, että monet vapaakirkolliset halusivat pysyä luterilaisen kirkon jäseninä. Kirkosta eroamisen

häpeä sekä hautapaikkojen kalleus ja niiden erottaminen muista haudoista painoivat joidenkin mieltä. Varsin paljon vaikutti pelko, että Vapaakirkko saattaisi päätyä ajan myötä hengellisesti samanlaiseen "koneellisuuden tilaan", johon luterilaisen kirkon nähtiin joutuneen.

Salmensaaren johdolla Vapaakirkossa laadittiin sellainen jäsenjärjestelmä, joka koetti taata hengellisen yhteyden säilymisen kaikkien vapaakirkollisten kesken. Kannattavina jäseninä seurakunnan hengelliseen yhteyteen otettiin uskovat, jotka eivät liittyneet Vapaakirkkoon. Tosin ainoastaan vapaaseurakunnan varsinaiset jäsenet saattoivat päättää sen asioista.

Vapaakirkon jäsenmäärä nousi melko hitaasti. Varsinkin Eeli ja William Jokinen ja heidän ohellaan muukin CE-liikkeen johtajisto suhtautui kirkkokuntaan epäillen. Jokisten arvovalta oli vapaakirkollisten piirissä kasvanut etenkin heidän näkyvän herätystoimintansa ansiosta 1910-luvulla. Salmensaaren mielestä tämä herätystoiminta, joka kasvatti voimakkaasti CE-liikettä, ei kuitenkaan ollut tuottanut kovin paljon pysyvää hedelmää kahdesta syystä. Toisaalta Jokiset laiminlöivät uskon tulleiden määrätietoisesti kasvatuksen keskittyessään herätystyöhön. Toisaalta CE-yhdistykset pysyivät usein vapaaseurakunnista melko irrallisina, joten toiminta ohjautui ohi seurakuntien.

Salmensaaren etäisyyttä vapaakirkolliseen tavalliseen kansaan lisäsi se, että hän suhtautui kriittisesti Jokisten toimintaan, vaikka osasikin arvostaa näiden lahjakkuutta herätysjulistajina. Myös CE-lehti Nuorten Todistuksen toimittajaan ja kirjailijaan Vilho Rantaseen Salmensaari suhtautui samalla tavoin kaksijakoisesti. Rantanen ihaili Akseli Skutnabbia julistajana ja jossain määrin myös tämän äärimmäisevankelistan ajattelua. Salmensaaren näkökulmasta taas Skutnabbin pelko ulkonaista järjestäytymistä kohtaan häiritsti Vapaakirkon lujittumista yhteisönä.

Hanna-Sisko Wahlroos kuvaa tilannetta Salmensaaren ja Rantasen välillä kirjassa Joki virtaa yhä:

Nämä kaksi Vapaakirkolle tärkeää miestä käyttivät vuosikymmenien aikana runsaasti "ruutia" toistensa peittoamiseen, ja kuitenkin molempien vilpitön tarkoitus oli toimia oman kirkkokunnan parhaaksi. Salmensaari moitti Rantasta skutnabbilais-helluntailaisten vaikutusten tuojana Vapaakirkkoon.

Kun organisaatiokysymys alkoi jäädä vähitellen taustalle, Salmensaaren taistelijanasenne sai uutta virikettä helluntailiikkeen voimistuvasta vaikutuksesta 1920-luvulla. Salmensaaren ja monien muidenkin vapaakirkollisten mielestä helluntailiike käyträytyi alussa ryöstelevän mehiläispesän tavoin. Kielilläpuhumista Salmensaari ei niin ikään voinut ymmärtää. Hän piti sitä ekstaattisena, jopa sairaalloisena ilmiönä. Pyhä Henki vaikutti Salmensaaren mielestä nimenomaan avaamalla ihmisen ymmärrystä Jumalan sanalle ja vaikuttamalla hänessä rakkaudellisia tekoja. "Hengen linjan" toimintaa 1950-luvulla Vapaakirkossa Salmensaari piti helluntailaisuuden matkimisena.

Helluntailaisuus oli Salmensaaren mielestä opillisesti liian ahdasta. Se asetti seurakuntayhteydelle muitakin ehtoja kuin sydämen uskon Jeesukseen Kristukseen. Vaaral-

lisinta oli se, että helluntailainen opetus uskovien kasteesta ainoana oikeana kasteena levisi Vapaakirkkoon. Salmensaari tosin itsekkin oli uskovien kasteen kannalla ja hänetkin oli kastettu noin kahdenkymmenen vuoden iässä, mutta toisin kuin helluntailaiset hän halusi ottaa seurakunnan jäseniksi myös lapsikasteen kannalla olevia uskovia. Syynä tähän oli se, että Salmensaaren mielestä Uudesta testamentista ei voinut löytää täysin varmaa todistetta siitä, että aikuisten kaste oli ainoa oikea kastemuoto.

Kirkosta eroamisliikkeen seurauksena syntyi 1920-luvulla Karttulan vapaaseurakunta. Satoja karttulalaisia oli otettu Vapaakirkkoon, useimmat kuitenkin ulkojäseniksi, joilla ei ollut päätösvaltaa seurakunnassa. Salmensaari tuki ratkaisua, koska näki siinä evankeliumin työn mahdollisuuden. Karttulan vapaaseurakunnassa suoritettut useat lapsikasteet herättivät nuorten saarnaajien piirissä levottomuutta. Seurakunnan erottamista Vapaakirkosta alettiin ponnokkaasti ajaa. Kun erottaminen ei onnistunut, ehdotettiin, että kasteen ainoaksi sallituksi muodoksi vapaakirkossa tulisi ns. uskovien kaste.

Kastesäännön muuttaminen ehdotetulla tavalla olisi murtanut Salmensaaren mielestä merkittävästi vapaakirkollista uskonkäsitystä, joka jättää yksityiselle uskovalle tämän tason uskonkysymyksissä valinnanvapauden. Vuonna 1932 yleinen seurakuntain kokous torjuikin ehdotuksen Salmensaaren johdolla. Hanke jäi kuitenkin eloon. Salmensaari aloitti vuonna 1931 uudelleen Vapaakirkollinen-lehden julkaisemisen ja jatkoi sitä koko vuosikymmenen. Lehdessään hän kävi kamppailua baptistisia ja helluntailaisia erikoiskäsityksiä vastaan ja puolusti näkemystään vapaakirkollisuudesta.

Vuoden 1950 seurakuntain kokous jälleen hylkäsi Salmensaaren tukemana esityksen kastesäännön ratkaisevasta muuttamisesta. Vieläkään muuttamispyrkimystä ei haudattu. Vuonna 1957 Salmensaari katsoi näkemysten Vapaakirkossa siinä määrin muuttuneen, että hän kieltäytyi uudelleenvalinnasta hallituksen jäseneksi. Samana vuonna hän julkaisi teoksen Suomen Vapaakirkko, jota on syytä pitää hänen henkisenä testamenttinaan. Kirjassa tulevat esiin hänen näkemyksensä Vapaakirkon uskonkäsityksestä ja historiasta. Tämän jälkeen vuosina 1958–60 sekä 1961 ja 1962 hän vielä julkaisi Vapaakirkollista, jossa hän entiseen tapaansa varoitti kehityksen suunnasta. Suuri pettymys hänelle olikin se, että yleinen seurakuntain kokous vuonna 1960 päätti muuttaa uskovain kasteen Vapaakirkon ainoaksi kastemuodoksi (lopullinen päätös vuonna 1974).

Salmensaari paneutui hallitustyössään edelleen muun muassa rakennusasioihin. Vapaakirkon keskustalon rakentaminen Helsinkiin Annankatu 1:een vuonna 1925 oli suurelta osalta hänen aktiivisuutensa tulosta. Talossa aloitti samana vuonna kolmevuotinen Vapaakirkon lähetysofisto eli saarnaajakoulu. Salmensaari opetti usein aamuisin tässä koulussa pari tuntia, ennen kuin aloitti päivän virkatyönsä sosiaaliministeriössä. Myös Hangossa sijainneen Santalan kristillisen kansanopiston käynnistämistä vuonna 1946 hän huomattavalla panoksellaan tuki. Lopulta on mainittava Salmensaaren kiinnostus lapsi- ja nuorisotyöhön. Hän vieraili useilla lasten ja nuorten leireillä ja koetti edistää nuorisotyön tuleamista seurakunnalliseksi toiminnaksi, mikä tapahtuikin Suomen Vapaakirkon nuorten perustamisen jälkeen 1947.

Tyyneliisa Thurman ja Sulo Santeri Salmensaari vihittiin vuonna 1928. Sulo oli jäänyt leskeksi kuusi vuotta aiemmin. Salmensaaret olivat tutustuneet Thurmaneihin luultavimmin asuessaan Tampereella 1918 punaisten 'vapautettua' Sulon Kotiniemen kasvatuslaitoksen johtotehtävistä Viilpulasta. Tyyneliisa oli aktiivinen toimija mm. CE-nuorisoliikkeessä ja monissa vapaakirkollisen liikkeen johtokunnissa.

Tyyneliisa Thurman rakensi Vapaakirkkoa Salmensaaren rinnalla

S. S. Salmensaari solmi avioliiton 28.8.1928 tamperelaisen Tyyneliisa Thurmanin (1886–1963) kanssa. Salmensaaret olivat tutustuneet Thurmaneihin viimeistään oleskellessaan Tampereella 1918. Thurmanit omistivat Pohjalainen Kotileipomon, jonka toimitusjohtaja Tyyneliisa Thurmanista tuli.

Uskovaisen äidin esirukous johti Tyyneliisan jo nuorena seuraamaan Jeesusta. Häntä luonnehdittiin ihmiseksi, joka oli ”aina valmis auttamaan, missä voi”. Vapaan Läheyyksen piirissä Tyyneliisa oli osoittanut aktiivisuuttaan jo aiemmin. Hän kuulutti Suomen Viikkolehdessä väkeä rukoukseen helmikuisen CE-viikon puolesta vuonna 1915 varsin vahvoin vedoin:

--- tahdomme asettua Jumalan kasvojen eteen tutkimaan omaa tilaamme, luettelemaan Jumalalle virheitämme, puutteitamme, laiminlyöntejämme ja vastahakoisuuttamme sekä Jeesuksen veren kautta uudistuneina panna kaikkemme voittaaksemme nuoria Jeesukselle. Nuorten taistelu- ja hyökkäysviikko pahuutta ja syntiä vastaan on C.E.-viikko.

Tyyne-Liisa Thurman pyysi samassa tekstissään eri paikkakuntien CE-yhdistysten puheenjohtajia ilmoittamaan tuoreet jäsenlukunsa ja lähettämään vuosimaksunsa hänelle. Muistuttelipa hän CE-päivien kolehdin kohteestakin – rahalahja ohjattiin tuolloin Keskuskomitealle. Lisäksi hän kertoi onnistuneesta lehdenmyyntiepisodista Tampereella:

Olen itsessäni kovin arka tai ujo menemään kenenkään luo pyytäen tätä jotain ostamaan tai jotain tarkoitusta avustamaan. Mutta yhdistyksemme puheenjohtajan kanssa päätimme yhdessä mennä myymään C.E.-lehtiä. Valitsimme kaupunkimme pääkadun, jolla enimmänsä on ihmisiä ja niin kuljimme liikkeestä liikkeeseen, emme sivuuttaneet luullakseni yhtäkään ainoata liikettä, ja tarjosimme lehtiämme ja ajatelkaa – joka ainoassa paikassa ostettiin! --- Yhdellä matkalla möimme monta kymmentä lehtiä.

Leipomom johtajuuden ohella Tyyne-Liisa Salmensaari kannatti innokkaasti naisevankelioimistytötä. Tyyne-Liisa toimi pitkään myös ulkolähetyksen ja Tähtipolun lämpimänä tukijana. Lisäksi hän kuului Himalajalähetyksen, Naislähetyksiön, Toivontuvan ja Santalan kristillisen kansanopiston johtokuntaan. Tienraivaajat-kirja kertoo Tyyne-Liisa Salmensaaren suuresta sydäimestä Vapaakirkon työntekijöitä ja pappien puolisoita kohtaan. Vielä vuonna 1960 Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaari isännöivät evankelistakonka-

Pohjalainen Kotileipomo sijaitsi Tampereella Puutarhakadun ja Näsilinnankadun kulmassa. Myymälöitä oli osoitteissa Hämeenkatu 27, Pyynikintori 8, Satakunnankatu 10 ja Kauppahalli no 29–31. Tyyne-Liisa Thurman perusti leipomom vain 25-vuotiaana, vuonna 1911. Yrityksen varallisuudesta syntyi myöhemmin Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiö tukemaan vapaakirkollista nuorisoa. Kuva on vuodelta 1920.

Tyine-Liisa Salmensaari (o.s. Thurman) palveli varallisuudellaan mm. Vapaan Lähe-tyksen köyhiä työntekijöitä ja toimi sihteerinä Tampereen Toivontuvan johtokunnassa 10 vuoden ajan.

Tyine-Liisa ja Sulo perheensä keskellä Museokadun salissa. Tyine-Liisan sylissä istuu Leena, lattialla Sulon edessä Pertti ja Martti. Takana vas. Taimi ja Tauno Vartia edessään poikansa Matti, edelleen takarivissä Sirkku, Arvo Salmi, Kultimo edessään Pekka, Lemmitty, Rauha ja Aulis Salmi (Salmen veljekset olivat Sulon Aina-sisaren poikia). Kuva on otettu Sulon 75-vuotissyntymäpäiviltä vuonna 1949.

reiden virkistyspäiviä Santalassa. Kouluneuvoksetar oli tuolloin 74-vuotias ja kouluneuvos 86-vuotias. Vapaakirkon ensimmäiset papinemäntien päivät oli järjestetty niin ikään Tyine-Liisan aloitteesta maaliskuussa 1939. Helsingin vapaakirkossa pidetyn tilaisuuden järjestelyissä olivat mukana mm. Hulda Saraoja, Ellen Olenius, Martta Terävä ja Martta Tuominen. Ohjelmaan sisältyi raamattutuntien, luentojen, rukoushetkien ja kokousten sekä juhlapäivällisten lisäksi vierailut Salmensaarten kodissa ja presidentin linnassa Kaisa Kallion luona sekä retki professori Saraojan huvilalle. Osanottajat kiittelivät:

Herra on hyvä, kun muisti monien syrjäseutujen yksinäisiä saarnaajien puolisoita ja lähetti heidän elämäänsä tällaisen virkistävän keitaan.

Tyine-Liisa Salmensaari oli hyvin usein mukana naislähettien opinto- ja virkistyspäivillä, ei niinkään puheita pitämässä, vaan kuten hän itse tapasi sanoa, ”rakastamassa”. Hän tuki ja rohkaisi kaikkia työntekijöitä ja auttoi missä apua tarvittiin. Kerrotaan, että hän sodan aikana usein katseli ja mietti evankelistojen vaatetusta, ja moni palveleva sai häneltä lämmikettä, moni rahaton apua. Vielä alkusyksyn 1963 evankelistapäiville Bergvikin kartanoon hän ehti kustantaa matkat muutamille evankelistoille ennen kuolemaansa 27.10.1963.

Virkaurallaan Salmensaari pohti suojelukasvatuksen teorioita ja menetelmiä

Suomessa herättiin 1800-luvun lopulla samaan tarpeeseen uudistaa sosiaalipolitiikkaa, johon manner-Eurooppa oli jo muutama vuosikymmen aiemmin havahtunut. Yhteiskunnan toimivuutta haastoivat teollistuminen ja kaupungistuminen. Perhesiteiden heikentyminen yhdessä oppivelvollisuuden puuttumisen kanssa synnyttivät ilmiön 'pahantapaisista lapsista', joilla oli taipumus ajautua huonoille teille. Vuosisadan lopulla alettiin myös ymmärtää ihmisen kehitysvaiheita; tiedostettiin alaikäisten erityistarpeita. Suomesta käytiin mm. Englannissa ja Saksassa oppimassa yhteiskuntien rakentamista.

Emilia Kukkola toteaa vuonna 2015 julkaistussa pro gradu -työnsä tiivistelmässä "Nuori pahantekijä – Alaikäiset kuritushuone vangit 1800-luvun lopulla" seuraavaa:

"Suomen suuriruhtinaskunnassa kiinnitettiin 1800-luvun lopulta alkaen enenevässä määrin huomiota pahantapaisten nuorten kasvatukseen. --- Alaikäisiä tuli alkaa kohdella lievennetyllä rangaistusasteikolla ja kuritushuonevankeudessa heihin tuli kohdentaa suojellullisia toimenpiteitä."

Tähän kansalliseen modernisaatioon liittyivät Sulo Santeri Salmensaarenkin toimet kouluhallituksessa ja sosiaaliministeriössä.

Salmensaari oli huolissaan koulupudokkaista, joiden perään ei kukaan katsonut. Hän näki uhkakuvana kasvattamattomien pojankoltiaisten päätyminen vankiloihin ja yhteiskunnan ulkopuolelle. "Kasvatusta tarvitsevat pahantapaiset. Yhteiskunnan tulee tuntea nekin omikseen, omiksi jäsenikseen, joista sen olisi erityistä huolta pidettävä...", Salmensaari toteaa kirjassaan Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä.

Yleisen ajattelun mukaisesti Salmensaari pyrki kääntämään kasvatusalan huomiota ennaltaehkäisevään suuntaan. Hän kiinnitti teksteissään katsetta resurssien puutteeseen ja rohkaisi pedagogiseen laajakatseisuuteen: "Yksi voi saada hyviä tuloksia menettelyllä, joka toiselle ei sovi, ja toinen onnistuu siinä, missä toinen huomaa vain pedagogisesti väärän tavan."

Hän totesi, että näennäinen sivistys ei välttämättä johda siveelliseen elämään, opetus ei välttämättä kasvata. Kirjoissaan hän toi kirkkaasti esiin vakaumuksensa ja nöyrän asenteensa suurten kysymysten edessä:

Kyllä meiltä puuttuu rakkauttakin, rakkautta, jommoista oli Hänellä, joka meni kuolemaan kansan syntien tähden. Mutta sen ohessa meiltä puuttuu paljon muutakin. Meiltä

puuttuu selvyttä siitä, miten olisi parasta menetellä, mitkä olisivat oikeimmat keinot kurjuuden auttamiseksi. Puuttuupa meiltä tämän kurjuuden olemuksen ja alkusydien tyydyttävä tunteminenkin.

Pahantapaisuuden käsite

Pahantapaisuus oli laajempi ja epämääräisempi käsite kuin rikollisuus – jälkimmäinen on selkeästi yhteiskunnan hyväksytystä laista poikkeamista. Pahantapaisuus oli Salmensaaren mukaan siveellisen lain rikkomista. Pahantapaisuuden pääasiallisena alkusyynä Salmensaari näki kollegojensa tavoin perhe-elämän höltyminen teollisuuden myötä; enää lapset eivät kasvaneet mautiloilla vanhempiansa silmien alla vaan jäivät heitteille huoltajien kadottua tehtäisiin. Vapaa-aikakin saattoi kulua kaupungin huvituksissa.

Suomessa oli 1800-luvun lopulla rankemmat rangaistukset kuin muissa Pohjoismaissa tai Euroopassa. Nuorison vankeusrangaistuksiin Salmensaarella oli selvä kielteinen kanta:

Jos pahantapaista, siveellisesti alakuntoista lasta rangaistaan, saatetaan hänet kärsimään, ei oikeastaan omasta pahasta teostaan, vaan toisen, sen, jonka olisi tullut häntä kasvattaa.--- Kokemus on yllin kyllin osottanut, että rikosoikeudellinen käsittely ei ehkäise, vaan edistää pahantapaisuutta ja rikollisuutta nuorisossa.

Salmensaari oli aikaansa edellä

S. S. Salmensaari näki jo varhain, että avainasemassa lasten hyvinvoinnin parantamisessa ovat kotien olosuhteiden tutkiminen ja perheiden tukeminen. Tässä oli nähtävillä selkeä visio tulevaisuuden lastensuojeluun. Salmensaari tosin katsoi kodin merkityksen muuttuneen ja muuttuvan vastaisuudessa. Hän toi esiin, että esimerkiksi tuon ajan pedagogisen kirjallisuuden käsitys kotikasvatuksen painottamisesta pohjautui idylliseen, mutta epätodenmukaiseen kuvaan perheestä ja kodista. Salmensaari piti kuitenkin kotia ja perhettä yhteiskunnan tukipilarina. Hän näki perhesiteiden olevan yhteiskuntaa voimakkaammat ja perheen merkityksen yhteiskunnallisia järjestelyjä ja tavoitteita olennaisempana. Laitoskasvatukseen kehittämiseen Salmensaari paneutui ilmeisesti siksi, että orpoja ja heitteille jätettyjä lapsia oli määrällisesti aivan liian paljon sijaiskoteihin nähden.

Kasvatukseen päämääräksi Salmensaari luettelee Poikakysymys-kirjassaan kuuliaisuuden, ahkeruuden, kohteliaisuuden ja itsensä hallitsemisen. Suhteellisen autoritääristä kasvatusta puolustanut Salmensaari yllättää moderneilla näkemyksillään kasvattajan persoonasta:

Kasvattajan tulee ymmärtää poikaelämää, harrastuksia, leikkejä, urheilua, jopa riitojakin, ja missä vain sopii, toverina ottaa osaa heidän vapaaseen elämäänsä ja toimintaansa. --- Ei kopea äkäisyys vaan tyyneys ja päättäväisyys ovat sen kunnioituksen edellytyksenä, jota opettaja poikain puolelta tarvitsee.

Kasvatustaloksissa yhteiskuntakelpoisuuteen tähdättiin kolmella keinolla: työtoimin-

Ohjattu liikunta oli tärkeä osa kasvatustaitosten toimintaa. Kuva 1900-luvun alusta Kotiniemen arkistosta.

nalla, ammatinvalintaohjauksella ja säännöllisellä liikunnalla. Salmensaari kokeili suoje-
lukasvatuksessa myös partion ja CE-liikkeen mahdollisuuksia. Lisäksi Salmensaari pohti
kasvatustaitosten oppilaiden jälkihuoltoa muita pidemmälle.

Salmensaari vetosi, että erityisesti kodin tulisi olla paikka, jossa lapsi saa olla luon-
nollisen lapsellinen eikä siellä pitäisi vallita pelkoa ivan kohteeksi joutumisesta. Poika-
kysymys-kirjassaan Salmensaari yltyy aikakauteensa nähden niin suurella säällillä tuo-
mitsemaan lapsen pilkan, että lukijalle herää vahva aavistus kirjoittajan omakohtaisista
kokemuksista:

*Nauraminen lapselle on mitä loukkaavinta vääryyttä, jota ei suinkaan paranna se, että
se on surullisen tavallista. Monen lapsen mieleen on nauramalla lyöty haava, joka tuntuu
vanhuuteen saakka. Pilanteolla moni nuori mieli on suljettu, vastaanottava sydän paadu-
tettu ---*

Vaikka Salmensaari ei halunnut täysin murentaa vanhaa hallinta- ja kurinpitojärjestel-
mää, hän oli valmis myöntämään sen heikkouksia:

*Se (ankara kuri) oli liiaksi ulkonaista nojautuen ohimenevän pelontunteen herättämi-
seen. Opettajan menettely oli monesti raakaa, halveksivaa, alentavaa, kunniantuntoa hä-
vittävää.*

Aikansa suojeelukasvatuskritiikki sen sijaan kohdistui pahantapaisuuden vahvistumiseen
huonossa seurassa. Katsottiin, että kasvatustaitoksissa ”kasvatetaan rosvoja, ei ihmisiä”.
Suojeelukasvatuksen teoria puolsi sijaiskoteja, käytäntö taitoksia – sopivia sijaiskoteja
oli vaikea löytää riittävästi. Pragmaattinen Salmensaari näki laitospasvatuksen parhaak-

si ratkaisuksi suojelukasvatuksessa, tähän oli päädytty myös Belgiassa ja Englannissa. Sveitsissä lapsia sijoitettiin enimmäkseen koteihin. Saksa ja pohjoismaat luovivat näiden käytäntöjen välillä. Salmensaari toteaa armollisesti:

Luonnollista onkin, että suojelukasvatuksen alalla on paljon eriäviä vakaumuksia ja käytäntöjä ---

Rotuhygieniää vastaan

Niin hätkähdyttävältä kuin se kuulostaakin, 1900-luvun alkupuolella Suomessa keskusteltiin rotuhygieenisistä menetelmistä yhtenä ratkaisuna sosiaalisiin ongelmiin. Ohjelma käsitti sellaisten ihmisten pakkosteriloinnin, joilta ”katsottiin puuttuvan kaikki edellytykset saada kunnon jälkeläisiä”. Lastensuojelulehden sivuilla voimakkaimmin rotuhygieenisten toimenpiteiden vaikuttavuutta epäili S. S. Salmensaari.

”Tämä on kiinnostava yksityiskohta, koska esimerkiksi Adolf von Bonsdorffia, jonka alaisuudessa Salmensaari työskenteli useita vuosia, on luonnehdittu yhdeksi suomalaisen rotuhygienian esitaistelijaksi”, toteaa Nanne Isokuortti pro gradu -työssään ’Lastensuojelun käytäntöjä rakentamassa’. Salmensaari kykeni tässäkin vetämään omaa linjaansa poiketen esimiehensä ajatuksista.

Rangaistusten tarpeellisuudesta

Parhaimmiksi rankaisukeinoiksi kasvatuksessa Salmensaari nimesi vapauden rajoittamisen, työn ja siisteyden. Vaikka Salmensaari yleisesti ottaen oli kiinnostunut psykologisen tiedon soveltamisesta lastensuojeluun, hänen näkemyksissään kurinpito- ja rangaistusmenetelmistä korostuivat erityisesti laitosoppilaiden kohdalla fyysinen kuri ja järjestys, kunhan pysytään kohtuudessa.

Salmensaari totesi 1900-luvun alun vapaan kasvatuksen aatteen mahdottomaksi suojelukasvatuksen alalle, mutta myönsi, että kasvatuksessa ylipäänsä lapsen lahjat ja kyvyt tulisi huomioida. Salmensaari näki vapaan kasvatuksen kannattajien kuitenkin liihottavan irti todellisuudesta:

Tuskin tarvittaisiinkaan muuta kuin panna nuo inhimillisyyttä ja rakkautta alituisesti huulillaan pitävät vapauspedagogit edes puoleksi vuosikymmeneksi keskelle pahantapaisten laumaa aatteitaan toteuttamaan, niin saataisiin kyllä nähdä, että kasvatuksesta on totuttu paljon kaunista puhumaan, mutta elämän todellisuus kulkee kuitenkin omaa ominaista rataansa ja vaatii koko joukon muutakin kuin suloisia teorioita ja periaatteita.

Isokuortin mukaan on kiinnostavaa, että Salmensaari ei psykologiaan kohdistuvasta kiinnostuksestaan huolimatta painottanut uudempia näkökantoja kurinpito- ja rangaistusmenetelmissä. Salmensaari oli selkeästi opiskellut uusinta ajattelutapaa, jossa keskityttiin mahdollisimman vapaan kasvu- ja kehitystilanteen luomiseen. Salmensaari oli keskimäärin kymmenen vuotta vanhempi muita Lastensuojelulehden kirjoittajakollegojaan ja päätoimittajaksi ryhtyessään Salmensaarella oli takanaan 10 vuoden ura lai-

Pulman ja Turpeisen toimittama Suomen lastensuojelun historia vuodelta 1987 valottaa suojelukasvatuksen alkutaipaletta, jossa Salmensaari oli vahvasti mukana.

S. S. Salmensaari toimi Lastensuojelulehden päätoimittajana vuosina 1922–36. Hänet ja J. H. Tunkelo mainitaan aikansa lastensuojelun kehittäjinä.

toskasvatuksessa. Kyse fyysisen kurinpidon puoltamisesta ei siten ollut Salmensaaren tietämättömyydessä vaan kokemuksen vahvistamassa periaatteellisuudessa.

Salmensaari toimeenpani ruumiillisia rangaistuksia suojelukasvatuksessa vielä 1910-luvulla, tosin hyvin harkitusti ja aiempaa käytäntöä harvemmin. Toisaalta Salmensaari perehtyi myös palkitsemisen käytäntöihin ja vaikutuksiin.

Lastensuojelun hallinnon kasvukipuja

Lastensuojelun hallintoa siirrettiin vuosina 1918–1928 vankeinhoitohallinnolta kouluhallitukseen ja edelleen sosiaaliministeriöön. S. S. Salmensaaren titteli muuttui kouluneuvoksesta lastensuojelutarkastajaksi ja lopulta toimistopäälliköksi. Historiakirjan mukaan Salmensaari suri lastensuojelun hiipumista hyvän nousukauden päätteeksi.

Salmensaari toimi virassaan Lastensuojelulehden päätoimittajana vuodet 1922–36. Hänen ansioistaan Isokuortti mainitsee seuraavaa:

...suomalaisessa lastensuojelukeskustelussa kiinnostuttiin psykologisesta tutkimuksesta, erityisesti lasten psyykkiseen kehitykseen liittyvistä kysymyksistä 1922–37. Näissä kehittämisspyrkimyksissä edelläkävijöitä olivat juuri Salmensaari ja hänen kollegansa Tunkelo, jotka olivat osoittaneet kiinnostusta lapsipsykologisen tiedon yhdistämiseen lastensuojeluun ja autonomian ajalla.

Kouluneuvokset J. H. Tunkelo ja S. S. Salmensaari olivat molemmat avoimesti kristittyjä miehiä ja johtivat peräjälkeen Kotiniemen kasvatustalosta Vilppulassa. Kuten säätiön kirjassa jo aiemmin mainittiin, ennen Kotiniemeä Salmensaari oli johtanut Käyrän poikakotia Auran kunnassa Lounais-Suomessa vuodet 1908–1912. Tunkelon taustayhteisö oli NMKY, Salmensaaren Vapaa Lähetys, myöhemmin Suomen Vapaakirkko.

Salmensaaren erikoisalaa oli laitospedagogiikka kun taas Tunkelo keskittyi lainsäädännön laatimiseen. Lastensuojeluviranomaisten tärkeä tehtävä oli kouluttaa ja valistaa alan työntekijöitä. Virkamiesten omalla kirjallisella tuotannolla oli suuri merkitys tiedon leviämässä. Salmensaari julkaisikin vuonna 1915 'Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä', vuonna 1916 'Myöskin jaloa työtä' ja vuonna 1921 'Poikakaksymys' -teokset sekä lukuisia artikkeleita Lastensuojelulehdessä. Kirjoissaan hän siteeraa monia kansainvälisiä kasvatustalouden tutkimuksia ja punnitsee eri suuntausten mahdollisuuksia suojelukasvatuksessa.

Vuodesta 1918 lähtien järjestettiin valtakunnallisia koulutus- ja neuvottelupäiviä. Kerrottakoon, että esimerkiksi eräässä 10 päivän mittaisessa koulutuksessa vuodelta 1922 S. S. Salmensaaren opetusteemat koskettelivat laitospedagogiikkaan saapuvien lasten ryhmittelyä, laitospedagogiikan mahdollisuuksia, henkilökunnan tehtäviä ja kasvattajan persoonan merkitystä. Hän luennoi myös kurin, palkintojen ja rangaistusten toimeenpanosta sekä vapaa-ajan ohjelmasta laitoksissa, nuorten valmistamisesta työelämään ja laitospedagogiikan jälkihoidosta. Nämä vuoden 1922 tammikuun koulutuspäivät aloitti lastensuojelutyön johtaja ja Salmensaaren esimies von Bonsdorff luennoillaan, Salmensaari itse opetti vasta illansuussa kaikkien muiden jälkeen. Tämä voisi johtua esimerkiksi siitä, että Salmensaari toimi ajoittain Vapaan Lähetystyön pastoreiden opettajana päiväaikaan. Lisäksi samana vuonna 1922 Salmensaaren vaimon Maikin terveys alkoi heikentyä ja tämä menehtyi pernisiöosi anemiaan marraskuussa.

Erimielisyyksiä virastossa

Ikään kuin kasvavan kirkkokunnan erimielisyyksissä ei olisi ollut tarpeeksi, virkamiehenäkin Salmensaari joutui väentämään asioista kollegoidensa kanssa. Salmensaaren ja Tunkelon väliset erimielisyydet koskivat osin kansallisen yhteistyön järjestämismuotoa ja osin lastensuojelun yleisempää linjanvetoa, olihan Salmensaaren toimittama Lastensuojelulehti kehittymässä vahvasti kasvatustaloshenkilöstön mediaksi.

Ristiriidat kärjistyivät 1930-luvun alussa, ja niiden seurauksena Lapsi ja yhteiskunta-lehti alkoi ilmestyä vuonna 1933. Sille myönnettiin puolet Lastensuojelulehden aiemmasta valtionavusta. Suomen lastenavun kansallisyhtymän puheenjohtajaksi valittiin Tunkelo. Vastavedoksi samana vuonna perustettiin jälleen uusi keskusjärjestö, Suomen nuorisohuollon valtuuskunta, johon Mannerheimin Lastensuojeluliitto tuli kantavaksi voimaksi ja puheenjohtajaksi Salmensaari. Vuonna 1935 Salmensaari nimitettiin sosiaaliministeriön raittius- ja alkoholisaston osastopäälliköksi ja Tunkelo Salmensaaren entiselle paikalle lastensuojelutoimiston toimistopäälliköksi. Neuvotteluja käytiin kah-

den lastensuojelualan lehden yhdistämisestä, mutta ne kariutuivat. Molemmat lehdet jouduttiin lakkauttamaan vuonna 1937.

Lastensuojelu-uransa jo päätyttyä ja Salmensaaren siirryttyä raittiusasioiden pariin vuonna 1935 pitkään kytenneet erimielisyydet leimahtivat vielä kertaalleen Lastensuojelulehden sivuilla. Lehden numerossa 5/1936 oli vastine numeron 1/1936 pääkirjoitukseen, jossa Salmensaari oli arvostellut lehtien yhdistämiseen tähdännyttä prosessia.

Kouluneuvos S. S. Salmensaari, joka viime vuonna jätti sosiaaliministeriön lastensuojelun ylitarkastajan toimen siirtyen toiselle alalle, on katsonut asemansa ja arvonsa mukaiseksi --- mustata mm. entistä virkatoveriansa, lastensuojelun nykyistä ylitarkastajaa, kouluneuvos J. H. Tunkeloa. Allekirjoittaneet eivät voi olla lausumatta julki paheksuistaan mainitun menettelyn johdosta. --- Toivomme, ettei tämä lastensuojelumme uloimpiin riveihin singottu vihan siemen pääsisi laajemmalti juurtumaan. Uskomme rakkauden ja ritarillisuuden hengen elävän niissä työntekijöissä, joilla on uskottu pienten johtaminen kohti kristillisen veljeyden ihanteita. Bertel Nyberg, Hilja Nuormaa, Antti Kuismanen, Ida Sorsa, Juhani Vuorela, Daniel Hedman, Kalle Widgren, K. A. Kurkela ja Olavi Sarko.

Salmensaari vastaa pontevasti:

Mitä Lastensuojelulehden valtausyrytyksestä sanoin, on totta ja pysyy totena. Se, että Lastensuojelulehden päätoimittajana puolustin lehteä sangen omituisilta valtausyrytyksiltä, on vastalausejain mielestä mustaamista ja vihan kylvää. Rakkauden ja ritarillisuuden vaatimus kai olisi ollut lehden vastaanmukisematta luovuttaminen --- Niin pitkälle en kuitenkaan vielä ole joutunut tässä lastensuojeluväeltä vaadittavassa rakkaudessa ja ritarillisuudessa, ja täytyy tunnustaa, ettei minulla ole varsin suurta pyrkimystäkään sellaiseen löperyyteen. S. S. Salmensaari

Salmensaari jäi eläkkeelle raittius- ja alkoholiasian osastopäällikön virasta vuonna 1941. Tässä virassaan hän oli muun muassa ansiokkaasti perustamassa valtion ensimmäisiä alkoholistihuoltoloita. Hän teki tällöin yhteisiä virkamatkoja poikansa Lemmityn kanssa, jonka rakennushallitus oli määrännyt hoitamaan huoltoloiden rakennusasioita.

Kiittävä arvio kasvatuskirjasta

Salmensaaren kasvatusturvan virka-ansiot huomioitiin Vapaan Lähetyksenkin piirissä. Suomen Viikkolehti julkaisi kiittävän kirja-arvion S. S. Salmensaaren ensimmäisestä kasvatuskirjasta Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä. Tuntemattomaksi jäänyt arvioon laatija pitää Salmensaaren kirjaa rohkaisevana ja periaatteita selvittävänä teoksena, joka henkii ”tarkkaa ja kypsyyntä tasapainon etsimistä, sitä ennakkomielipiteistä vapautta arvostelutapaa, joka on todellisen tutkijan ja totuuden etsijän merkinä.” Kiitokset kohdistuvat myös Salmensaaren mutkattomaan tapaan tunnustaa Jumalan olemassaolo ja Raamatun luotettavuus, vaikka jo julkaisunkin aikoihin ylikuonnollisen kieltämistä pidettiin parhaimpana tieteellisyyden osoituksena. Toisaalta, arvioija pitää Salmensaaren

avoimuutta tieteen mahdollisuuksille myös myönteisenä:

---uskonnollisuus ei sido häntä epäilyllä hylkäämään kaiken mikä ei kannata varsinaista uskonnollisuuden nimeä ja muotoa, päin vastoin se vapauttaa häntä tutkimaan kaikenlaisia väitteitä – pidättääkseen kaikesta omaksi ja lukijansa voitoksi todellisen ytimen, kätkeyn totuuden kultamurun.

Pienen kritiikin arvioija osoittaa esimerkkien puutteelle. Hän toivoo, että Salmensaari olisi eri teorioiden tarkastelun yhteydessä esittänyt myös valikoiman valaisevia tositahtumia.

Tämä luku 'Virkaaurallaan Salmensaari pohti suojelukasvatuksen teorioita ja menetelmiä' on toimittaja Mirkka Salmensaaren laatima kooste seuraavan aineiston pohjalta:

- Isokuortti Nanne: Lastensuojelun käytäntöjä rakentamassa. Pro gradu, Helsingin yliopisto 2014.
- Kukkola Emilia: Nuori pahantekijä – Alaikäiset kuritushuonevangit 1800-luvun lopulla. Pro gradu, Helsingin yliopisto 2015.
- Lastensuojelulehti 5/1936
- Pulma Panu, Turpeinen Oiva: Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun keskusliitto. Kouvolan Kirjapaino 1987.
- Salmensaari Sulo: Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä. WSOY, Porvoo 1915.
- Salmensaari Sulo: Poikakysymys: kokemuksia ja poimintoja kasvatusalalta. WSOY, Porvoo 1921.
- Suomen Viikkolehti 1915.

Historiankirjoittaja voi piirtää kuvaa edesmenneestä ihmisestä vain dokumenttien perusteella. Kuva on aluksi himmeä, paikoin virheellinenkin, mutta kun tietyt sanat ja painotukset toistuvat, ne terävöittävät näkemystä, tarkentavat ääriviivoja, korostavat askelten määrätietoisuutta ja valaisevat hymynkareen suupielessä. Näin kirjapäivityksen toimittaja on kokenut.

Luonnehdintoja S. S. Salmensaaresta

Kasvatus, vapaus, rakenteet

Jälkipolvien miniä ja tämän kirjapäivityksen toimittaja Mirkka Salmensaari näkee, että Sulo Santeri Salmensaaren elämässä toistuvat tietyt teemat rinnakkaisina ilmiöinä. Kasvatukselliset kysymykset, yksilön vapaus ja rakenteiden pystyttäminen tuntuvat olleen hänen intohimonsa kohteina niin hengellisellä kuin virkamiesuralla. Hän oli aktiivinen, rohkea ja taitava viestijä; sanomalehtimies, joka olisi nykyaikana epäilemättä hypännyt ketterästi sosiaaliseen mediaan pyrkiessään päämääriinsä.

Nuoruusiän tarpeiden pohtiminen innosti S. S. Salmensaaren tuomaan CE-liikkeen (Christian Endeavor eli Nuorten Kristittyjen Liitto) Englannista Suomeen huolehtiakseen Vapaan Lähetyksen nuorisosta. Siviilityössäänkin hän jostain syystä suuntautui nuorten pariin, lastensuojelualalle, vaikka oli opinnoissaan keskittynyt kieliin, filosofiaan ja teologiaan. ”Ihminen on vain kerran nuori” oli hänen lausahduksiaan, jossa hän alleviivasi nuoruusiän merkityksellisyyttä ihmisen koko elämään.

Tasapainottelu pakon ja vapauden välillä on Salmensaaren ajattelussa keskeisellä sijalla; hän halusi määrätietoisesti pitää kiinni yksilön ajattelun vapaudesta tuoreessa kirkkokunnassa ja sovelsi sitä mm. kastekysymykseen. Vapautta edusti varmasti myös ruotsinkielisyyden dominoinnista irrottautuminen, joka johti Fria Missionsförbundetin erottautumiseen Vapaasta Lähetyksestä vuonna 1921. Niin ikään kasvatuksen uusia vir-

tauksia tutkiessaan Salmensaari halusi pitää mieltänsä avoimena, tutustua lastensuojelun eri koulukuntien periaatteiden vahvuuksiin ja heikkouksiin. Poikakoteja johtaessaan hän oli autoritääriin kasvattaja, joka kuitenkin kykeni aivan uudella modernilla – vapaamalla – tavalla ymmärtämään nuoren mielenmaisemaa ja solmimaan henkilökohtaisia suhteita heidän kanssaan. Keskustelun vapautta Salmensaari mallinsi omalla rohkealla esimerkillään lehtien palstoilla ja vapaakirkollisen liikkeen vuosikokouksissa.

Uusia rakenteita Salmensaari pystytti sekä vasta perustettuun kirkkokuntaan että lastensuojelun ja raittiustyön saralle. Vapaan Lähetyksen järjestäytyminen kirkkokunnaksi oli Salmensaaren tähtäimessä pitkään, toteutuen viimein uskonnonvapauslain myötä vuonna 1923. Pastorikoulutuksen tärkeyttä Salmensaari painotti jo Vapaan Lähetyksen aikana nähtyään millaisiin lieveilmiöihin kouluttamattomien julistus voi johtaa. Parisuntina Sulo ja Maikki loivat herätysliikkeelle uutta musiikkia, myöhemmin Sulo ja Tyyne-Liisa kehittivät työntekijöille ja näiden puolisoille suunnattavaa tukea. Sulo Santerin eteenpäin katsova luonne tuli esiin jo 1912–14 perheen asuessa Hankoniemellä: hän halusi kehittää Santalan kartanon maatilaa vanhanaikaisia menetelmiä. Tarmokkuus näkyi kaikessa, kuten Bethel Rakennusosuuskunnan yliasiamiehenä ympäri Suomea matkustellessaan ja sopivia rakennuksia etsiessään; hän yhdisti sujuvasti matkat vierailijan saarnaajan pestiin. Palkkatyössään hän edisti lastensuojelualan linjauksia, tiedonvälitystä ja koulutusta sekä perusti valtion ensimmäisiä alkoholistihuoltoloita.

Aktiivisena keskustelijana Salmensaari kirjoitti artikkeleita puolustamastaan näkökulmista niin kirkkokunnan kuin yhteiskunnan lehtiin. Hän ymmärsi nuoren herätysliikkeen keskustelutarpeen ja keksi perustaa sille erillisen alustan, Vapaakirkollinen-lehden. Salmensaari sai ylenmäärin kritiikkiä vahvoista linjoistaan, mutta kykeni ajoittain myös perääntymään ja esittämään anteeksipyyntönsä harkitsemattomista sanoistaan (Siitä kaikki alkoi, Päivä 2023). Toisinaan hän halusi jättäytyä kokonaan sivuun komiteoista tai virkatehtävistään kokiessaan ettei yhteistä säveltä löydy. Turhautumisiansa hän ilmaisi lehtien palstoilla sarkasmin keinoin: ”Suojelukasvatusta usein moititaan, onpa tuo moittiminen joissakuissa piireissä tullut aivan ihmisyyden jaloksi työksi.”

Kansaa syvästi jakaneessa sisällissodassa S. S. Salmensaari ei asettunut kummallekaan puolelle vaan koki kristityn kutsumukseksi rukouksen. Hän ei vastustanut punaisia venäjämielisiä, mikä taisi olla harvinaista koulutetun uskovaisen väestön parissa. Tätä asennetta voisi tietysti spekuloida Maikki-vaimon Pietarin kasvuvuosien vaikutukseksi – kirjallista näyttöä asiasta ei kuitenkaan ole.

Ylipäänsä S. S. Salmensaari kulki omien näkemystensä viitoittamaa tietä ketään pelkäämättä, kantansa hyvin perustellen ja sitä kiivaastikin puolustaen. Hän antoi kaikkensa rakentaakseen tuoretta kirkkokuntaa ja kansakuntaa. Hänen janoinen sielunsa kaipasi nähdä edistystä monella saralla ympärillään. Hän turhautui seisoviin vesiin, virtausta hän oli syntynyt aikaansaamaan. Moneen totiseen toimeen hän heittäytyi sammuttamatta kuitenkaan silmäkulmansa veitikkamaista pilkettä. Tuota samaa iloista toimeliaisuutta toimittaja Mirikka Salmensaari tunnistaa laajasti S. S. Salmensaaren jälkipolvissa, läheltä katsottuna erityisesti miehessään Ilkassa. S. S. oli juurikin se Juhani Makkosen

Nuoret ja kasvatus oli S. S. Salmensaaren toiminnan keskeisimpiä sisältöjä. Vuonna 1930 järjestetyllä varhaisnuorisotyöntekijöiden kurssilla Sulo poseeraa edessä poikiensa Kultimon (vas.) ja Lemmityn keskellä sekä ystävänsä Emil Sara-ojan (takarivin vas.) ynnä muiden kurssilaisten kanssa.

kuvaama tiheäsyinen petäjä, joka sitoutui juuristollaan sitä tiukemmin maaperään, mitä hurjemmin tuuli sen oksia riuhtoi.

Kirjapäivityksen toimittaja jää puntaroimaan, mikä Suloa ajoi epätsekkääseen ajankäyttöön. Kai perhe, puutyöt, autot, musiikki, kirjallisuus ja mehiläiset olisivat helpostikin täyttäneet virkamiehen vapaa-ajan. Kysymykseen voisi yrittää vastata niin, että ehkä S. S. halusi olla osa jotain suurempaa – nähdä asiain edistyvän kaikkien parhaaksi. Hän ei voinut ymmärtää kristittyjen velttoilua, toimettomuutta. Ehkä hänen aktiivisimpien työvuosiensa ajoittuminen juuri Suomen kansakunnan ja Vapaan Lähetyksen syntykausiin myös vaikuttivat: jokaista todellakin tarvittiin uuden rakentamiseen, varsinkin hänen kaltaisiaan synnynnäisiä johtajia. Ja – kenties hän oli kuullut Jumalan kutsun niin väkevänä ettei voinut muuta kuin totella.

S. S. Salmensaarella oli tuoreita ajatuksia kasvatuksesta

Kirjoitettuaan pastoriopinnoissaan esseen S. S. Salmensaaresta Anu Salmensaarelle vahvistui miehensä Hannun isoisian vankka vaikutus Suomen Vapaakirkon syntyyn ja ajattelun vapauden teologiaan, joka kehottaa kestävästi eri mielipiteitä. Voidaan jopa todeta, että nykyisin emme kirkkokunnassamme uskalla heittäytyä avoimeen keskusteluun viime vuosisadan alkupuolen lailla – asia mikä surettaa ja hämmästyttää.

Kasvatuksen ammattilaisena Anu hämmästelee S. S. Salmensaaren tuoreita ajatuksia.

Tutustuttuani S. S.:n kirjoituksiin muistan ihmetelleeni, miten viisaasti hän oli miettinyt lapsi- ja varhaisnuorisotyötä. Ei niin, että me nykyiset lapsityöntekijät olisimme keksineet jotain uutta, vaan olemme paremminkin voineet rakentaa vanhan päälle. Jo miltei sata vuotta sitten on painotettu, että varhaisnuoret ovat aivan erityisessä iässä, elämänsä tärkeimmässä, koska silloin yleisimmin ratkaistaan suhde Jumalaan koko loppuiäksi. Pyhäkoulu ja nuorisotyö eivät riitä, varhaisnuorisotyötä tarvitaan.

Anu Salmensaari muistuttaa myös S. S. Salmensaaren pohdinnoista, jotka kohdistuivat seurakunnalliseen demokratiaan. Tämän mukaan emme voi toimia pelkän enemmistön

äänten mukaan vaan kuunnella myös pieniä vähemmistöjämme kun kehitämme kirkkokuntaa.

Salmensaari osasi argumentoida ja väitellä

Vilho Rantasen elämästä kertovassa kirjassaan 'Joki virtaa yhä' Hanna-Sisko Wahlroos kuvailee S. S. Salmensaarta vankkana vaikuttajana.

Kouluneuvos Salmensaarta, lempinimeltään "Ukko", kunnioitettiin ja pelättiin hänen loistavan älynsä ja terävän kynänsä johdosta. Hän jätti kirkkaan jäljen Vapaakirkon historiaan.

Wahlroos toteaa, että varsin tunnettua Vapaakirkon piirissä olivat Rantasen ja Salmensaaren erimielisyydet. Rantanen ihaili Akseli Skutnabbia, jonka johtama liike julisti täydellistä synnittömyyttä. Skutnabbilaisen näkemyksen mukaan kaikki on kertakaikkiaan sovitettu, eikä ole enää mitään kadotustuomiota. Tätä ajatusta vastaan Salmensaari ja myös Braxén aikanaan taistelivat. Emme tiedä tarkalleen, missä määrin Rantanen yhtyi Skutnabbin ajatuksiin. CE-nuorisoliikkeen tukeminen yhdisti Rantasta ja Salmensaarta, mutta Rantasen myöhempi ymmärrys niitä paikallisia CE-yhdistyksiä kohtaan, jotka eivät halunneetkaan liittyä rekisteröityyn Suomen Vapaakirkkoon, puolestaan erotti heitä – Salmensaarihan halusi nimenomaan vahvistaa ja yhteinäistää rakenteita. Wahlroos toteaa, että Salmensaarella "oli kyky sanoa asiat selkeästi, ja tätä kykyään hän käytti myös arvostellessaan Vilho Rantasen toimintaa ennen kaikkea kirjallisena vaikuttajana":

--- pidän häntä (Rantasta) erittäin kykenevänä, älykkäänä ja toimeliaana miehenä, sellaisena myös vahingollisena ---, Salmensaari totesi.

Siinä vaiheessa kun Rantasesta tuli Vapaakirkon hallituksen vanhin jäsen S. S. voimaannutti ja kehotti 25 vuotta nuorempaa 'aseveljeään':

Sinulla on vastuu. Toivon, että hoidat asemasi ja hoidat sitä niin, että Vapaakirkko elää todellisen itsenäisen julistuksen omaavana, tehtävänsä selvästi tuntevana kirkkona, joka tietää, mihin pyrkii, eikä purjehdi toisten vanavedessä toisia matkien.

Rantasen poikien kasvettua opiskeluihän nämä saivat kodin Tyne-Liisa ja Sulo Salmensaaren luona Helsingin Museokadulla. Vaikka isät olivat mitelleet ankarastikin lehtien palstoilla, se ei estänyt perheiden ystävyyttä. Wahlroos kiteyttääkin:

On vain niin vähän ihmisiä, joiden lahjakkuus yltää sille tasolle, missä mielipiteet ja ihmissuhteet kyetään erottamaan toisistaan. Rantanen ja Salmensaari edustivat tätä tasoa.

Hyväntuulinen toimeenpanija, ärhäkkä uudistaja

Koneopin professori Emil Saraoja luonnehtii ystäväänsä S. S. Salmensaarta Nuorten todistuksen kirjoitussarjassa 1910-luvulla 'Muutamia rintaman miehiä ennen ja nyt':

Tanakkavartaloinen, pyöreäkasvoinen, vaaleaverinen mies, vaalea leukaparta kummal-

lekin puolin leviävä, otsa korkea, tukka jo vähän harvanpuoleinen, naama aina hyväntuulennäköinen, sellainen on ulkonäöltään Kotiniemen kasvatuslaitoksen johtaja, maisteri Sulo Salmensaari. CE-aatteen toi Sulo mukanaan Englannista ja Turkuunhan se ensimmäinen CE yhdistys perustettiin hänen toimestaan. Ja taitaa Sulo saada olla vähän ylpeä lapsesta ---

Saraoja kiitteli kirjeessään Salmensaarta tämän erästä vastinekirjoitusta Viikkolehdessä, vaikka hillitympänä persoonana toppuuttelikin ystäväänsä joistakin sanamuodoista:

Kyllähän minä puolestani mielelläni olisin suonut että se sinun kirjoituksesi parissa kohdin olisi ollut vähän toisenlainen, vaan sehän on sinun asiiasi.

Salmensaaren omia ajatuksia ja toisten kiitoskirjeitä

Tehtäväänsä kirkkokunnan teologisen linjauksen, rakenteiden, nuorisotoiminnan ja koulutuksen puolustajana Salmensaari itse kuvasi näin:

Hyvin kyllä tiedän, että tällaista ”terävätä kynää” ja ”riitelemistä” pidetään kristitylle sopimattomana, Jumalan valtakunnalle vahingollisena, mutta minusta on yksimielinen torkkuminen vielä kauheampaa.

S. S. Salmensaari näki vaaroja aikansa hurmahenkisten puhujien toiminnassa:

Mutta ihmisille ei riitä se, mitä Jumalan Pyhä Sana sanoo sellaisena, kuin se on Raamatussa kirjoitettuna. On saatava kuulla ja tietää jotain aivan erikoista. Se, mitä joissakin okkultistisissa tilaisuuksissa saadaan kuulla on mielenkiintoisempaa, jopa luotettavampaa kuin yksinkertainen evankeliumin julistus, Jumalan kirjoitettu Sana. --- Kaikkiällä, missä Jumalan voima vaikuttaa, siellä työskentelee hänen vastustajansakin, ja missä Jumalan Henki liikkuu, siellä liikkuvat pimeydenkin henget, valkeuden hengiksi pukeutuneina. Ei ole vaaratonta se herkkäuskoisuus, jolla arvostelematta omaksutaan mitä hengen ilmoituksia tahansa.

Vapaakirkon työntekijäin neuvottelu- ja virkistyspäivillä Seinäjoella toukokuussa 1944 Salmensaari kantoi huolta siitä, ettei vapaakirkollinen liike huolehdi riittävällä tavalla vastakäntyneistä. Hän suositti sopivia kirjoja henkilökohtaisen sielunhoidon oppimateriaaliksi, rippisalaisuuden säilyttämiseksi ja kotikäyntien tarpeellisuudesta ja totesi: ”Koko olemassaolomme tulee olla sielunhoitoa.”

Miltei poikkeuksetta opetuskirjoitussarjansa teksteissä Salmensaari korostaa jokaisen kristityn aktiivista roolia Jumalan valtakunnan ja kirkkokunnan rakentamisessa ja ihmettelee monien velttoutta:

Lopullinen pelastus, iankaikkinen autuus on päämäärämme. Mutta on kummallista, miten vähäinen arvo annetaan tässä asiassa toimivalle pyrkimykselle, ja miten suuri arvo toimettomuudelle, saamattomuudelle, yrittämättömyydelle, koska se muka on hurskasta ja alistuvaa nöyryyttä. --- usein huomaa, miten vailla altiuden kenkiä ollaan, kun on työhön lähdeittävä, taikka kun työhön pyydetään. Ei ole kenkiä jalassa, kun pitäisi toiminnan lo-

kaiselle jäätyneelle tai lumiselle tielle lähteä. ”Ei minulla ole aikaa”, ”En minä osaa”, saa pyytäjää vastaukseksi.

Juho Lehdon toimittamassa 'Tehkää tie erämaahan' -kirjassa Salmensaari opettaa Hoo-sean jakeen 10:12 pohjalta vanhurskauden kylvön merkitystä. Hän ravistelee lukijoitaan hylkäämään maailman menon päivittelemisen ja keskittymään kylvötyöhön:

Ei auta se, että kuljetaan ympäri ja valitetaan ihmisten syntisyyttä, maailman paatuneisuutta, maan kovuutta. Uskovaisten elämä on Jumalan uudispellon raivaamista maailman keskuudessa. Ihmisten valistaminen ymmärtämään Jumalan sanaa (Matt. 13) heidän huoliensa keventäminen ja muut sellaiset pyrkimykset ovat pellon raivaamista ottamaan vastaan hyvää siementä.

S. S. Salmensaari näyttää lähettäneen joulun alla 1960 kirkkokunnan työntekijöille ja muille tuttaville joulupakettina kolme vuotta aiemmin ilmestynyttä 471-sivuista kirjaansa 'Suomen Vapaakirkko. Piirteitä sen synnystä ja kehityksestä'. Ystävällinen ele on otettu lämpimästi vastaan. Paketin saaneiden kiitoskirjeistä huokuu syvä kunnioitus emeritus-johtajaa ja tämän vaimoa kohtaan. Helmi Mäkinen kiittelee postilähetyksestä Auran kunnasta käsin 16.12.1960:

Kristuksessa rakastetut Tyyne-Liisa ja Sulo Salmensaari. Filipp 4:19 Jumalan rauhaa! Ajattelin saadessani kirjanne Suomen Vapaakirkko: Mitenkä minä oppimaton voisin kirjoittaa Teille korkeasti oppineille ihmisille. Täällä huoneessani olen istunut ja ajatellut miten paljon työtä ja vaivaa onkaan ollut tämän kirjan kirjoittamisesta. --- Kyllä Salmensaarella täytyy olla suuri rakkaus tätä Vapaakirkkoa kohtaan. Varmaan myös meitä Vapaakirkon työntekijöitä kohtaan. Rakkaus on se voima joka panee toimimaan ja tekemään työtä... Ajatukset lentävät ihmeellisesti. Alkoi ihan naurattaa. Tuli mieleeni vain. Onkohan myös mehiläisillä tai hunajalla jotain tekemistä tämän kirjan kanssa. Entäpä jos hunaja on pitänyt aivot ja hermoston kunnossa. Kiitos sitten Herralle myös hunajasta.

Juho Koivumäki kirjoittaa 18.12.1960

Kiitos kauniista joulun ja uuden vuoden onnittelusta, jonka Suomen Vapaakirkko teos toi teiltä. Se ei selvitä ainoastaan Vapaakirkon syntyä ja kehitystä vaan on tulevaisuuden osviitta. Sen arvon uskon tulevan selvemmäksi tulevien sukupolvien aikana. Silloin kun ihmiset tulevat antamaan arvoa yksilön vapaudelle ja periaatteille. Suoraan sanoen: Minun on ollut ikävä vanhoja vapaakirkon johtajia: Terävää, Vaismaata yms. Heitä ei ole enää. --- Toivon teille ja vaimollenne hyvää joulua ja rauhaisaa uutta vuotta.

Tuomo ja Anna Huuhtanen ottavat kiitoskirjeessään 16.12.1960 empaattisesti kantaa myös S. S. Salmensaaren kokemaan arvosteluun:

*--- Jumalan siunaus parantakoon kaikki menneisyyden lyömät haavat ja antakoon tais-
telujen jälkeen tulevan rauhansa niin täyttää sydämenne, ettei mikään ikävä enää vaivaisi
mieltänne. Olen myötälänyt kaikissa viimeisissäkin vaiheissa, vaikka en sydämeeni tulleen*

veritulpan tähden ole voinut olla missään mukana. Rukoilla olen voinut. --- Teille tahtoisin vieläkin lausua sydämellisimmät kiitokseni kaikesta monien vuosien varrella saamastani tuesta ja avusta.

Impi Karhula Mikkelistä kokee pariskunnan hyvin läheiseksi:

Rakkaat ja kunnioitetut Äiti ja Isä Salmensaari! Lämmin ja sydämellinen joulutervehdykseni Teille täältä rauhallisesta maaseudun majasta. Olen rohjennut omin luvin ottaa näin läheisen nimityksen Teille, koska ajatuksissani seurustellessani kanssanne aina käytän sitä ja olen niin siihen tottunut. Se ei johdu kunnioituksen puutteesta vaan juuri päinvastoin, jo siksi uskallan toivoa että näin jouluna se annettaneen anteeksi.

Kiitän lämpimästi saamastani kirjasta Suomen Vapaakirkko. Olin niin iloinen siitä --- varsinkin sen surullisen kuuluisan Kotkan kokouksen jälkeen olen ollut aikeissa ilmaista syvän kunnioitukseni Teitä ja periaatteitanne kohtaan. Ehkä vielä se vahvasti väritetty tapa, jolla terveiset k.o. kokouksesta seurakunnallemme tuotiin oli sellainen isku vasten kasvoja, että oli tuskallista pitää se omana tietonaan. Tuntui kuin joku tai jotkut uudet tulokkaat ylimielisesti olisivat repineet hajalle rakkaan kodin, ja häväisseet karkeasti niitä, jotka sen ovat kaikkensa alttiiksi pannen rakentaneet.

Juho Lehto kirjoittaa 'Tehkää tie erämaahan' -kirjan saatepuheessaan koskettavasti ja tarkkanäköisesti johtajuuteen liittyvästä yksinäisyydestä sekä Salmensaaren roolista Vapaakirkossa:

Voidaan sanoa, että S. S. Salmensaari on elämän työllään ja persoonallisuudellaan lyönyt Suomen vapaakirkolliseen liikkeeseen syvemmän jäljen kuin kukaan toinen henkilö.

Työntekijäin kasvattaminen ja heidän opiskelunsa on ollut aina Salmensaaren sydäntä lähellä. Tuskin olisi saarnaajakoulumme ja lähetysopistomme ilman Salmensaarta voinut antaa kirkollemme niin monta työntekijää kuin se vuosikymmenien aikana on antanut. Miten paljon varoja ja kallista aikaa hän onkaan uhrannut lähetyskoulumme hyväksi.

Nuoriso ja nuorisotyömme herättää Salmensaarella aina hänen lämpimämmät tunteensa eloon. Hänen sielunsa on ollut joustava, hän ei ole kangistuneiden muotojen ystävä ja siksi hän usein ensimmäisenä on huomannut uusien työmuotojen arvon ja ajassa liikkuvat tarpeet. --- Periaatteellisuus on vienyt hänet kulkemaan selvää ja suoraa tietä kysymättä enempiä ystävilta kuin vihamiehiltäkään heidän mielialojansa.

Salmensaari on kasvattaja ja johtaja. --- Kristillinen vapaus, ehdoton siveellisyyden ja puhtauden vaatimus, hengen hedelmät, toiminta uskossa ja rakkaudessa, kokonaisuuksien näkeminen, kirkas ymmärryksen valo, Pyhän Hengen antama viisauden sanojen armolahja. Katsoo ihmisiä suoraan silmiin hempeilemättä sinne tai tänne.

S. S. on suorittanut suuren työpäivän maallisen, vaativan virkatoimensa ohessa, vieläpä ilman palkkaa. Se elämäntehtävä on useimmiten ollut pelkkää taistelua elämänarvoista, sillä johtajan paikalla seisominen ei koskaan ole helppoa ja mukavaa. Helpompaa on arvostella kuin joutua vastaamaan tehdyistä ratkaisuksista. Johtajaa ei kanneta aina käsin, hänet jätetään sängen usein yksin, juuri silloin kun taistelu on kuumiin.

Salmensaari opetti epäilyn ja etsimisen merkityksestä

Hangossa pitkän uran koulutoimenjohtajana ja sivistystoimenjohtajana tehnyt Terhi Mantere kuvaa kohtaamistaan S. S. Salmensaaren kanssa seuraavasti:

Olin palannut kotiin Saksasta vaihto-oppilaskuukauden jälkeen kesällä 1964, kun äitini kysyi, haluaisinko lähteä Bergvikin kartanoon tyttöjen teinileirille. Innostuin mukaan, vaikka lopulta meitä leiriläisiä oli vain neljä, Eila ja Maija Roinila ja heidän ystävänsä. Vetäjiä oli paljon ja leirillä tutustuin mm. Sara Fagerlundin, Pirkko Mäkelään, Riitta Pätiälä-Saarisaloon ja Aini Palmuun. Eila Hämelin toimi isosena. Meille oli valmisteltu hienot ohjelmat, maastolenkit sun muut, upeat muistikuvat jäivät mieleeni.

Yhtenä päivänä teinileirille asteli arvokkaan näköinen 90-vuotias mies. Vieläkin pystyn palauttamaan silmiini S. S. Salmensaaren hahmon. Vaikka hänessä oli vanhuuden haurautta, muistan sellaisen jämerän päättäväisyyden. Ajattelin, että tuo mies tietää mistä puhuu. Tilaisuuden alussa hän totesi pitävänsä meille raamattutunnin, jonka on aiemmin opettanut tasan 50 vuotta sitten, vuonna 1914. Teemana oli usko ja epäilyt. Salmensaari avasi, mistä syntyvät epäilykset ja mistä syntyy usko. Hän käänsi hienolla tavalla epäilykset myönteiseksi asiaksi. Hän muistutti, että jos ei harras katolilainen Galileo Galilei olisi epäillyt aikoinaan maailmankaikkeuden teorioita, emme olisi saaneet niin varhain tietää maan kiertävän aurinkoa eikä päin vastoin. Jos Galileo ei olisi epäillyt, hän ei olisi lähtenyt etsimään totuutta.

Minulle tuo puhe oli ihan järisyttävä kokemus! Se muutti minua. Koin, että minulle ei annettu pelkästään lupaa, vaan suorastaan velvollisuus epäillä ja etsiä. Minulla kun oli muutenkin aina ollut taipumus epäillä monia asioita. Tuon puheen jälkeen pystyin elämään vahvemmin omien ajatusteni mukaan huolimatta siitä, mitä mieltä muut olivat.

Koimme, että S. S. Salmensaari puhui tuon opetuksen sydämensä pohjasta. Sehän saattoi liittyä johonkin voimakkaaseen omakohtaiseen elämykseen.

S. S. Salmensaaren lapsenlapsille vaari on kuitenkin jäänyt suhteellisen etäiseksi; virka ja vapaaehtoistyöt veivät miehen perheen keskuudesta toisaalle. Tuohon aikaan muutoin-

Sulo ja Tyne-Liisa Salmensaari ajelivat aikakauteen nähden harvinaisilla länsi-autoilla, brittiläisillä Rovereilla. Ne herättivät huomiota, sillä maanteillä nähtiin lähinnä Moskvitseja. Sota-ajan tämä auto seisoi kuitenkin käyttämättömänä tallissa polttoainepulan vuoksi.

kin pöytäkeskustelut käytiin aikuisten välillä, lasten ja nuorten tuli pysyä hiljaa. Saataakin olla, että tiiviistä perheyhteystyöstä huolimatta lämpimimminkin S. S. on kohdannut etupäässä perheen ulkopuolisia.

Korson tilalla jahdattiin mehiläisiä

S. S. Salmensaari oli alkanut kasvattaa mehiläisiä jo Seutulassa ja jatkoi tätä Käyrän kasvatuslaitosta johtaessaan. Vuosisadan alkupuolella makeutusaineet olivat kiven alla ja useampikin Vapaan Lähetyksen aktiivi löysi lisäarvoa hunajasta – jopa siinä määrin, että mehiläishoidon kiireisimmät ajat huomioitiin liikkeen kesäisten nuorisujuhlien järjestämisaikojen päättyessä. Korson huvilalla suvun jälkipolvienkin piti joskus jahdata porriäisiä takaisin kennoihinsa, koska yhdyskunnat tapasivat karkailla. Martti Salmensaari kuvailee Korson huvilan pihapiiriä:

Korsosta muistan päärakennuksen, työpajan mehiläisiä varten, vessan ja halkoliiterin. Teepöydässä oli aina hunajaa, sen suhteen oltiin omavaraisia. Mehiläisiä vaarilla oli Lempäälän tontillakin, joka siirtyi myöhemmin säätiön omaisuudeksi. Vaarin viimeinen auto oli musta Rover, jolla hän teki kesäjuhlatkoja ja muita reissuja. Auto päättyi Tampereelle Tyyne-Liisan leipomon käyttöön.

Kesäisillä 1930-luvun puutarhakekkereillä Sulo myhäilee leppoisasti henkselihoisuissaan ja Tyyne-Liisa kaataa vieraille kahvia. Toisena oikealta istuskelee yli 40-vuotias Rudolf Koivu.

S. S. Salmensaari Korson huvilalla viimeisinä vuosinaan. Myöhemmin huvila purettiin uuden maantien reitiltä.

Sulo huolehti mehiläisistä vanhuuteensa asti Korsossa. Tämän harrastuksensa hän aloitti jo Seutulassa 1900-luvun alussa.

Sulo ja Maikki (Augusta Maria) ehtivät olla naimisissa 22 vuotta ja saada neljä lasta. Yhdessä he toimivat mm. opettajina Seutulan kansakoulussa, asuivat kahden kasvatuslaitoksen yhteydessä Sulon johtaessa toimintaa sekä edistivät uuden hengellisen musiikin tuottamista Vapaan Lähetyskäsän käyttöön. Maikki kuoli 48-vuotiaana.

Lemmitty ja Sulo tekivät paljon yhteistyötä kirkkokunnan, partion, Rakennusosuuskunta Bethelin ja jopa virkatyön puitteissa.

Toisen vaimonsa Tyyne-Liisan kanssa Sulo tuki Vapaakirkon työntekijöitä ja perusti nimiään kantavan säätiön, jonka toiminnan keskiössä ovat nuoret vapaakirkolliset opiskelijat. Salmensaaret ehtivät olla naimisissa 35 vuotta ennen Tyyne-Liisan kuolemaa vuonna 1963. Kuvassa vasemmalla myös Lemmitty.

Sulo ehti tavata ensimmäisen pojanpojanpoikansa Olli Salmensaaren. Neljän sukupolven potretti otettiin kesällä 1965 Salmensaarten kesämökillä Espoon Halujärvellä: Sulo, Olli, Martti ja Lemmitty.

Tässä voimme jo nähdä tarkemmin 65-vuotiaan Sulo Santeri Salmensaaren jyvän olemuksen: pioneerin, vahvan johtajan ja oman tiensä kulkijan, jonka sisimmässä silmin nähden välkkyivät ilo ja työhön motivoiva toivo – kirkkokunnan ja yhteiskunnan asioihin pystyy ja pitää pyrkiä vaikuttamaan.

Taimi ja Tauno Vartia saivat ainokaisekseen Matin. Taimi toimi kansakoulun opettajana Lehtimäellä. Taustalla Rudolf Koivun maalaama taulu Sirkku Salmensaaresta.

Sirkku ja kihlattunsa Heikki Savi. Sirkku loi arkkitehtuuransa etupäässä Tukholmassa ja sai Pertti-pojan, joka menehtyi nuorukaisena.

Sirkku Salmensaari, Sulon ja Maikin toiseksi nuorin, eli miltei 96-vuotiaaksi. Lemmitty ehti 94 vuoden ikään, Kultimo 88 ja Taimi 83 vuoden ikään.

Lemmitystä tuli diplomi-insinööri ja professori Oulun yliopistoon. Vaimonsa Rauhan kanssa he saivat Martin, Pekan ja Leenan.

Kultimo ja Liisa häämatkalla. Kultimo luki papiksi ja palveli Santalan kansanopiston rehtorina Hankoniemellä. Vaimonsa Liisan kanssa he saivat Sepon. Kultimon ensimmäinen vaimo Ida kuoli varhain.

Sulon ja Maikin lapset Taimi, Lemmitty, Sirkku ja Kultimo juhlimassa Kultimon ja tämän Seppo-pojan yhteisiä 100-vuotispäiviä.

SAIRASKÄYNTI

Lauantai, marraskuun 19. päivä vuonna 1966. Työssä on ollut kiirettä enemmän kuin tavallisesti, hieman enemmän. Jään virastoon järjestämään ja kokoilemaan papereitani vielä tunniksi virka-ajan päätyttyä. Sitten ajan raitiovaunulla Mehiläisen sairaalaan käydäkseni katsomassa isää.

Isä on sairaalahuoneessaan hereillä, makaa epämukavalta näyttävässä asennossa peitto osittain pois päältä. Autan häntä nostamalla parempaan asentoon ja pienen ähkimisen jälkeen tuntuukin kaikki olevan paremmin. Puhe käy hitaasti ja katkonaisesti, mutta kuitenkin ymmärrettävästi. Ei ole ihme, jos aina maatessa käy heikoksi ja kankeaksi, kävisi nuorempikin. Erikoisempaa vaivaa tai kuumetta ei sentään tunnu olevan.

”Eikö pueta vähän päälle ja yritetä nojatuoliin istumaan”, ehdotan. Ja isäkin myöntää sen ehkä olevan hyväksi.

Niin ryhdymme toimeen. Pyjamahousut jalkaan, sukat, tohvelit ja pitkä kotitakki. Voimattoman sairaan kääntelevä ja nostaminen kipua aiheuttamatta on sekin taito. Vähin erin tuntuu siihenkin oppivan. Kun ensin on päästy vakaasti seisomaan jaloilla, kierretään askel askeleelta vuode. Varovasti ohjaan ja asettelen isän nojatuoliin istumaan. Tuntuu hyvältä vuoteessa makaamisen jälkeen.

Sana sanalta keskustelemme. ”Mikä huone tämä on?” ”Tämä on Mehiläisen sairaalan huone. Hesperian katujen toisella puolen, lähellä Museokatua.” Ajatukset kulkeva selkeinä, mutta niin hitaasti ja ajoittain katkonaisina. Kerron kotitapahtumista johtaakseni keskustelua. Pian isä kuitenkin näyttää väsyvän ja melkein torkahtavankin nojatuolissa, jonka päätueksi olen asettanut tyynyn. Sairaala-apulainen tuo uutta mehua ja juotan sitä nokalisesta juoma-astiasta.

”Joko Sinä haluat mennä takaisin nukkumaan?” ”No kyllähän sitä jo.” Niin suoritetaan uudelleen nosto-, kääntämis- ja tukemistoimet. Päästään vuoteeseen saakka ja siihen riisutaan ja peitetään. On kai tämä pienikin liikunta tehnyt hyvää. Ainakin isä lepää siinä rauhallisena ja sulkee silmänsä. Asetan vielä vuoteen laidan paikoilleen ja aion lähteä hiljalleen. En raaski kuitenkaan lähteä hyvästiä sanomatta. ”Minä lähden nyt.” Isä on avannut silmänsä. ”Hyvää yötä Isä, nuku hyvin, minä tulen huomenna uudestaan.” Isä vastaa ainoastaan: ”Kiitos, kiitos, kiitoksia.”

”Kiitos, kiitos, kiitoksia.” Vanhan, heikoissa voimissa olevan isän sanat pojalleen liikuttavat minua enemmän kuin mikään muu. Ajattelen niitä kävellessäni hiljaa alas ja vielä kauan jälkeenpäin.

En kuullut noita sanoja ensimmäistä kertaa. Muistan isän käyttäneen niitä monasti ja nimenomaan näin kolminkertaisessa muodossa. Hänen olemuksessaan on ollut järkkymättömyyttä, ankaruutta ja itsepäisyyttä. Hänen elämänsä oli usein henkistä taistelua. Samalla on siihen sisältynyt hyväntahtoisuutta, rakkautta ja uskoa ihmisessä olevaan hyvään aina herkkäuskoisuuteen saakka. Ja myöskin kiitollisuutta, kiitollisuutta Jumalaa ja lähimmäisiään, varsinkin lähimpiään kohtaan. Tämän kiitollisuuden Taivaallisen Isän hyvydestä olen usein lukenut ja kuullut hänen puheissaan ja saarnoissaan. Kahden läheisimmän vai-

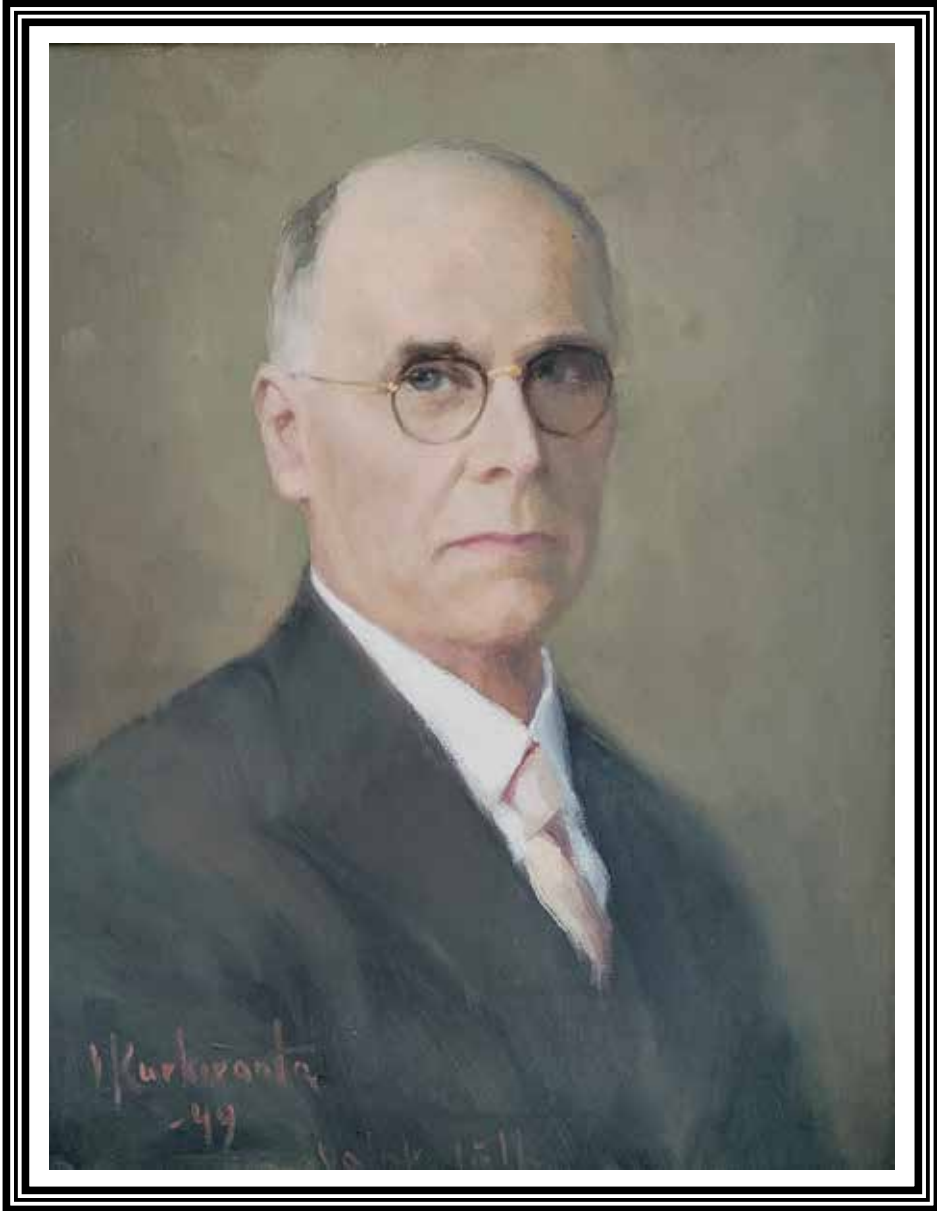
Sulo Santeri Salmensaari kuoli 24.12.1966 Mehiläisen sairaalassa Helsingissä ja haudattiin suuren joukon saattamana 6.1.1967 Hietaniemen haustausmaahan. Arkkua kantamassa Kultimo (vas.) Matti, Martti, oikealla Lemmitty ja Pertti, jonka takana piilossa Pekka – kuudes kantaja.

najan haudalla olen kuullut yksinkertaiset sanat: ”Kiitos, kiitos kaikesta.” Siksi on niin erikoista saada ne samat sanat vähäisistä palveluksista, Harpunsävelien hänelle tuttujen laulujen soitosta huilulla, pienistä palveluksista kotona tai auttamisesta sairaalassa. Siinä kuvastuu Isän lämmin suhtautuminen elämään. Eikä niihin sanoihin voi vastata paremmin kuin ne toistamalla: ”Kiitos, kiitos, kiitoksia.”

Lemmitty Salmensaari

Sulo Santeri Salmensaaren kuolinilmoituksessa julkaistiin neljä riviä vainajan omaa runoa:

*Oi, kiitos Herran, että nopeasti
tää matka rientää, sitten loputon
on autuuteni luona Jeesukseni
ja silloin päättynyt työpäivän on.*

*Heittäytyä työhön ja
luottaa Herran apuun.*

S. S. Salmensaari

*Nuoruudessa opittu ja omaksuttu hyvä
on arvokkaampaa kuin
myöhemmin mahdollisesti opittu samanlainen hyvä
jo senkin vuoksi, että tätä hyvää voi käyttää
elämänsä pitempänä ja parhaimpana aikana,
mutta ennen kaikkea sen vuoksi, että
ihminen on elämässään vain yhden kerran nuori.*

S. S. Salmensaari

*Yksimielisyys tärkeissä asioissa,
vapaus muissa;
kaikessa vallitkoon rakkaus.*

S. S. Salmensaari

Säätiön vuodet
IHMINEN ON VAIN KERRAN NUORI

Tyyne-Liisa ja Sulo Salmensaari juhlakukkien keskellä Thurmanien asunnossa Tampereella.

Syntyvaiheet ja yhden opiskelijakodin aika vuoteen 1965

Opiskelijoiden asuntohuolista se alkoi

S. S. Salmensaarella oli suuri myötätunto niitä kohtaan, jotka olivat halukkaita opiskelamaan, valmistumaan opintojen avulla elämän eri tehtäviin – ennen kaikkea Jumalan valtakunnan eri toimiin. Vapaakirkossa hän kehitti työntekijäkoulutusta ja oli käynnistämässä myös kansanopistoa.

Sotien jälkeen asuntopolitiikka Helsingissä oli opiskelijoidenkin kannalta hankala. Vaikka opiskelija olisi vuokra-asunnon saanutkin, uudessa elämänympäristössä oli moni asia silti toisin kuin kotiseudulla. Vapaakirkollisissa kodeissa toivottiin, että opiskelemaan lähtevät nuoret olisivat saaneet asunnon ja säilyttäneet myös yhteyden seurakuntaan.

Sulo ja Tyyne-Liisa Salmensaaren perheystäviin kuulunut evankelista ja tyttötyöntekijä Aini Palmu sai matkoillaan tehtäväksi viedä terveisiä Helsingissä opiskeleville nuorille, jos hän heitä tapaisi. Joskus 1950-luvun alussa Salmensaarilla käydessään hän kierteli myös Helsingin kahviloita ja muita paikkoja, joissa voisi tavata näitä nuoria. Vapaakirkon Lähetys-Hospiz-hotellissa (nyk. Hotelli Anna) majoituessaan hän kutsui

Vieraillessaan Helsingissä 1950-luvun alussa evankelista Aini Palmun sydämelle oli noussut huoli vapaakirkollisten opiskelijoiden asumisesta. Hän purki asiaa ystävilleen Sulo ja Tyyne-Liisa Salmensaarelle. Nämä ryhtyivät aikailematta toimeen ja alkoivat majoittaa opiskelijoita oman kotinsa tyhjenneisiin huoneisiin – joitakin perhetuttujen opiskelijanuoria oli majoituksessa ollutkin jo 1940-luvun lopulla. Maaliskuussa 1955 oikeusministeriö vahvisti Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiön säännöt. Aini Palmu istui pian myös säätiön isännistössä.

opiskelijoita huoneeseensa seurustelemaan. Opiskelijoita istui ikkunalaudalla ja sängyllä jalat koukussa sen verran, kuin pieneen huoneeseen mahtui. Aini Palmu kirjoitti myös Vapaakirkon hallitukselle ja pyysi, että se antaisi hotellista yhden huoneen opiskelija-asunnoksi. Vastaus kuitenkin oli, ettei ollut varaa antaa.

Huolestaan Aini Palmu kertoi Salmensaarille. Asiaa mietittyään nämä ajattelivat perustaa opintosäätiön. Säätiön tarkoituksena olisi perustaa opiskelijakoti.

Salmensaarten tilavasta Museokadun asunnosta oli lasten lähdeyttä kotoa vapautunut huoneita, joten pariskunta otti kahteen huoneeseen asumaan etupäässä vapaakirkollisia opiskelijoita. Salmensaarilla asui 1950-luvun alussa mm. kasvatustieteilä opiskellut Heikki Kastepohja, joka toimi pitkään Keski-Suomen yhteiskoulun rehtorina. Muita asukkaita olivat oik. yo Martti Häyrinen, teol. yo Martti Ranta ja tekn. yo Pentti Rantanen, tämän veli, oik. yo Kari Rantanen sekä näiden serkku, oik. yo Vesa Laakkonen, joka loi myöhemmin uransa Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professorina. Kari Rantanen muutti Salmensaarille asumaan jo vuonna 1947 ja viipyi vuoteen 1953. Asunnon vieressä olevassa erillisessä huoneessa asuivat vuosikymmenen lopulla kotitaloutta opiskellut Ruth Fagerlund (nyk. Salmensaari) ja nuorisotyötä opiskellut Terhikki Haapalinna.

Vappuisin oli Salmensaarilla järjestetty jo 1940-luvun loppuvuosina ja 1950-luvun alussa opiskelijoiden kutsuja. Osallistujia näissä saattoi olla kymmeniä. Tarjoilupöytä oli taidokkaasti katettu runsaine ruokineen ja leipineen. Tämän jälkeen seurasi hedelmätarjoilu. Aini Palmu kertoo, että hedelmiä saattoi olla valtavat määrät, ja niitä isäntäväki kehotti syömään mielin määrin. Monelle sodan jälkeisen ajan opiskelijalle hedelmät olivat uutta puhumattakaan tällaisista määristä. Sisään astujien ilmeet kuulemma kertoivat tästä. Kouluneuvos Salmensaari puhui Raamatun sanaa, mutta kertoili myös omista opiskeluaajoistaan tai vapaakirkollisuuden historiasta. Aini Palmun mukaan tunnelma oli keskittynyt ja keskustelu koko väen kesken yhteistä.

Varsinaiseen säätiön perustamiseen Salmensaalet ryhtyivät sen jälkeen, kun S. S. Sal-

mensaari oli jättänyt Vapaakirkon esimiehen tehtävän vuonna 1954. Jo helmikuun 21. päivänä 1955 puoliset allekirjoittivat säädekirjan, jossa he määräsivät säätiön peruspääomaksi 300.000 markkaa. Tämä summa koostui pääosin pankkien, Rauma-Repolan ja rouva Salmensaaren omistaman Pohjalaisen Kotileipomom osakkeista.

Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren opintosäätiön sääntöjen mukaan säätiön tarkoituksena oli tukea Vapaakirkkoon kuuluvien nuorten ja etenkin Vapaakirkon palveluksessa olevien tai sen palvelukseen valmistautuvien opintoja. Toteuttaakseen tarkoituksensa säätiö aikoi perustaa saarnaajien oppilaitoksen sekä opiskelija-asuntoloita. Näiden hoitamisen lisäksi oli tarkoitus tukea ja avustaa muullakin tavoin nuorten opiskelua.

Ajatus perustaa saarnaajakoulu kirjattiin Lemmitty Salmensaaren mukaan säätiön tavoitteisiin siinä uskossa, että Vapaakirkko ryhtyisi tukemaan taloudellisesti säätiötä. S. S. Salmensaari ilmeisesti uskoi säätiön tuovan pitkäjänteisyyttä ja turvallisuutta saarnaajakoulutuksen kehittämiseen Vapaakirkossa.

Vapaakirkon etu oli taattu säätiön säännöissä muutenkin kuin siten, että se sisältyi tarkoituuspykälään: Vapaakirkon hallituksella olisi halutessaan oikeus nimittää isännistön korkeintaan kaksi määräaikaista jäsentä, jos hallituksen jäseniä tai Vapaakirkon toimihenkilöitä ei istuisi isännistössä. Lisäksi siinä tapauksessa, että säätiö lopettaisi toimintansa, sen varat tulisi luovuttaa joko Vapaakirkolle tai käyttää muuten säätiön tarkoitusten mukaisesti.

Säätiön säännöt oikeusministeriö vahvisti 3.3.1955. S. S. Salmensaari sanoi säätiön toiminnan käynnistyneen tasan viikkoa myöhemmin. Arvattavasti säätiö on tällöin ilmoitettu säätiörekisteriin. Maaliskuun 17. päivänä säätäjät määräsivät isännistön jäseniksi itsensä lisäksi poikansa kansanopiston johtajan Kultimo Salmensaaren ja diplomi-insinööri Lemmitty Salmensaaren. Isännistö nimitti samat henkilöt säätiön toiminnasta huolehtivaan hallitukseen. Isännistön puheenjohtajaksi tuli S. S. Salmensaari ja hallituksen Tyyne-Liisa Salmensaari.

Kesällä säätiön varallisuus karttui edelleen, kun säätäjät sekä Kultimo ja Liisa Salmensaari lahjoittivat kummatkin säätiölle tontin Lempäälän Lempoisten kylästä. Tonttien yhteispinta-ala oli noin 6000 neliometriä. Ensimmäisen toimintavuoden lopussa säätiön varallisuuden kirjanpitoarvo oli siten 902.000 markkaa.

Lokakuun 19. päivänä Tyyne-Liisa Salmensaari, jolla ei ollut rintaperillisiä, testamenttasi koko omaisuutensa opintosäätiölle. Hänellä oli aluksi ollut ajatuksena laatia testamentti Vapaakirkolle. Vapaakirkon opillinen kehitys oli kuitenkin noihin aikoihin saamassa entistä selkeämmin baptistisia ja helluntailaisia painotuksia, mikä oli vierasta Salmensaarten suosimalle varhaiselle vapaakirkolliselle vapausajattelulle. Tästä johtuen testamentti säätiölle oli turvallisin ratkaisu.

Joulukuussa 1956 säätäjät kutsuivat isännistön jäseniksi ensimmäiset perheen ulkopuoliset henkilöt. He olivat Aini Palmu sekä Eeli Jokisen tytär, lääketieteen lisensiaatti Anna-Liisa Jokinen. Jokinen kuitenkin ei henkilökohtaisista syistä halunnut osallistua toimintaan, joten hänelle hänen omasta pyynnöstään myönnettiin kahden vuoden kulluttua vapautus jäsenyydestä. Sääntöjen mukaan olisi jäsenyys muuten ollut elinikäinen.

Keväällä 1957 säätiöt kutsuivat vielä ystävänsä ja naapurinsa tarkastaja Benjam Tiittasen isännistön jäseneksi.

Vuoden 1956 lopulla isännistö päätti ryhtyä keräämään stipendirahastoa opiskelijoille. Säätiö odotti lahjoituksia yleisöltä.

Opiskelijakoti aloittaa toimintansa

Säätiön varsinainen toiminta ei päässyt vielä parina ensimmäisenä vuonna käynnistymään lähinnä vähäisen peruspääoman ja käyttövarojen niukkuuden vuoksi. Vaikka ajatus opiskelijakodista oli jo vanha, vasta syksyllä 1956 tuli kodin toiminnan aloittamiseen melko yllättäen mahdollisuus. S. S. Salmensaaren entinen asunto Cygnaeuksenkatu 8 A 2 vapautui vuokralaiselta. Asunnossa suoritettiin remontti, ja sen jälkeen kodin kuntoon laittamisessa auttoivat etenkin Helsingin vapaaseurakunnan kitarakuorolaiset.

Kouluneuvos Salmensaaren tarkoituksena oli myydä asunto säätiölle, mutta koska säätiö olisi näin joutunut suureen velkaan, hän päätti säilyttää asunnon omistuksessaan. Vapaakirkollisen väen halukkuutta tukea taloudellisesti tällaista opintososiaalista toimintaa Salmensaari kokemuksesta epäili. Niinpä kodin avaamisen ehdoksi asetettiin se, saadaanko vapaakirkolliselta väeltä lahjoituksina kodin sisustus ja kalusto. Vapaakirkon esimies Usko Waismaa ja Vapaakirkon Nuorten puheenjohtaja Lemmitty Salmensaari vetosivat joulukuun puolivälissä Suomen Viikkolehdessä lahjoitusten saamiseksi.

Lahjoituksia tuli eri puolilta maata muutamilta vapaaseurakunnilta ja yksityisiltä: patjoja, tynyjä, mattoja, kalusteita ja rahaa. Salmensaaren mielestä olikin ilmennyt ilahduttavia heräämisen merkkejä ja harrastuksen elpymistä opiskelun tukemiseen. Lahjoitusten vuoksi säätiölle itselleen koitui kodin käynnistämisestä varsin vähän kuluja.

Kodin toiminta käynnistyi 10. tammikuuta 1957. Vihkiäisjuhla pidettiin vasta pääsiäislauantaina 20. huhtikuuta. Juhlassa olivat kutsuvieraina muiden muassa Vapaakirkon esimies sekä paikallisen vapaaseurakunnan esimies Otto Horttanainen ja seurakunnan molemmat kuorot. Esimies Usko Waismaan mukaan Vapaakirkko oli kyllä vuosia kaavaillut vastaavan kodin perustamista, mutta esteet olivat olleet voittamattomia. Waismaa kiitti säätiötä kodin käynnistämisestä. Perustajien esikuvana oli ollut kotia suunniteltaessa heränneiden koti teologian ylioppilaille ja eräät muut kristilliset opiskelijakodit.

Kodissa oli kaksi tilavaa huonetta opiskelijoille. Kodinhoitajan hallussa olivat keittiö ja palvelijan huone. Asuntoon kuului vielä huone erillisellä sisäänkäynnillä, mutta suunnitelmista huolimatta sitä ei saatu opiskelijoiden käyttöön moneen vuoteen, sillä Helsingin vuokrasäännöstely esti sen.

Koti oli aluksi taloudellisesti itsensä kannattava. Säätiö kyllä vastasi kodin hoidosta ja valvonnasta, mutta asukkaat maksoivat maksunsa suoraan taloyhtiölle, mistä syystä näitä vuokratuloja ei näkynyt säätiön tileissäkään. Säätiön varallisuus ei 1950-luvun lopulla juuri karttunut, sillä taloudellisesti ahtaiden aikojen vuoksi lahjoituksia ei mainittavasti tullut. Vuonna 1959 säätiö tosin kunnosti Lempäälässä omistamansa huvilarakennuksen ja saunan ja vuokrasi ne.

Tyine-Liisa Salmensaari kuoli lokakuun 27. päivänä 1963. Joulun alla myös S. S. Salmensaari luopui isännistön puheenjohtajuudesta. Seuraava sukupolvi astui nyt toiminnan johtoon, kun Lemmitty Salmensaari valittiin sekä isännistön että hallituksen puheenjohtajaksi. Samalla kouluneuvos Salmensaari kutsui isännistön jäseniksi Lemmitty Salmensaaren pojat, tekniikan ylioppilaat Martti ja Pekka Salmensaaren. Pekka Salmensaari valittiin myös hallitukseen, sillä Kultimo Salmensaari oli jäänyt jo vuonna 1959 pois hallituksesta. Keväällä 1964 kutsuttiin vielä isännistön jäseneksi Benjam Tiit-tasen tytär sairaanhoidon opettaja Kaija Roinila.

Taloudellisesti Tyine-Liisa Salmensaaren testamentti paransi säätiön mahdollisuuksia ratkaisevasti. Jo ennen kuolemaansa hän oli 31.12.1962 lahjoittanut Tampereella omistamansa Asunto-osakeyhtiö Kymmenenmiehentalon osakkeet säätiölle. Nyt säätiö sai testamentin kautta kolme asuinhuoneistoa Tampereelta sekä arvopapereita huomattavan määrän. Niinpä säätiö jakoi vuonna 1965 ensimmäiset kolme apurahaansa, 500 markan suuruiset Tyine-Liisa Salmensaaren muistostipendit. Stipendien saajat olivat lääket.kand. Taisto Valta, merkonomi Maija-Liisa Rätty ja toimittaja Vappu Rautamäki. Stipendit kohdistuivat lapsi- ja naistyön sekä opintomatkan tukemiseen.

Nyt nousi esiin kysymys uuden opiskelijakodin hankkimisesta. Vapaakirkko oli tarjonnut keväällä 1964 säätiön ostettavaksi Haagassa Kauppalantiellä omistamansa Betelvanhainkodin talon tontteineen, mutta kaupasta ei tullut mitään. Seuraavana keväänä säätiö rupesi harkitsemaan uuden osakehuoneiston tai kiinteistön ostoa. Huoneisto ostettiinkin kesällä 1965 samasta rapusta, missä ensimmäinen opiskelijakoti oli, mutta viidennestä kerroksesta.

Opiskelijaelämää kravatti kaulassa – tai ei ihan aina

Ensimmäinen Cygnaeuksenkadun opiskelijakoti oli tarkoitettu viidelle pojalle. Kodinhoitaja Lempi Kärkkäinen asettui taloksi tammikuun alkupäivinä 1957, ja vähän myöhemmin tulivat ensimmäiset pojat. He olivat Arto Alanne Perniöstä, Pekka Eronen Nil-

Lauri Kauppi vetelee 1950-lopun uniaan.

Väinö Rytönen asui säätiöllä 1957–60.

Lempi Kärkkäinen ja säätiön asukkaat, vasemmalta Pentti Mattila, Väinö Rytönen, Touko Hakala, Seppo Kolehmainen ja Pentti Malmisalo. Lempi piti pojat ojennuksessa.

siästä ja Rauno Satuli Lohjalta. Kukaan pojista ei ollut vapaakirkollinen, sillä sellaisilla ei sattunut olemaan asunnon tarvetta kesken lukuvuotta. Eronen jäi pitemmäksi aikaa, muut pojat asuivat vain kevätlukukauden. Maaliskuun 15. päivänä tuli Lauri Kauppi Tampereelta asukkaaksi. Hän oli tosin jo valmistunut vaatturiksi, mutta nyt SOK:lla töissä käydessään hän opiskeli samalla työntutkijaksi. Kauppi oli vapaakirkollisia.

Kesän ajan pastori Antti Levälahti asui asunnossa. Syksyllä tulleet kolme opiskelijaa olivat kaikki vapaakirkollisia. He olivat Väinö Rytönen Sumiaisista (opiskeli matematiikkaa), Pentti Mattila Oulusta (matematiikka) ja Touko Hakala Kankaanpäästä (ekonomiopinnot). Syksyllä 1958 tuli Pentti Malmisalo Iisalmesta (opiskeli metsänhoitajaksi) Pekka Erosen tilalle. Kun Lauri Kauppi muutti 1.6.1959 pois, aukeni jälleen paikka, jonka sai syksyllä Seppo Kolehmainen Joensuusta. Hän opiskeli Teknillisen korkeakoulun koneinsinööriinjalla.

Seppo Kolehmainen asui aluksi Väinö Rytösen ja Pentti Malmisaloon huonetoverina. Joskus 1960-luvun alkuvuosina, kun kolmas huone saatiin käyttöön, hän muutti siihen kotkalaisen fysiikan opiskelijan Raimo "Rape" Huttusen kanssa.

Iltaisin pojat saivat käydä keittämässä kahvia Lempin keittiössä, ja tällöin järjestyi juttutuokiokin kodinhoitajan kanssa. Pentti Malmisalo totesi, että Lempile saattoi kertoa huoliaankin. Lempi loi asumiseen kodin tuntua. Seppo Kolehmainen mukaan poikien keskustelut hänen kanssaan jäivät varsin vähiin. Jotkut pojista kyllä lauloivat vapaakirkossa Lempin johtamassa kitarakuorossa.

Lempi Kärkkäinen sai asua huoneessaan kodinhoitonsa vastikkeeksi. Työssä hän kävi kirjapainossa. Hän siivosi kaksi kertaa viikossa, keskiviikkoiltana ja lauantaina päivällä, jolloin pojat tiesivät olla poissa paikalta.

Poikia Lempi piti tarkasti silmällä – kodinhoitajan tehtäviin kun kuului rauhasta ja järjestyksestä huolehtiminen. Elämä oli säädyllistä ja siivoa. Lempi pahoitti mielensä,

jos joku käyttäytyi epämiellyttävästi. Joskus Seppo ja Pentti joutuivat viemään hänelle kukkia ja lohduttelemaan, että eivät ne pojat nyt niin pahoja kuitenkaan ole. Ja "ainahan se Lempi leppyi".

Lempi muutti loppukeväästä 1964 Annankadulle. Lähtiessään hän kirjoitti säätiön muistokansioon, että oli päivittäin rukoillut pojille viisautta ja ymmärrystä. Se ei varmaan ollut merkityksetöntä.

Uudeksi kodinhoitajaksi tuli Anni Kinnunen. Seppo Kolehmaisesta kertoo, että yhteiselo muodostui hänen aikanaan vähän vapaammaksi. Anni siivosi ja kävi poikia katsomassa vielä useammin kuin Lempi. Usein hän heristi sormeaan ja silloin kuului "aijajai". Myös keittiö oli vapaammin käytettävissä.

Viimeisinä opiskeluvuosinaan Seppo oli säätiöllä kokkina. Yhdessä vaiheessa – ilmeisesti keväällä 1964 – pojat valitsivat hänet tekemään kaikille ruokaa, kun taas pari muuta poikaa valittiin tiskaajiksi ja yksi tekemään edullisia ostoksia. Seppo laittoikin joka päivä yhteisen aterian.

Kerran Kaj Pekkanen toi kotoaan Santalasta hirvenlihaa. Seppo paistoi sen. Annia talousihmisenä harmitti, koska hänkin olisi halunnut sen laittaa – hän näet toimi työksensä "huushollerskana jossakin paremmassa perheessä". Anni arveli, että paisti saattaisi Sepolta mennä pilalle. Mutta se onnistui ja Annikin sitä kehuu.

Näitä aikoja kuvasi yksi asukeista, pieksämäkeläinen fysiikanopiskelija Olavi Vesalainen, muutamaa vuotta myöhemmin seuraavasti:

Lieneekö johtunut nuoruuden vapaudenrakkaudesta, kaikkea pohtivasta mielestä vai muuten vain hyvien ystäväysten kanssakäymisen inspiraatiosta se vilkas keskustelu, jota silloin kävimme. Se oli jonkinlaista kristilliseltä pohjalta lähtenyttä elämänfilosofiaa. Joskus yhteisen jauhelihapihvi- tai jauhelihamaksapihviaterian jälkeen aloitimme keskustelut, jotka saattoivat venyä myöhään yöhön. Taisipa kerran tulla syödyksi aamupuuroakin kello neljän aikoihin pitkän palaverin päätteeksi. Joskus väittelimme, mutta toisinaan jutustelu ohjautui oikein hyödyllisille alueille. Tämä kaikki tapahtui arkisen opiskelutoimen ohella. Moni asia selvisi noissa jutteluissa minulle, opin jotakin josta on ollut hyötyä jälkeensä. Opin, mitä merkitsee saada jakaa ongelmiaan ystävien kanssa keskustellen. Emme tunteneet lainkaan

Säätiön keskeinen jengi 1962–64:
Raimo Huttunen,
Seppo Kolehmainen,
Heikki Pohjolainen ja
Jarmo Rauhala.

Seppo Kolehmainen ja säätöläisen pöytä vuonna 1960.

Opiskelijamuotia 1960-luvulta:
Raimo Huttunen ja Seppo Kolehmainen.

yksinäisyyttä, aina oli joku, jonka kanssa saattoi jutella asioista.

Herra nöyryytti meitä itsekutakin omalla tavallaan, ja loppuaikoina olimme jo valmiit rukoilemaan yhdessä ja tutkimaan Raamattua. Jos näin olisi saanut tapahtua aikaisemmin, olisi se varmaan ollut suuri siunaus meille kaikille. itse koin tuona ajanjaksona (1963–64) sekä luopumisen Herrasta että syvän hengellisen uudistuksen, jonka Hän armossaan teki elämässäni.”

Seppo Kolehmainen kertoo näistä säännöllisistä yökeskusteluista, että laaja-alaisuudestaan huolimatta ne usein keskittyivät elämän peruskysymyksiin ja olivat hänelläkin luomassa vahvaa perustaa elämäntutkimuksen muodostumiselle. Keskusteluihin osallistui varsinkin hänen opiskeluaikansa ydinporukka, Sepon lisäksi Raimo Huttunen, Pentti Malmisalo, Jarmo Rauhala ja Heikki Pohjolainen.

”Ensimmäisen polven” asukit, Väinö Rytönen ja kumppanit, olivat olleet tosi ahkeria opinnoissaan. Varsinkin Rytönen valmistui nopeasti. Sepon ensimmäisenä opintovuonna kodissa ”elettiin hiljaa kuin hiiret pesässä”: pojat halusivat keskittyä rauhassa opintoihinsa. ”Vanhojen” lähdettyä alettiin elää vilkkaammin ja keskustella.

Ilkeitä kepposia ei kovin paljon harrastettu. Joskus iltauninen Rape Huttunen ei jaksanut osallistua keskusteluihin ja sai aamulla herätä sänkyineen eteisestä. Sänky saattoi olla niin lähellä ovea, että Helsingin Sanomat töksähti tyynylle. Rapelle saatettiin kylä panna matkalaukkuun kotiinviemisiäkin: tiiliskiviä tai muuta sellaista, mutta Rapen huumorintaju kesti hyvin kaiken tämän.

Välillä Pentti Malmisalo halusi osoittaa Sepolle tämän kuopuksen aseman. Lempä Kärkkäisellä oli ikkunan alla lämpenemässä pulloissa kukkienkasteluvettä. Pulloissa oli munankuoria antamassa veteen oikeita aineksia. Pojat tempaisivat pullot ja kaatelivat niistä vettä toistensa niskaan. Siinä sitten joutui lattiallekin munankuoria.

Jos joku jäi aamulla nukkumaan, kun muut lähtivät luennolle, tämä saattoi joskus joutua jatkamaan uniaan kaadetun sängyn ja seinän välissä. Sepolle tämä kävi usein – ja jatkuivathan unet sielläkin.

Juhlia opiskelijakodissa olivat lähinnä Lempin päivät ja kitarakuorolaisten joulujuhlat, jolloin kuorolaisia ja seurakuntalaisia tuli käymään. Muutaman kerran kouluneuvos ja rouva Salmensaari vierailivat kodissa. Nämä olivat jännittäviä hetkiä. Poikia valmistettiin kovasti, että he osaisivat olla kiltisti ja kohteliaita.

Tuohon aikaan oli tapana, että uusi opiskelija käy yksin tervehdyskäynnillä ja ilmoittautumassa Salmensaarilla. Seppo Kolehmainenkin meni kukkineen. Keskusteltiin kahvipöydässä henkevästi. Kun kouluneuvos kuuli, että Seppo oli menossa Polyteekkiin, kääntyi puhe juniin. Seppo rohkeni sanoa ajatuksenaan, että sähköjunat vielä muodostavat huomattavan osan rautatiekalustosta. Vanha Salmensaari sanoi siihen, että kyllä meille höyryveturit riittävät: Suomen metsät ovat halkopuuta täynnä, ei sähköliikenne kannata.

Toisen kerran Seppo kävi Salmensaarilla esittelemässä opiskelijoiden ajatusta naapurin irtisanomisesta. Asuntoon kuuluvassa kolmannessa huoneessa asui insinööri, joka varsinkin sunnuntaiaamuisin oli häiriintynyt kuoropoikien äänenavauksista. Pojat ajattelivat, että olisi hyvä saada sekin huone opiskelijoiden käyttöön. Ilmeisesti aika ratkaisulle oli kypsä, sillä Salmensaari innostui asiasta, ja huone saatiin varsin pian.

Musiikkiharrastukset olivat pojilla moninaiset. Malmisalo soitteli klarinettia, Seppo nokkahuilua, ja joskus koettivat yhdessäkin. Rape Huttunen sormeili hanuria. Jokseenkin kaikki säätien pojat olivat Seppo Kolehmaisen aikana ahkeria vapaakirkossa kävijöitä, ja varsinkin siellä tuli tilaisuus soittamiseen ja laulamiseen. Kaj Pekkanen houkutteli Sepon kirkolla johtamaansa puhallinryhmään, jossa Seppo ”pumputti” tenoritorvea. Pari vuotta Seppo lauloi kitarakuorossa. Lisäksi kirkolla esiintyi joskus Pekka Salmensaaren johtama vahvistettu opiskelijakvartetti, joka lauloi myös opiskelijoiden vappujuhlassa. Siinä lauloi muitakin kuin säätioläisiä: Sepon lisäksi Lasse Kauppi, Olavi Vesalainen, Jarmo Rauhala, Pekka Salmensaari, Veikko Waismaa ja Seppo Lehto. Raimo Huttunen myös säesteli seurakunnassa.

Muutaman kerran Juho Lehto, seurakunnan pastori, pyysi Seppo Kolehmaista myös käyttämään todistuspuheenvuoron. Tämän ohella Seppo palveli kolehdinkantajana ja laatipa kokousmainoksiakin. Seppo sanoo, että hänen seurakuntayhteyksiensä vahvistuminen on oikeastaan Pentti Malmisalons ansiota, sillä Pentti veti häntä ensimmäisenä vuonna mukaan seurakunnan toimintaan. Siitähän sitten myöhemmin kasvoi hänen vapaakirkollinen uransa Vapaakirkon Nuorten johdossa ja Vapaakirkon hallituksen puheenjohtajana.

Säätiiöllä ei tyttöjä tuolloin kovin usein vierailut. Kun jotkut pojat alkoivat seurustella, tyttöystävät kyllä sen jälkeen saattoivat käydä. Sepon mukaan pojilla ei yleensä naiharrastus ollut silloin kovin väkevää.

Kun Vapaakirkko perusti keskustalonsa Annankatu 1:n 7. kerrokseen kodin naisopiskelijoille, näiden kanssa ruvettiin virittelemään opiskelijatoimintaa. Kodissa asui

yhdeksän tyttöä. Yhdessä pidettiin laskiaisriehoja mäenlaskuineen ja pullakahveineen. Noin vuosina 1962–63 perustettiin opiskelijakerho hotellin yläkertaan. Kerhon emännän valinta oli visainen pulma. Muiden kieltäytyttyä Seppo lupasi hankkia kokoontumisiin kahvit, teet ja syömiset. Kerhossa pidettiin esitelmää, laulettiin ja keskusteltiin. Esimerkiksi Olavi Vesalainen piti esitelmän kehitysojista.

Saunaretkiä säätiön pojat tekivät keskenään milloin Museokadun alkupäähän, milloin Domus Academicalle. Yhteisiä retkiä tehtiin kesäisin ja talvisin muutenkin. Töölönlahden rannasta lähdettiin joskus hiihtämään pohjoiseen. Myös Santalaan Kultimo Salmensaaren mökille tehtiin retki jään yli. Kerran pojat kävivät Rauhaloiden kotona Mynämäellä. Suolikas Vihdissä, Helsingin vapaaseurakunnan nuorten kesäkoti, avattiin noihin aikoihin, ja pojat samoin kuin vanha kouluneuvoskin kävivät avajaisissa.

Seppo Kolehmainen, joka toimi Hämeen ammattikorkeakouluun kuuluvan Valkeakosken teknillisen oppilaitoksen rehtorina, sanoo opiskelijakodin olleen erittäin merkittävä kasvuyhteisö. Sen antamat eväät sekä toveruus- ja ystävyysuhteet ovat säilyneet. Opiskelijakodista tuli kuin toinen koti. Opintojen päättyessä hänen oli erittäin vaikea luopua siitä ja aloittaa elämä muualla.

Seppo oli asunut jo karsintakurssin aikana kesällä 1959 säätiöllä. Syksyllä hän Helsinkiin tultuaan oli menossa asunnonvälitykseen etsimään toista asuntoa, kun hän kadulla tapasi Lempi Kärkkäisen. Tämä kysyi, että josko asunto on löytynyt, ja kuultuaan tilanteen pyysi, että Seppo sittenkin tulisi säätiölle. Tätä Seppo pitää Jumalan johdatuksena. Askeleet kääntyivät 180 astetta.

Säätiö hankki tytöille ensimmäisen opiskelijahuoneiston Minervankatu 1 C 23:sta vuonna 1972. Se sijaitsee samassa korttelissa kuin Museokadun poikien asuntola.

Säätiön toiminta laajenee 1965–72

Kaksi uutta opiskelijakotia pojille, yksi tytöille

Cygnaeuksenkatu 8 A 14:n opiskelijakoti pojille avasi ovensa alkusyksyllä 1965. Asunto jaettiin sillä tavoin kahtia, että toinen puoli tuli Kaija Roinilan asunnoksi. Toinen puoli eli kaksi huonetta sekä käytävä, jossa oli keittolevy, tuli opiskelijoille. Näissä huoneissa sai asunnon neljä poikaa. Säätiön koko opiskelijaluku oli siten tässä vaiheessa kymmenen.

Kaija Roinila vastasi kotien toiminnasta hallitukselle. Saman vuoden keväällä hän oli opiskelijakotitoiminnan valvojana. Hänen tehtävänään oli lähinnä opiskelijoiden ja kodinhoitajien valitseminen opiskelijakoteihin. Hän toimi myös yhteyshenkilönä opiskelijoiden ja hallituksen välillä ja huolehti vuokraamisista ja puhelinmaksuista.

Leskeksi jääneen Kaija Roinilan vanhemmat, Benjam ja Anna Tiittanen, asuivat Minervankadulla samassa rakennuksessa kuin Museokadun Salmensaaret. Cygnaeuksenkadun asunto merkitsi yksinhuoltajaperheelle aiempaa väljempiä oloja, mutta talvisin siellä palettiin, koska yläkerroksen vintti huokui kylmyyttä.

Kaija Roinila toimi opettajana sairaanhoito-opistossa Tukholmankadulla ja vapaa-aikanaan huolehti säätiön asioista. Toisella kymmenellä tuolloin ollut koulutytty Eila Roinila (myöhemmin Hirvonen) seurasi äitinsä toimia. Sama puhelinumero toimi sekä

Sairaanhoito-opiston opettaja Kaija Roinila muutti lastensa Maijan, Matin ja Eilan kanssa Cygnaeuksenkatu 8 A:n viidenteen kerrokseen vuonna 1965. Leskeksi jäänyt Kaija huolehti vapaa-ajallaan säätiön laskuista ja uusien asukkaiden valinnasta. Säätiö palveli perhettä niinkin, että Kaijan kuopus Eila löysi tulevan puolisonsa säätiön asukkaista.

viidennessä että ensimmäisessä kerroksessa. Jos alhaalla ehdittiin vastata ja puhelu oli-kin yläkerran vuokralaiselle, alakerrasta kilistettiin sisäpuhelinta, jonka hätyyttämänä ylhäällä vastattiin ja vietiin viesti oikealle henkilölle. Joku pojista lähti sitten kipittämään alas luurin ääreen. Eila Hirvonen muistelee:

1960-luvulla opiskelijat maksoivat vuokransa Kaija-äidilleni vielä käteisellä. Kauko-puheluista jokainen merkitsi listaan minuutit, paikallispuheluista merkittiin vain viiva. Näiden perusteella äitini laski puhelumaksut. Äitini tykkäsi jutella opiskelijoiden kanssa ja tutustua kesäopiskelijoihinkin, joille säätiö myös tarjosi asumista. Vapaakirkollinen opiskelija meni aina muiden kirkkokuntien nuorison ohii, kun äiti valitsi uusia vuokralaisia. Säätiö vei äitini vapaa-ajasta kuitenkin vain murto-osan, hän toimi myös Naislähetysliiton johtokunnassa ja kuorossa.

Säätiö tarjosi pientä taskurahaa Eilalle ja tämän isosiskolle Maijalle:

Saimme siivota viidennen kerroksen opiskelijahuoneet joka lauantai. Imuroimme ja pyyhimme lattiat kostealla. Pöydillä oli niin paljon tavaraa, että niitä oli mahdotonta puhdistaa. Aika sotkuista pojilla olikin! Eila nauraa.

Roiniloiden ja Salmensaarten välille muodostui niin vahvat siteet että Eila pestattiin yhtenä kesänä Salmensaarten mökille Halujärvellä hoitamaan pientä Olli-poikaa kun Ruut

ja Martti odottivat Hannua. Eila sai ystävän Rauha Salmensaarestakin:

Rauha laittoi meille kaikille ruokaa. Juuri sinä kesänä minun piti kerätä kouluun kasveja, mutta kävikin niin, että sain Rauhalta valmiin kasvion, kaikki valmiiksi prässättyinä! Rauha oli kirjoittanut kasvien nimet, löytöpaikat ja päivämäärät lapuille, josta minä sitten kirjoitin ne omalla käsialalla koulutyöhöni!

Säätiön isäntä kuolee 92-vuotiaana vuonna 1966

S. S. Salmensaari osallistui hallintoelinten työskentelyyn vielä 91-vuotiaana. Toukokuussa 1966 hän johti poikkeuksellisesti isännistön kokousta. Seuraaviin kokouksiin joulukuun alussa hän ei enää osallistunut. Isännistön kokouksessa valittiin hallituksen jäseneksi Benjam Tiittanen. Kolmen viikon kuluttua, jouluaattona, kouluneuvos Salmensaari päätti maallisen matkansa.

Salmensaarten tilava asunto, joka Tyyne-Liisa Salmensaaren omistamana kuului testamentin piiriin, tuli nyt säätiön omaksi. Asunnon pinta-ala oli noin 200 neliometriä. Poikien opiskelijakodiksi koko Museokatu 17 A 7:n asunto muuttui alkusyksyllä 1967. Kodinhoitajaakaan ei tarvinnut etsiä, sillä Salmensaarten palvelijana viimeisinä vuosina toiminut Hellin Jääskeläinen jäi tähän tehtävään. Cygnaeuksenkadulla oli molempien asuntoloiden yhteisenä kodinhoitajana tässä vaiheessa Eeva-Liisa Ukkonen.

Marraskuun alussa 1967 säätiö sai Museokadun asuntoon kuuluneen erillisen huoneen opiskelijoiden käyttöön. Huone vuokrattiin kalustamattomana ensimmäiseksi fil. yo Auvo Vesalaiselle. Alkuaikoina tätä huonetta ei luettu tavalliseksi opiskelija-asunto paikaksi, vaan vuokrahuoneeksi. Varsinaisessa opiskelijakodissa asui kuusi opiskelijaa, joten asuntopaikkojen kokonaismäärä oli 16.

Säätiön perustajien aikomus myydä säätiölle omistamansa ensimmäisen opiskelijakodin huoneisto ei ollut toteutunut. Loppuvuodesta 1967 S. S. Salmensaaren perikunta tarjoutui myymään huoneiston Cygnaeuksenkatu 8 A 2 ja säätiö suostui sen ostamaan.

S. S. Salmensaaren kuoleman jälkeen säätiön johtoon tuli jälleen uusia henkilöitä. Kouluneuvoksen tilalle isännistöön valittiin syksyllä 1967 Lemmitty Salmensaaren puoliso Rauha Salmensaari. Samalla isännistö halusi myös lisätä yhteyksiä Vapaakirkkoon ja esitti toivomuksen, että Vapaakirkko määräisi yhden jäsenen isännistöön kolmeksi vuodeksi. Niinpä Vapaakirkko nimesi tehtävään Tapanilan saarnaajakoulun rehtorin pastori Väinö A. Hyvösen vuosiksi 1968–70 ja uudelleen 1971–73.

Lemmitty Salmensaari jätti hallituksen puheenjohtajuuden vuoden 1970 alusta. Syynä oli se, että hän oli jo jonkin aikaa toiminut professorina Oulun yliopistossa. Isännistön puheenjohtajana hän jatkoi edelleen. Hallituksen jäseneksi ja samalla sen johtoon valittiin nyt Martti Salmensaari ja uudeksi jäseneksi hallitukseen myös Rauha Salmensaari.

Yhteiskunnan vaurastuminen toi vähitellen pieniä mutta merkittäviä muutoksia opiskelijoiden asumisoloihin. Cygnaeuksenkadun opiskelijakotiin säätiö hankki puhe-
limen vuonna 1964. Ainakin yhteen kotiin säätiö hankki pesukoneen vuoden 1968

lopulla, ja tarkoitus oli periä koneen käyttäjiltä pieni lisämaksu. Samoihin aikoihin alettiin hetekoita vaihtaa lavasängyiksi. Opiskelijoiden elämään saattoi vaikuttaa sekin, että vuonna 1969 isännistö piti tärkeämpänä opiskelijan oikeutta asua kodissa koko opiskeluaikansa kuin että paikkoja tarjottaisiin uusille opiskelijoille.

Asuntoloiden kunto alkoi luonnollisesti vähitellen heiketä. Etenkin 70-luvun alkuvuosina oli asuntoloissa tehtävä pienehköjä korjauksia ja joitakin kalustohankintoja.

Säätiö oli parantuneiden varojensa turvin 60-luvun puolivälistä lähtien myöntänyt joitakin stipendejä yksityisille vapaakirkollisessa työssä toimineille opiskelua varten tai yhteisöille koulutusta varten. Suuruudeltaan stipendit olivat yleensä 250–300 markkaa, joskus 1000 markkaa. Vuonna 1967 säätiö asetti tavoitteeksi myöntää vuosittain stipendejä 2000 markan edestä, mutta tämä ei toteutunut lähimpinä vuosina.

Keskeisintä tarkoitustaan Vapaakirkon palveluksessa olevien tai sen palvelukseen valmistuvien opintojen tukijana säätiö oli tähän mennessä toteuttanut vain stipendejä myöntämällä. Lokakuussa 1970 nousi keskusteltavaksi kysymys Vapaakirkon saarnaajakoulun tukemisesta. Ajatus ei kuitenkaan näy lähimpinä vuosina toteutuneen.

Isännistö ryhtyi jälleen vuoden 1970 lopussa harkitsemaan uuden huoneiston ostamista opiskelijakotikäyttöön ja antoi hallitukselle valtuudet ostoon. Sopiva ostettava ilmaantui vasta vuoden kuluttua. Helmikuun lopussa 1972 hallitus päätti ostaa huoneiston Minervankatu 1 C 23:ssa. Kooltaan se oli 129 neliometriä ja sijaitsi Museokadun opiskelijakodin nähden viereisessä talossa. Isännistö päätti, että huoneistosta tulisi tyttöjen opiskelijakoti. Aluksi huoneistoa oli korjattava, ja vasta syksyllä pääsivät ensimmäiset tytöt asumaan.

Jäähyväiset 60-luvulle kyynelkaasun myötä

Tamperelainen Jukka Karppinen tuli säätiölle asukkaaksi vuonna 1965. Kesällä hän asui Cygnaeuksenkatu 8 A:n alakerrassa ollessaan Teknillisen korkeakoulun karsintakurssilla ja asettui syyskuussa yläkerran uuteen opiskelijakotiin, kun aloitti opinnot "Polilla" kemian osastossa. Hän valmistui vapuksi 1970 ja lähti sitten armeijaan.

Tiedon säätiöstä mahdollisena asuinpaikkana Jukka sai pitkäaikaiselta koulutoveriltaan Matti Piipariselta, jonka veli Mikko oli jo Polilla opiskelemassa. Jukan päästyä kesäksi alakertaan hänen oli helpompi puhua alustavasti myös syksyn asumisesta, uusia opiskelijakotipaikkoja kun oli tiedossa.

Kaikki yläkerran pojat aloittivat opintonsa samaan aikaan. He olivat Jukan lisäksi Olli Kääriäinen (Kauppakorkeakoulu), Tapio Kovanen (Teknillinen korkeakoulu, vesirakennus), Markku Vainio (Valtiotieteellinen tiedekunta). Jukkaa lukuun ottamatta he olivat vapaakirkollisista kodeista. Jukan huonetoverina oli ensimmäisen vuoden Markku. Kun tämä muutti muualle, tuli tilalle Tapani Ihalainen Kouvolasta (Teknillinen korkeakoulu, kemia).

Hengelliset asiat olivat joskus mietityttäneet Jukkaa ennen säätiölle tuloakin. Ensimmäisen opiskeluvuoden syksystä tuli nyt hänen elämässään ratkaiseva aika. Varsinkin

Kyynelkaasusankari Jukka Karppinen ja Tapio Kovanen murkinoimassa, kannussa maitopussi.

Boris Björklund ja Tapani Ihalainen maistelevat poikamieskeittiön tuotteita.

Olli Kääriäinen ja alakerrasta Olavi Vesalainen, Seppo Kolehmainen ja Kaj Pekkanen olivat vaikuttamassa siihen, että uskonasiat alkoivat askarruttaa mieltä. Jukka suoritti kaikki syksyn tentit ajallaan. Sitten tuli kuuden, seitsemän viikon pituinen, ruhtinaallisen pitkä joululoma. Juuri ennen paluutaan Tampereelta takaisin hän kävi ostamassa Raamatun, koska kotona oli vain Uusi testamentti. Jukkaa oli alkanut kiinnostaa, mitä Raamatussa oikein sanotaan.

Säätiölle tultuaan Jukka törmäsi opiskelijakodin poikiin, jotka olivat lähdössä johonkin kokoukseen. Nämä pyysivät häntä mukaan, mutta kun Jukalla oli vielä matkalaukut käsissään, hän ei ollut valmis niin pikaiseen ratkaisuun. Olli Kääriäinen kuitenkin otti puheeksi uskon asiat Jukan kanssa. Niinpä Jukka teki oman ratkaisunsa huoneessaan jo aivan pian, seuraavana päivänä.

Säätiön yläkerrassa toimi Olli Kääriäisen innokkaasti johtama raamattupiiri. Siinä kävi väkeä erityisesti kauppa- ja korkeakoululaisia. Kodin ilmapiirissä elämän hengellinen ulottuvuus oli hyvin tuntuva ja näkyvä. Kun aktiivinen Olli muutti parin kolmen vuoden jälkeen muualle, yhteys jatkui edelleen, tosin luonteeltaan erilaisena.

Olli Kääriäisen tilalle tuli Boris Björklund (Svenska social- och kommunalhögskolan) ja Tapio Kovanen tilalle teologian opiskelija Lauri "Lare" Hirvonen, Jukan tuttava Valkeakoskelta. Hirvonen muutti Jukan huonetoveriksi. Näin muodostui joukko – Karppinen, Hirvonen, Ihalainen ja Björklund – joka oli yhdessä Jukan opiskelun loppuajan. Pojat myös poistuivat säätiöltä samaan aikaan, keväällä 1970.

Jukka sanoo, että säätiöllä asuminen vaikutti monella tavalla hänen kasvuunsa hyvin ratkaisevasti, sekä hengellisesti että ihmissuhteiden osalta. Perheensä ainoana lapsena Jukka joutui säätiöllä tekemisiin toisten ikätovereidensa kanssa uudella tavalla. Joutui väkisin harjoittelemaan toimeentulemistä, ottamaan toisia huomioon ja antamaan vähän periksikin. Ensimmäinen puoli vuotta tuntui vaikealta, vaikkei isoja riitoja ollutkaan. Jälkeenpäin tämä vaihe on tuntunut todella tärkeältä.

Koko Jukan asumisen ajan pojat viihtyivät yhdessä. Hauskoja muistoja on paljon. Pojat eivät niinkään keskittyneet syvällisiin pitkiin keskusteluihin kuin "jäyniin" ja "koi-ruuksiin". Pintaa syvemältä keskusteltiin pikemminkin raamattupiirissä.

Tyttöjä kävi säätiöllä lähinnä Kääriäisen Ollin johtamassa raamattupiirissä. Loppuvuosina pojat alkoivat kuitenkin seurustella, ensin Jukka ja kohta sen jälkeen muutkin. Näitä tulevia siippoja sitten näkyi opiskelijakodissakin. Mutta yömyöhälle eivät tytöt säätiöllä viivytelleet.

Syynä seurustelujen alkamiseen samoihin aikoihin oli se, että kolme Annankatu 1:n asuntolan tyttöä järjesti syksyllä 1967 kutsut, jonne Jukka, Tapani ja Boris saivat kutsun. Ennen pitkää näistä kuudesta syntyi kolme avioparia. Yksi tytöistä oli Tapanin sisko Ritva, josta tuli rouva Björklund. Näiden kanssa samoihin aikoihin avioituivat myös Jukka Saara Aallon kanssa sekä Tapani Tellervo Ilomäen kanssa.

Museokadun opiskelijakodin avaamisen jälkeen säätiö järjesti vuosittain tämän kodin kirjastossa kaikille säätiöllä asuville illanvieton, jossa oli mukana säätiön johtoväkeä. Omassa piirissään pojat eivät tuohon aikaan Jukan muistikuvan mukaan pitäneet erityisiä juhlia.

Viidennen kerroksen poikia yhdisti katutason asukkeihin muun muassa se, että he joutuivat käymään alakerran opiskelijakodissa kylvyssä. Siellä he kävivät silloin kun kävivät, "niin kuin Harald Hirmuinen, kerran vuoteen" – ehkä jopa useamminkin. Toinen alakertaan yhdistävä asia oli puhelin. Omat puhelunsa pojat kävivät soittamassa sieltä. Koska Roinilalla oli sama numero, pojille tulevat puhelut tulivat Roiniloille, jonne heitä haettiin puhelimeen.

Keittiö yläkerran opiskelijakodista puuttui. Poikien keittosyvennys asunnon käytävällä oli niin pieni, ettei siihen mahtunut itse seisomaan, ainoastaan levy mahtui syvennykseen. Levyn alla oli pieni kaappi kattiloita varten. Pieni vessa oli samalla käytävällä.

Omaa sopeutumistaan vaati Jukalta sekin heti alussa tehty ehdotus, että käytettäisiin yhteistä voita ja joitakin muitakin ruoka-aineita. Tämä oli Jukalle aluksi outo ajatus, mutta hän suostui siihen ja alkoi tuntea järjestelyn pian mielekkääksi. Yhteistä ruokaa-kin valmistettiin aina joskus tilanteen mukaan. Jukkakin sai aiheen ryhtyä opettelemaan ruoanlaittoa. Kotoaan hän sai kymmenkunta tavallista ruokareseptiä. Ajan myötä hän söi yhä useammin kuppilassa.

Olli Kääriäinen kävi joskus Santalassa hirvijahdissa ja toi lihoja mukanaan. Sosiaali- nen kun oli, hän keitteli lihaa ison padallisen ja siitä sitten riitti syödä kaikille, niin että "korvista pursui". Kun ei ollut pakastinta, vaan pelkästään jääkaappi, lihat oli syötävä kohtuullisessa ajassa. Lihaa syötiin myös pihveinä, ja ne olivat kooltaan mahtavia.

Kaappitilaa opiskelijakodissa oli nykyvaatimuksiin nähden melko vähän. Jukka kuitenkin oli tyytyväinen ja hänen mielestään muutkin tuntuivat asennoituvan näin. Pyykkejään pojat kantoivat yleensä kotiin, koska pesukonetta ei opiskelijakodissa ollut. Jukan lähes jokaviikkoiset kotikäynnit harvenivat pian kertaan kuukaudessa.

Opiskelijakodissa oli kaksi samankokoista huonetta. Takimmaiseen kuljettiin etummaisesta läpi. Myös ruokapöytä oli etummaisessa huoneessa. Tämä toi omat vivahteensa elämiseen. Takahuoneessa asunut Jukka oli aamuvirkku, hän heräsi kuudelta. Toisen huoneen pojat, esimerkiksi Tapani lhalainen ja Boris Björklund, olivat puolestaan aamu-unisia. He kuuntelivat vaihtelevin tuntein, kun Jukka söi näkkileipää ja rikkoi kananmunia pöydänkulmaan.

Joskus tämmöinen pikku häiriö provosoi Tapanin ja Boriksen vastatoimiin. Eräänä iltana talvipakkasilla, kun Jukka oli jo mennyt nukkumaan, he avasivat huoneestaan kaikki ikkunat, pukeutuivat lämpimästi pipoihin ja käsineisiin ja menivät nukkumaan. Aamulla Jukan tullessa huone oli tietenkin jäätävän kylmä. Pojat olivat toki mielissään, kun Jukka hampaat kalisten söi aamupalaansa.

Jukka antaa tunnustuksen asuintovereilleen siitä, että nämä ottivat hänen iltauniisuutensa elämässään hyvin huomioon. Esimerkiksi kattovaloja ei poltettu turhaan. Lukurauhasta säätiöllä Jukka sanoo, että itse hän ainakin pystyi enimmäkseen lukemaan huoneessaan. Huonetoverit yleensä joko lukivat muualla tai olivat muista syistä paljon poissa. lhalaisen Tapani taas hiljaisena miehenä ei ollut lukurauhan esteenä.

Kujeita pojat harrastivat enemmänkin. Joskus kun vessapaperi loppui, pojat kävivät sitä varastamassa alakerrasta "kohtuullisen paljonkin" – tuolloin vessapaperi oli säätiön kustantamaa. Turhaan saivat alakerran pojat juosta perässä. Ovi meni nenän edestä kiinni.

Kemisteillä oli tietenkin vielä ylimääräiset hauskuutensa. Jukka oli laboratoriossa valmistanut typpitrijodidia eli jodityppeä, joka on hyvin ärhäkkä räjähdysaine. Kosteanä sitä pystyy käsittelemään, mutta kuivana se räjähtää pienestä kosketuksesta terävästi pamahtaen ja synnyttää violetinvärisen pilven vapauttaen jodia. Jukka miinoitti aamupalansa jälkeen ruokailuvälineitä, esimerkiksi leipäveitsen ja juustohöylän. Kun pojat veisivät leipää tai juustoa, tuntui, että kaikki räjähtelee. Vielä räjähteli matollakin paljaiden jalkojen alla. Räjähdykset olivat teräviä, mutta ne tuntuivat pieninä naksauksina. Myös ammuksia nämä sankarit tekivät. Paperiammukset, "määlyt", joita ammuttiin ritsoilla toisia päin, saivat nyt räjähteen. Hiukan kostutettua jodityppeä ammuksen kärkeen ja ampumaan. Tapio Kovanen sai tällaisen pamahtavan määlyn paljaaseen vatsaansa, ja mitään aavistamattoman miehen ilme oli Jukan mukaan mieleenpainuva. Ampujalle tämä tietenkin tuotti melkoisen mielihyvän, ritsasotaa kun oli kestänyt ilman paukkuja jo jonkin aikaa.

Aina piti keksiä jotain uutta. Keväällä 1970 eräs tempaus taisi päästä vähän käsistä. Valmistumisensa aikoihin Jukka halusi tehdä jotain kunnon jäynää. Hän syntetisoi noin sata grammaa kyynelkaasua (ei niin tehokasta, kuin näkee nykyisin TV-uutisista) ja pani nesteen käyttämättömään maalisumuttimeen. Hän otti polynimurin mukaansa, meni

alakerran opiskelijakotiin ja pani nenän peittävän sukelluslasin silmilleen. Sumutin imurin perään ja ovi auki. Nopea ruiskaisu eri huoneisiin. Pojille tuli kumman kiire. He eivät ehtineet muuta kuin hypätä ikkunasta kadulle.

Jukka yllättyi kyynelkaasun tehosta. Hän syöksyi rappuja yläkertaan lasit silmillä ja imuri kainalossa. Eräs naapuri tuli vastaan. Ylös päästyään Jukka sai todeta, että ulkona alkoi parveilla ihmisiä. Pian tulivat ambulanssi, palokunta ja poliisi. Tässä vaiheessa Jukka pelästyi, oliko jotain vakavaa tapahtunut. Monet talon asukkaat olivat nimittäin lähteneet ulos, koska kaasu oli levinnyt rappuun kodin avatusta ovesta ja tunkeutunut postiluukuista asuntoihin.

Pian poliisi ryskytti yläkerran ovea. Jukka joutui Töölön poliisiasemalle kuulusteluihin. Lopulta häntä syytettiin palokunnan turhasta hälyttämisestä. Tämä kuitenkin oli väärinkäsitys, eikä Jukalle sitten mitään seuraamuksia tullutkaan. Säätiön maineelle lienee ollut melko merkityksellistä se, että Jukka lopulta kävi anteeksipyyntökierroksella rapun asukkaiden luona, vaikka noloahan se tietenkin oli. Säätiön muut pojat pystyivät kyllä ottamaan asian huumorin kannalta. Oma vaivansa oli kuitenkin asuntojen tuulettamisessa. Tilannetta kuvaa se, että Kaija Roinila katsoi parhaaksi lähteä yöksi evakkoon saksalaisen vieraansa kanssa. Jukan mielestä oli melkoinen helpotus päästä pois maisemista armeijaan muutaman viikon päästä.

Säätiöllä asumisesta Jukalla on yllättävän monipuolinen kokemus. Varusmiespalveluksen jälkeen hän asui vaimonsa Saaran kanssa vielä kesän 1971 Cygnaeuksenkadun alakerrassa ja sen jälkeen puolitoista kuukautta Museokadun opiskelijakodin kirjastuhuoneessa, jota ei käytetty asuntona. Vasta syksyllä Karppiset pääsivät omaan uuteen asuntoonsa.

Museokadun pojista huolehti Lilja Mellanen ja Cygnaeuksenkadun alakertaa siivosi Eeva-Liisa Ukkonen (myöh. Hokkanen) 1967–70, joka opiskeli myös itse säätiöllä asuessaan ja valmistui lastenhoitajaksi. Eeva-Liisa Ukkosen käytössä oli pieni palvelijanhuone ja keittiö, mutta kylpyhuoneen hän jakoi opiskelijoiden kanssa. Eeva-Liisan ystävä Leena Salmensaari kertoo vierailleensa Cygnaeuksenkadulla usein.

Joskus jopa yövyin siellä patjalla. Eeva-Liisa tuntui viihtyvän poikakodin siivoojana. Silloin kun Karppisen Jukka teki tempauksensa, olimme juuri lähdössä kaupungille. Vaikka pieneksi pilaksi tarkoitettu kaasutus paisuikin mittasubteiltaan, meitä vain huvitti, että aina niin kunnollinen Jukka onnistui yllättämään. Osa väestä oli ymmärrettävästi kauhuissaan.

Säätiöllä ihana ensimmäinen koti

Ilmo Mantere muutti Museokadulle tammikuussa 1967 kohta S. S. Salmensaaren kuoltua. Muita asujia samaan aikaan olivat mm. Tauno Tuominen, Seppo Salo, Erkki Hölttä, Jouko Kuronen, Aimo Hakulinen, Risto Majander ja Olli Reinikainen. Naimisiin mentyään vuonna 1968 Terhi muutti Ilmon kanssa poikasäätiön vieressä olevaan huoneeseen. Nuorellaparilla oli käytössään nurkassa nököttävä hella ja oma vessa, jonka

Ilmo Mantere opintojen parissa.

Pikkujoulut Museokadulla: Olli Reinikainen, Lilja Mellanen, Risto Majander ja Jouko Kuronen.

lavuaari oli ”suurin piirtein kämmenen kokoinen”. Lavuaarin toisesta päästä tuli kuuma vesi, toisesta kylmä. Olosuhteiden pakosta tiskit käytiin tiskaamassa ämpärisä poikien asuntolan puolella.

Asuntolassa järjestettiin monenlaisia juhlia, joihin myös Lilja Mellanen osallistui. Mellanen käytössä oli Museokadun iso keittiö ja sen takana oleva pieni huone. Mellanen siivoili työkseen eri firmoissa ja auttoi vapaa-ajallaan Rauha Salmensaarta Helsingin va-paaseurakunnan keittiötiimissä.

Kun Lilja leipoi pullaa, oltiin heti kaikki neninemme siellä nuuhkimassa ja saatiin maistiaisia. Lisäksi Liljan huoneeseen kokoonnuttiin katsomaan televisiota, koska muilla sitä ylellisyyttä ei ollut. Sinne ahtauduttiin välillä koko joukolla. Vesisotaankin kerran yllyttiin. Kun joku kysyi, mitä emännöitsijä siihen sanoi, me nauroimme, että niin, mitähän se sanoi – oli täysillä taisteluissa mukana! Terhi Mantere kertoo.

Ilmo opiskeli teologiaa ja Terhi kasvatustieteitä ja sosiologiaa. Opinnäytetöiden puhtaaksikirjoitus ei ollut tuohon aikaan ihan yksinkertaista. Työn teettäminen olisi maksanut liikaa opiskelijan kukkarolle, niinpä nuoripari auttoi toisiaan valmistumaan. Terhi kertoo:

Minä kirjoitin Ilmon gradun puhtaaksi ja Ilmo minun. Ne tehtiin kirjoituskoneella kalkkeeripapereiden avulla. Kun Ilmon gradu oli loppusuoralla, asuimme jo Santalassa. Minä menin viimeisenä iltana jo nukkumaan kun Ilmo jäi viimeistelemään hepreankielisiä tekstejä yömyöhään. Aamulla lähdimme ajamaan ”Lotus Weiss” -sävyisellä valkoisella

kuplavolkkarillamme kohti Helsinkiä, jonne olimme tilanneet gradun sidonta-ajan. Minä ajoin ja Ilmo nukkui takapenkillä. Tästä on jäänyt meille elämänviisaus: Viimeinen yö ratkaisee kaiken!

Mantereen pariskunta muutti vuonna 1972 säätiöltä Santalaan jäädäkseen; siellä he ovat kuunnelleet meren loisketta metsän reunassa jo vuosikymmenten ajan. Ilmo toimi opiston opettajana ja rehtorina, Terhi aluksi kansakoulun johtokunnan sihteerinä, sitten koulutoimenjohtajana ja viimeksi sivistystoimenjohtajana.

Sumiaisten mies iski silmänsä Cygnaeuksenkadun neitoon

Kun Sumiaisista saapui nuori mies asumaan säätiölle Roiniloiden seinän taakse, jotain alkoi tapahtua. Hannu Hirvonen ja Eila Roinila tapasivat kävellä peräkanaa tai jopa vastakkaista puolta vuoroin Annankadulle ja vuoroin Runeberginkadun bussipysäkillä.

Hannu Hirvonen asui Cygnaeuksenkadun viidennessä kerroksessa vuoden 1974–75. Kämpää jakoivat Pertti Riikonen, Tapio Aallos ja Heikki Nurmiraanta. Hannu muistelee, että Heikki oli tuolloin ainoa luterilainen opiskelija ja ainoa, joka komensi koko porukan polvirukoukseen. Koska pyykkiä saattoi pestä vain Cygnaeuksenkadun alakerassa, muut tiesivät, että Hirvonen lähti kotiinsa Sumiaisiin silloin kun kaikki vaatteet olivat likaisia. Palatessaan hän toi laatikollisen äidin leipomia pikkuleipiä.

Säätiöltä tuntui aina löytyvän joitakin, jotka halusivat keppostella omaksi ja muiden huviksi. Yksi tapaus liittyy valituskirjelmien laatimisiin sopivien korvausten toivossa. Hannu Hirvonen muistelee:

Veikko Niskanen laati valituksia mm. läheiselle maitokaupalle. Hän kirjoitti, kuinka rusinapitkojen rusinoissa oli aivan liikaa kantotikkuja, jotka hajottivat opiskelijoiden hampaat, eikä opiskelijoilla ole rahaa hammaslääkärikuluihin. Maitokauppa heltyi ja lahjoitti pojille kymmenen ilmaista pitkoa! (Tarina ei kerro, miten ilmaispitkojen rusinatikuille kävi.) Toinen valitus koski teepusseja, joiden narut eivät kestäneet useita käyttökertoja vaan irtoilivat pusseista ikävästi. Valitus poiki Liptonilta 100 teepussia säätiön poikien iloksi!

Hannu Hirvosen muutettua jo vuoden jälkeen Tapanilan Betania-taloon Karlssonin Lassen innostamana, Eila alkoi vieraila tiuhaan tahtiin saarnaajakodin lähellä asuvan lapsuudenystävänsä Halttusen Raunin luona. Pian tämä nelikko kulki alituisen yhdessä ja nuoret neidot eivät ihan aina tienneet kumpaan nuoresta miehestä kulloinkin olivat ihastuneita. Vuonna 1977 vietettiin kuitenkin Eila ja Hannu Hirvosen häitä. Kolmen lapsensa mentyä naimisiin Kaija Roinila muutti vanhempiensa asuntoon Minervankadulle.

Säätiön isännistö kokoontuneena hotelli Annan kokoushuoneessa: Vas. Aini Palmu, Veikko Korhonen, Olli Reinikainen, Terhi Haapalinna, Martti Salmensaari. Selin Rauha ja Lemmitty Salmensaari.

Vakiintuneen toiminnan kausi 1972–80

Kodinhoitajien aika päättyy

Opintosäätiö oli reippaasti laajentanut toimintaansa seitsemän vuoden aikana ostamalla kaksi uutta opiskelijakotia ja saamalla yhden. Vuonna 1972 säätiön opiskelijakapasiteetti oli saavuttanut nykyisen tasonsa. Opiskelijakotipaikkoja oli 24, ja lisäksi Museokadulla yksiossa oli kaksi opiskelijaa vuokralla. Toiminta jatkui melko vakiintuneena.

Ilmeisenä syynä siihen, että säätiö varasi vasta neljännen opiskelijakodin tytöille, oli Vapaakirkon Annankatu 1:ssä ylläpitämä tyttöjen asuntola, joka helpotti tyttöjen osalta asuntotarvetta. Opiskelijakoti, jonka valvojaksi Lempi Kärkkäinen oli Cygnaeuskadulta 1964 siirtynyt, jatkoi toimintaansa niihin aikoihin asti, kun Minervankadun koti aloitti toimintansa.

Ostettuaan Minervankadun opiskelijakodin keväällä 1972 säätiö halusi lujittaa talouttaan ja suunnitteli tonttimaan myymistä Lempäälästä. Asialla ei kuitenkaan ollut kiire: kauppa toteutui vasta seuraavan vuoden syksyllä. Tällöin myytiin hieman vajaa puolet kahden omistuksessa olleen tontin yhteispinta-alasta eli 2800 neliömetriä.

Toinen maakauppa 1970-luvulla oli Öarna-saaren ostaminen vuonna 1976 Santalan kartanolta Hangosta. Säätiö osti saaren Santalan kartanon omistavalta Vapaakirkolta, koska se sillä tavoin halusi tukea kirkon taloutta ja säilyttää saaren vapaakirkollisten omistuksessa. Saaren pinta-ala on noin kolme hehtaaria, ja se on tarjolla virkistyskäyt-

töön. Säätiö hankkikin sitä varten purjevarusteisen soutuveneen, jolle annettiin nimi Tyyne.

Säätiön hallinnossa tapahtui 70-luvullakin joitakin muutoksia. Vapaakirkon nimeämäksi jäseneksi isännistöön tuli Väinö Hyvösen jälkeen vuosiksi 1974–76 ekonomi Jukka Silvola ja vuosiksi 1977–79 pastori Tapio Henriksson. Vuodesta 1980 tässä asemassa oli metsänhoitaja Veikko Korhonen. Uudeksi jäsenekseen isännistö valitsi lehtori Terhikki Haapalinnan Tampereelta vuonna 1979. Kun Benjam Tiittanen korkean ikänsä vuoksi pyysi eroa hallituksesta vuodesta 1980 alkaen, hänen tilalleen valittiin maat. ja metsät. kand. Olli Reinikainen, joka 70-luvun alussa oli asunut Museokadun kodissa.

Kodinhoitajat vaihtuivat 70-luvulla asuntoloissa melko tiuhaan. Minervankadulla oli kodinhoitajana Raija Leino vuodesta 1974, mutta jo seuraavana vuonna hänen avioituttuaan Olli Reinikaisen kanssa tehtävässä jatkoi Maarit Mäkelä. Syksyllä 1976 tehtävän sai puolestaan Ritva Huovila, ja vuonna 1980 Tiina Strengell aloitti Minervankadun kodinhoitajana.

Cygnaeuksenkadun asuntoloita hoiti vuosina 1970–76 Aune Kivilahti, 1976–77 Kirsti Savoranta, 1977–78 Hilikka Nykänen ja 1978–80 Arja Hakkarainen. Museokadun kodissa Hellin Jääskeläisen jälkeen työskenteli 1969 alkaen Lilja Mellanen ja vuosina 1975–77 Sakari ja Pirkko Sarkimaa. Syksystä 1977 tehtävän otti hoitaakseen Helena Mäkelä.

Opiskelijakotien hoidon ja siivouksen järjestely nousi vuonna 1979 isännistössä keskusteltavaksi. Esillä oli ajatus kodin vanhin -järjestelmästä ja sen ohella ulkopuolisen siivousavun käytöstä. Ensimmäisenä muuttui tilanne Cygnaeuksenkadun asuntoloissa. Arja Hakkaraisen lähdettyä oli opiskelijoiden kanssa keväällä 1980 sovittu, että nämä alkavat huolehtia kodin siisteydestä. Vähitellen muutkin kodit siirtyivät samaan menettelyyn. Merkittävin syy kodinhoitajajärjestelmän lakkauttamiseen oli kodinhoitajien verotukseen liittynyt ongelma.

Säätiö järjesti illanvieton opiskelijoille Museokadulla edelleen joka syksy. Kodinhoitaja Lilja Mellasen mukaan tarjoilussa ei säästetty. Juhlissa tarjottiin virvokkeita, voileipiä, voileipäkakkua sekä kahvin kera täytekakkua. Leipiä tehtiin noin 150. Mellasen mukaan illoissa keskusteltiin säätiön asioista ja opiskelijoiden toivomuksista. Varsinaista hengellistä ohjelmaa lauluineen niissä ei ollut. Iltojen tarkoituksena oli tutustuttaa Cygnaeuksenkadun ja Museokadun asukkaita toisiinsa, sillä näillä ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta ollut paljonkaan tekemistä toistensa kanssa.

S. S. Salmensaaren satavuotisjuhlaa säätiö juhli 8.9.1974 järjestämällä isännistölle, hallitukselle, Salmensaaren suvulle ja säätiön työssä mukana olleille kutsuvieraille hotelli Hesperiaassa juhla kokouksen ja -lounaan. Kustannusjohtaja Toivo Asikainen muisteli S. S. Salmensaarta hengellisenä isänä ja neuvonantajana, Aini Palmu lastentyön uskollisena tukijana. Pastori Kultimo Salmensaari osoitti puheensa äitinsä Maikin muistolle; tämänkin syntymästään oli pari viikkoa aiemmin tullut kuluneeksi sata vuotta. Musiikista vastasi Harry Westerlundin johtama yhtye, jossa soittivat Marja-Liisa Westerlund, Raimo Huttunen ja Seppo Soininen. Tapio Nordgren lauloi S. S. Salmensaaren suomentaman

Säätiö järjesti juhlan hotelli Hesperiassa 8.9.1974 perustajansa Sulo Salmensaaren 100-vuotissyntymäpäivän kunniaksi. Juhlapöydässä istuvat vas. Toivo ja Aira Asikainen, Ruth, Olli, Hannu ja Martti Salmensaari. Oikeassa kuvassa juhlapuhettaan pitää pastori Ilmo Mantere.

laulun Siunattu varmuus ja tämän oman kappaleen Täällä' kotin ei. Benjam Tiittanen, Hilma Ranne ja Lempi Kärkkäinen ilmaisivat juhlassa ilonsa säätiön laajenemisesta – tuohon aikaan asuntola kutsui kodikseen 24 opiskelijaa.

Juhlakokouksessaan säätiö jakoi tunnustuksena tehdystä työstä apurahat Vapaakirkon musiikkiliitolle ja pastori Ilmo Manterelle. Näiden lisäksi säätiö jakoi apurahoja vuosina 1972–80 niukasti verrattuna aiempaan tarkastelujaksoon – viisi apurahaa yhteismäärältään 3500 markkaa. Avustukset tukivat vapaakirkollista nuoriso- tai musiikkikasvatusta tai olivat opintoapurahoja.

Lilli ja "Poikakodin" pojat

Rouva Lilja Mellanen, kutsumanimeltä Lilli, asui VR:ltä eläkkeelle jäätyään ammattijärjestön vuokra-asunnossa Mechelininkadulla. Kesällä 1969 hän kuitenkin joutui asunnostaan pois, kun järjestö tarvitsi sen huonetiloikseen. Hän haki uutta asuntoa tosissaan, mutta mistään ei sellaista löytynyt. Eräs ystävä pyysi tällöin häntä maalle kuukaudeksi. Lilli empi lähteä, mutta suostui sitten. Oven kiinni painaessaan hän sanoi mielessään Jumalalle: "Nyt minä olen tehnyt työni asunnon eteen, enkä ole saanut. Nyt en tee enää mitään, nyt sinä saat hankkia minulle asunnon."

Hänen palattuaan oli asunnolla viesti Rauha Salmensaarelta, tuttavalta seurakunnasta. Kesällä Lilli oli ohimennen maininnut tilanteestaan hänelle. Nyt Rauha Salmensaari tarjosi asuntoa Museokadun opiskelijakodista, jos Lilli siivoaisi poikien huoneet ja valvoisi heitä ja pitäisi kuria. Lilli näki tässä tarjouksessa Jumalan vastauksen.

Lillin tultua opiskelijakotiin häntä aluksi kuitenkin hirvitti, miten hän pärjäisi kuuden opiskelijan kanssa. Näiden lisäksi erillisessä yksiossa asuivat vielä Ilmo ja Terhi Mantere.

Jouko Kurosen syntymäpäivät Museokadulla. Edessä Lilja 'Lilli' Mellanen ja Jouko, takana vas. Olli Reinikainen, Aimo 'Ami' Hakulinen ja Erkki 'Eki' Hölttä.

Lillää askarrutti, olisivatko nämä yliopisto-opiskelijat tärkeitä, tulevasta asemastaan ylpeitä. Lillin oma koulutus oli ollut kansakoulun lisäksi vuosi kauppakoulua ja sitten elämäntutkusta. Eloisa viipurilainen Lilli sanoi heti aluksi toivovansa, että opiskelijakoti voisi olla pojille koti.

Reijo Nikkilään Lilli tutustui ensin, hän oli tuolloin isäntänä. Isäntänä toimi kullakin hetkellä kauimmin asunut opiskelija. Isännän tehtävänä oli katsoa, että jääkaapin hyllyjako säilyy ja että jokainen vie roskansa ulos. Myös poikien päivittäistä siivousta ja sänkyjen petausta hänen tuli valvoa. Viikkosiivous lattian pesuineen oli Lillin huolena. Isännän tehtäviin kuului edelleen puhelinlaskujen perintä pojilta soittomerkitöiden mukaan, ja jos pyykkiä oli yhteisesti pesty, isännän tuli katsoa, että jokainen otti pyykkinsä. Isäntä hoiti myös opiskelijamaksujen keruun ja viemisen Kaija Roinilalle. Jos elämäntutkussa tuli häiriöitä, isännän oli siihen puututtava. "Ja emännän piti vahtia isäntää."

Kuria ei pojille kuitenkaan tarvinnut pitää. Esimerkiksi alkoholin kanssa ei tullut ongelmia, joilta muissa asuntoloissa ei täysin vältytty. Järjestys oli sellainen, että alkoholin ja tupakan käyttö opiskelijakodissa oli kielletty. Vieraita toki sai tuoda, ja asunnon sali oli varattu seurustelutilaksi, mutta vieraat eivät periaatteessa saaneet jäädä yöksi. Joskus kyllä jonkun poikakaveri saattoi yhden yön yöpyäkin.

Miten tehdä opiskelijakodista koti, Lilli mietti. Hän päätti alkusyksystä poikien tul-

lessa yksi toisensa jälkeen tarjota jokaiselle pullakahvit omalla puolellaan ja tutustua siinä. Hän sanoi myös, että hänen puolelleen voi tulla katsomaan televisiota, jos sieltä jotain kiinnostavaa tulee, ovensa hän jättää avoimeksi. Näin saatiin pian alkukankeus puretuksi. Pojat kävivätkin melkein joka päivä katsomassa televisiota Lillin luona. Varsinkin suurten kisojen aikaan istuttiin tuntimääriä. Joskus piti panna herätyskello soimaan puoli seitsemältä, jotta ehti kisoja katsomaan. Myöhemmin yksin asuessaan Lilli on kaivannut näitä intomielisen yhdessä katsomisen aikoja.

Lisäksi Lilli myös leipoi pojille. Joulun alla hän teki joskus neljän kilon piparkakku-taikinan kuudelle pojalle. Siitä tuli puoli kiloa pipareita poikaa kohden. Parissa päivässä pojat sen söivät. Myös pullaa Lilli paistoi. Kerran olivat pullat unohtuneet jääkaappiin pitkäksi aikaa. Ne olivat menneet niin koviksi, että kun joku yritti käydä niillä sorsia ruokkimassa, sorsat lähtivät pelästyneinä karkuun.

Pojat tekivät itselleen ruokaa käytävällä, jossa heillä oli sähkölevy. Keittiö ja palvelijahuone olivat nimittäin Lillin asuntona. Pojista etenkin Aimo "Ami" Hakulinen laittoi joskus ruokaa.

Sovittelemalla menivät kylpyvuorot aivan hyvin. Lilli valitsi oman aikansa, niin ettei se tuottanut poikien ajankäytölle ongelmia, ja Mantereillakin oli oma päivänsä.

Ensi töikseen Lilli osti ruusupöytäliinat jokaiselle pöydälle. Kodin tuntua hän lisäsi hoitamalla kukkia. Jokainen ikkuna sai kukkansa, ja niin hävisi asuntolamaisuus. Hyvänä tukena oli Reinikaisen Olli, joka opiskeli puutarhatiedettä Viikissä. Kukkien ohella Olli kasvatti myös paprikaa, jota syötiin sitten syksyllä. Joskus Olli toi syksyn viimeisiä ruusuja Viikistä tuomisinaan.

Lilli otti tehtäväkseen mattojen ja verhojen pesun ja vaihdon, vaikkei sitä kukaan häneltä vaatinut. Ikkunat hän myös pesi kolmesti vuodessa. Syyssiivous oli isompi työ, ja siitä säätiö maksoikin.

Poikien rauha ei ollut säätiöllä aina taattu. Joskus iltamyöhällä saattoi joku koputtaa toisen oveen ja vaatia tulemaan teetä juomaan, ja lähdeköhän se oli. Ja aamulla taas saattoi päivä käynnistyä yhtäkkiä sillä, että Markku Suomela, musiikinopiskelija, tai Olli Reinikainen rupesi oikein kunnolla laulamaan.

Tässä kodissa ei nyhötetty nurkissa, vaan viihdyttiin yhdessä ja keksittiin aiheita juhlia. Vietettiin syntymäpäiväjuhlia, joulujuhlia ja nimipäiviä. Vietettiinpä Ami ja Leena Hakulisen kihlajaisiakin. Joka ilta kokoonnuttiin iltateelle. Jos jollakulla ei ollut syötävää, niin tyhjennettiin siltä, kellä oli. Juhlan aihe oli sekin, kun joku sai paketin. Siitä jaettiin ja syötiin yhdessä. Museokatulaiset pitivät säätiön yhteisten illanviettojen jälkeen vielä keskinäisiä jatkoja: keittivät uudet kahvit ja söivät leipiä.

Lillillä oli siinä määrin pilkettä silmäkulmassa, että hän lähti poikien kujeisiin ilomieliin mukaan. Lääketiedettä opiskelleen Erkki "Eki" Hölttän sängystä oli otettu jalat pois ja sängyn alle pantu tyhjiä pahvilaatikoita. Kun Eki tuli väsyneenä 24 tunnin päivävystyksestä, hän rojahti sänkyineen lattialle, mutta ei jaksanut nousta enää, vaan nukkui siinä. Joskus myös Ami, joka oli kova keksimään kepposia, pani Ekin kellon soimaan tunnin päästä, kun tämä oli päivävystyksen jälkeen päässyt uneen.

Seuraava sänkytempaus oli seurausta siitä, ettei edellinen ollut kunnolla onnistunut. Kerran Eki lähti juhlimaan Hakulisen Amin kanssa Lilli päätti tehdä kiusaa. Kun Eki tuli takaisin, niin hänellä ei ollut sänkyä, mihin menisi nukkumaan. Koska huoneto- veri Olli Reinikainenkin oli jossain poissa, hänenkin sänkynsä vietiin saliin. Lilli haki vaalean ulsterinsa ja pani sen naulakkoon. Siihen pantiin viereen jonkun pojan ulsteri, ja Salmensaaren matkalaukku lattialle lavasteeksi. Salin ovi pantiin kiinni. Kultimo ja Liisa Salmensaarella näet oli tapana joskus Helsingissä käydessään majoittua saliin yöksi. Poikien kanssa oli ollut puhetta, että sunnuntaiaamuna olisi säätiön isännistön kokous. Kun aamu valkeni, kävi ilmi, ettei Eki ollutkaan tullut yöllä kotiin. Lillille ja Amille tuli nyt kiire kantaa kaikki paikoilleen ennen säätiön kokousta. Eki sitten tullessaan sai an- karat moitteet, kun oli poissaolollaan pilannut hyvän pilan. Ekillä kuitenkin oli hauskaa.

Joskus taas äänitettiin salaa Suomelan Markun laulua ja vitsailuja, ja tämä sitten ih- metelti suuresti, kun kuuli kaiken, ja kyseli, voiko hän itse olla siinä.

Ami Hakulinen harrasti kutomista. Kerran Lilli ja Ami saivat päähänsä ommella kaikkien poikien päällystakkien hihansuut kiinni. Oli siinä sitten joillakin hiukan vai- keuksia lähtemisen ja hihojen aukiratkomisen kanssa. Mutta Lilli sanoo, että jos joku olisi suuttunut tällaisesta, hänelle olisi järjestetty vain jotain uutta mukavaa.

Tässä ilmapiirissä hiukan vakavampikaan asia ei näyttänyt kovin vakavalta. Lilli oli jo kuusissakymmenissä, kun hän joutui nielurisaleikkaukseen. Myöhemmin säätiöllä kurkkuun tuli yhtäkkiä voimakasta jälkivuotoa. Terhi Mantere haki Erkki Höltän pai- kalle. Lilli kysyi, että onko tämä vakavaa. Eki sanoi, että no, katsotaanpa, ja istui samalla lampun katkaisimelle vuoteen päällä, jolloin valo sammui. Naurua riitti läsnäololleille. Ja selvittiinhän siitä muutenkin.

”Se oli ihanaa aikaa”, sanoo Lilli. ”Siinä ihminen eli tavallaan uuden nuoruuden. Oli pakko elää nuorten ehdoilla, ja enimmäkseen meillä oli hauskaa. Isoilta selkkauksilta välttyttiin. Pojat olivat kauhean kilttejä minulle.”

Pojat olivat Lillille kuin omia lapsia. Edelleenkin esimerkiksi Jouko Kuronen, nykyi- nen matematiikanopettaja, soitteli hänelle pitkän aikaa ja kävikin joskus.

Tyttöjäkin säätiöllä näkyi. Parilla pojalla oli jo morsian. Kun tyttöjen opiskelijakoti tuli, Lillin muistaman mukaan tytöt halusivat pitää yhteyttä Museokadun poikiin ja kävivät melko usein. Jotkut tunsivat näitä tyttöjä entuudestaan. Pojat taas kävivät Mi- nervankadulla harvemmin. Yhtenä syynä lienee ollut, että monella sikäläisellä työllä oli poikaystävä. Eila Kuronen kävi katsomassa veljeään ja myös ompelemassa vaatteitaan Museokadun opiskelijakodin ompelukoneella.

Museokadun opiskelijakodin ovesa luki vuonna 1974 "Poikakoti" ja alla poikien nimiluettelo. Ovesa oli myös tarra "Jumala rakastaa sinua". Juuri saman vuoden tie- noilla pojat alkoivat pitää kodissa rukouspiiriä. Sitä johtivat Olli Reinikainen ja Yrjö Salo. Muissa asuntoloissa ei tuolloin tietävästi ollut sellaisia, eikä näistä asuntoloista juuri käyntykään opiskelijoita piireissä. Tosin Veikko Niskanen ainakin kävi, ehkä myös Risto "Roisto" Kallberg. Poikia kävi myös Annankadulla vapaakirkossa. Esimerkiksi Ka- rismaattisten herätyspäivien aikaan Museokatu "oli edustettuna", ja tätä Lilli oli toivo-

nutkin.

Kun Lilli muutti pois säätiöltä uuteen asuntoonsa Vantaan Länsimäkeen huhtikuussa 1975, kodinhoitajiksi tulivat Sakari ja Pirkko Sarkimaa. Edellisen talven Sakari oli opiskellut teologiaa Museokadun asukkaana. Sakari ja Pirkko olivat päättäneet mennä vihille, kunhan asunto on tiedossa – ja nyt se oli. Kohta Lillin lähdettyä Sakari saattoikin kantaa vasta vihityn vaimonsa "Poikakodin" kynnyksen yli.

Suvun vesa saapui säätiölle kuin mummolaansa

Seppo Salmensaari, Sulon ja Maikin Kultimo-esikoisen poika, saapui säätiön opiskelijakotiin kuin mummolaansa. Hän oli lapsuudenperheensä kanssa vierailut Museokadulla useita kertoja vuodessa ja istunut suuremmallakin suvulla juhlavassa joulupöydässä.

Teologian opintojensa ensivuodet 1977–80 Seppo Salmensaari jakoi huoneen Museokadulla Juha Wahlroosin kanssa. Seppo muistelee:

Meidän kämppä oli siinä heti ulko-ovesta vasemmalle. Sisustuksen rakensimme stereoiden ympärille. Jussi (Juha W.) tykkäsi mm. Rich Wakemanin musiikista, ja minulla oli laaja valikoima sen ajan tuoreinta Finngospelista hankittua materiaalia – olin nimittäin törsännyt lähes kaikki armeija-ajan päivärahat niihin! Naapurit eivät valittaneet vaikka soitimmekin aika lujaa.

Kun kutsuin tuoreen tyttöystäväni, nykyisen vaimoni Leenan, ensi kertaa kylään, jouduin toteamaan, että hän ei pidäkään veteen keitetystä kaakaosta. Sen sijaan keskellä huonetta istuessaan Leena ihmetteli lumoutuneena, voiko äänentoisto oikeasti kuulostaa niin upealta. Tein siis vaikutuksen – Salora-kaiuttimien ja olikohan se Wienin Filharmonikon suosiollisella avustuksella!

Nuorten miesten aamu- ja iltapaloihin kuului pitkälti niitä aineksia, joita viikonloppuvierailulta kotoa saivat mukaansa. Yhteiskeittiötä ei vielä Museokadun opiskelijoilla ollut vaan ruokaa ”kärtättiin” omassa huoneessa.

Jos äitini Liisa ei ollut itse ehtinyt leipoa, sain pakata varustekassiini Santalan kansanopiston oppilastöinä tehtyjä leivonnaisia. Jussin hankkimassa pienessä alumiinigrillissä lämmitimme karjalanpiirakoita ja huoneen keittonurkkauksessa paistoimme kananmunia. Luentopäivien viimeinen rasti kulki iltaisin Arkadiankadun Valintatalon kautta. Sapuskoissamme ei ollut koskaan valittamista – kehittelimme jopa mainoslauseen: Eikö teilläkään osata laittaa maittavaa ruokaa – ei hätää – Wahlroosin italiansalaatti korjaa tilanteen! Seppo kuvailee.

Sepon opiskelijaruokailu tapahtui useimmiten Hämmäläis-Osakunnan opiskelijaruokalassa Urho Kekkosen kadulla, joka osui sopivasti päivän reittien varrelle. Osakuntavahlinta oli helppo, sillä S. S. Salmensaarikin oli kuulunut siihen. Maittavan ruoan lisäksi osakunta tarjosi muitakin etuja ja kun tyttöystäväkin oli kotoisin sydän-Hämeestä, niin ensimmäistä yhteistä kotiakin alettiin haaveilla sitä kautta. Innokkaana osakunnan kuo-

Seppo Salmensaari muutti säätiölle kuin mummolaansa, olihan hän viettänyt sukujouluja Museokadulla. Säätiöltä lähdettiin muihin neliöihin usein häämarssin säestämänä, kuten Sepolle ja Leenalle kävi.

rotoimintaan osallistujana Leena oli jo valmiiksi asuntojonon ohituskaistalla ja niin oli paras Seponkin liittyä Hämmäläis-Osakunnan laulajiin. Siinä sivussa kertyi mm. joku kuorokilpailun voitto ja Kari Tikan kurssitutkintoon kuulunut kuoroesitys, jonka otti vastaan itse Harald Anderssen, suomalaisen kuoromusiikin uudistaja!

Teologisen tiedekunnan opinnoissa sai päivän aikana aimo annoksen liikuntaa. Aamu-luento kuunneltiin yliopiston päärakennuksella, sieltä käveltiin Dommalle Hietaniemenkadulle, jonka jälkeen piti lähteä Kirkkokadulle klassisia kieliä opiskelemaan. Kävelyä kertyi helposti parikin tuntia päivässä – kuukausilipun hankkimisen myötä kävely väheni, mutta kadulla vietetty aika ei.

Museokadun pienessä kotiapulaisen huoneessa asui Helena Mäkelä, jolla oli käytössään Salmensaarten alkuperäinen keittiö. Helena kävi töissä matkatoimistossa, mutta toimi myös säätiön asuntoloiden hoitajana. Museokadun huoneiston valtavien mattojen tuuletus puolestaan kuului nuorten miesten urheilusuorituksiin, jota tosin Sepon muistelun mukaan taidettiin tehdä vain kerran. Töölössä Seppo kertoo kaivanneensa maisemaan merta, vastapäiseen tiilirakennukseen oli tottumista Santalassa ja Hangossa vietetyn lapsuuden jälkeen.

Sepon äiti Liisa Salmensaari kävi suhteellisen usein Hangosta käsin Helsingissä asioilla ja säätiön tarjoama tila oli hänelle vanhastaan tuttu tukikohta, jossa oli erityinen veto-naula: säätiön puhelimesta sai soittaa 20 pennin paikallispuhelumaksulla kuinka pitkiä puheluita tahansa Helsingin verkkoryhmän numeroihin. Liisa käyttikin antaumuksella mahdollisuutta hyväkseen ja puhui tuntikausia ystäviensä kanssa. Puhelinlinjan alituisesta varaamisesta tuli säätiöläisiltä sanomista ja Seppo joutui ohjeistamaan äitiään pitämään taukoja puheluiden välillä.

Säätiöllä viihdyttiin tuohon aikaan joko valmistumiseen tai naimisiin menoon asti. Jälkimmäinen tapahtui ainakin Sepolle itselleen, Juha Wahlroosille, Tuomo Mantereelle, Erkki Hytöselle ja Matti Revolle. Kun Seppo talutti Leenansa alttarille, häätjuhlan kuvasi myös Museokadulla asunut, myöhemmin kunniakkaan piispan uran tehnyt Matti

Repo, jolle nuoripari myi aviotumisen myötä ylimääräisiksi käyneet kurssikirjojen kaksoiskappalet. Bestmanina heillä oli Juha, Seppo puolestaan Juhan ja Tean häissä. Muista asukkaista Seppo muistaa Antti Herkkolan, Markku Suomelan ja Frans Hartikaisen.

Hartikaisesta kehittyi taitava sukkien kutoja. Hän vei joka viikko tuotoksiaan Ruoholahdessa olleelle Liekkihotellille, jossa helluntaiseurakunta piti asukkaille tilaisuuksia. Toisinaan Frans tervehti vastaan tulijaa kädet ojossa, ja kun siihen erehtyi vastaamaan samalla asennolla, hän tuikkasikin lankavyyhdin käsien väliin ja alkoi keriä vyyhtiä lankakeräksi. Jopa Jussin isä Erkki Wahlroos pyysi saada Fransin kutomat sukat itselleen, Seppo kertoo.

Muutamia veijaritekosiakin harrastettiin 70-luvun lopulla. Joskus postiluukun yläpuolisen nimikyltin ”Opiskelijakoti” oli muutettu muotoon: ”Pojat ei kosi.” Epäilykset teosta kohdistuvat Cygnaeksenkadun säätöläisiin. Seurustelevisiokin hiukan häرنättiin.

Mantereen Tuomo oli jo syvästi vakiintunut Railansa kanssa. Kun tiesimme hänen palaavan iltarienoiltaan vasta myöhään, keksimme eräänä iltana irrottaa sisemmän välioven saranoiltaan ja jättää sen muutoin normaaliin asentoon. Kun Tuomo tarttui kahvaan, kai hän vähän pelästyi, kun ovi antoikin periksi. Ei sentään ihan voimalla rymissyt lattialle. Me siinä pimeässä aulassa nauroimme jekullemme, Seppo Salmensaari myhäilee.

Nuoret miehet olivat yksissä tuumin tilanneet Museokadulle Aku Ankan.

Tiistainahan tuo sarjakuva ilmestyi postiluukkuun, ja yllättävän harvoin kenelläkään oli tärkeää luentoa juuri puolen päivän tienoilla kun posti jaettiin, naurattaa Seppo, ja jatkaa: Stereoiden asentamisen ja muun kohdilleen saadun sisustuksen jälkeen aloimme Juhan kanssa kaivata uusia verhoja. Säätion taloudesta huolehtinut Kaija Roinila antoi luvan mennä ostamaan itse mieluisat. Metsovaaran Espan myymälästä löytyikin tyyliimme sopiva näyttävällä kultakuvioprintillä mustalle pohjalle painettu kangas. Myyjä haukoi henkeään, kun aloimme neuvoa, miten halusimme verhot ommeltaviksi. Täisimme olla kokeneen myyjän uralla ensimmäiset, jotka vaativat verhot ommeltavasti niin, että toinen verho tulee ylösalaisin ja millilleen symmetrisesti sekä tarkalleen toivotusta kohdasta leikattuna toistensa peilikuviksi. Verhoista tuli mykistävän upeat, mutta niitten hinnasta tietääkseni puhuttiin sekä säätion isännistön että hallituksen kokouksissa.

Tampereen piispa Matti Repo solmi ystävyysuhteita ’Museokodilla’

Tampereen piispa Matti Repo asui Museokadulla vuodet 1979–1982. Erityistä Museokadun solussa oli olohuone, jossa sijaitsi historiaa huokuvat Tyyne-Liisa ja Sulo Santeri Salmensaaren kirjasto sekä joitakin taide-esineitä.

Vierailevat ystäväni keksivät nopeasti kutsua paikkaa ’Museokodiksi’. Ulko-ovessa oli kai joskus lukenut Poikien asunto. Joku näppärä oli muotoillut irtokirjaimista ”Oi Piano”. Huonetoverini oli pianonsoiton opettaja, joka jatkoi Sibeliuksen Akatemiassa laulunopintojaan. Eteisessä oli yhteinen puhelin – ikiomista matkapuhelimista ei nähty uniakaan – ja siihen sai rientää vastaamaan se, joka tiesi odottaa tai joka sattui olemaan lähinnä. Useimmin ehkä kuitenkin tiedusteltiin erillisessä yksiössä asunutta Helenaa.

Piispa Matti Repo on kokenut työssään hyötynensä yhteiskristillisestä asumisesta Salmensaaren säätiöllä vuosina 1979–82. Hän löysi aikoinaan tiensä Museokadulle ystävän suosituksesta.

Säätiölle Repo päätyi ystävän suosituksesta. Kukin kävi omien kirkkokuntiensa tilaisuuksissa, mutta niiden sisällöistä ei juuri keskusteltu. Kristillisyyttä näkyi Matin mielestä eniten asukkaissa itsessään ja heidän harrastuksissaan.

Meitä oli silloin luterilaisia, vapaakirkollisia ja helluntailaisia. Musiikkia soitettiin jokaisessa huoneessa kunkin omilla laitteilla, ja siinä vaikutti olevan gospel etusijalla. Muuan säätiöläinen osti minulta hyvän bassokitara. Meillä oli oikein hauskaa koko asuntolan väen kanssa. Hyviä toveruuksia syntyi; kun asuminen säätiöllä päättyi, hääjuhliin osallistuttiin puolin ja toisin. Kävin kaksissa häissä Kotkan vapaakirkossa ja kerran Helsingin Saalemmissa. Yhden asuintoverin kanssa on vaihdettu joulukortteja yli 40 vuotta.

Naimisiin mentyään vuonna 1982 Matti Repo muutti säätiöltä Helsingin Tapulikaupunkiin. Hän valmistui teologisesta tiedekunnasta vuonna 1985 ja sai pappisvihkimyksen Tampereella, jonka perään palveli Messukylän seurakunnassa 17 vuotta. Tämän jälkeen hän toimi kuusi vuotta Helsingissä kirkkohallituksessa teologisten asiain sihteerinä. Käytännössä hän vastasi ekumeenisista ja kansainvälisistä oppikeskusteluista muiden kirkkojen kanssa.

Vuotuisissa neuvottelukunnan tapaamisissa Vapaakirkon edustajien kanssa oli hyödyksi se kokemus, jota olin saanut jo säätiöllä, Repo myöntää.

Tampereen Teopoliksessa piispa Matti Repo on käynyt muutamia kertoja.

Olen pitänyt siellä Simo Lintisen kutsumana englanninkielisen alustuksen kansainvälisessä evankelisten vapaakirkkojen edustajien teologisessa kokouksessa vuonna 2016. Olen myös saarnannut Vapaakirkon kesäjuhlilla vuonna 2017 ja osallistunut vuonna 2023 Vapaakirkon satavuotisjuhlaan.

Repo kertoo saaneensa ystävällisen kutsun Tampereen vapaakirkkoseurakunnan toimitalojen ja asuintalon valmistumisen jälkeiseen juhlaan, ja seurakunnan pastori on usein vierailut Piispantalossa kirkkojen ja uskontojen jouluateriailla. Repo iloitsee keskinäisen kunnioituksen vahvistumisesta kirkkokuntien välillä.

Olen kiitollinen kaikesta siitä hyvästä, mitä olen Vapaakirkon kautta oppinut uskosta Jumalaan. Muistan, miten 1990-luvulla toimiessani Tampereen ekumeenisen työryhmän sihteerinä vapaan kristillisyyden edustajat vierastivat mukaan lähtemistä. Ekumeniaa epäiltiin, mutta yhteiskristillisyyttä suositettiin. Näiden ero oli käytännössä se, että ei tahdottu osallistua ortodoksien ja katolilaisten kanssa samaan toimintaan. Noista ajoista on paljon muuttunut. Kristilliset kirkot ovat oppineet arvostamaan toisiaan, tunnistamaan sen evankeliumin, jota toisessa julistetaan ja haluavat rukoilla yhteistä Herraa Kristusta ja antaa yhteisen todistuksen uskostaan Häneen. Suokoon Jumala siunauksensa tälle toiminnalle ja Vapaakirkon osallisuudelle siinä.

Elämää tyttöjen opiskelijakodissa 70-luvulla

Outi Åhman-Toivari asui Minervankadun kodissa syksystä 1974 vuoden 1976 loppuun opiskellessaan Helsingin Sihteeriopistossa. Sodankyläläinen Outi oli kyllä ollut Helsingissä jo edellisen talven ja työskennellyt Punaisen Ristin piirikonttorissa toimistotöissä. Tiedon opintosäätiön opiskelijakodista Outi sai Helsingin vapaaseurakunnasta, jonka nuortentoiminnassa hän oli mukana. Asunto järjestyi hänen muistikuvansa mukaan nopeasti.

Minervankadulla asui tuolloin seitsemän tyttöä, vaikka kahdeksalle oli periaatteessa tilaa; huoneita oli neljä. Tämän lisäksi kodinhoitajalla oli oma "koppinsa" keittiön takana. Asuntoon kuului vielä kylpyhuone ja tilava eteinen.

Outi tuli huonetoveriksi Pirkko Annalalle (myöh. Karhunen), joka opiskeli kemiaa yliopistolla. Outi kertoo:

Asuimme takahuoneessa, johon oli oma sisäänkäynti. Se oli meidän mielestämme erittäin ihanaa, tosi vapaasti saimme elää.

Muina asukkaina olivat Marja-Leena Laihininen – Lapin tyttö hänkin – ja eräs toinen Pirkko (molemmat Helsingin Raamattukoulussa), Merja "Mepe" Väisänen (myöh. Lintinen, opettajainkoulutuslaitos) ja Maarit Mäkelä (myöh. Mäkelä-Faeder) sekä Aira Rapi (Taideteollinen korkeakoulu). Myöhemmin tuli vielä teologi Leena Puustinen. Kodinhoitajana oli Raija Leino (myöh. Reinikainen), myöhemmin Ritva Huovila.

Pirkko Annala ja Outi Åhman olivat aktiivisia asukkaita. He kiinnostivat huomiota opiskelijakodin tarpeisiin ja epäkohtiinkin. Myös puhelinmaksuja he keräsivät muilta.

Annalan Pirkko oli kemian opiskelijana erittäin pätevä. Hänellä oli suvussa muitakin kemistejä, veli ja isä. Hän toimi jo opiskeluaikanaan yliopistolla assistenttina. Pää oli kuin partaveitsi. Outi Åhman kertoo:

Meillä oli järjestömän hauskaa – seinänaapuritkin sanoivat, että heillä on ihan hauskaa, kun he kuuntelevat meidän juttuja, siis se oli ihan yhtä käkätystä se elämä. Pirkko oli mun kanssani kibbutilla yhden kesän, me käytiin siellä nelistään Marja-Leenan ja yhden opiskelukaverin kanssa. Me Pirkon kanssa oltiin kuin paita ja peppu. Pirkko oli asumassa jo ennen minua ja jäi vielä vähäksi aikaa jälkeeni. Hän seurusteli koko minun asumiseni ajan Juha Karhusen kanssa.

Liikuimme Pirkon kanssa aika paljon kahdestaan, samoin Maarit ja Merja keskenään, Marja-Leena ja toinen Pirkko samoin. Meillä oli kyllä keskinäiset pikkujoulut ja sitten aina siinä keittiössä höpötettiin.

Pirkon kanssa kävimme paljon keskenämme kriisejämme läpi, itkettiin yhdessä, mutta muiden kanssa ei näistä asioista juuri puhuttu. Tämä kämppäkaveruus oli kyllä merkittävää. Kävimme tuulettamassa Bottalla ihan rauhassa, ei se ketään häirinnyt, esimerkiksi lauluilloissa olimme. Oli hienoa, että jokainen sai elää omaa elämäänsä.

Muidenkin kohdalla näkyi, että tärkeimmät keskustelut käytiin parhaimman ystävän kanssa. Mitään isoja teologisia keskusteluja ei käyty.

Meillä ei ollut mitään yhteisiä hartaushetkiä tai piirejä. Jos halusi sellaista harrastaa, niin lähdettiin vapaakirkkoon. Pirkon kanssa oltiin kuoroharjoituksissa siellä keskiviikkoisin. En tiedä, laulettiinko omissa pikkujouluissakaan hengellisiä lauluja, ehkä. Joskus varmaan tuli jotain pohdittua. Raija oli kova kutomaan, ja joskus istahdettiin hänen huoneeseensa juttelemaan. Kun kaikki oli uskossa, ja vielä niin homogeenisesti, niin ei ainakaan syntynyt kiistoja.

Minervankadun asukkaiden pikkujoulu. Vas. Marja-Leena Laihininen, Outi Åhman ja Maarit Mäkelä.

Outi oli tullut uskoon Sodankylän pienessä vapaakirkollisessa piirissä 17-vuotiaana. Ilmo Lappalaisen johdolla nuoret olivat kiertäneet syrjäkyliä kitaroiden kanssa laulamassa ja todistamassa. Helsingin vapaaseurakuntaan tulo oli Outille kulttuurisokki. Nuorten toiminta vaikutti silloin aika kuolleelta. Outi rupesi käymään kuorossa ja nuortenkuorossa, jota johti Silvolan Hessu. Nuorten kesken syntyi myös "jengi", johon kuuluivat Hessu, Outi, Koivumäen Kartsa, Ryminä (Jarmo Loponen), Mervi Halttunen, myöhemmin Maudo (Veli-Matti Niskanen) ja joitakin muita. Mutta opintojen lopulla Outille tuli etäisyyden ottamisen tarve. Uusia ystäviä löytyi sihteeriopistolta. Outi jatkaa:

Museokadun asuntolassa oli säätiön puolesta tutustumisiltoja. Siellä oli Pirkon kaksi veljeä, Pauli ja Pertti Annala. Matti Roinila touhusi siellä siihen aikaan. Suoraan sanoen en ollut kaikkein innokkain poikien puolelle menijä, kävin siellä yhteisissä illoissa joskus jonkun aikaa istumassa ja läksin pois. Pertin ja Paulin luona kävimme Pirkon kanssa höpöttämässä, heillä oli oma yksiö.

Joskus kun poikien luona kävi, niin rupesi ottaa päästä: ne pitivät ovet kiinni eivätkä tulleet juttelemaan. Siellä oli vissiin ujoja kavereita siihen aikaan – pelekäskö ne tyttöjä sitten. Poikien puoli jäi mulle vähän sellaseksi mysteerioksi.

Mepe rupesi seurustelemaan ja Pirkko seurusteli, samoin Leinon Raija. Niin että ne yhteiset pikkujoulutkin oli tosi keinotekoisia, ei ollut oikein luontevaa kanssakäymistä. Mutta meidän omat pikkujoulut olivat hauskoja, ne syntyi ittestään. Oltiin kyllä enemmän tekemisissä Cygnaeuksenkadun poikien kanssa, museokatulaisiin törmäsi lähinnä kadulla.

Jos jonkun poikakaveri tuli Minervankadulle, niin johan tuli sähköä. Miltä minä näytän, se oli siinä ikävaiheessa tärkeää. Raijakin oli menossa naimisiin, ja Raijan huoneessa pohdittiin monta kertaa, millainen sen hääpuvun pitää olla. Oli haku päällä.

Yleensä kyllä olimme naisiksi aika joustavaa sakkia, oikein täytyy hattua nostaa meille kaikille. Että semmoinen naislauma on yhden kylppäriin varassa niin sehän on aivan uskomaton juttu. Esimerkiksi aamu meni portaittain aika hienosti: Mepe ja minä lähdettiin aikaisin, Raamattukoulun likat lähtivät yleensä meidän jälkeen, ja Pirkko lähti luennolle aika myöhään sillon kun lähti. Hän kyllä nousi aikaisin. Pirkko oli kuin kello, se meni tiettyinä aikana yliopistolle.

Kodinhoitaja vähän siivosi yleisiä tiloja, ne olivat ihan kohtalaisessa kunnossa, vaikka keittiötä me siivottiin ihan itse, kukin omat jälkensä, se oli periaate. Keittiökalusteethan olivat silloin jo aika huonossa kunnossa. Ihan siistiksi ja kivaksi ei keittiötä ikinä saanutkaan, mutta kyllä se meille kelpasi. Kaappitilaa ei ollut tarpeeksi, mutta kun laski kuppinsa tarkasti, niin kyllä se meille riitti. Minulla oli esimerkiksi äääärettömän vähän astioita. Niitä vähäisiä pahanolon hetkiä aiheutti se, että oli vain yksi kylppäri, ja keittiökin – se oli pieni.

Kodinhoitajista Outi sanoo:

Raija ja Ritva osasivat sen roolin hoitaa hienosti. Ne eivät tehneet koskaan itsestensä numeroa ja sanoneet, että minä täällä aina saan ja te ootte tommoisia; ne olivat ihan kuin yksi meistä. Oikeet henkilöt oikealla paikalla. Molemmat kävivät töissä.

Kaappien käytössä opittiin omat kuviomme, mutta jälkien siistimisestä tuli joskus han-

kausta, vaikkei tappelua, yleensä jokainen hoiti omat jälkensä. Joskus vieraiden tuleminen vaati sopeutumista, jos astioita jäi vieraiden jälkeen pesemättä tai vieraita oli keittiössä, niin ettei aina mahtunut sekaan valmistamaan sitä pientä minestronepussikeittoaan. Sitä vissiin on siinä iässä niin joustava, kun yleensä asiat tuntui menneen hyvin.

Outi muistelee, että jokainen teki omat ruokansa ja jotkut söivät koulussa. Huoneet olivat kaikki täysin kalustettuja: pöytä, sänky ja lukupöytä oli jokaisella. Matot, astiat ja liinavaatteet tuotiin itse.

Tyttöjen mielestä pienillä asioilla olisi saanut paljon lisää viihtyisyyttä, esimerkiksi pintoja uusimalla ja kiinnittämällä perussiisteyteen huomiota. Kylpyhuoneessa oli kuoriaisia, matoja ja mönkiäisiä! Musisoinnista Outi kertoo:

Leena Puustinen, teologimme, lauloi joskus yksinlauluharjoituksiaan, se oli tosi hauskaa. Mepe soitti viulua ja minä kitaraa joskus. Jos olisi muita soittimia ollut, melkein jokainen olisi soittanut jotain. Joku soitin olisi saanut talon puolesta olla. Kyllähän siitä olisi tullut vaikka laulukuoro, mutta ei se ollut tärkeää siihen aikaan, se oli jotenkin niin itsestään selvää, että kaikki on uskossa, kaikki osaa laulaa ja soittaa.

Suureksi osaksi kävimme kirjastossa lukemassa tentteihin. Pirkko luki kyllä yleensä huoneessaan, hänellä oli rautainen keskittymiskyky.

Jos nyt lähtisin opiskelemaan samassa tilanteessa kuin silloin, menisin säätiölle asumaan. Siellä oli kodikasta ja sellaista, ettei tarvinnut yrittää olla jotain mitä ei ole, ei yrittää jotain väkinäisesti. Kun minäkin alkuaikoina jaksoin käydä Sodankylässä viikonloppuna, niin takaisin tullessani koin, että saa tulla kotiinsa vapaasti.

Asuminen oli todella halpaa, ja kiitollinen on perusasenteeni ollut. Säätiöllä eläminen antoi opiskelulle ulkonaisen pohjan. Elämä oli turvallista, tiivistää Outi.

Säätiö hankki lisätilaa naisopiskelijoille Caloniuksenkatu 2 C 73:sta vuonna 1991. Tuolloin säätiön tilat Töölössä olivat laajimmillaan.

Kohentuva talous parantaa asumisoloja 1981–94

Raha lisääntyy – toiminta vilkastuu

Säätiön koko opiskelijakotitoiminnan siirtämistä Annankatu 1:n tiloihin harkittiin vuosien 1980 ja 1981 tienoilla. Ajatus syntyi, kun pohdinnan alla oli Vapaakirkon keskustalon tuleva käyttö. Ei ollut vielä varmuutta siitä, kannattaisiko keskustalossa sijainnut hotelli Lähetys-Hospiz uudistaa. Ajatuksena oli, että säätiö myisi omistamansa opiskelijakotihuoneistot ja ostaisi keskustalosta esimerkiksi yhden kerroksen vastaavaan käyttöön. Ajatus kuitenkin raukesi, kun Vapaakirkko päätti uudistaa hotellin.

Taloudellisesti säätiön asema parani huomattavasti 1980-luvulla. Vuosikymmenen loppua kohti säätiön saamat tulot sijoituksista ja vuokrahuoneistoista kasvoivat, niin kuin silloisen nousukauden vuoksi tapahtui yleisemminkin. Näin syntyi varaa isohkoihin korjaus- ja muutostöihin, joita asuntoloissa oli kauan odotettu. Museokadun opiskelijakodin olohuone, joka oli ollut oleskelutilana, jaettiin 1980-luvun alussa kahtia ja muutettiin asuinhuoneiksi.

Vuosikymmenen puolivälissä säätiö alkoi tehdä talousarvioihinsa suuria peruskorjausvarauksia. Cygnaeuksenkadun alakerran peruskorjaus tehtiin kesällä 1987, ja samalla

uusittiin kodin kalustoa. Seuraavana talvena tehtiin yläkerran peruskorjaus. Vuosikymmenen lopulla säätiö uusi muidenkin asuntoloiden kiinteää kalustusta ja hankki asuntoihin uudet pesukoneet, kuivausrummut sekä mikroaaltouunit. Joissakin opiskelijakojeissa opiskelijat saivat käyttöönsä myös uudet liedet ja jääkaapit.

Etenkin tyttöjen asumisoloihin tuli muutoksia 90-luvun alussa. Minervankadun kodin keittiö uudistettiin perusteellisesti keväällä 1991. Samalla sitä laajennettiin liitettämällä siihen keittiön takana ollut palvelijanhuone. Isännistö etsi lähistöltä myös uutta huoneistoa opiskelijakodiksi tytöille. Saman vuoden kesällä säätiö osti Töölössä huoneiston Caloniuksenkatu 2 C 73, joka sijaitsee kuudennessa kerroksessa. Kesällä 1992 huoneisto remontoitiin toimivammaksi. Remontin jälkeen opiskelijakodissa oli keittiön lisäksi kaksi yhden hengen huonetta ja yksi kahden hengen huone.

Uuden kodin hankinnan jälkeen säätiön opiskelijapaikkaluku saavutti 26 paikkaa, joista yksitoista oli tytöille ja viisitoista pojille. Kesällä 1993 uusittiin Museokadun opiskelijakodin keittiö, samalla keittiön kaappitilaa kasvatettiin.

Hyvästä taloustilanteesta kertoo sekin, että säätiö pystyi lainaamaan rahaa Vapaakirkolle 90-luvun alussa. Toinen vaurastumisesta viestivä seikka oli se, että 80-luvun loppupuolella alettiin myöntää enemmän ja aiempaa suurempia apurahoja.

Apurahoja oli ennen vuotta 1987 myönnetty suhteellisen vähän. Tähän oli syynä se, että sopivia avustuksen saajia ei kovin usein ilmaantunut. Vuosina 1987–1994 säätiö myönsi kymmenen apurahaa pro gradu -töiden tekemiseen yliopistossa. Näiden suuruus on yleensä ollut 5.000 markkaa, joskus suurempikin. Useimmat pro gradu -töistä on tehty teologisessa tiedekunnassa, jossa 80-luvun lopulla opiskeli useita vapaakirkollisia. Joitakin samansuuruisia apurahoja säätiö on myöntänyt esimerkiksi opintoihin ulkomailla. Ulkomaisiin teologian opintoihin on myönnetty myös yksi huomattava opintolaina. Pro gradu -apurahojen saamisen ehtona on ollut, että työ liittyy aiheeltaan jollakin tavoin vapaakirkollisuuteen tai avustus tukee muulla tavoin säätiön tarkoitusta.

Säätiön halukkuudesta apurahojen myöntämiseen kertoo se, että vuoden 1991 talousarviossa avustuksiin oli varattu 40.000 markkaa eli 23 % toiminnallisista kuluista. Vuoden 1994 talousarviossa vastaava määrä on 30.000 markkaa, joka oli 12 % arvioituista toiminnan kuluista. Käytännössä kaikkia määrärahoja ei ole käytetty.

Säätiö saa toiminnanjohtajan

Säätiön hallinnossa tapahtui 80-luvulla näkyviä muutoksia. Hallituksen jäsen Olli Reinikainen muutti Jyväskylään, ja hänen tilalleen vuoden 1982 alusta valittiin dipl.ins. Jukka Karppinen. Hän oli opiskelijana asunut Cygnaeuksenkadun yläkerrassa. Hallituksen kokoonpano muuttui merkittävästi vuoden 1988 alusta. Rauha Salmensaari jäi pois, ja uusiksi jäseniksi tulivat säätäjistä lukien neljännen sukupolven edustajat tekn. yo. Olli Salmensaari ja yo. Ilkka Salmensaari. Hallituksen puheenjohtajaksi valittiin Martti Salmensaaren tilalle Pekka Salmensaari.

Veikko Korhonen valittiin vuodesta 1983 pysyvästi isännistön jäseneksi, kun aiem-

min hän oli ollut Vapaakirkon nimeämänä jäsenenä. Korhonen toimi tässä vaiheessa vielä Vapaakirkon hallituksen puheenjohtajana. Korhosen jäätyä Vapaakirkon hallituksesta vuonna 1985, istui isännistön jäsenistä tässä elimessä edelleen Pekka Salmensaari. Kun hänkin jäi pois vuodesta 1990, kirkkokunnan hallitus nimesi hänet olemaan edustajanaan isännistössä.

Säätiön hallituksen työmäärä oli lisääntynyt 80-luvulla siinä määrin, että puheenjohtaja Martti Salmensaari ehdotti vuonna 1987 toiminnanjohtajan nimeämistä säätiölle. Jo 80-luvun alussa oli kaavailtu tilinpidon ja hallinnon antamista jollekin toimistolle tai sopivalle henkilölle. Nyt oli ajatuksena, että toiminnanjohtaja hoitaisi säätiön omaisuutta ja taloutta sekä vastaisi opiskelijakotien toiminnasta isännistön ja hallituksen päätösten mukaisesti. Hänen tehtäviinsä kuuluisivat myös opiskelijoiden ottaminen ja erottaminen, hallintoelinten kokousten valmistelu, säätiön virallinen edustaminen sekä säätiön asioista tiedottaminen.

Ensimmäiseksi toiminnanjohtajaksi vuoden 1988 alusta hallitus valitsi Pekka Salmensaaren, joka oli hoitanut säätiön kirjanpitoa 1950-luvun lopulta lähtien. Samalla hallitus päätti antaa toiminnanjohtajalle luontaisetuna käyttöön asunnon. Tätä varten Cygnaeuksenkatu 8 A 14:ssä eli yläkerran huoneistossa suoritettiin remontti, ja toiminnanjohtaja muutti perheineen siihen. Näin päättyi samalla yläkerran opiskelijakodin runsaat 22 vuotta kestänyt toiminta.

Jo syyskuussa säätiölle oli valittava 1992 uusi toiminnanjohtaja, sillä Pekka Salmensaari sai pitkäaikaisen työkomennuksen Bangladeshiin. Johtotehtävät otti tällöin hoitoonsa tekn. yo. Ilkka Salmensaari.

Opiskelijakotien hoitajana on vuodesta 1988 ollut Marjatta Salmensaari. Hänen tehtäviinsä ovat kuuluneet suursiivousten ohella vuodevaatteiden pesu, erilaiset hankinnat, kotien peruskunnan tarkkailu sekä uusien opiskelijoiden vastaanotto. Tarpeen tullen hän on avustanut toiminnanjohtajaa muissakin tehtävissä.

Tampereella säätiön omistuksessa oli Tyyne-Liisa Salmensaaren testamenttaamat kolme asuinhuoneistoa ja yksi liikehuoneisto. Näihin liittyviä asioita oli Tampereella hoitanut rouva Valma Ranta. Hän oli nuorena 1920-luvulla tullut töihin Thurmanien omistamaan Kotileipomo Pohjalaiseen, josta oli muodostunut hänelle ikään kuin toinen koti. Luottamustehtävän pohjana oli läheinen suhde Tyyne-Liisa Salmensaareen. Ikänsä vuoksi hän pyysi vapautusta tehtävästä, ja samoja tehtäviä ryhtyi vuonna 1981 hoitamaan isännöitsijä Martti Haapalinna. Tämä kuitenkin kuoli vuonna 1992, ja uudeksi yhteyshenkilöksi valittiin diplomi-insinööri Jorma Terävä.

Merkittävä asiainhoitaja Tampereella

Jorma Terävä hoiti säätiön kiinteistöjä Tampereella peräti 25 vuoden ajan.

Kun Masi vuonna 1992 siirtyi ajasta ikuisuuteen, minulta kysyttiin valmiutta tähän hommaan. Varmaan Terhikillä oli sormensa pelissä. En osannut kieltäytyä, vaikka itselläni ei tuolloin ollut mitään isännöinnin kokemusta, Terävä kertoo.

Jorma Terävä hoiti säätiön kiinteistöjä Tampereella 25 vuotta.

Puutarhakadun ja Näsilinnankadun kulmakorttelissa säätiöllä on ollut kaksi kolmiota. Näiden ja Teopoliksen asuntolan lisäksi säätiöllä on asunto Kalevan Teiskontiellä. Jorma Terävä hoiti Teiskontien osakkeiden hankinnan, Tampereen asuntojen vuokraamisen, remontit ja yhteydet taloyhtiöihin.

Teiskontien asunto on todella halutulla alueella lähellä Teopolista, yliopistoa ja keskussairaalaa. Rattikkalinjakin rakennettiin aivan lähelle. Yhdessä vaiheessa Teiskontien asunnossa sattui taloyhtiöstä johtunut vesivahinko. Sen korjaamisen yhteydessä tehtiin iso remontti, jossa mm. avattiin lattiat ja tiilinen väliseinä purettiin. Muutos oli asukkaiden mieleen, Terävä iloitsee.

Jorma Terävä kutsuttiin keväällä 1993 myös isännistön jäseneksi. Elokuussa isännistön jäsen rehtori Kultimo Salmensaari kuoli 88 vuoden iässä, ja hänen tilalleen valittiin vuoden lopussa Olli Salmensaari. Säätiön isännistön kokoukset eivät ole liikaa raskautaneet Jorma Terävän elämää:

Kiitollinen olen vuosista, jotka olen saanut olla mukana. Minä toin yleensä kokouksiin Tampereen kuulumiset ja tarpeet. Säätiön leppoisa ja perhemäinen ilmapiiri on aina ollut todella miellyttävä.

Säätiö oli hiukan aiemmin ostanut Kangasalan Lihasulan kylästä Matalajärven rannalta tontin, jonka se vuokrasi Tampereen vapaakirkkoseurakunnan Versopartiolaisille. Nämä olivat toimineet omistamallaan Matalajärven partiomajalla jo vuosia. Jorma kertoo:

Versopartion rahan tarve syntyi vuonna 1989 siitä, kun aiemmin vuokraamalla hallintaan saatu Paaloksen partiokämpän tontti piti hankkia maanomistajalta J.W. Enqvist Oy:ltä (myöhemmin Metsä-Serla Oy) 140 000 markan hintaan. Saimme lippukunnan johtajistona kerättyä työn tukijoilta vain osan tuosta summasta. Säätiö tuli apuun, osti 4000 neliön tontin ja siten mahdollisti partioinnin Paaliksella Matalajärven rannalla myös tuleville sukupolville.

Jorma Terävän muistiin on jäänyt 2000-luvun alusta toinenkin haastava tilanne, jossa säätiö auttoi:

Hoidin yhdessä Richard Brewisin eli Rikun kanssa Himalajan vapaakirkon rakennushanketta Siligurissa. Suomessa hankkeelle kerättiin merkittävä summa, mutta kaikkea ei saatu kokoon. Sovimme Rikun kanssa, että yritän saada säätiön täyttämään vajausta. Esitin asiani isännistölle Caloniuksenkadulla pidetyssä kokouksessa. Yskäni ymmärrettiin. Muistan

sen ilon tunteen, kun kotiin ajellessa soitin Rikulle ja kerroin päätöksestä. Vuonna 2008 Intian Siliguriin valmistuneen kirkon ulkoseinää koristaa Salmensaaren Opintosäätiön avusta kertova kivitaulu.

Pitkäaikaisimpiin säätiön luottamushenkilöihin ovat kuuluneet kustannusjohtaja Toivo Asikainen ja kirjanpitäjä Hilma Ranne, jotka säätiön toiminnan alusta alkaen toimivat tilintarkastajina. Ranteen tilalle valittiin vuodesta 1982 alkaen pankkivirkailija Seppo Lehto ja hänen tilalleen vuodesta 1989 alkaen ekonomi Jukka Silvola.

Vuoden 1994 joulukuun kokouksessa Lemmitty Salmensaari ilmoitti eroavansa isännistön puheenjohtajan tehtävästä, mutta lupasi jatkaa isännistön jäsenenä. Puheenjohtajaksi siunattiin Martti Salmensaari. Vuoden 1994 toiminta jäi alijäämäiseksi noin 3000 markkaa.

Opiskelijat ovat säätiön suola

Opintosäätiö on edelleen viime vuosina järjestänyt opiskelijoille tutustumisiltoja, joissa myös säätiön johtohenkilöt ovat kuunnelleet opiskelijoiden toiveita. Puolivälissä 80-lukua tällaisia järjestettiin ainakin Museokadulla ja Cygnaeuksenkadulla. Pekka Salmensaaren tultua toiminnanjohtajaksi Salmensaaret ovat kutsuneet kotiinsa opiskelijat aina alkusyksyllä molemminpuolista tutustumista varten. Marjatta Salmensaari alkoi hoitaa kaikkien opiskelijakotien varauksia ja juoksevia asioita perheen muutettua Cygnaeuksenkadun viidenteen kerrokseen vuonna 1988 ja jatkoi tointaan Töölön asuntojen myyntiin asti 2013. Opiskelijat pitivät hänen äidillisestä ja napakasta otteestaan.

Vuoden 1988 lopulla päätettiin, että opiskelijoiden kanssa solmitaan kirjalliset vuokrasopimukset. Samassa yhteydessä otettiin tavanomaisen vuokrasuhteen menettelyjä käyttöön, näitä olivat opiskelijan maksamat takuumaksu ja avainmaksu. Seuraavana vuonna opiskelijamaksut korotettiin opintotuen opintorahan suuruisiksi.

Syksyllä vuonna 1989 kahdella kolmesta säätiön opiskelijasta oli vapaakirkollinen tausta. Vuonna 1991 tehdyn opiskelijatiedustelun jälkeen muutettiin Museokadulla kaksi huonetta yhden hengen huoneiksi ja Minervankadulla yksi huone.

Säätiön kesäasukas

Säätiön lämmössä on viihdytty yleensä valtaosa opiskeluajasta, mutta jotkut ovat hakeutuneet asuntolaan vain pariaksi kuukaudeksi saatuaan kesätöitä pääkaupunkiseudulta. Viihdetaiteilijana ja muusikkona tunnettu Heikki Hela vietti kesän 1988 Cygnaeuksenkadun soluasunnossa työskennellessään turvatarkastajana lentokentällä.

Taisin kuulla mahdollisuudesta asua säätiöllä Heikkilän Lasselta, joka opiskeli tuolloin Sibeliuksenakatemiassa. Äärimmäisen iloinen olin voidessani asua keskellä Helsinkiä! Kämpikseni Teemun kanssa kävimme joskus yhdessä syömässä ravintolassa, toki Jaskan grillin valkosipulihöysteetkin tulivat tutuiksi. Muuten en juuri viettänyt aikaa säätiöläisten kanssa, keittiössä moikattiin. Kuljin omia aikojani työvuoroihin myöhään illalla tai aikaisin

Jotkut ovat asuneet säätiöllä muutoinkin kuin opintojensa yhteydessä. Viihdetaiteilija ja muusikko Heikki Hela vietti säätiöllä kesän 1988 saatuaan töitä pääkaupunkiseudulta. Tuolloin Gospel Power -bändin laulusolistina toiminut Hela sai joustoa vuokra-aikaansa keikkaillessaan Itä-Saksassa.

Myöhemmin Kummeli-sketsiohjelmien myötä tunnetuksi TV-kasvoksi ponnahtanut taiteilija on tehnyt myös vakavahenkisiä näyttelijän rooleja mm. Kahlekuninkaassa ja Karjalan kunnailla -sarjassa. Muusikkona hän on julkaissut kuusi sooloalbumia; lauluista tunnetuimmat lienevät Uneton yö ja Kaikista kaikkein.

aamalla. Erityisen hienoa oli se, että sain sopia asumisesta joustavasti. Parin viikon tauko vuokra-aikaan muodostui siitä kun kävimme Gospel Powerin kanssa kiertueella Itä-Saksassa, Hela muistelee.

Opiskeltuaan Hämeenlinnassa luokanopettajaksi Heikki Hela luotsasi vuoden verran Kangasalan kirkonkylän ala-asteen neljättä luokkaa. Veri veti esiintymään muuallekin kuin liitutaulun eteen; Hela hankkiutui opiskelemaan sivuaineen opinnot Tampereen yliopiston draamalinjalle. ”Siitä se hölynpölyn tekeminen alkoi”, naurahtaa Hela ja viittaa Kummeli-sketsiohjelman tuotantoihin. Jälkikasvu pyyhkii isänsä omasta mielestä hauskat jutut sarkasmilla: ”Terveisiä 60-luvulta.” Lempeää sanailua riittää, mutta kahdesta pojasta vanhempi on myös ’sortunut’ viihdealalle.

Kummelin suosion salaisuutta Helalta on kyselytty ennenkin. Hän analysoi:

Ehkä se osui sopivaan saumaan, lama-ajan Suomi tarvitsi kevennyttä. Ehkä siinä vetosi kansanomaisuus, hienostelemattomuus. Itselle Kummeli loi mahdollisuuksia tehdä kaikesta laista, se oli portti eteenpäin. Ja onhan se edelleen rakas yhteisö. Ollaan naurettu, että Kummeli on aina siellä missä me ollaan Silvennoisen, Kahilan ja muiden kanssa. Leima ei otsasta putoa.

Tutustumisilta Salmensaarilla Cygnaeuksenkadulla syksyllä 1990. Vas. Topi Kaaresoja, Jyrki Lötjönen, Tarja Ahtoranta (myöh. Lötjönen), Anu Karvala (myöh. Salmensaari) ja Marjo Urhonen.

Säätön tutustumisillassa laulettiinkin. Vas. Pia-Liisa Orrenmaa, Pekka Soininen, Antti Soininen ja Lasse Heikkilä kitaroineen.

Minervankadun 1992 uusittu keittiö. Kuvassa keittiön suunnittelut Pia-Liisa Orrenmaa.

Kahden hengen huone jaettiin sermillä. 1990-luvulla etenkin tyttöopiskelijat alkoivat toivoa yhden hengen huoneita. Tarpeeseen vastattiin joustavasti.

Neljä 1990-luvun asukasta

Mitä olisi säätiö ilman opiskelijoitaan? Neljä opiskelijaa pohtii seuraavassa säätiön elämää kaikkine ihmeellisyyksineen.

Tarja Lötjönen os. Ahtoranta aloitti syksyllä 1988 luokanopettajaopinnot Helsingissä. Vuoden hän oli opiskellut kieliä Tampereella. Keväällä 1992 hän muutti pois säätiöltä ja meni kesäkuussa naimisiin. Tarja muistelee:

Sain tietää säätiöstä nykyiseltä mieheltäni. Tulin uskoon vuonna 1986, ja kun pääsin tänne, niin se oli tosi hieno juttu. Tyttöjen säätiöllä ei ollut aluksi tilaa. Jyrki oli päässyt asumaan säätiölle. Olin epätoivoinen ja luulin joutuvani HOASille, maksoin jo ensimmäisen vuokrani sinne, kun sain Marjatta Salmensaarelta soiton, että joku säätiöläinen oli päättänyt mennä naimisiin ja pääsen tänne. Se oli semmoista juhlaa! Äsken uskoon tulleena oli hienoa päästä kristilliseen opiskelijakotiin. Opiskelen kansainväliseksi sairaanhoitajaksi tällä hetkellä ja ehkä menen kehitysmaihin töihin.

Tuomo Nyyssönen opiskelee humanistisessa tiedekunnassa yleistä kirjallisuustiedettä ja viestintää. Leppävirtalainen Tuomo on viettänyt erilaisia vuosia: kansanopistossa Hangan Santalassa, fysiikan opinnoissa Helsingissä ja siviilipalvelussa Jyväskylässä. Syksyllä 1993 hän aloitti nykyiset opintonsa museokatulaisena. Hän on asunut ylioppilaskirjoitusten jälkeisen kesän 1990 Cygnaeuksenkadun alakerrassa.

Pia-Liisa Orrenmaa on kotoisin Alahärmästä:

Tulin keväällä 1990 kirjoitusten jälkeen tänne töihin pankkiin, sitten menin kesäksi ulkomaille. Syksyllä pääsin Otaniemeen ja samalle paikalle Minervankadulle kuin kesällä. Opiskelen maisema-arkkitehdiksi. Taidan olla opiskelijakodeissa ainoa tyttö, joka opiskelee Otaniemessä. Sain tiedon opiskelijakodista lehti-ilmoituksesta.

Ari Nironen tuli säätiölle asumaan syksyllä 1986 ja lähti sieltä keväällä 1989, minä aikana hän opiskeli Teknillisessä opistossa. Välillä hän suoritti siviilipalveluksen. Syksyllä 1990 hän tuli asukkaaksi uudestaan opiskellakseen Teknillisessä korkeakoulussa ja lähti pois 1992 keväällä. Ensimmäisessä vaiheessa hän asui Museokadulla. Takaisin tullessaan hän omien sanojensa mukaan joutui Cygnaeuksenkadulle, Museokadulle nimittäin jäi tuttuja kavereita. Yleensäkin ryhmässä ollaan sitä mieltä, että tutut kaverit opiskelijakodissa helpottavat selvästi asumisessa alkuun pääsyä.

Tarja Lötjönen sanoo asuneensa melkein puoliksi poikien puolella Museokadulla. Sehän on samassa talossa kuin Minervankadun koti. Tarjan huonetoveri luki usein tentteihin, niin ettei hän siinä voinut seurustella nykyisen miehensä kanssa. Samoin Jyrkin kämppekaverilla oli usein lukemista. Sitten saattoi olla siellä keittiössä joku kavereittensa kanssa. Niinpä nuoripari seisoskeli rapun oven pielessä ja aikaili, eikä malttanut erota toisistaan.

Säätiön taannoin tekemän asumiskyselyn tulos oli, että enemmistö työistä halusi yhden hengen huonetta, mutta pojat olivat yleensä sitä mieltä, että he maksavat mie-

luummin 400 markkaa ja asuvat kahden kuin 700 markkaa ja saavat oman huoneen.

Ryhmä pohtii yksin tai kahdestaan asumisen eri puolia. Tarja koki hienoksi yhteisöllisyydeksi sen, kun nukkumaan mennessä valot sammutettuaan oli sanonut kämppiksellle hyvää yötä; samassa tuli jotain mieleen ja siitä syntyikin puolen tunnin juttutuokio. Tuomo Nyssönen kertoo:

Kun asuin Cygnaeuksenkadun alakerrassa, oli aika tavallista, että valojen sammuttamisen jälkeen juttelimme Vuorisen Mikan kanssa tunteja, mitä mieleen tuli. En varmaan ole koskaan nukkunut niin vähän kuin silloin. Se oli toisaalta hauskaa ja mielenkiintoista, tärkeitä asioita kelattiin. Mutta se on aika rasittavaa ja käy pidemmän päälle mahdottomaksi. Jäntin Joonan kanssa, joka nyt on minun kämppikseni, me olemme hyvissä puheväleissä, mutta intressipiirit kohtaavat sen verran vähän, että emme rasita toisiamme liiallisella puhumisella.

Pia-Liisalla on ainoana Minervankadulla yhden hengen huone ja muut kuusi ovat kahden hengen huoneissa.

Yhden hengen huone on sikäli kiva, että voi kutsua kavereita, eikä tarvitse ajatella häiriintyykö kämppi siitä. Minulla on ollut siellä neljätoista ihmistä joskus! Välillä olen ajatellut, että miten ihmeessä tänne on kaksi ihmistä mahtunut ja vielä niitten kaikki kaapit ja kaikki! Huone on pieni kahdelle, arvioi Pia-Liisa.

Minulta on tosi monet kysyneet, miten monta teitä siellä oikein asuu. Aikaisemmin oli tiukempaa, kun meitä oli yhdeksän, nyt on väljempää, kun on seitsemän. Silti kun jollekin sanoo, että meitä on seitsemän, niin hän vastaa, että ei voi olla, miten te pärjätte siellä? Meillä on vain yksi suihku, yksi vessa, yksi puhelin. Muualla ei tule ongelmia kuin puhelimen kanssa, Pia-Liisa jatkaa.

Ari Nironen tietää kokemuksesta, että Minervankadun puhelin on yleensä varattu, kun siihen yrittää tyttöystävälle soittaa. Nyt siihen on kytketty koputussysteemi, niin että kuulee, kun joku yrittää soittaa puhelun aikana. Tämä herättää keskustelijoissa yleistä hilpeyttä: arvellaan, että siellä tarvittaisiin jonotuspuhelin taustamusiikkeineen. Tarja sanoo, että hänenkin vanhempansa luovuttivat jo ensimmäisen vuoden aikana, eivät edes yrittäneet soittaa, puhelin oli aina varattu. Yhdessä vaiheessa Pia-Liisa huomasi, että torstaisin seitsemästä johonkin yhteentoista oli puhelin varattu. Ihmiset soittelivat ympäriinsä ennen viikonloppua ja tiedottivat tulostaan. Pia-Liisa sanoikin kavereilleen, ettei kannata soittaa torstaina.

Yleensä opiskelijakodissa on astioiden pesun tai siivouksen suhteen joku 'omatunto', joka 'pinnansa kiristyessä' itse tiskaa tai huomauttaa, ettei normeista lipsuttaisi. Siivousvuorot asuntoloissa toki on jaettu, kummassakin eri tavoin. Museokatulaisilla on vuorolistan mukaan siivottavana oma alue ja minervankatulaisilla koko koti, jolloin vuoro on harvemmin. Käytäntö on vaihdellut Museokadullakin: Arin aikana oli voimassa jälkimäinen tapa. Tuomo sanoo, että jos olisi iso kokonaisuus siivottavana, homman tekisi kunnolla. Nyt kun on aluejako, voi käydä niin, että kun näkee kengät väärässä paikassa,

täytyy katsoa vuorolistasta, kenen vastuulla ne tällä viikolla ovat. Sitten voi mennä valittamaan. Tyttöjen puolella siivousopastus on saattanut tulokkaille olla perusteellistakin siivousperinteen siirtämistä.

Varsinainen hauskuus oli tyttöjen puolella Minervankadulla se, että yhteen aikaan jokaisella oli oma tiskiharjansa ja -aineensa. Jossain vaiheessa päätettiin yhdessä, että se jolla on siivousvuoro huolehtii, että yhteistä ainetta on käytettävissä. Museoakadun kodin elämä näyttää Tarjan mielestä vielä kommuunimaisemmalta, sillä asukkaat syövät toistensa astioista, eikä keittiön järjestyskään ole aina huippuluokkaa.

Ryhmän saa nauramaan Minervankadun keittiön kaappien sisältö: jokaisella tuntuu olevan kokonaisia astiastoja käytössään. Tätä ongelmaa ei ole poikien puolella. Tuomo sanoo, että pesemättömien astioiden kertyessä pojat äsken totesivat, että astioista pitäsi ottaa DNA-näytteet, jotta tiedettäisiin, mikä on kenenkin jäljiltä.

George keitti kerran intialaista tummanruskeata alkuperäistä riisiä, ja se tuoksui kadulle saakka ja rappuun, muistelee Ari. Arin aikana George oli ainoa, joka teki Museoakadulla ruokaa. Muiden kohdalla kaurapuuro oli monimutkaisinta, mitä tehtiin. Nyt on tullut vielä mikroaaltouuni, ja kaikki on entistä helpompaa.

Tuomo ja Kaaresojan Topi tekevät ainakin toisilleen ruokaa yhdessä. Tyttöjen puolella kukin tekee oman ruokansa, vaikka on ollut puhetta, että olisi paljon järkevämpää tehdä yhteisesti. Ruoka tulisi halvemmaksi ja terveellisemmäksi ja aikaa säästyisi. Pia-Liisa on havainnut sellaisen ilmiön, että uuden opiskelijan tultua tämä noin vuoden tekee ruokaa innokkasti, sen jälkeen korkeintaan leipoo. Ruoka lämpiää mikrossa, enää ei jaksaa laittaa. Leipomaan jotkut innostuvat kyllä vaikka puolilta öin.

Kun Minervankadun kodin keittiö uudistettiin, Tarja sanoo ajatelleensa, että vuokra oli tosi halpa keittiön hienouteen verrattuna. ”Hyvä jos ikinä pääsee enää näin hienoon keittiöön”, hän tuumi.

Keittiöstä minervankatulaisten yhteisenä tilana Tarja sanoo, että jos ei jaksanut lukea tenttiin, meni vain keittiöön, niin kohta siihen tuli toinen, jota ei huvittanut lukea tenttiin ja niin rupattelu alkoi. Siellä oli kiva istua iltaa, vaikkei se oleskelutila ollutkaan.

Pia-Liisan mukaan yhdessä vaiheessa muodostui tietty porukka, mutta kun ihmisiä on nyt vaihtunut, he ovat taas paljon omissa huoneissaan. Tarjan ja Pia-Liisan

Topi Kaaresoja Museoakadulla ties minkä kimpussa.

yhteisenä aikana saatettiin ihan yöhön asti olla "blaa blaa blaa". Välillä syntyy porukka, välillä ei, näissä asioissa voi nähdä aaltoliikettä. Tuomo kertoo puolestaan:

Meillä on käyty muutamia suuria maailmanpoliittisia keskusteluja, joissa on ollut väkeä mukana. Niissä on ollut joskus hyvinkin erilaisia näkökulmia – meillähän asuu intialainen George Nalothukudiyil – ja se on ollut ihan hyvä asia. Joskus on muutamien ihmisen kanssa sellaisia "assosiatiivisia istuntoja" melko myöhäänkin, ja siitä on saatu kuulla sitten muilta-kin asukkailta, että taisi olla taas hauskaa eilen!

Kumoavatko yhteinen keskustelu ja opintoihin keskittyminen toisensa? Pia-Liisan mielestä eivät – keskustelu vain auttaa siihen, että jaksaa sitten taas paahtaa. Muut tähän myöntelevät.

Tarja arvelee, että jos tutkittaisiin valmistumisaikoja, niin säätiöläiset valmistuisivat ehkä hitaammin kuin muut. Yksi syy on se, että useat touhuavat paljon seurakunnassa. Opiskelu ei välttämättä ole asia numero yksi.

Tällä hetkellä poikkeuksellisen moni säätiöläinen on tekemisissä Vapaakirkon kanssa tai on sen jäsen. Tarja sanoo, että hän Jyrkin kanssa ajatteli Valkeakoskelta lähtiessään, että nyt ei oteta vastuuta seurakunnassa niin paljon kuin kotipaikkakunnalla. Nyt tuntuu taas, että on liikaakin vastuuta. Säätiön asukkaat ikään kuin imaisevat mukaan ja yhteyksiä seurakuntaan syntyy. Uutena uskovana Tarjalle oli säätiöllä avartavaa läheinen asuminen muiden uskovien kanssa. Pieniä eroja oli, mutta myös yhteinen asia.

Tuomo toteaa, että säätiöläisten yhteislähdöt kirkolle ovat vahvistaneet omaa seurakuntayhteyttä. Helluntailainen Arikin toteaa, että uskovien asuintovereiden kanssa käydyt keskustelut ovat rakentaneet omaa hengellistä elämää. Cygnaeuksen- ja Museokadun kotien ilmapiirissä oli suuri ero, hengellinen yhteys tuli jälkimmäisessä aivan toisella tavalla mahdolliseksi, ja se oli merkittävää.

Raamattupiirejä tai vastaavia ei 1990-luvun alussa kodeissa ole. Ari sanoo, että vuosina 1986–87 oli Museokadulla raamattu- ja rukouspiiri, jossa Kiisken Erkki ja Pöyhtärin Vesa olivat mukana.

Tuomon mielestä älyllis-henkistä merkitystä on ollut sillä, että opiskelijakoti on tarjonnut puitteet syvemmälle tutustumiselle ainakin yhteen toveriin.

Yhtä ja toista mukavaa tai hurjaa mahtuu näidenkin opiskelijoiden asumiskokemuksiin. Ari kertoo, että Cygnaeuksenkadun alakerrassa oli heidän huoneessaan jääkaappi, jonka pakastelokero oli umpijäässä. Kun se sulatettiin, löytyi jään keskeltä Namami-vanukaspurkki.

Ari kehuu hienoja uusia pesukoneita, sellaisia hi tech -malleja. Ennen oli semmoinen kone, jonka päällä seisottiin kun se linkosi, ettei se lähtenyt liikkumaan. Muut siihen: ”Niin, se rupesi aina hakkaamaan johonkin suihkukaapin kylkeen.”

Ulla Jäntti (o.s. Salmensaari) toimii luokanopettajana Hämeenlinnassa. Säätiön arki tuli tutuksi lapsuudenperheen elämässä Helsingin Töölössä, kun hänen äitinsä Marjatta Salmensaari toimi opiskelijakodin hoitajana 1988–2013. Ulla istuu edelleen 2020-luvulla säätiön isännistössä yhtenä suvun edustajista mummonsau Rauha Salmensaaren jättämällä paikalla.

Opiskelijat hakivat avaimensa Ulla Jäntin lapsuudenkodista

Hämeenlinnassa asuva luokanopettajana Ulla Jäntti (o.s. Salmensaari) seurasi säätiön elämää hyvin läheltä äitinsä Marjatan hoitaessa opiskelijakodin asioita. Loppukesäisin Ullan lapsuudenperheessä Cygnaeuksenkatu 8 A:n viidennessä kerroksessa toistui tietynlainen kuvio.

Puhelin soi suhteellisen paljon. Äidin äänestä ja kysymyksistä arvasin, että soittaja oli säätiölle tuleva opiskelija. Yleinen näky alkusyksyllä eteisessämme oli hiukan ujon oloinen, juuri Helsinkiin muuttanut opiskelija, joka oli tullut hakemaan avaimen. Äiti lähti opastamaan opiskelijan perille asuntoonsa, Ulla kertoo.

Vaikka säätiöllä asui toisinaan Ullan hyviä ystäviä, hän kertoo vierailleensa etupäässä heidän huoneissaan, ei niinkään hengailut säätiön yleisissä tiloissa tai kuulunut säätiön porukoihin.

Kun menin tapaamaan ystävääni Pia-Liisaa, tuli vähän sellainen olo, että pitäisikö minun sanoa, jos näen jotain, johon äitini puuttuisi, eli pitäisikö minun ikään kuin edustaa organisaatiota, Ulla muistaa pohtineensa.

Ullan isän, Pekka Salmensaaren, saatua työkomennuksen Bangladeshiin ja Marjatan viettäessä Aasiassa miehensä luona pitkiä aikoja Ulla ja tämän isovelji Ilkka Salmensaari hoitivat säätiön käytännön asioita.

Äiti kyseli faxeissa ja kirjeissä miten olen jaksanut hoitaa asioita. Joskus kysymykset olivat niinkin käytännönläheisiä kuin ovatko siivoukseen käytettävät pesuaineet opiskelijakodeissa loppu. Muutaman kerran jouduin hankalaan välikäteen. Piti selvittää asioita, joissa opiskelijat olivat toimineet säätiön sääntöjen vastaisesti. Ei se ollut minusta lainkaan mukavaa.

Olinhan itsekin vielä nuori opiskelija, koin olevani kuin kahden tulen välissä, Ulla tunnustaa.

Helsingin vapaaseurakunnan nuoret viettivät paljon aikaa säätiöläisten kanssa esimerkiksi musiikkitouhuissa, nuorten- ja opiskelijajailloissa. Ullan tuleva aviomies Joona Jäntikin asui säätiön opiskelijakodissa.

Ulla Jäntti auttoi äitiään joulutervehdysten kantamisessa asuntoihin: Jouluaatto-lehdet, tortut ja limsapullot saivat lämpimän vastaanoton säätiöläisiltä. Ulla kunnostautui myös siistijän toimesta:

Kerran vuodessa tehtiin äidin kanssa suursiivous asunnoissa, pestiin ikkunat ja kylpyhuoneet ja vessat läpikotaisin. Vanhan talon ikkunoiden avaamisessa oli omat niksinsä, opimme ottamaan mukaan vasaran ja muita työkaluja, aina joku ikkunoista jumitti. Kun ikkunapintaa oli monta kerrosta niin menihän siinä aikaa. Hauskaa oli tehdä töitä yhdessä äidin ja myöhemmin siskojenkin kanssa. Työn ohessa ehdittiin jutella kaikenlaista ja evästauoilla herkuteltiin sämpylöillä, cokiksella ja suklaalla. Sain säätiöltä myös hyvän tuntipalkan, se oli oiva lisätienesti.

Ulla Jäntin mielestä säätiön asuntolan hoitaminen sopi hyvin hänen sosiaaliselle ja iloiselle äidilleen.

Äiti oli aina tykännyt olla nuorten kanssa ja tutustua uusiin ihmisiin. Säännöistä äiti yritti pitää kiinni – kai se oli pakkokin, muutenhan homma olisi levinnyt käsiin. Jos ensimmäinen yhteydenottaja oli uuden opiskelijan huolehtiva vanhempi, oma äitini kehotti tätä pyytämään opiskelijaa itseään soittamaan sopiakseen asioistaan. Välillä äidille harmia toi se, kun monet jättivät lähtiessään tavaroitaan asuntoihin ja meidän piti sitten hankkiutua niistä eroon. Muutaman kerran järjestimme siivouspäivän säätiön asukkaiden kanssa, veimme kaatopaikalle ja kierrätykseen opiskelijakoteihin ja vinteilte kertynyttä turhaa tavaraa. Talkoiden jälkeen kävimme syömässä Carrolsissa säätiön laskuun, Ulla Jäntti kertoo.

Ajatus Salmensaaren Opintosäätiön tarjoamasta asumisvaihtoehdosta on jäänyt sitkeästi elämään Vapaakirkon piirissä, sillä vielä 2020-luvullakin joku saattaa kysellä Ullalta, onko säätiöllä vielä asuntoja Helsingissä.

Teknisen korkeakoulun juhlasali Otaniemen Dipolissa sopi mainiosti Salmensaaren säätiön juhlapaikaksi. 177 osallistujaa saapui Espooseen muistelemaan Sulo Santeria ja säätiön tarinaa.

”Miksi koskaan lähdin pois...”

S. S. Salmensaaren 120-vuotisjuhla Espoon Dipolissa 1994

Säätiö oli juhlinut vuonna 1974 perustajansa 100-vuotisjuhlaa hotelli Hesperiaassa suhteellisen pienimuotoisesti. Isännistö sai idean järjestää suuremmat juhlat Sulon 120-vuotissyntymäpäivän kunniaksi syyskuussa 1994. Tilaisuuteen kutsuttiin kaikki säätiöllä ikinä asuneet, tuon ajan opiskelijat, asuntolan hoitajat ja kiinteistövastaavat, isännistö ja hallitus aveceineen. Vapaakirkosta kutsuttiin hallituksen puheenjohtaja Jorma Niemelä ja kirkkokunnanjohtaja Jorma Kuusinen, Helsingin vapaaseurakunnasta vanhimmiston puheenjohtaja Seppo Lehto, pastori Tapio Henriksson ja nuorisopastori Pertti Taskinen. Jatshtavaa musiikkia tilattiin Lasse Heikkilän orkesterilta Sons de la Vie’lta, olihan Heikkiläkin viettänyt Cygnaeuksenkadun opiskelija-asunnossa muutaman vuoden 1980-luvun lopulla. Jouni Kotkavuorelta tilattiin juhlaan erityinen Säätiölaulu, jonka hän kitaransa kanssa Dipolissa luikauttikin: ”Miksi koskaan lähdin pois Salmensaaren säätiöltä; kun asuin siellä, oli kaikki oikein päin. Laina oli tulopuolta, maksun ajasta ei huolta kun kuun yllä Museokadun näin ---”. 1990-luvun asukkaat loihdivat hauskan videon opiskelijoiden elämästä Tuomo Nyssösen tuotantona. Dipolin keittiöltä juhlamenuksi valittiin tuorepinaattitimbaalia korvasienikastikkeella sekä häränselyksiä madeirakastikkeella pikkuporkkanoiden ja perunoiden kera. Jälkiruuksi tarjoihtiin tuorehedelmäsalaattia ja 120-vuotiskakkukahvit.

Juhlaa suunniteltaessa syntyi idea säätiön historian dokumentoinnista. Toimeen pyydettiin Juhani Makkonen, taitosta vastasi Mikko Salmensaari.

Vierailijat ohjeistettiin maksamaan etukäteen 50 markan henkilömaksun, joka kattoi noin puolet ruokailun todellisista kustannuksista Dipolissa. Tuon ajan opiskelijoiden ei kuitenkaan tarvinnut maksaa kuin mahdollisesta seuralaisestaan. Suomen Viikkolehdessä jouduttiin julkaisemaan muistutus ilmoittautumisista ja maksuista vielä elokuun lopulla.

1990-luvun alkupuolella sähköinen viestintä alkoi kehittyä, mutta näyttää siltä, että säätiön juhlasta viestittiin edelleen perinteisin menoin: juhlasta ilmoiteltiin Suomen Viikkolehdessä ja kutsut lähetettiin kirjeitse – keräten samalla postin saajilta lisätietoja puuttuvista osoitteista.

Varsin monipuoliseen juhlaohjelmaan 10.9.1994 kuului aamupäivällä seppeleen lasku S. S. ja Tyyne-Liisa Salmensaaren haudalle Hietaniemessä ja tutustuminen Töölön opiskelijakoteihin Cygnaeuksenkadulla, Museokadulla, Minervankadulla ja Caloniuksenkadulla. Tuon ajan opiskelijat ja lähisuku toimivat oppaina. Dipolissa iltapäivää johdattelivat sujuvasti Ulla Salmensaari (myöh. Jäntti) ja Olli Reinikainen. Ilkka Salmensaari jakoi säätiön puolesta stipendin Lhomiheimon raamatunkäännöstyölle, jonka digitaalisista mahdollisuuksista Olavi Vesalainen piti juhlapuheensa. Juhla Espoon Ota-niemessä Dipolissa alkoi klo 16 ja sen ohjelma oli seuraavanlainen:

Tervetulo puhe - Pekka Salmensaari

Juhlaesitelmä - Olavi Vesalainen

Musiikkia - Sons de la Vie

Isännistön, hallituksen ja tilintarkastajien esittely ja kukitus - Olli Reinikainen

Isännistön puheenjohtajan Lemmitty Salmensaaren puheenvuoro

Stipendin jako - Ilkka Salmensaari

Musiikkia - Sons de la Vie

Sketsi - Seppo Kolehmainen ynnä muut

Salmensaari ja Säätiö -kirjan julkaisu, Juhani Makkosen kukitus - Ilkka Salmensaari

Opiskelijoiden haastattelu - Mirkka Salmensaari

Säätiölaulu - Jouni Kotkavuori

Video nykysäätiöläisten elämästä - Tuomo Nyyssönen

120-vuotisjuhlahetki

JUHLAPÄIVÄLLINEN

Muita puheenvuoroja käyttivät mm. Aini Palmu ja Kaj Pekkanen.

Marjatta ja Pekka Salmensaari sukuhaudalla, jossa lepää myös Rudolf Koivu. Seppeleen laskivat Martti Salmensaari ja Jukka Karppinen.

Juhlan juonsivat Dipolissa Ulla Salmensaari upeassa iltapuvussaan ja Olli Reinikainen, entinen säätiön asukas.

Juhlapäivä alkoi seppeleen laskulla S. S. Salmensaaren haudalle Hietaniemessä. Ilkka Salmensaaren kokoama puhallinryhmä soitti pari kappaletta ja väki nautti kuulaasta syysauringosta.

Vapaan sanan kohdalle oli jo etukäteen pyydetty puheenvuoro evankelista Aini Palmulta, jonka huoli vapaakirkollisten opiskelijoiden asumisesta sai Salmensaaren vanhan pariskunnan aikoinaan kohdistamaan omaisuutensa opintosäätiöön. Kuvassa myös Marjatta Salmensaari ja Kaija Roinila.

Juhlimassa vas. Leena ja Seppo Salmensaari, Salme ja Frans Hartikainen, Erkki ja Margit Hytönen sekä Matti ja Päivi Repo.

Hauskan äärellä Riitta ja Jorma Terävä, Seppo ja Milja Lehto sekä Rauha, Leena ja Lemmitty Salmensaari. Taaempänä Anu ja Hannu Salmensaari. Alla juhlahumua.

Jouni Kotkavuori esitti juhlaan valmistamansa kappaleen 'Miksi koskaan lähdin pois Salmensaaren säätiöltä'.

Pentti Malmisalo (vas.), Väinö Rytönen ja makaava Seppo Kolehmainen toivat juhlaan väläyksen 1960-luvun villistä säätiöelämästä.

Juhani Makkonen alias S. S. Salmensaari ja Saara Karppinen alias Tyne-Liisa Salmensaari saapivat juhlaan kesken kaiken ihmettelemään elämänmenoa.

Perhekuvaan kerettiin vieraiden lähdettyä: Takana Salmensaaren Pekka, Riitta (myöh. Paartola), Eija (myöh. Vaala) ja Mikko; keskellä Marjatta. Edessä Ilkka ja Mirkka (o.s. Salo), jotka pääosin vastasivat juhla järjestelyistä Marjatta Salmensaaren, Jukka Karppisen ja Pia-Liisa Orrenmaan kanssa. Ulla Salmensaari (myöh. Jäntti) juonsi tilaisuuden. Oikealla edessä Joonas Jäntti.

Miksi koskaan lähdin pois (Salmensaaren Säätöiltä)

Jouni Kotkavuori
A7

Miksi koskaan läh-din pois Salmen-saa-ren Sää-ti-

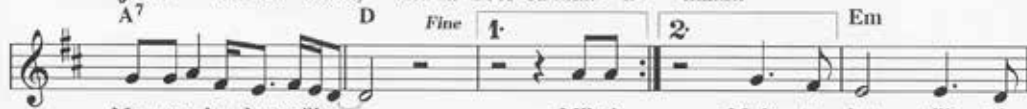

öl-tä; Kun a-suin siel-lä, o-li kaik-ki oi-kein päin.

Lai-na
O-pin-
Gril-li

o-li tu-lo-puolta maksun a-jas-ta ei huolta
toja teesken-te-lin, soi-tin ki-ta-raa ja e lin kun kuun yl-lä
jolta os-tin nakin, vie-lä koos-sa maa-il-makin

Mu-se o-ka-dun näin. Miksi Muis-te-len päi-vi-

ä Töölön korkeidenkattojen al-la kor-kei-den toi-vei-den ja tun-tei-

den kir-joa Muis-te-len Päi-vi-ä, muis-te-len Pau-laa

myös ja Pir-jo-a.

Miksi

Muistelen Perttiä valkoisine paitoineen; hän asui kaikessa hiljaisuudessa Säätöillä yksitoista vuotta
Muistelen vedonlyöntiä; Jack viuhatti korttelin ympäri, mutta menetti otteensa Bottan kohdalla, lymysi autojen taakse
Muistelen yläkerran tättiä, jolla oli "niin kovin erilainen musiikkimaku kuin teillä, nuori mies"

Kun säätiön opiskelijakodit myytiin vuonna 2013, jäljelle Töölöön jäi Sulon ja Maikin vuonna 1918 hankkima koti, Cygnaeuksenkatu 8 A 2 katutasen asunto.

Viimeinen kausi Helsingissä 1995–2013

Ennen vuosituhaten vaihdetta ei vielä näkynyt merkkejä tulevasta suuresta muutoksesta säätiön toiminnassa. 2000-luvun alkupuolella alettiin kuitenkin keskustella säätiön ja Suomen Vapaakirkon koulutustoimen yhteistyön kehittämisestä. Suomen teologisen opiston (STO) rehtori Simo Lintinen osallistui mahdollisuuksiensa mukaan isännistön kokouksiin tuodakseen näkökulmia asiaan. Lintinen alkoi ajaa opistoa Santalasta ihmisten ilmoille heti tultuaan valituksi rehtoriksi vuonna 2005. Säätiön elämä Etu-Töölössä jatkui kuitenkin normaaliin tapaan.

Pro gradujen ja ulkomaan opintojen lisäksi säätiö myönsi erityistä media-apurahaa vuonna 1995 Tuomo Nyysöselle ja Jari Kivelälle, lisäksi vuosi toisensa jälkeen tuettiin Helsingin vapaaseurakunnan opiskelijailtoja ja opiskelijoiden liikuntamahdollisuuksia. Myönnettiinpä 2500 markan avustus tammikuun 1998 musiikkialan koulutuksellekin, jonka teemana oli gospel-konserttien järjestäminen. Santalassa järjestettävästä kurssista vastasi Chariots Gospel Big Band & Singers.

Isännistö kävi vuonna 1996 keskustelua vieraiden yöpymisestä asuntolassa ja valtuutti asuntolan hoitajan, Marjatta Salmensaaren, päättämään yksittäistapauksista. Yleisenä ehtona toisen sukupuolen edustajan yöpymislupalle oli lähiomais-status. Tästä ilmeisesti toisinaan purnattiin, samoin kuin alkoholin tuomisesta asuntoloihin.

Säätiö eli vahvasti ajassa, mistä kielii sekin, että jo vuonna 1996 Mikko Salmensaari laati organisaatiolle nettisivut. Opiskelijakoteihin asennettiin internet-yhteydet vuonna

2002 ja kolme vuotta myöhemmin säätiö luopui lankapuhelimesta ja hankki matkapuhelimen.

Säätiön kokouskulttuuri on suosinut läsnäoloa, koska tutun porukan kanssa on kiva tavata pari kertaa vuodessa ja senkin vuoksi, että säätiön kokousillan vakiomurkinaa, ylellisiä tanskalaisia voileipiä, tulee muutoin harvoin nautittua. Marjatta Salmensaari valaisi isännistölle asuntoloiden tilannetta ja toimi iloisena emäntänä. Huhtikuussa 2015 isännistö kokoontui ensimmäistä kertaa Vantaanlaakson Perkiönreunassa Ilkka ja Mirkka Salmensaaren kotona. Sijainti on varsinkin Tampereelta tuleville ja muillekin autoileville ydinkeskustaa suotuisampi pihan parkkipaikkojen vuoksi. Tosin Jukka Karppisella ja Hannu Salmensaarella on ollut tapana pyöräillä kokouksiin, sijainnista viis. Koronapandemian aikaan 2020–22 toki lakisäätteiset asiat hoidettiin tarvittaessa Teamsin kautta, kukin ruutunsa ääreltä.

Remontteja ja ikääntyviä luottamushenkilöitä

Caloniuksenkadun kylpyhuonetta ja Cygnaeuksenkadun keittiötä remontoitiin vuonna 1996. Vapautuvia kahden hengen huoneita muutettiin yhä useammin yhden hengen huoneiksi kaikissa osoitteissa. Juuri ennen vuosituhannen vaihdetta tehtiin suuri muutos Museokadun asuntoon Erkki Karvalan suunnitelman pohjalta. Huoneisto jaettiin kolmeksi erilliseksi tilaksi, joista kahteen rakennettiin erillinen sisäänkäynti, joten ne soveltuivat perheasunnoiksi. Varsinaiseen poikien opiskelijakotiin jäi neljä huonetta sekä keitonurkkaus, joka siirrettiin eteisaulaan.

Vakavaraisuudesta kertoo se, että kun vuonna 2001 Cygnaeuksenkadulla tehtiin pihan puolen julkisivuremontti, toisen asunnon osuus, 80 000 markkaa, pystyttiin maksamaan jo ennakoon. Myöhemmin, vuonna 2010, Cygnaeuksenkatu 8:n putkiremontti viivästyi reilusti urakoitsijan päädyttyä konkurssiin.

Tampereellakin tapahtui. Vuonna 2004 säätiö päätti myydä Jurvalankatu 2:n osakkeet ja ostaa uuden kohteen Teiskontie 12:sta. Raholastakin myytiin yksiö. Jorma Terävä oli näissä avainasemassa. Näsilinnankadun kiinteistössä oli samana vuonna putkiremontti. Tampereen Hämeenkadun liikehuoneiston vuokralaisen riitatilanteeseen jouduttiin hankkimaan lakimies!

Vuoden 1995 alussa säätiön isännistössä puhetta johti edelleen Martti Salmensaari ja varapuheenjohtajana toimi Veikko Korhonen. Muita jäseniä olivat Pekka Salmensaari, Olli Salmensaari, Terhikki Haapalinn, Kaija Roinila ja Jorma Terävä. Jukka Karppinen ja Ilkka Salmensaari osallistuivat isännistöön hallituksen jäsenenä. Lemmitty ja Rauha Salmensaari jättäytyivät isännistöstä korkean ikänsä vuoksi vuonna 1997 ja heidän tilalleen kutsuttiin Seppo Salmensaari ja Ulla Jäntti. Vapaakirkkoa isännistössä edusti 1990-luvun loppupuolella Aake Huurresalo. Terhi Mantere ja Seppo Kolehmainen kutsuttiin isännistön jäseniksi vuonna 2001 entisinä opiskelijakotien asukkaina.

Kaija Roinila jäi pois isännistöstä vuonna 2003 osallistuen viimeiseen kokoukseen sa puhelimitse. Roinilan tilalle kutsuttiin hänen tyttärensä, säätiön Cygnaeuksenkadun

Cygnæuksenkadulla sijaitseva Tanskalainen Voileipä Oy on ruokkinut säätiön isännistöä vuosikaudet herkullisilla katkarapu- ja paahtopaistipäälysteisillä leivillään.

Isännistö koolla 6.5.2024: Seppo Salmensaari korjaa selkänöjätynnyjä, takanaan Hannele Rantanen, sohvalla Olli Salmensaari, Jorma Terävä, Hannu Salmensaari ja STO:n rehtori Timo Lehikoinen. Kokouksessa käsiteltiin mm. säätiön tulevaa juhlaa 9.11.

Kevään 2023 isännistön kokous ohi Vantaanlaaksossa, johan hymyilyttää: vasemmalta Ilkka, Pekka ja Olli Salmensaari, Jorma Terävä, Jukka Karppinen, Hannele Rantanen ja Ulla Jäntti.

viidennessä kerroksessa pikkutyöstä nuoreksi naiseksi varttunut Eila Hirvonen. Vuonna 2012 hallitukseen pyydettiin Hannu Salmensaari isänsä Martti Salmensaaren tilalle. Terhikki Haapalinnan paikalle isännistöön valittiin 2013 Hannele Rantanen Tamperelalta. Vuonna 2018 isännistön pitkäaikainen puheenjohtaja Martti Salmensaari jätti tehtävänsä ja hänen tilalleen valittiin Martin poika Olli Salmensaari.

Tilintarkastajina toimivat 1990-luvulla pitkään Toivo Tuomikorpi (varalla Teppo Rantanen) ja Juhani Lehto (varalla Seppo Lehto). Vuonna 2008 säätiö päätti uuden lain salliessa muuttaa sääntöjään siten, että yksi tilintarkastaja ja hänen varamiehensä riittävät. Vuonna 2010 tilintarkastajana toimi Teppo Rantanen, varalla Juha Wahlroos.

Edullista asumista loistosijainnilla tarjoava Salmensaaren säätiö korotti vuokria harvakseltaan. Vuonna 1998 yhden hengen huoneesta piti maksaa 900 markkaa kuukaudessa. Seuraavan kerran vuokria nostettiin 1.3.2002 ja siirryttiin samalla euroon. Tällöin soluasumisesta tuli pulittaa 180 e / kk, Minervankadun yksiöstä 340 e / kk ja Museokadun kaksiosista 430 e / kk. Kahdeksan vuotta myöhemmin yksiön vuokra oli 390 euroa ja kaksion 480 euroa.

Kun säätiön asuntojen kysyntä oli ajoittain vähäistä, isännistö keskusteli marraskuun 2007 kokouksessaan Cygnaeuksenkatu 8 A viidennen kerroksen myynnistä ja yksiöiden hankkimisesta tilalle. Samana vuonna putkiremontti sulki Caloniuksenkadun asunnon opiskelijoilta – heidät sijoitettiin muihin säätiön koteihin.

Sen pidempään aikailematta Cygnaeuksenkatu 8 A 14 myytiin keväällä 2008 hintaan 570 000 euroa. Näillä varoilla hankittiin säätiölle neljä yksiötä Helsingistä: Karhutie 21 A 8 ja Karhutie 21 B 15 Herttoniemessä sekä Vegankatu 12 Hermannista ja Kivisaarentie 8 A 12 Vuosaaresta. Kaupat ja huoneistojen vuokraukset hoiti Juhani Moilanen.

Huhtikuussa 2009 isännistö kokoontui Olavi Rintalan kutsusta poikkeuksellisesti Hämeenlinnassa. Rintala osallistui Vapaakirkon väistyvänä kirkkokunnanjohtajana kokoukseen manttelinperijänsä Hannu Vuorisen kanssa tutustuttaakseen seuraajaansa kirkon tärkeään yhteistyökumppaniin.

Apurahoilla johtajia ja sielunhoidon ammattilaisia kirkkokuntaan

Uuden vuosituhannen alusta Salmensaaren säätiö on jakanut apurahoja opintoihin mm. Tommi Koivuselle, Tommi Karjalaiselle, Markus Nikkaselle, Henna Saariselle, Kenno Leierille, Tero Koskiselle, Apa Niemelälle, Antti Hietamäelle ja Kari Muukalle. Heistä on kasvanut kirkkaita johtajia vapaakirkolliseen kenttään ja muuallekin eli säätiö on voinut olla vahvistamassa kirkkokuntaa yksittäisiä lahjakkaita ihmisiä tukemalla. Huomattava määrä avustuksia jaettiin tuona aikana myös erilaisiin sielunhoitokoulutuksiin osallistuville, mm. Tarja Vilppolalle ja Paul Raja-aholle. Uuden sukupolven kasvattamista on tuettu myös Henna Saarisen johtamaa Tulisielukoulua avustamalla.

Oppimateriaalin levitykseenkin säätiö antoi panoksensa. Vuonna 2009 säätiö osti 2000 euron hintaan 200 kpl Kohti elämää -seurakuntakoulun opaskirjaa ja pari vuotta myöhemmin samalla yhteishinnalla NuorisoAlfa -koulutuskansioita 100 kpl jaettavaksi

vapaaseurakuntiin.

Vuoden 2010 joulukuussa säätiön isännistö kuuli Vapaakirkon hallituksen keskittämiprojektista (TEK 1 ja 2), joka tähtäsi yhteisten tilojen löytämiseen vapaakirkkokeskukseksi ja teologiselle opistolle. Tästä lisää seuraavassa luvussa: Töölöstä Tampereelle.

Säätiö alkoi valmistella Töölön opiskelijakotien myyntiä. Opiskelijoiden vuokrasopimukset kirjattiin päättyviksi 31.5.2013. Säätiön hallituksen pöytäkirja 5.12.2013 toteaa, että Töölön opiskelijakodit on myyty Cygnaeuksenkatu 8 A 2:ta lukuun ottamatta. Tuohon asuntoon jäivät asumaan Marjatta ja Pekka Salmensaari – kotiin, jonka Sulo ja Maikki Salmensaari aikoinaan Helsinkiin pysyvästi muuttaessaan ostivat ja asuttivat neljän lapsensa kanssa vuonna 1918.

Säätiön investointihalukkuutta kyseltiin vielä 2010-luvun lopulla Seinäjoen asunto-kiinteistö Kirkonkulman ja Tampereen vapaakirkkoseurakunnan yhteyteen rakennetun Keidas-rakennuksen osalta. Hintoja pidettiin kuitenkin liian korkeina. Näiden sijaan säätiö osti Jyväskylän kaupungin Vesangan kylästä 1,3 hehtaarin tontin Yrjölän kiinteistöstä. Kauppahinta oli 26 000 euroa. Tontti tuli versopartion käyttöön – nuorison hyväksi sekini. Entä vuosituhannen vaihteen opiskelijat? Annetaan ääni seuraavaksi heille.

Liperin tyttö sai kodin keskeltä cityä

Minnamaria Tammisalo (o.s. Hiltunen) asui säätiöllä vuosina 1996–2002 kolmessa huoneessa: Ensin Caloniuksenkadulla, sitten Minervankadun solussa ja lopuksi yksiössä. Lapsuudenkodistaan Liperistä hän lähti kahden matkailukun kanssa Petri-setänsä kyydillä pääkaupunkiin. Setä jätti neidon Caloniuksenkadun oven eteen, jossa Pekka Salmensaari oli vastassa avaimineen ja opasti vanhalla haitarihissillä ylös huoneistoon.

Olihan se järäsyttävää! Onneksi ystäväni Malkin Johanna tuli heti pistäytymään Minervankadulta ja esitteli ympäristöä. Ensimmäisinä viikkoina käytin Mannerheimintietä tukiväylänäni etten eksyisi suurkaupunkiin. Tuli käveltyä paljon turhia metrejä!

Alkuun ratikan kolina Caloniuksenkadulla kuulosti oudolta, myöhemmin Minervankadulla sitä ääntä ikävöin. Oli kauhean innostavaa, kiehtovaa ja tärkeätä se itsenäistyminen, Minnamaria kertoo.

Caloniuksenkadulla asui Minnamarian saapuessa Elina Berg, Mia Beales (o.s. Laakso) ja Tuula Remes.

Minulla oli tuolloin sadunsininen vaihe, joka näkyi kaikessa sisustuksesta vaatteisiin ja tavaroihin. Vaikka huone piti jakaa toisen kanssa, se tuntui omalta.

Tunnettu somettajapastori Minnamaria Tammisalo asui säätiöllä 1996–2002. Liperin tyttö on toiminut Tampereella pappina vuodesta 2007.

Kotoa olin tuonut kehystetyt valokuvat ja lempikirjani. Helsingistä hankin sinisen tilkkupeiton sänkyyni päälle, aamupalat nautin Pentikin vaaleansinisistä astioista.

Alun perin Minnamaria oli ajatellut hakevansa lukemaan viestintää. Teologista tiedekuntaa hän tuumaili vapaakirkolliselle nuorelle liian hankalaksi. Pääsykoejonossa tapahtuneen yllättävän kohtaamisen seurauksena Minnamaria valitsi kuitenkin teologisen, eikä ole valintaansa katunut. Kirjan päivitysjulkaisun aikoihin hän on työskennellyt Tampereen Tuomiokirkkoseurakunnassa lähestulkoon parikymmentä vuotta. Pastori Tammisalo tunnetaan valoisana, viisaita rivejä postaavana somepappina ja kohtaajana sekä suursuosion saaneen lohtuivi-ilmion äitinä.

Minervankadulle muutettuaan Minnamaria sai oman huoneen, jossa oli tilaa jopa nojatuolille ja jalkalampulle.

Olennaista Minervalla oli keittiötunnelma. Sinne tilasimme Hesaria, jota luimme aamuhetkinä kommentoiden kukin lukemaamme.

Minervankadun vessan seinällä roikkui vieraskirja, johon sai raapustaa kuulumisia. Jääkaapin ovesa puolestaan komeili lista, johon kukin merkitsi kaupungilla näkemäänsä julkkiksia. Minnamaria muistelee olleensa kirkasta kärkikaartia nimien keräilyssä, vaikei siitä muuta palkintoa irronnutkaan kuin hiukan nostetta omaan statukseensa. Syrjäkylän työstä oli ihmeellistä nähdä TV-kasvoja lähimarketin kassalla. Itä-Suomesta tulleen puhelun jälkeen puheenparsi muuttui hetkellisesti sen verran meheväksi, että Minnamarialle huomautettiin: ”Tais mummi soittaa...”

Minervankadun tytöt hengasivat paljon Cygnaeuksenkadun poikien kanssa; siellä asuivat tuolloin mm. Juha Rintala, Stefan Strand sekä Tynjälän Miika ja Teemu.

Juhlimme yhdessä laskiaista; leivoimme laskiaispullat ja kävimme liukuroimassa Tähtitorninmäen rinnettä isolla joukolla. Vappuna värjöttelimme samalla mäellä piknik-eväinemme. Leffailtojakin järjestimme ja kävimme Tuomas-messuissa, vapaaseurakunnan nuortenilloissa ja jumalanpalveluksissa. Andreaskyrkanin nuorisokahvilassa Nya Vindenissä kävimme herkuttelemassa legendaarisilla jätskiannoksilla. Sinne saapui nuoria eri seurakunnista, siellä tsiigailimme tyyppejä ja nautimme livemusiikista. Klaus Härökin kävi siellä, kerran taisi olla puhujavieraanakin. Huomioitavaa on, että en viettänyt aikaa niinkään omien opiskelukavereiden kanssa kuin säätiöläisten.

Tytsä-piiri, jonka kanssa säätiöaikoina avauduimme elämästä ja rukoilimme, toimii edelleen WhatsApp-ryhmänä ja tapaamisina harvakseltaan. Siihen kuuluvat mm. Jonna Matilainen (o.s. Rintala), Hanna Strand (o.s. Reinikainen), Johanna Malkki ja Elina Berg. Toistemme mielissä olemme edelleen ja some-viestittelyn määrä yhdistää meitä niin, että tuntuu kuin olisimme enemmänkin tekemisissä.

Pastori Tammisalo muistelee ”kaiholla ja valtavalla lempeydellä” kasvavien nuorten ihmisten yhteisöä säätiöllä.

Iloitsen ystäväistä, joita säätiö toi elämäni. Miten siistiä, että tutustuttiin, että saatiin

asua nuo vuodet yhdessä, mikä perhehenki ja turvallisuus siellä vallitsikaan! Vaihtoehtona olisi voinut olla yksiö Pukimäessä. Viimeksi kun kävimme poikieni kanssa Helsingissä, näytin heille: Katsokaa poijaat, opiskelijana sain asua Kansallismuseon takana!

Milleniumin vaihteessa yksiöön

– Ingela ja Antero Waismaa remontoivat kotinsa säätiölle

Oli kuuma kesä 1999 kun Ingela Johansson ja Toni Vaala huhkivat remonttia Minervankadulla. Poikasäätiön keittiö erotettiin yksiöksi Minervankadun puolelle ja pojille pystytettiin keittiö Museokadun asuntolan leveään käytävään. Pekka Salmensaari toimi vastaavana remonttimestarina kun taas Marjatta kiikutti tauoille kahvia ja ”ihanaa tuoretta pullaa”. Maalaus- ja laatoitustaitoja Ingela oli hankkinut jo nuorena isoveljensä rakennusfirmoissa Pohjanmaalla. Ingelan poikaystävää Anteroakin tarvittiin lopulta asunnon viimeistelyyn, listoitukseen ja saumaamiseen.

Pekka oli osaava työnjohtaja ja nuoren Tonin kanssa meillä oli hauskaa! Ei tuo ehkä ihan tehokkain remontti ollut, mutta olen iloinen, että säätiö tarjosi meille nuorille töitä ja mahdollisuuksia oppia. Muistan kirjoittaneeni työtuntini ruutupaperille, jonka kuun lopussa luovutin Pekalle, Ingela kertoo.

Yksiö valmistui hyvissä ajoin Ingelalle ja Anterolle, jotka juhlivat häitään heti vuosituhannen vaihduttua.

Ystävämme Riitta ja Artsu tulivat väsäämään meidän kanssa hääkarkkeja, tuskailivat askartelujani! Vuosituhannen vaihdetta seurasimme vain pieneltä TV-ruudulta, ei ollut energiaa juhlia suuremmin häiden alla. Antero haettiin polttareihin Minervankadulta, vasta päivää ennen häitä! Hän sai hirveän allergisen reaktion meikeistä, joilla hänet ehostettiin, niin että iho punoitti vielä hääkuivissakin! Ingela kaubistelee.

Reilun vuoden verran Waismaat asuivat Minervankadulla. Jaskan grillin annokset tulivat tutuiksi, samoin äänet viereisen asunnon näyttelijäpariskunnan tappeluista, joista iltapäivälehdistökin sai uutisoitavaa. Hietaniemen kentällä Antero kävi pelaamassa lentopalloa Helsingin vapaaseurakunnan nuorten kanssa.

Säätiö oli sekä työnantaja että sosiaalinen kiintopiste minulle, muualta muuttaneelle. Se loi turvaverkkoa elämään. Töölöön on edelleen ikävä, Ingela toteaa.

Ingela oli aiemmin ehtinyt asua myös tyttöjen soluasunnossa. Säätiöltä Waismaat muuttivat ensin Meilahteen ja sieltä useaksi vuodeksi Norjaan. 2020-luvulla Waismaat toimivat vastuullisissa tehtävissä, Ingela Blueforsilla viestintä- ja markinointipäällikkönä ja Antero Metsolla jauhinmyllyjen pääsuunnittelijana.

Sukua asuntoloissa

Muutammat S. S. Salmensaaren jälkipolviin kuuluvat ja avioliiton kautta sukuun liitty-

Nuoripari Sami ja Eija (o.s. Salmensaari) Vaala saivat ensikodin Museokadun kaksiosista vuosiksi 2000–04. Lukuisten illanistujaisten puheensorina ja naurunremakka ovat jääneet tuon asunnon seiniiin väreilemään.

neet ovat myös saaneet nauttia säätiön asunnoista. Ruth Fagerlund (myöh. Salmensaari), Seppo Salmensaari, Anu Karvala (myöh. Salmensaari), Eija Vaala (o.s. Salmensaari) ja Riikka Salmensaari ovat tehneet vuokrasopimuksensa eri vuosikymmenillä.

Eija ja Sami Vaala asuivat vastaremontoidussa kaksiossa Museokadulla vuodet 2000–2004 opiskellessaan tradenomeiksi. Eija suoritti tietojenkäsittelyn opinnot ja Sami keskittyi liiketoimintaan ja markkinointiin. Museokadun soluasunnosta oli remontin yhteydessä rajattu lisähuone kaksion makuuhuoneeksi, joka olikin ruhtinaallinen; siihen mahtui parisängyn lisäksi TV-taso, työpöytä, kirjahylly ja valtaiset vaatekaapit.

Olohuoneen pienessä keittiösyvennyksessä seisoi kapea uuni ja kaksi keittolevyä. Eteiskäytävän varrella oli WC ja kylpyhuone, ulko-oven vieressä pieni tila pesukoneelle. Huoneita erotti ”ihanaat ranskalaiset lasiovet”.

Mahdollisuus säätiön kaksioon tuli yllättäen tietoomme loppukeväästä 2000. Meille se oli ihan taivaan lykky ja valtava helpotus, koska yksityisillä markkinoilla olisimme joutuneet kauas opiskelupaikoista ja asuminen olisi ollut paljon kalliimpaa. Toihan säätiöllä asumiin oman merkityksensä sekin, että saimme oleskella samoissa neliöissä kuin esivanhempani vuosikymmeniä aiemmin ennen säätiön perustamista.

Perheasunnosta käsin yhteyksiä muuhun säätiön väkeen ei Vaaloilla juuri syntynyt lukuun ottamatta satunnaisia kirjepostin palauttamisia, jotka jakelija oli sekoittanut. Eija muistaa kuitenkin vieneensä omista juhlista yli jääneet joulutortut soluasunnon iloksi. Erityisinä muistoina säätiön ajoista Eija kertoo ensimmäisen oman kodin monet illanistujaiset. Peli-iltojen äänet kantautuivat varmasti rappuun ohuen ulko-oven läpi. Eijaa naurattaa jälkikäteen itse hankitut ja valitut sähkökän siniset ja oranssit verhot. ”Järkyttävää!”

Säätiön Saunaseura heittää löylyjä edelleen!

Tuomo Hakulisen muuttokuorma Joensuusta Helsinkiin kulki kertaheitolla nuoren miehen selkäreppussa ja käsiin mahtuvissa kantamuksissa. Paljon ei tarvittu. Mukana oli kuitenkin aikuisten maailmaan siirtymisestä kertova salkku opiskelupapereita varten. Suositus Salmensaaren säätiöstä oli kantautunut läheltä: oma isä Aimo Hakulinen oli opiskellut hänkin Teknisessä korkeakoulussa Otaniemessä Töölöstä käsin. Aimo ja Leena viettivät jopa häjäjuhansa helmikuussa 1972 säätiöllä, Museokadun kirjastohuoneessa! Juhlaan kutsuttiin vain pieni otos lähisukua – ja tietenkin silloiset säätiön pojat.

Jotenkin se oli tähtiin kirjoitettu, että minäkin Otaniemen paikan sain, ja säätiöltä oman kämpän hain. Juuri tuossa entisessä kirjastohuoneessa asuin useamman vuoden, Tuomo Hakulinen runoilee.

Muu porukka vaihtui muutaman vuoden välein, yksi pysyi. Hakulinen viihtyi niin säätiöllä kuin Otaniemessäkin pitkään, peräti kahdeksan vuotta 1996–2004. Tähän vaikutti osaltaan pääaineen vaihtaminen fysiikasta uuteen moderniin poikkitieteelliseen linjaan, joka yhdisteli työpsykologiaa, tietotekniikkaa ja tuotantotaloutta.

”Sir”-lempinimen saanut Museokadun säätiön ’vanhaisäntä’ Hakulinen jekkuili uusien tulokkaiden kustannuksella heti kun kokemus teki pesäeroa. Toki velmuiluun ottivat osaa muutkin senioriteettia tunnustavat. Kun Kaius Sinnemäki ja Antti Eväsoja muuttivat säätiölle vuonna 1997, keltanokille iskettiin mitä moninaisimmat määrät siivousvuoroja. Tulokkaat nimettiin ’Nuoremmiksi Permantokosmetologeiksi’. Tuomo Hakulinen kertoo:

Yhteisestä ruokataloudesta 90-luvun loppupuolella vastasi usein Joonas Kalmari. Hän valmisti suurtaalousannoksen nakki- tai jauheliuhakeittoa, jota kaikki nälkäiset saivat hakea kurniviiniin vatsoihinsa. Toipa hän toisinaan kotitalaltaan Laukaasta pienen jätösäkillisen vioittuneita Pandan suklaakonvehteja. Kalmarin tilalla oli sopimus Pandan tehtaiden kanssa vaihdannasta. Niinpä Museokadun yhteiskeittiön pöydällä lepäsi pitkään järjetön vadillinen suussa sulavaa herkkua; kerralla sitä määrää eivät edes opiskelijanuorukaiset pystyneet ahmimaan. Matti Anttonenkin valmisti keittoja väelle ja hän oli myös kova poika tiskaamaan. Matti oli nettotiskaaja, me muut olimme nettohyötyjiä. Varmaan Masa saa palikkansa tuonpuoleisessa, arvelee Hakulinen.

Opintojen ja keittiösanailujen parista kerettiin yhteisiin rientoihin mm. Helsingin vaipaaseurakunnan opiskelijailtoihin, joissa kävi vuosituhannen vaihteen tienoilla runsaasti väkeä. Kisahallin kuntosalillekin mentiin edullisen opiskelijahinnan houkuttelemina, neljä markkaa kerta. Tuomo Hakulinen kävi pelaamassa sulkapalloa Juha Jäntin kanssa. Pelit jatkuvat edelleen, vaikka laji on vaihtunut padeliin.

Saunontaa alkoivat Museokadun poikaopiskelijat harrastaa vakavahenkisesti 1990-luvun lopulla. Tiistai-iltaisin saunaseurue hiippaili korttelin kulman taakse Minervankadun kattokerroksen löylyhuoneeseen. Siihen aikaan McDonaldsin hampurilai-

Säätiön Saunaseuraan kuuluvat mm. Kim Westerlund, Hannu Sorsamo, Tuomo Hakulinen, Juha Jäntti, Tuomo Nyysönen, Olli Hakala ja Kimmo Mustonen.

Saunaseura kokoontuu löylyn, hyvän ruuan ja seuran sekä lennokkaan keskustelun äärelle. Parsaa pilkkoo Matti Nieminen ja tomaatteja Jarkko Selkäinaho, Olli Hakala pitelee pöytää.

set sattuivat juuri tiistaisin olemaan tarjouksessa, joten niitä hankittiin läjäpäin ja jokainen tuunasi omansa haluamallaan tavalla. Väliin lisättiin esimerkiksi paistettua munaa tai metwurstia. Jossain vaiheessa innostuttiin hakemaan löylyihin vauhtia saunalenkistä Töölönlahden ympäri. Kiukaan sihinässä keskusteltiin vilkkaasti milloin mistäkin päivänpolttavasta aiheesta. Syvälliset keskustelut hitsasivat seuruetta niin, että monet kävivät illoissa vielä kun olivat jo vuosia sitten palauttaneet säätiön avaimensa. ”Ehkä rikos on jo vanhentunut?”, toivoo Hakulinen.

Saunaseurueeseen kuuluivat alunperin Miika Huovinen, Tuomo Nyysönen, Joonas Kalmari, Pasi Ahonen, Juha Jäntti, Jarkko Selkänaho, Kim Westerlund ja Tuomo Hakulinen. Myöhemmin siihen ovat liittyneet mm. Olli Hakala, Ari-Pekka Niemelä, Hannu Sorsamo, Kimmo Sorsamo, Matti Nieminen, Kimmo Mustonen, Hannu Korhonen ja Lasse Hakulinen. Vuoden 2010 alkupuolella, vielä säätiön toimiessa Töölössä, yhden saunailan aikana viisi miestä kertoi tulossa olevasta perheenisäyksestä. Se oli ennätys!

Kun Salmensaaren säätiö myi Töölön asuntonsa vuonna 2013, seura menetti saunatunsa ja pääkaupunkiseudulla opiskelevat vapaakirkolliset kristillisen opiskelijakodin. Tarve höyryiselle keskustelulle koettiin niin suureksi, että uusi riittävän suuri sauna oli löydettävä. Hakulinen saikin varattua työnantajansa, silloisen RAY:n saunamökin noin neljästi vuodessa Porkkalasta seurueen käyttöön. Merenrantasaunassa käytiin vuoteen 2020 asti, jolloin firma luopui saunastaan.

Porkkalassa ei 2010-luvulla enää mussuteltu opiskelijabudjetin mukaisia murkinoita vaan porukasta erottui kulinaristisia hifistelijöitä, jotka loihdivat iltaan nautittavaa. Vuoroja vaihdeltiin tarpeen mukaan. Monia herkuja maisteltiin vuosien varrella Porkkalan Meripottissa. Saunaseuran lautasilla höyryivät mm. loimulohi, uunifetapasta, chimichurri-chorizo-hodarit, nyhtölihabodarit, curryriisipata, chateaubriand, pasta prima vera, jalfrezi-kana, kana-chorizovuoka, pasta carbonara, kanasalaatti, karitsapaisti, tortillat, ribsit, grillilihoja ja pihvit sienikastikkeessa. Muutamaa päivää ennen saunailtaa joku osallistujista ilmoittautuu aina pääkokiksi. Apukokit ovat vastanneet esimerkiksi salaattista tai jälkiruuasta.

Vuosien varrella Säätiön Saunaseura on yleisen maailmanparannuksen lisäksi keskustellut mm. kielitieteestä, maailmanpolitiikasta, maailman synnystä, ydinjätteen loppusijoituksesta, lautapeleleistä, elektronisista peleistä, tekoälystä, lähetystyöstä, vaaleista, lääkärin arjesta ja siitäkin, kumpi voittaa, karhu vai leijona.

Myöhäisjäsenemme, wanna-be-säätiöläinen Hannu Sorsamo, kutsui kesällä 2023 Säätiön Saunaseuran Karjalohjalle kotitalonsa löylyihin. Tätä yhteyttä ei nähtävästi kukaan halua lopettaa, vaikka esimerkiksi pienten kaksospoikien ja yhden prinsessan isä Olli Hakala joutuu hyvissä ajoin pistämään ilta-anomuksensa liikkeelle.

Itselleni Säätiön Saunaseura on hyvin merkityksellinen. Voimme puhua vapaassa ilmapöytäkirjassa kristillisessä viitekehyksessä monenlaisia asioita. Seurueemme on hyvin poikkiteellinen ja -taiteellinen, se rikastuttaa keskustelua, Tuomo Hakulinen kertoo.

Vuoden 2022 heinäkuussa Saunaseuran jäsenet kokoontuivat muistelemaan juuri menehtyneen pitkäaikaisen säätiön emännän Marjatta Salmensaaren muistoa. Tämä koskettava muistikirjoitus toimitettiin Pekka Salmensaarelle ja luettiin Marjatan muistojuhlissa Helsingin Bottalla 20.7.2022.

Marjatalle

Kun muutin Helsinkiin opiskelemaan enkä vielä tuntenut täältä ketään, sinä annoit minulle avaimet, paitsi ensimmäiseen omaan kotiini, myös Säätiön iloiseen yhteisöön, hyvään seurakuntayhteyteen ja moniin elinikäisiin ystävyksiin.

Olit paljon muutakin kuin opiskelijakodin hoitaja. Pidit hyvää huolta Säätiön asunnoista, mutta huolehdit myös sen asukkaista. Sait luottamuksemme napakalla ja käytännöllisellä otteellasi, mutta ennen kaikkea suurella sydämelläsi. Yhdessä Pekan kanssa rakensitte turvallisen ja iloisen ilmapiirin ja teitte Säätiöstä perheen kaltaisen yhteisön. Jouluna toit säätiön asukkaille puolen litran cokikset, joulutortut ja Jouluaatto-lehden.

Asuminen Säätiöllä oli sosiaalista luksusta verrattuna yksin asumiseen. Säätiö oli oivallinen ympäristö hengelliselle ja henkiselle kasvulle elämänvaiheessa, jossa rakennetaan elämän perustuksia. Säätiön ainutlaatuisessa ilmapiirissä oli mahdollisuus kokea teekkarielämää olematta tekkari, humanistielämää olematta humanisti, teologielämää olematta teologi ja taiteilijaelämää olematta taiteilija.

Lyhyesti sanottuna meillä Säätiöläisillä meni paremmin kuin muilla. Meistä huolehdittiin ja näin sinun ja perheesi panostus opiskelijoiden menestykseen vaikutti satojen nuorten ja heidän tulevien perheittensä elämään. Ei ollut sattumaa, että Säätiön ympärille syntyi vahva perheen kaltainen yhteisö, johon muidenkin nuorten oli hyvä tulla mukaan. Koimme vahvaa uskovien yhteyttä, ilon ja kasvun hetkiä, surujakin. Rakensimme säätiöläisten kesken elinikäisiä ystävyysuhteita, myös avioliittoja.

Välitit meistä myös muutettuumme pois. Halusit kuulla perheistämme, lapsistamme ja olit kiinnostunut elämästämme aina viime päiviin saakka. Kiitos kannustamisesta, rohkaisusta, rukouksista ja kaikesta käytännön viisaudesta ja avusta! Seuraavan kerran tapaamme Taivaan tilavissa asunnoissa!

Marjatan muistoa kunnioittaen,
Säätiön Saunaseura, Säätiön sauna, Vantaa 11.7.2022

*Älköön teidän sydämenne olko murheellinen,
uskokaa Jumalaan ja uskokaa minuun.
Minun isäni kodissa on monta asuinsijaa.*

Job 14:1

Tuomo Nyysönen, Vantaa
Topi Kaaresoja, Järvenpää
Timo Saarinen, Kanada
Miikka Nieminen, Bryssel
Juha Jäntti, Helsinki
Kim Westerlund, Espoo
Jarkko Selkänaho, Vantaa
Miika Huovinen, Kontiolahti
Tuomo Hakulinen, Lohja
Joonas Kalmari, Laukaa
Kaius Sinnemäki, Vihti
Juha Yliniemi, Himalaja / Suomi
Matti Anttonen, Kirgisia
Ari-Pekka Niemelä, Espoo
Kimmo Sorsamo, Lohja
Olli Hakala, Helsinki
Matti Nieminen, Espoo
Tapio Perämäki, Turku
Hannu Sorsamo, Tampere
Kimmo Mustonen, Helsinki / Malta

Salmensaaren Opintosäätiön Teopoliksen asuntola valmistui vuonna 2016 Sairaalankatu 5–7:ään juuri parahiksi Suomen teologisen opiston siirryttyä Santalasta Tampereelle.

Töölöstä Tampereelle

Teopolis ja uusi opiskelija-asuntola aloittivat vuonna 2016

Suomen teologisen opiston syrjäisestä sijainnista Hankoniemellä oli puhuttu 1980-luvulta lähtien. Välillä oli katseltu korvaavia kohteita ja sitten taas kuunneltu hartaammin Santalaan sitoutuneiden ääniä. Santalasta johtavat pitkät juuret Vapaakirkon historiassa toki tiedostettiin. Jo tällöin Salmensaaren Opintosäätiö oli keskusteluissa mukana.

1980-luvulla yhdistettiin Päivä Oy ja Vapaakirkon keskusjohto saman katon alle Hämeenlinnaan. Vuosituhannen alkumetreillä uuden kirkkokeskuksen etsiminen nousi jälleen tapetille.

Toimintaedellytyksiä kehitetään

Vapaakirkon hallitus nimesi Toimintaedellytysten kehittämisryhmän (TEK) vuonna 2010 pohtimaan Vapaakirkon toimialojen ja Kiponniemen tulevaisuuden visioita, toimitila- ja sijaintivaihtoehtoja sekä muutosten vaatimaa rahoitusta. Työryhmän työskentelyn pohjaksi kirkkokunnanjohtaja Hannu Vuorinen oli laatinut työohjelman hankkeen selvitystä ja päätöksentekoa varten. Ensiksi selvitettiin kriteerit, jotka uuden keskuksen tulisi täyttää. Seuraavaksi tutkittiin kohteet, jotka ne parhaiten täyttävät ja lopuksi hankittiin kohde.

Työryhmä luovutti raporttinsa SVK:n hallitukselle lokakuussa 2010. Työryhmään

kuuluvat Erkki Karvala puheenjohtajana sekä Teppo Rantanen ja Seppo Mäki. Työryhmä suositti Vapaakirkkokeskuksen, Päivä Oy:n ja Suomen teologisen opiston toimintojen keskittämistä yhteen paikkaan. Sijoituspaikaksi ehdotettiin pääkaupunkiseutua, Hämeenlinnaa tai Tampereä.

Tämän jälkeen kirkon hallitus perusti TEK2-työryhmän jatkamaan työtä edellisen Toimintaedellytysten kehittämisryhmän esityön pohjalta. Työryhmän puheenjohtajana toimi aluksi Erkki Karvala. Hän luopui kuitenkin puheenjohtajuudestaan keväällä 2011 ja SVK:n hallitus nimesi uudeksi puheenjohtajaksi Seppo Kolehmainen, joka aloitti tehtävänsä huhtikuun alussa. Karvala jatkoi työryhmän jäsenenä yhdessä Teppo Rantasen, Jaakko Pihlajamäen ja Aimo Siilinin kanssa. Siilinin siirryttyä eläkkeelle tilalle astui Kimmo Kaartama.

Keskuksen paikan osalta kaikkiaan noin kolmestakymmenestä kohteesta valittiin aluksi kymmenkunta varteenotettavaa tonttia tai rakennusta, ja niiden vertailusta nousi viisi tarkempaan selvityksiin. Hämeenlinna oli ymmärrettävästi Vapaakirkon keskustuomiston henkilöstön suosikki, koska nämä olivat asuneet perheineen seudulla jo pitkään. Saavutettavuusarvio sen sijaan puhui vahvasti Tampereen puolesta. Paikkakuntakohteina olivat mukana myös Espoo ja Lahti. Jyväskylänkin mahdollisuuksia tarkasteltiin.

Vähän yllätyksenä meille tuli Hämeenlinnan kaupungin suhtautuminen asiaan. Etukäteen ajattelimme, että kaupunki olisi erittäin kiinnostunut, mutta vastaanotto olikin nihkeää. Tampere puolestaan toimi aktiivisesti ja sieltä erityisesti tilakeskuksen toimitusjohtaja Ilkka Ojala. Alkuperäisen vihjeen Sairaalkadusta saimme Tampereen luterilaisen seurakunnan kiinteistöpäälliköltä Pekka Niemeltä, Karvala kertoo.

Kuultuamme vihjeen ja mentyämme katsomaan oli ensimmäinen reaktiomme: Voi valtava! 5000 neliön tila tuntui aivan liian isolta tarpeisiimme. Siksi teimmekin vaikka kuinka monet laskelmat ja vaihtoehtoluonnokset, miten voisimme selvittää suuren tilan omistajina, Kolehmainen muistelee.

Esiselvitys painotti radan vartta uuden vapaakirkkokeskuksen sijainniksi. Löydetyt kohteet pisteytettiin edeltä määritellyn kriteeristön mukaan ja lopuksi Kolehmainen pyysi jokaista työryhmän jäsentä kertomaan oman mielipiteensä. Jokainen ryhmän jäsen asetti kaikki viisi kohdetta paremmuusjärjestykseen. Ykkösvaihtoehdot hajosivat kolmen kohteen välille, ja Tampereen kohde voitti äänin Tampere 3 – Hämeenlinna 1 – Espoo 1. Kohteiden saamien kokonaispistemäärien perusteella päätettiin esittää SVK:n hallitukselle Sairaalkatua valittavaksi ykköskohteeksi.

Teetimme kiinteistöön vielä laajat kuntokartoitukset, ilmanlaatututkimukset ja kosteusmittaukset. Näiden perusteella laadimme listan tarvittavista rakennuksen korjaustoimenpiteistä. Siitä syntyikin paljon paperia, Kolehmainen huokaa.

Jotta työryhmä saattoi esittää Tampereen Sairaalkatua ykköskohteeksi, se asetti Tampereen kaupungille mm. seuraavat tiukat ehdot: koko vesikaton uusimisen, yläpohjan lämpöeristyksen parantamisen, kellarikosteuden poiston ja julkisivujen korjausmaalauk-

set. Kaupunki suostui ehtoihin!

Se oli raamatullinen villojen asetus hankkeelle Tuomarien kirjan kuudennen luvun esimerkin mukaan. Halusimme koetella Jumalaa, onko kohde hänen mielensä mukainen, muistelevat Kolehmainen ja Karvala.

Johdatuksen makua näyttää olleen myös Kolehmaisesta jäsenyydessä Salmensaaren säätiön isännistössä 2005–2021. Tämän ansiosta säätiö pysyi ajan tasalla TEK-ryhmien työskentelystä. Kolehmaisesta jätettyä paikkansa isännistössä vuonna 2021 hänen tilalleen kutsuttiin Pia Kaari. Suomen Vapaakirkon edustajana vuodesta 2002 isännistössä toimi STO:n rehtori Simo Lintinen. Hän menehtyi nopeasti edenneeseen syöpäsairauteen marraskuussa 2016 vain 63-vuotiaana. Simo ehti sentään nähdä suuren unelman sa toteutuvan: opisto muutti Santalasta ihmisten ilmoille Tampereelle. Lintisen jälkeen SVK:ta ovat edustaneet vuodet 2017–19 Kimmo Kaartama ja vuodesta 2021 lähtien Timo Lehikoinen.

Vapaakirkon uutta keskustoimistoa koskevan aiesopimuksen sisällöstä ja vastaamisesta noin 30 vuodepaikan opiskelija-asuntolan tarpeeseen säätiön hallitus ja isännistö keskustelivat ensimmäistä kertaa kokouksessaan 14.11.2011. Seuraavissa kokouksissa Kolehmainen esittelikin ahkerasti projektin etenemistä, ja vuoden 2012 lokakuussa säätiön hallitus päätti alkaa valmistella Töölön opiskelijakotien myyntiä. Opiskelijakotien hoitaja Marjatta Salmensaari oli jo vuosia aiemmin kokenut, että säätiön tulisi ottaa askelia soluasuntoloista kohti yksilöllisempää asumismuotoa ja palata juurilleen tukeakseen paremmin juuri vapaakirkollisia opiskelijoita. Marjatan vahva näkemys rohkaisi säätiötä muutokseen. Pekka Salmensaari oli myös nähnyt, että pääkaupunkiseudulla kysyntä oli vuosi vuodelta kohdistunut enemmän yksiöihin. Siksi jo vuonna 2008 Cygnaeuksenkatu 8 A 14 viidennen kerroksen asunto myytiin ja tilalle hankittiin kaksi yksiötä Herttoniemestä, yksi Hermanninmäestä ja yksi Vuosaaresta.

Säätiö kiinnostui opiskelija-asuntolan rakentamisesta uuden vapaakirkkokeskuksen yhteyteen. Museokadun, Minervankadun ja Caloniuksenkadun opiskelijakodit myytiin vuoden 2013 aikana. Kokouksessaan 5.12.2013 säätiö pystyikin myöntämään Suomen Vapaakirkolle kahden miljoonan euron lainan erillisen lainasopimuksen mukaisesti.

TEK2-ryhmä oli selvittänyt Sairaalkadun tontin rakennusoikeutta asuntolaan sil-

Teopoliksen asuntolaan rakennettiin 14 kaksiota ja kahdeksan yksiötä; kerrosalaa yhteensä 1100 neliötä. Vuonna 2015 aloitetun työn rakennusvalvontaan nimettiin säätiön puolelta Olli Salmensaari ja Pekka Salmensaari.

Sairaalan kadun asuntolan peruskiven muurauksessa säätiötä edustivat Olli ja Hannu Salmensaari sekä Pekka ja Marjatta Salmensaari.

mällä pitäen, vaikka aluksi pohdittiin myös asuntolan integroimista vanhoihin kiinteistöihin. Uudisrakennus-päätöksen jälkeen rakennuksen arkkitehtisuunnittelijaksi valittiin Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen. Erkki Karvala vastasi suunnittelunohjauksesta ja oli myös rakennustoimikunnassa mukana Kimmo Kaartaman ja Hannu Haapasalon kanssa, joka toimi puheenjohtajana.

Vuonna 2014 säätiö perusti Keskinäisen Kiinteistöosakeyhtiö Tyyne-Liisan rakennuttamaan opiskelija-asuntolan Sairaalankatu 5–7:ään. Osakeyhtiön hallitukseen nimettiin Pekka Salmensaari, Olli Salmensaari, Jukka Karppinen, Hannu Salmensaari ja Ilkka Salmensaari. Rakennustyöt alkoivat vuonna 2015. Opiston ja säätiön toiveita kuunneltiin pitkälle. Asuntolaan rakennettiin 14 kaksiota (40 m²) ja kahdeksan yksiötä (20 m²) sekä yhteistiloja. Kerrosalaa asuntolassa on yli 1100 neliometriä. Vuodepaikkoja pyrittiin kerryttämään mahdollisimman paljon – joihinkin huoneisiin asennettiin nk. laivasänkyjä, jotka voi laskea seinältä tarpeen mukaan alas. Rakennusvalvonnasta säätiön puolelta vastasivat Olli Salmensaari ja Pekka Salmensaari. Olli toteaa:

Rakentaminen sujui pääosin hyvin. Tavoitteena oli tehdä rakennus niin, että se täyttää asuntojen vaatimukset, jolloin se voitaisiin myöhemmin tarvittaessa helposti muuttaa asunnoiksi. Pientä haastetta tässä kuitenkin akustikon näkövinkkelistä syntyi, kun ensimmäisen kerroksen käytävä ja asuntojen lattiat ovat ohjeiden vastaisesti valettu yhteen. Näin ollen askelääneneristysmääräysten täytyminen edellyttää käytäville askelääniä vaimentavaa lattiapinnoitetta.

Asuntolan harjannostajaisia vietettiin 5.11.2015 ja se otettiin käyttöön syksyllä 2016,

Tampereen vapaakirkko-seurakunnan keskuuteen saapuneet turvapaikanhakijat Mohamed ja Bahaa olivat kantamassa laivasänkyjä opiskelija-asuntolaan Terävän Jorman apuna kesällä 2016.

jolloin Suomen teologisen opisto aloitti ensimmäistä kauttaan Tampereella.

Jälkeenpäin ajatellen tässä oli iso johdatus: Säätiön muuttunut tilanne ja Suomen teologisen opiston asuntotarpeet kohtasivat samoihin aikoihin kenenkään tätä ennalta suunnittelemta, ihmettelee Erkki Karvala.

Laivasänkyjen tarina

Säätiön asiamiehenä Tampereella pitkään toiminut Jorma Terävä pitää säätiön asuntoloiden nykysijaintia Jumalan johdatuksena.

On hienoa, että vuosikymmenten jälkeenkin säätiö on näin konkreettisesti pystynyt tukemaan Vapaakirkon työntekijöiden kouluttamista tarjoamalla opiskelijoille majoituspalveluita nykyaikaisessa asuntolassa! Koko Teopolis on kyllä suuri Jumalan ihme! Ilman säätiön rakennuttamaa asuntola Teologinen opisto ei varmaan olisi se mikä se tänä päivänä on.

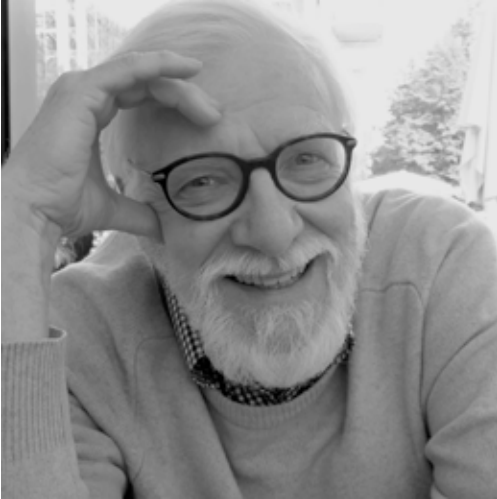
Terävä kertoo hauskan yksityiskohdan Teopoliksen asuntolan viimeistelystä:

Joihinkin huoneisiin oli suunniteltu seinältä laskettavat laivasängyt. Löysin Tori.fi-sivustolta ison joukon käytöstä poistuneita, mutta hyväkuntoisia laivasänkyjä edulliseen hintaan. Salmensaaren Pekan suostumuksella ostimme ne ja lupasin hoitaa niiden noudon Turun seudulta. Tähän aikaan Tampereen vapaakirkkoseurakunnassa oli paljon Lähi-Idästä tulleita turvapaikanhakijoita. Mohamedin ja Bahaan kanssa haimme painavat sängyt täyteen ahdetulla pakettiautolla. Purimme hiki hatussa lastin Teopoliksella. Sitten 'korkeammalta taholta' tuli käsky, että sängyt on maalautettava valkoisiksi ja niin saimme vielä toisen kerran jumpata niitä maalaamoon ja takaisin. Onneksi minulla oli nämä riskit Lähi-Idän apurit mukana.

Teopolis oli Jumalan johdatusta – tarvittiin myös säätiötä ja avainhenkilöitä

Kirkkokuntakeskuksen etsimiseen liittynyt projekti antoi ja otti. Siihen tarvittiin aikaa, taitoa ja Jumalan johdatusta. Seppo Kolehmainen kertoo:

TEK2 oli haastava projekti, jonka halusin tehdä huolella. Koko työelämäni ajan olen

Arkkitehti Erkki Karvala ja FT Seppo Kolehmainen palvelivat itseään säästelemättä projektissa, joka toi Vapaakirkon keskeiset toiminnot saman katon alle Tampereen Teopolikselle. Sen lisäksi Karvala vastasi Salmensaaren Opintosäätiön uuden asuntolan suunnittelunohjauksesta ja istui rakennustoimikunnassa. Kolehmainen vaikutti Salmensaaren Opintosäätiön isännistössä tärkeitä muutosten vuodet 2005–2021.

Seppo Kolehmainen, Pekka Salmensaari ja Ilkka Salmensaari kesäjuhlatunnelmissa Tampereen Teopoliksella vuonna 2023. Kolehmainen sai yhteisöllisen lähdön uralleen Salmensaaren säätiöltä: hän asui Cygnaeuksenkadun opiskelijakodissa vuodet 1959–64 ja ehti tuolloin tutustua säätiön perustajiin, Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaareen.

projekteja hoitanut, otan vastuun aina vakavasti. Toihan se mielihyvää, että päästiin maaliin. Monta vuotta senkin jälkeen vähän kylmäsi, että tuliko tehtyä oikea ratkaisu. Kyselin ja kuuntelin, millaisia viestejä Teopoliksen suunnalta tulee. Oikeastaan vasta kesällä 2023 helpotti, kun kyselin opiston rehtori Timo Lehikoiselta, miten pärjäävät Sairaalkadulla. Hän vakuutti, että hyvin pärjäävät.

Vapaakirkon nuori polvi on ottanut Teopoliksen vastaan innokkaasti.

Minulle oli merkittävä juttu, kun seurakuntamme nuori juoksenteli Sairaalkadun pi-

hamaalla kuvaamassa rakennuksia ja huusi, miten tämmöinen paikka voi olla mahdollista! Se oli nuoren näkökulma asiaan! Mutta kyllähän tuo projekti välillä voimiakin vei, Erkki Karvala kuittaa.

Seppo Kolehmainen vei projektin tulevaisuuden suunnitelmia myöten päätökseen.

Olihan se rankkaa aikaa. Oli paljon matkapäiviä ympäri eteläistä Suomea. Hankkeen esittelymateriaalin ajan tasalla pitäminen ja Sairaalan katua koskevan hankesuunnitelman valmistelu ja kirjoittaminen veivät aikaa. Hankesuunnitelma valmistui 12.5.2012 ja hyväksyttiin kesän vuosikokouksessa yhdessä kiinteistön ostoa koskevan aiesopimuksen kanssa. Syksyn 2012 aikana valmisteltu kiinteistökauppa hyväksyttiin Tampereen kaupunginvaltuustossa 12.11. ja SVK:n vuosikokouksessa 17.11. Olin jokaisessa Vapaakirkon hallituksen kokouksessa 2011–2012 ja vuoden 2012 vuosikokouksissa esittelemässä hanketta. Kun olin varma, että kaupungit Sairaalan kadun kiinteistöistä tehdään, tein vielä Kaartaman kanssa suunnitelman tulevien vuosien toimista. Sen jälkeen oli aika jättää jatko muiden hoidettavaksi.

Voitaneen sanoa, että nämä kaksi vahvaa vapaakirkollista, Seppo Kolehmainen ja Erkki Karvala, olivat aivan kuin 'ylhäältä asetettuja' uuden toimintakeskuksen etsimiseen. Nämä viisaat ja laajakatseiset miehet olivat tottuneet käyttämään vapaa-aikaansa seurakunnan ja kirkkokunnan hyväksi jo työkäisenä – eläkkeelle jäätyään heitä ei pidellyt mikään...

Puolet STO:n opiskelijoista asuu säätiön asuntolassa

Toimittaja tapaa joukon opiskelijoita kahvilla Teopoliksen ruokalassa syyskuuisena ilta-päivänä vuonna 2023. Tunnelma pöydässä on iloinen, väestä huokuu ystävyys ja keskinäinen huolenpito. Kyselen STO:n opintoihin johtaneista poluista, jotka näyttävät kiemurrelleen jokaisen kohdalla eri tavoin.

Henna Puolakanaho muutti Teopolikselle Järvenpäästä, kun tunsi Jumalan kutsuvan hengelliseen työhön. Pirkkalalaista Vili Vehkasaarta kiinnostavat teologia ja filosofia. Koska useampi tuttu oli opiskellut STO:lla, sinne oli helppo hakea.

Halusin viettää vuoden hengellisen kasvun merkeissä, oppia tuntemaan Jumalaa enemmän, Vehkasaari kertoo.

Kokkolan tienoilta Ullavasta kotoisin oleva Mikko Puumala jatkaa opintojenkin keskellä nuorisotyötä Ullavan helluntaiseurakunnassa. Joka toinen viikonloppu kulku käy Tampereelta Pohjanmaalle. Puumala koki Jumalan johdattaneen hänet opintoihin aivan kuin kädestä pitäen.

Olin hoitanut sukuni maatilaa kuusi vuotta ja pohtinut lopettamista. Laitoin lehmät myyntiin, mutta en tiennyt mihin suuntaan elämä siitä lähtisi rullaamaan. Lehmistä ei

Asuntolan yhteiskeittiössä viihdytään lautapeliin, elokuvien ja kokkailun parissa. Lotta-Liisa Jokisaari, Henna Puolakanaaho, Sulo Hellgren ja Mikko Puumala hengailevat tällä kertaa ihan muuten vain.

tullut kauppoja vaikka koko talven niitä myin. Seurakunnassa eräs nainen kehotti minua lähtemään teologian opintoihin. Keväällä nainen tuli uudestaan kyselemään olenko jo pistänyt hakemuksen menemään. Kerroin, että lehmät on vielä myymättä. Siinä hetkessä tuon naisen rohkaisemana kuitenkin päätin hakea, jos saan kaupat tehtyä ennen hakuajan umpeutumista tuon vuoden kesäkuussa.

Hakuaika tuli ja meni, mutta olin edelleen kiinni maatilalla, lehmät eivät tuntuneet kiinnostavan ketään. Heinäkuussa kuulin, että hakuaikaa onkin jatkettu. Kun uuteen deadlineen oli viikko aikaa, sama nainen seurakunnasta tuli kertomaan minulle rukouksessa saamastaan näystä, jossa peräkkäisiä ovia pidettiin auki. Ihmettelin näkyä ja tuon naisen sitkeyttä. Ajattelin, että okei, ehkä mun täytyy nyt hakea. Seuraavana päivänä, joka oli maanantai, puhelin soi, ostaja lupasi tulla hakemaan lehmät tiistaina!

Niin paljon vielä jännitti, että vasta viimeisenä mahdollisena päivänä sain lähetettyä hakemuksen STO:lle. Muuttokin ahdisti, kun piti siirtyä isosta omakotitalosta asuntolan pieneen huoneeseen. Se oli kuitenkin omaa kämppää parempi ratkaisu. En tuntenut Tampereelta ennestään ketään, ei ollut mitään kosketuspintaa alueeseen. Asuntolassa pääsin hyvin mukaan porukkaan. Mietintävaiheessa minulle tarjottiin töitä muualtakin, mutta nyt tuntuu, että opinnot STO:lla on ihan paras ratkaisu elämäni! Mikko Puumala toteaa.

Lotta-Liisa Jokisaari päätti hakea STO:lle vietettyään lukion jälkeen monta vuotta Yhdysvalloissa Missionuorten opetuslapseuskoulun henkilökunnassa.

Asuntolassa on tosi hyvät sängyt ja huoneet, päätykeittiö voisi olla suurempikin tälle määrälle ja sinne kaivattaisiin tiskikonetta, toivoo Lotta-Liisa.

Sulo Hellgren oli Järvenpään Tuliselukoulussa, kun häntä pyydettiin jäämään sinne henkilökuntaan palvelemaan. Pohtiessaan asiaa Hellgren koki yöllä erikoisen tapahtumasarjan:

Näin unen, jossa tuli tosi selväksi, että täytyy lähteä STO:lle Tampereelle. Samalla kun 'katselin' unta, huoneeni seinällä roikkuva ilmamittari tippui valokatkaisijan päälle ja räpäsi valot palamaan. Siihen heräsin. En tästä tapauksesta juuri kellekään puhellut. Koitti Tuliselukoulun läksiäiset. Siellä jaoimme rohkaisukortteja toisillemme, ja yhdessä kortissa luki: "Jumala sytyttää sun lamppusi." Se puhutteli ja vahvisti opiskeluun lähtemistä.

Peppi Keränen asui Kempeleestä Tampereelle muutettuaan aluksi puoli vuotta kaupungilla. Teopoliksen asuntolaan päästyään hän on iloinnut aivan erityisestä yhteisöllisyydestä.

Täällä voidaan opiskella, rukoilla ja pohtia tehtäviä yhdessä, oon tykännyt kovasti! Kun asuin kaupungilla, jäin luokasta vähän ulkopuolelle.

Yhteiskeittiössä on syksyllä 2023 pelattu bingoa ja lautapelejä, leivottu pullaa, täytetty sanaristikoita, kokoonnuttu kreikan kielen ympärille, pidetty rukousiltoja ja katsottu 'Maajussille morsian' -sarjaa.

Aina kun nähdään, että keittiössä on joku, porukkaa alkaa valua lisää. Yhteys vetää. Mut hei älä kerro, että me pelataan bingoa, ettei opistolle hakevat nuoret luule, että täällä asuu eläkeläisiä, väki kehottaa toimittajaa, joka ei ota vaatimusta kuuleviin korviinsa...

Taidegraafikko ja valokuvaaja Mikko Paartolan kolme tauluryhmää koristavat asuntolan seinä. Tummasävyisissä fraktaalifragmenteissa toistuvat muodot luonnosta. Marjatta ja Pekka Salmensaari ehdottivat teoksia asuntolaan tutustuttuaan Paartolan näyttelyyn Helsingissä vuonna 2018. Paartola, Salmensaaret ja opiston rehtori Timo Lehikoinen päättivät taulujen sijoituksista. Lotta-Liisa Jokisaari ja Henna Puolakanaho pohtivat taulujen synnyttämiä mielikuvia.

Säätiön asuntola oli ”best place to be”

Sulo Santeri Salmensaaren pojanpojan pojantytär Riikka Salmensaari opiskeli lapsi- ja nuoristyöntekijäksi Suomen teologisella opistolla vuodet 2020–22. Kommuunielämä oli entuudestaan tuttua Riikalle hänen käytyään Henna Saarisen johtaman Tulisielukoulun Teopoliksella ja Missionuorten Opetuslapseuskoulun Sydneyssä.

Tuftsassa asuimme 12–14 hengen huoneessa Teopoliksen vanhalla puolella. Sydneyn Opetuslapseuskoulussa meillä oli neljän hengen huone. Säätiön Sairaalkadun asuntola sopi tietysti paremmin pitkäaikaiseen opiskeluun: sain oman huoneen, mutta yhteisöllisyyttäkin riitti. Yllätyssyntyneitä vietimme monia – yllätyksen säilyminen loppuun saakka ei vaan tahtonut sellaisessa yhteisössä onnistua, Riikka naurahtaa.

Ensimmäisenä syksynä Riikka joutui kuulemaan kotoaan Vantaalta järkyttävän uutisen:

Olimme pohtimassa ryhmätyötä luokahuoneessa kun huomasin äidin soittavan jo toistamiseen. Ajattelin, että täytyy ehkä vastata, ei äiti yleensä soittale kesken päivää. Menin käyttävään vastaamaan puhelimeen ja istuin äidin pyynnöstä sohvalle. Luulin jo, että Mum-mille oli sattunut jotain. Kuulinkin sitten, että isäni oli saanut vakavan sydänkohtauksen ja hänet oli viety ambulanssilla Meilahteen. Kun tulin takaisin luokkaan, purskahdin itkuun. Heti muut kerääntyivät ympärilleni rukoilemaan. Monet tulivat kyselemään seuraavinakin päivinä, miten tilanne etenee, ihmiset huomioivat minua paljon, Riikka kuvailee.

Kotiväen mielestä oli suurenmoista, että Riikkaa ympäröi tuona haastavana aikana ’taivaallinen sotajoukko’, Jumalaan uskova opiskelijayhteisö, joka tuki häntä monin tavoin. Riikan isä Ilkka Salmensaari toipui puolen tunnin sydämenpysähdyksestä lopulta niin hyvin, että lääketieteen asiantuntijatkin sitä ihmettelivät. Vieraillessaan isänsä luona teho-osastolla sinä päivänä, jona tämä pääsi irti hengityskoneesta, Riikka sai todistaa isänsä huumorin olevan ihan entisellä mallilla, vaikka lääkärit olivat varoitelleet aivoihin jääneistä mittavista vaurioista.

Yhden lukukauden Riikka Salmensaari toimi parinsa kanssa asuntolavastaavana. Tehtäviin kuului mm. siivouslistojen laatimista, vessapapereiden täydentämistä, asuntolan tyynyjen ja peittojen laskemista ja syntyneiden tarpeiden ilmoittelua Teopoliksen toimistoon. Posteljooninakin sai toimia.

Eljas Riihinen sai eniten henkilökohtaista postia, taisi liittyä autoasioihin ne monet kirjekuoret, Riikka arvelee.

Riikan kämppiksenä oli ensimmäisen vuoden Linda Liukkonen (o.s. Berg), jonka kaasonakin hän toimi, toisena vuonna Salla Mettovaara. Kummallakin oli oma huone; kylpyhuoneen ja keittokomeron he jakoivat keskenään.

Koronapandemian tiukimpien rajoitusten aikaan Riikka kertoo osallistuneensa opiskelija Johanna Flinckin (o.s. Kanto) leikkimieliseen ’emäntäkouluun’ asuntolan yhteiskeittiössä. Siellä opeteltiin mm. kotikutoisen perunamuusin survomista ja lihapullien

Riikka Salmensaari (oik.) ja pikkubussillinen asuntolan opiskelijoita lähdössä Kihniön mökille. Katolla Salla Mettovaara ja Sofia Hautakangas, takarivissä Saara Paloheimo, Tiia Taskinen, Bea Hänninen, Johanna Kanto (myöh. Flinck), Jasmiina Ojasalo (myöh. Nichols), Ada Hänninen, edessä Ella Pystykoski, Elli Hintsanen, Linda Berg (myöh. Liukkonen) ja Nelli Lahtela (myöh. Nousiainen).

pyörittelyä. Joskus opiskelijat kävivät Tornibaarissa ihailmassa maisemia, tekivät löytöjä kirpputoreilla ja tunnelmoivat Tampereen keskustorin joulupuotien äärellä. Riikka kävi lähistöllä majailevan serkkunsa Lauran kanssa puolen tunnin kävelymatkan päässä asuvaa Kyllikki-mummiakin tervehtimässä.

Ekstroverttina minulle oli kyllä ihan 'best place to be' asua koronapandemian aikaan juuri tuollaisessa asuntolassa. Kun yhteiskeittiössä ei saanut tiukimpien rajoitusten aikaan olla suurella joukolla, järjestimme Teopoliksen väljempiin tiloihin leffailtoja. Oppitunneilla pidettiin maskeja ja tiukimpina aikoina tunteja seurattiin omasta huoneesta läppärin kautta, Riikka valaisee.

Riikan sukunimi nousi esiin kirkkohistorian tunneilla. Teopoliksen kirjaston edustalla komeilevat Sulo Santeri ja Tyyne-Liisa Salmensaaren patsaat toisinaan säikäyttelivät opiskelijoita; kirjaston valojen sammuttua pimeässä käytävässä seisovat päät näyttivät äkkiseltään epäilyttäviltä hahmoilta. Pandemian aikaan patsastelijat saivat asianmukaiset suojarusteensa nekin.

Opiskelijakunnassa Riikka oli mukana järjestämässä pääsiäismunajahtia, ystävänpäivälounasta ja monenlaisia joulufiilistelyjä sekä rakentamassa rohkaisuineään. Hän kuunteli myös opiskelijoiden jaksamiseen liittyviä tunteita ja vei herkkukoreja luokkiin päivien piristykseksi. Oman luokan kanssa he kävivät toisinaan metsäretkillä. Saalem-seurakunnassakin he joskus vierailivat, mutta Riikan omaksi hengelliseksi yhteisöksi

muodostui Teopoliksella kokoontuva Syke-seurakunta. ”Koko elämähän pyöri silloin Teopoliksen ympärillä!”

Suomessa suhteellisen uusi urheilulaji roundnet ilmaantui Riikan elämään jo Tulisielukoulun aikoina. Hän hankki oman Spikeball-verkon ja jatkoi lajia opiskellessaan STO:lla ja edelleen muutettuaan Helsinkiin ensimmäiseen työpaikkaansa Helsingin vapaaseurakunnan nuorisotyöntekijäksi. Uuden harrastuksen lisäksi yhteisöllinen elämä Teopoliksen asuntolassa antoi Riikalle useita lämpimiä ystävyysuhteita.

Covid-19-pandemiaa

Ada Hänninen opiskeli Suomen teologisen opistossa (STO) vuosina 2020–23 ja asui asuntolassa kahden hengen huoneessa. Asuntolan hyvä kunto hämmästytti häntä heti alkuunsa. Hänninen luonnehtii asuntolaa muutenkin ainutlaatuiseksi, sillä kovin harvoin saa asua opiskeluaikanaan sellaisten ihmisten keskellä, joiden kanssa jakaa sekä maailmankuvan että opintosisällön. Vertaistukea oli aina saatavilla.

Ada Hännisen opintovuosia leimasi myös maailmanlaajuisen covid-19-pandemian tuomat rajoitukset. Hänninen kertoo iloinnensa, että asuntolassa sai pandemiankin aikana toteuttaa sosiaalisuuttaan tietyissä rajoissa. Yksinäisyys ei iskenyt säätiön asukkeihin niin kovalla kädellä kuin suurimpaan osaan koko Suomen opiskeluiässä olevaa nuorisoa. Asuntolan päätykeittiössä sai olla rajoitusten aikaan kolme henkilöä kerrallaan. Keittiöön kokoonnuttiin muutoinkin viettämään aikaa.

Meidän STO-vuosikurssille osallistui paljon Tulisielukoulun 2018–19 väkeä, joten porukan ystävyysuhteet tiivistyivät entisestään. Olimme kuin tosielämän Frenedit-sarjaa, jaoimme opiskelun haasteita ja vapaa-aikaa samoilla käytävillä. Iltamyöhään asti pelasimme mafiosoa. Yhtenä vuonna katsoimme joka tiistai Ensi treffit alttarilla -ohjelmaa ja useamman kerran lähdimme porukalla viikonlopuksi Kihniöön vuokramökille. Yleensä viikonloppuisin kokkailimme yhdessä päätykeittiössä, tein usein aasialaista ruokaa muillekin. Kaksi opiskelijaa vuorollaan huolehti yhteisten tilojen siisteydestä, mutta jostain syystä yhteiskeittiön tiskivuori tuppasi kohoamaan hyvin korkeaksi ennen kuin kukaan puuttui asiaan, kertoo lähetyslinjalta valmistunut Ada Hänninen.

Ada Hännisellä on identtinen kaksossisar Bea, joka asui myös Tampereella. Tästä kehkeytyi hauska episodi, jolla juksattiin paria STO:n opettajaa.

Teopoliksen kirjaston edustalla elämäntapaansa tarkkaileva S. S. Salmensaaren patsas sai koronapandemian aikaan opiskelijoilta asianmukaisen suojavarusteen.

Yhteiskeittiössä hengaamassa Sakari Flinck, Peter Regalado, Eero Peuraniemi, Onni Hellgren, Linda Berg (myöh. Liukkonen), Lauri Liukkonen, Ada Hänninen ja Eljas Riihinen. Taustalla iltavalaistuksessa Teopoliksen vanhempaa rakennuskantaa.

En muista mistä idea lähti, mutta oli mahtavaa, että koko luokka tuli mukaan huijaukseen. Olimme pukeutuneet siskoni kanssa täysin samanlaisiin asuihin. Ensimmäisellä välitunnilla vaihdoimme paikkaa, minä lähdin asuntolaan ja siskoni meni luokkaan. Elettiin korona-aikaa, joten tunnille oli myös mahdollista osallistua Zoomin välityksellä. Seurasin tuntia ystäväni kanssa koneelta. Kun tunti alkoi lähestyä loppuaan, halusin kommentoida jotain asiaa Zoomissa. Opettaja ei vielä tajunnut että ikään kuin istuin myös luokassa.

Toisella tunnilla teimme jekun vielä konkreettisemmin. Minulla oli sinä päivänä kyseisellä tunnilla esitys luokan edessä. Siskoni Bea oli mennyt ryhmäni kanssa luokan eteen ja alkanut esittelemään esitystämme. Kesken esityksemme astuin sisälle luokkaan ja pyysin anteeksi opettajalta että 'myöhästyin' tunnilta. Oli opettajalle yllätys, että meitä onkin kaksi...

Tampereen Teopoliksen pihassa sijaitsevaan Salmensaaren säätion asuntolaan voi tehdä joko viikkoasukkaan tai arkiasukkaan vuokrasopimuksen. Arkiasukas on velvollinen siistimään huoneensa tarpeen mukaan Teopoliksen viikonlopputapahtuman vieraiden käyttöön. Sopimukset tehdään suoraan Teopoliksen kanssa, joka laskuttaa vuokran. Vaikka Teopoliksella on yhteispesula, jotkut toivat oman pesukoneen mukanaan. Useat opiskelijat tekivät tilapäistöitä Tampereella kustantaakseen opintojaan. Ada Hänninen koki tuntityönsä Hesburgerilla hyväksi vaihteluksi hengelliseen kuplaan, jossa hän muutoin eli.

Ada koki mielekkääksi palvella opiskeluaikanaan Tampereen vapaakirkkoseurakunnan nuortenilloissa ja pienryhmän vetäjänä. Osa opiskelijoista kävi Syke-seurakunnassa, joka kokoontuu Teopoliksella.

Kahden kauden säätiöläinen

Anu Salmensaari (o.s. Karvala) asui Minervankadulla 1990–91 aloitettuaan lastentarhanopettajan opinnot Ebeneserin maineikkaassa koulussa. Säätiölle päätyminen oli Anun muistelmien mukaan hänen vanhempiansa Satun ja Erkin ajatus, koska ”piti saada pikkutytölle turvallinen paikka.”

Helsinki tuntui tamperelaisesta Anusta kivalta, olihan hänellä siellä ennestään ystäviä ja Salmensaaretkin perhetuttuja. Sopeutuminen soluasuntoon sujui joutuin, koska Anu oli harjoitellut kommuunielämää edellisen talvikautensa Missionuorten Opetuslapseuskoulussa Kanadassa milloin neljän, milloin kymmenen hengen huoneissa.

Opetuslapseuskoulun jälkeen minulla oli suuri halu itsenäistyä. Huvittavaa kyllä, säätiö oli hyvin pehmeä lasku itsenäistymiseen. Olin aika arka nuorena ja koin, että kristillinen opiskelijakoti sopi minulle oikein hyvin.

Itselleni oli tärkeää päästä opiskelemaan juuri Ebeneseriin, josta aikoinaan alkoi koko varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa. Olin kuullut paikasta jo nuoruudessaani Haapalinnan Liisalta ja Kaijalta. Ebeneser, Avunkivi, juontaa ensimmäisestä Samuelin kirjasta 17:12, ”Tähän asti Herra on auttanut meitä”.

Anu jakoi Minervankadulla huoneen Valkeakoskelta muuttaneen Tarja Lötjösen (o.s. Ahtoranta) kanssa. Anu tuli Tarjan innostamana seurakuntaankin: Gospel Opus -nuortenkuoroon, Major Brassiin (myöhemmin Major Big Band) sekä nuorten- ja opiskelijailtoihin. Kun Anu ja Hannu löysivät joulukuussa 1990 toisensa, Hannu alkoi majoilla tyttöjen säätiöllä harva se ilta.

Koko seurusteluaikana näimme joka päivä lukuun ottamatta yhtä vuorokauden mitaista taukoa! Opintojen eteneminenkin hiukan takkuili sen vuoksi. Seurustelumme hajotti tietysti soluyhteisöäkin... Toki Tarja taisi myös olla paljon Jyrkin luona, koska me saimme oleilla Hannun kanssa huoneessa kaksin. Muista minervankatulaisista tunsin ennestään Waismaan Ailan omalta seurikseltani. Ainakin Orrenmaan Pia-Liisa ja Urhosen Marjo asuivat solussa samaan aikaan, Anu muistelee.

Minun esteetikoluonteelleni Minervankatu 1 oli aivan ihana paikka asua! Nautin suuresti vanhan rakennuksen korkeista huoneista, leveistä ikkunalaudoista ja ympäröivästä miljööstä. Opiskelijakaverini olivat kateellisia siitä, että sain asua Töölössä niin edullisesti. Yhteiskeittiötä hiukan jännitin, mutta toisaalta oli ihanaa kun aina löytyi joku, jonka kanssa höpöttää. Kotiutumista vahvasti myös se, että Salmensaaren Pekka ja Marjatta kutsuivat meidät kotiinsa tutustumisiltaan, koin päässeeni osaksi heidänkin perhettään.

Oman äitini kanssa soittelimme joka päivä. Eihän tuo jälkikäteen ajateltuna ollut kovin yksityistä, jutella asioitaan huoneiston käytävällä, mutta silloin sitä piti tietysti ihan normaalina. Muistan, miten onnellinen olin kauniista huokeahintaisista lautasista, jotka löysin linja-autoaseman vieressä olevasta kaupasta, Anu Salmensaari muistelee.

Anu Salmensaari (o.s. Karvala) lienee Salmensaari ja säätiö -kirjapäivityksen ilmestymispäivään 2024 mennessä ainoa, joka on asunut Salmensaaren Opintosäätiöllä sekä Etu-Töölössä että Teopoliksella.

Nuoruudessaan Anu opiskeli lastentarhanopettajaksi Ebeneserissä ja keski-ikässä hän suoritti Suomen Vapaakirkon pastoriopinnot Tampereella. Säätiöläisyys oli Anun mukaan huomattavasti vahvemmin opiskelijoiden tietoisuudessa Helsingin soluasunnoissa kuin Tampereen Teopoliksen asuntolassa.

Paljon myöhemmin, vuosina 2019–22 Anu Salmensaari opiskeli Suomen Vapaakirkon pastoriksi Suomen teologisessa opistossa Tampereella. Pisimmän ajan hän majaili keski-kaupungilla, mutta kuukauden myös säätiön asuntolassa Sairaalankadulla. Anu nautti uuden asuntolan ensimmäisen kerroksen ikkunanäkymästään Teopoliksen vanhan roosan värisiin seinämiin ja puistoalueelle, jossa valtavat lehtipuut ojentelevat oksiaan.

Olihan se luksusta. En todellakaan kokenut asuvani säätiöllä, kun yksityiskäytössäni oli iso kylpyhuone. Aikuisopiskelijana en kaivannut sosiaalisuutta vaan rauhallista tilaa opiskella. Asuntolan muu väki tuntui olevan kyllä hyvin sosiaalista. Itse kävelin Kalevankankaan hautausmaan rauhassa usein yksin, joskus kurssikaverin kanssa.

Olen kyllä kiitollinen siitä, että säätiö pystyy nykyään tarjoamaan tällaista asumista. On palattu juurille tukemaan ensisijaisesti niitä, jotka valmistuvat Vapaakirkon työntekijöiksi. Valtaosa asukkaista ei ehkä tajua, että tämä on Salmensaaren säätiön antama siunaus.

Anun sukunimen huomioi ensimmäisenä kurssitoveri, joka oli jo aiemmin suorittanut kirkkohistorian opinnot.

Hauskaa sinänsä, että ensimmäisenä vuonna kukaan ei noteerannut sukuani. Sitten joku, joka oli jo käynyt kirkkohistorian kurssit, kysyi: Haa, oletko sinä SALMENZAARI?

STO:n rehtori iloitsee mutkattomasta yhteistyöstä

Suomen teologisen opiston rehtori Timo Lehikoinen iloitsee STO:n ja Salmensaaren Opintosäätiön jouhevasta yhteistyöstä.

Teopoliksen asuntolan rahoitus on merkityksellinen satsaus opiston toiminnan ja opiskelijoiden viihtyvyyden hyväksi. Siinä näkyy säätiön etos: pääasia on palvella, ei niinkään numeron tekeminen asumisen tarjoamisesta. Säätiö nousee esiin opiston kevätjuhlien stipendtien jakamisen yhteydessä, mutta aivan ensimmäisenä säätiöstä tulevat aina mieleen lämpöiset ihmiset, jotka edustavat mutkatonta aitoa kristillisyyttä, Lehikoinen kiittelee.

Timo Lehikoinen yllättyi siitä, missä määrin opiston muutto Santalasta Tampereelle nosti vapaat markkinat mukaan kilpailemaan opiskelijoiden asumisjärjestelyistä. Vuoden 2023 syyskaudella vain noin puolet STO:n opiskelijoista asui Teopoliksen asuntolassa. Tämän vuoksi asuntolan kolmas kerros on kokonaisuudessaan vuokrattu ulos. Toisessa kerroksessa asuvat STO:n opiskelijat ja ensimmäiseen majoittuvat satunnaiset vierailijat. Vuokraus vapaille markkinoille tuo katetta ja nostaa asuntolan käyttöastetta. Monimuotokoulutuksen kurssiviikonloppuina asuntola on toki aivan täynnä.

Kokoaikaiset asujat maksoivat syksyllä 2023 huoneestaan 591 e / kk jakaen pienen keittokomeron viereisen huoneen asujan kanssa. Pelkiksi arkipäiviksi asunnon vuokranneet maksoivat 534 e / kk ja joutuivatkin suhteellisen usein siivoamaan asuntonsa satunnaisvieraiden, esim. opiston monimuotokoulutuksiin osallistujien, käyttöön. Vuokraan sai Kelalta tukea 300 euroa kuukaudessa.

Suomen teologisen opiston rehtori Timo Lehikoinen toivottaa uudet opiskelijat lämpimästi tervetulleiksi Teopolikselle.

RAKAS NUORI:

Sinua siunata tahdomme!
Olkoon polkusi turvattu!
Olkoon katto pääsi päällä,
roihtukoon tuli takassa!
Riittäköön nisua ja hunajaa
iltapäiväteelle!
Tutki Jumalan Sanaa, sieltä
löytyy elämän viisaus.
Käytä resurssesi yhteiseen
hyvään, Jumalan valtakunnan
rakentamiseen – sillä siitä,
vain siitä syntyy todella
rikas elämä!
Älä pelkää vastatuulta,
astele rohkeasti kohti
unelmiasi ja niitä asioita,
joita Jumala sinulle kuiskaa.
Tämä kärsivä maailma
tarvitsee sinun käsiäsi ja
jalkojasi, sinun taitojasi ja
ennen kaikkea sinun
sydäntäsi! <3

*Tyyne-Liisa ja Sulo Santerin
ajatusmaailmaa toimittajan
tulkintana*

Suuri muutos vai paluu juurille?

Oliko Teopoliksen asuntolan rakentaminen Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiölle suuri muutos vai paluumuutto?

Kahdessakin mielessä on aiheellista todeta, että 2010-vuosikymmenen tapahtumat olivat paluuta juurille. Säätiön suurin alkupääoma 1950-luvulla oli S. S. Salmensaaren puolison, Tyyne-Liisa o.s. Thurmanin suvun Tampereella sijaitsevan Pohjalainen Kotileipomo -yrityksen varallisuus ja kiinteistöt. Pääoma siis palasi juurilleen. Ympyrä sulkeutui kuitenkin vielä vahvemmin Salmensaaren säätiön alkuperäisen tarkoituksen osalta: Opintosäätiön tehtävä on peruskirjan mukaan ”Suomen Vapaakirkkoon kuuluvien nuorten henkilöiden, erittäinkin Suomen Vapaakirkon palveluksessa olevien taikka sen palvelukseen valmistautuvien opiskelun edistäminen ja tukeminen.” Toteuttaakseen tätä säätiö ”perustaa ja ylläpitää opiskelevan nuorison asuntoloita.”

Juuri tätä Salmensaaren säätiö yhä kirikkaammin Tampereen Teopoliksella tekee.

KIRJALLISUUTTA

- Hyvönen Väinö, Kangasniemi Tapio, Ilkka Juhani: Siitä kaikki alkoi. Vapaakirkollinen liike Suomessa 1870-luvulta 1900-luvun alkuvuosiin. 381 s. Päivä Osakeyhtiö 2023.
- Hyvönen Väinö, Mäkelä Pirkko, Rytönen Eija, Rytönen Seppo: Santalan salmet, saaret ja mantereet. Hankoniemen kristillisen opiston maaperä, maisema ja vaiheet. Gummerus Oy Kirjapaino. 124 s. Jyväskylä 1988.
- Hämelin Eila, Rautamäki Vappu: Tienraivaajat. Vapaakirkon naiset ilosanoman viejinä. Gummerus Kirjapaino Oy, 427 s. Jyväskylä 2001.
- Isokuortti Nanne Kati Henriikka: Lastensuojelun käytäntöjä rakentamassa. Lastensuojelutoiminta vuosina 1922–37 alan ammattilehden keskusteluissa. Pro gradu, Helsingin yliopisto 2014.
- Kukkola Emilia: Nuori pahantekijä – alaikäiset kuritushuonevangit 1800-luvun lopulla. Pro gradu, Suomen ja Pohjoismaiden historia, Helsingin yliopisto 2015.
- Lehto Juho, Salmensaari Kultimo: Tehkää tie erämaahan. Suomen Vapaakirkko. Hämeen Kirjapaino Oy, 268 s. Tampere 1954.
- Makkonen Juhani: Salmensaari ja säätiö. Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiön julkaisu, 91 s. Helsinki 1994.
- Pulma Panu, Turpeinen Oiva: Suomen lastensuojelun historia. 470 s. Lastensuojelun Keskusliitto. Kouvolan kirjapaino 1987.
- Rantanen Pentti: Santalan kartanon merkitys Suomen Vapaakirkolle 1923–46. Pro gradu, Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria, Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto, 2016.
- Salmensaari Anu: Vapaakirkollinen miesvaikuttaja – Sulo Santeri Salmensaari. Esseetehtävä, Kirkkohistoria 2. 2020.
- Salmensaari Sulo: Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä. WSOY. 191 s. Porvoo 1915.
- Salmensaari Sulo Santeri: Yksi on tarpeellinen. Lyhyitä tutkisteluja Jumalan Sanan valossa. Kustannusosakeyhtiö Päivä. 271 s. Hämeen Kirjapaino Oy, Tampere 1942.
- Salmensaari Sulo Santeri: Poikakysymys. Kokemuksia ja poimintoja kasvatusalalta. Sivistys ja tiede, WSOY. Oy Saarijärven Paavon Kirjapaino, 358 s. Jyväskylä 1921.
- Salmensaari S. S.: Suomen Vapaakirkko. Piirteitä sen synnystä ja kehityksestä. 471 s. Päivä. Hämeen Kirjapaino Oy, Tampere 1957.
- Wahlroos Hanna-Sisko: Joki virtaa yhä. Vilho Rantasen elämäkerta. 157 s. Kustannuskeskus Päivä Oy, Hämeenlinna 1981.

Salmensaari ja Säätiö -kirjapäivitys 2024 on tehty oheisten julkaisujen ja henkilöhaastattelujen pohjalta.

VALOKUVAT

Kirjan kuvitus on peräisin Tyyne-Liisa ja S. S. Salmensaaren Opintosäätiön arkistoista ja haastateltujen henkilöiden kotialbumeista tai puhelinten gallerioista. Osan kuvista on ottanut kirjapäivityksen toimittaja. Säätiö kiittää kaikkia asianomaisia kuvien käyttöoikeuksista.

Salmensaari ja säätiö

2024

ISBN 978-952-94-9472-9 printtijulkaisu

ISBN 978-952-94-9473-6 PDF

saatio@salmensaari.fi

